יחזקאל

עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: On Your Way (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק א׳

א׳ וַיְהִי | בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּרְבִיעִי֙ בַּחֲמִשָּׁה לַחֹ֔דֶשׁ וַאֲנִ֖י בְּתוֹךְ־הַגּוֹלָ֑ה עַל־נְהַר־כְּבָ֔ר נִפְתְּח֖וּ הַשָּׁמָ֑יִם וָאֶרְאֶ֖ה מַרְאוֹ֥ת אֱלֹהִֽים׃

ויהי בשלשים שנה. סתם הנביא דבריו ולא פי׳ שמו מי הוא ולא פירש למנין מה מנה לפיכך הפסיקה רוח הקודש את דבריו בשני מקראות הסמוכין לזה ללמד מי הוא הנביא וללמד למנין מה מנה שנאמר בחמשה לחודש היא השנה החמישית וגו׳ אין אלה דברי הנביא שהרי כבר אמר שבחמשה לחדש היה עומד ועוד שמתחלה אמר נבואתו בל׳ עצמו ואני בתוך הגולה וארא מראות אלהים וכן בסוף וארא והנה רוח סערה וגו׳ ואלו שני מקראות מפסיקין דבריו כאילו אחר מדבר עליו היה היה דבר א׳ אל יחזקאל ותהי עליו שם יד ה׳:

ואני בתוך הגולה. כלומר חוץ לארץ ישראל:

על נהר כבר. שם הנהר:

מראות אלהים. על שם שלא היה רואה באספקלריא מאירה קורא אותה מראות אלהים כעין חלום ולא ממש וכל הנביאים אף הם מתוך אספקלריא שאינה מאירה ראו חוץ ממשה רבינו הוא שנאמר וביד הנביאי׳ אדמ׳ (הושע י״ב:י״א):

ב׳ בַּחֲמִשָּׁה לַחֹ֔דֶשׁ הִ֖יא הַשָּׁנָ֣ה הַחֲמִישִׁ֑ית לְגָל֖וּת הַמֶּ֥לֶךְ יוֹיָכִֽין׃

היא השנה החמישית לגלות המלך יויכין. נמצינו למדין ששלשים שנה שמנה לתחלת היובל מנה שהיובל האחרון התחיל בתחלת י״ח ליאשיהו היא השנה שמצא חלקיהו את הספר (מלכים ב׳ כ״ב) וכן שנינו בסדר עולם שהיא היתה תחלת היובל יאשיהו מלך ל״א שנה צא מהן י״ז שעברו כבר נשתיירו י״ד שנה יהויקים מלך י״א שנה הרי עשרים וחמש ויכניה בנו לא מלך אלא ג׳ חדשי׳ וגלה ושנה שניבא יחזקאל היתה חמישית לגלותו הרי שנת שלשים ביובל וכן מצינו בסוף נבואתו שנתן סימן למנין היובל שנאמר ויהי בכ״ה שנה לגלותנו בראש השנ׳ בעשור לחדש (לקמן ב׳) ואמרו רבותינו איזהו שנה שראש השנה שלה בעשור לחודש הוי אומר זו שנת היובל:

ג׳ הָיֹ֣ה הָיָ֤ה דְבַר־יְהוָה֙ אֶל־יְחֶזְקֵ֣אל בֶּן־בּוּזִ֔י הַכֹּהֵ֖ן בְּאֶ֣רֶץ כַּשְׂדִּ֑ים עַל־נְהַר־כְּבָ֔ר וַתְּהִ֥י עָלָ֖יו שָׁ֥ם יַד־יְהוָֽה׃

היה היה דבר ה׳. אמרו רבותינו היה כבר לפי שאין השכינה שורה על נביא בחוצה לארץ אלא ע״י ששרתה עליו תחלה בארץ ושנינו בברייתא דמכילתא בן אדם עמוד על רגלך (לקמן י״ב) הוא היה תחלת הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר ויש אומרים בן אדם חוד חידה (לקמן י״ז) הוא תחלת הספר ואומר אני שאותה נבואה נאמר׳ לו קודם שגלו שהיא ראויה ליאמר לו בארץ שאין מפורש בה גולה והיא נכרת תחלת שליחתו אליהם ויונתן אף הוא כך תירגם מהוי הוי פתגם נבואה מן קדם ה׳ עם יחזקאל בר בוזי כהנא בארעא דישראל תב תניינות אתמלל עמיה במדינת ארעא כשדאי ויחזקאל גלה עם החרש והמסגר שגלו עם יהויכין:

יד ה׳. כל לשון יד האמורה בספר זה ובכל לשון נבואה אינה אלא לשון תוקף שהנבואה תוקפת על כרחו כאד׳ משתגע דיישטרי״צא בלע״ז:

ד׳ וָאֵ֣רֶא וְהִנֵּ֣ה רוּחַ֩ סְעָרָ֨ה בָּאָ֜ה מִן־הַצָּפ֗וֹן עָנָן֙ גָּד֣וֹל וְאֵ֣שׁ מִתְלַקַּחַ֔ת וְנֹ֥גַהּ לוֹ֖ סָבִ֑יב וּמִתּוֹכָ֕הּ כְּעֵ֥ין הַחַשְׁמַ֖ל מִתּ֥וֹךְ הָאֵֽשׁ׃

והנה רוח סערה באה מן הצפון. היא מרכבת כסא כבוד השכינה כמה שנאמר בענין ולפי שבאה בחימה להשחית את ישראל לכך נדמית לרוח סערה וענן:

באה מן הצפון. חוזרת היתה מארץ כשדים שהיא בצפון שנאמר מצפון תפתח הרעה (ירמי׳ א׳) ולמה הלכה שם כדי לכבוש את כל העולם תחת נבוכדנצר שלא יאמרו הבבליים ביד אומה שפלה מסר את בניו שכשדים אומה שפלה היו שנאמר זה העם לא היה (ישעיה כ״ג) כך דרשו רבותינו במסכת חגיגה:

ונגה לו. לענן סביבו מבחוץ רמז הוא שעתידין ישראל ליגאל משם:

כעין החשמל. חשמל מלאך ששמו כך וכעין גוון שלו ראה מתוך האש וכך אמרו רבותינו מעשה בתינוק אחד שהיה דורש במעשה מרכב׳ והיה מבין בחשמל ויצאה אש מחשמל ואכלתו ועוד אמרו כי המלה מורכבת באמרם מאי חשמל א״ר יהודה חיות אש ממללות במתניתא תנא עתים חשות ועתים ממללות בשעה שהדבור יוצא מפי הקב״ה חשות בשעה שאין הדבור יוצא מפי הקב״ה ממללות כלומ׳ משבחות ומהללות את השם ויתכן שיהא חשמל שם העין שהוא קרוב לעין האש כי אמר חשמל מתוך האש ואמר כעין חשמל כמראה אש בית לה סביב ממראה מתניו ולמעלה ואמר במראה השניה וממתניו ולמעלה כמראה זוהר כעין החשמל:

ומתוכה. של אות׳ האש ראיתי כעין חשמל הנראה מתוך האש ולא נודע מהו ומדרש שדרשו בו רבותינו חיות אש ממללות אינו מיושב על הענין:

ה׳ וּמְתוּכָהּ דְּמוּת אַרְבַּע חַיּוֹת וְזֶה מַרְאֵיהֶן דְּמוּת אָדָם לָהֵנָּה׃

דמות אדם להנה. יש לתמוה שהרי אף דמות שור ואריה ונשר להנה ונראה בעיני לפי שזה אב לכולם קילס הנביא את המרכבה בו והוא דמות פרצופו של יעקב אבינו׃

ו׳ וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָת וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם לְאַחַת לָהֶם׃

וארבעה פנים לאחת. לאחת זו לפרצוף האדם לבדה היו ארבעה פנים וכן לאריה ולנשר ולשור הרי שש עשרה לחיה וכן לכל חיה וחיה וארבע כנפים לכל אחד מן הפנים הרי ששים וארבע כנפי׳ לחיה והוא שתרגם יונתן מאתן וחמשין ושיתא גפין׃

ז׳ וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה וְכַף רַגְלֵיהֶם כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל וְנֹצְצִים כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל׃

רגל ישרה. רגלין כיונן מכוונין זה כנגד זה, ד״א ישרה שאין להם קפיצים ארכובות לכוף את שוקיהם לפי שאין להם ישיבה ולא שכיבה ואין צריכין להיות קפיצין כעין שיש לבהמה קפץ עליון וקפץ תחתון שבהם היא כופפת שוקיה לשכב׃

רגל עגל. רגל עגול וכן תרגם יונתן רגלין סגלגלין׃

ונוצצי׳. מתוך זהרוריתם דומה כאלו יוצאות מהם נצוצות כדאמרינן במסכת יומא אף היא עשתה נברשת של זהב וכו׳ בשע׳ שהחמ׳ זורחת נצוצות יוצאין הימנה וכו׳׃

כעין. כמו כמראה׃

נחושת קלל. מזוקק ומאיר ומנחם חברו עם קלוי באש (ויקרא ג׳)׃

ח׳ (וידו) [וְיַדֵי] אָדָם מִתַּחַת כַּנְפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם לְאַרְבַּעְתָּם׃

וידי אדם מתחת כנפיה׳. כתרגומו למחתי בהון גומרין דאשא וגו׳ וכן אנו מוצאים בספר זה וישלח הכרוב את ידו אל האש אשר בינות לכרובים וישא ויתן אל מפני לבוש הבדים וכן אחריו ויראו לכרובים תבנית יד אדם וגו׳ (לקמן י׳) ידי אדם חותות את האש ונותנות לכרוב והכרוב לשליח כדי שיצטננו הגחלים מיד אל יד להקל הפורעניות מעל ישראל׃

על ארבעת רביעיהם. לארבעה רוחות העולם שהרי יש להם פנים וכנפים לכל רוח׃

ופניהם וכנפיהם לארבעתם. כתרגומו שוה לארבעתן׃

ט׳ חֻבֶּרֶת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ כַּנְפֵיהֶם לֹא־יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּן אִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ׃

חוברת אשה אל אחותה כנפיהם. כנפה של זו פרושה לצד כנפה של זו לכאן וכן לכאן עד שחוברות ומגיעות זו לזו ובכך הם מכסות פניהם שהכנפים פרושות למעלה מן הפנים׃

לא יסבו בלכתן. אם רוצות ללכת לאיזה רוח שירצו אין צריכות להסב פניהם שהרי יש להם פנים לכל צד לפיכך איש אל עבר פניו ילכו לצד פניו של אותה רוח שהם רוצים ללכת ילכו׃

י׳ וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל־הַיָּמִין לְאַרְבַּעְתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מֵהַשְּׂמְאול לְאַרְבַּעְתָּן וּפְנֵי־נָשֶׁר לְאַרְבַּעְתָּן׃

י״א וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם פְּרֻדוֹת מִלְמַעְלָה לְאִישׁ שְׁתַּיִם חְבֻרוֹת אִישׁ וּשְׁתַּיִם מְכַסּוֹת אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶנָּה׃

ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה. אלמלא שראיתי טעם זקף גדול נקוד על ופניהם לא הייתי יודע לפרשו אבל הניקוד למדני להבדילם זו מזו ולהעמיד תיבת ופניהם בפני עצמה וכן פירושו ופניהם להם וכנפיהם היו פרודות למעלה מפניה׳ ומכסות אותם כיצד לאיש שתים חוברות איש לכל פנים ופנים שתים כנפיהם חוברות לכל אחת כנף חיה זו פרושה לצד כנף חיה זו ושל זו לצד זו והפנים שבינתים מכוסים בהם ודוגמת לשון מקרא זה יש עוד בפרשה זו וגביהם וגובה להם ויראה להם תיבת וגביהם עומדת בעצמה׃

ושתים מכסות. וב׳ כנפים הנותרות מכסות את גויותיהנה׃

י״ב וְאִישׁ אֶל־עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ אֶל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּן׃

אל אשר יהיה שמה הרוח. הרצון ללכת׃

י״ג וּדְמוּת הַחַיּוֹת מַרְאֵיהֶם כְּגַחֲלֵי־אֵשׁ בֹּעֲרוֹת כְּמַרְאֵה הַלַּפִּדִים הִיא מִתְהַלֶּכֶת בֵּין הַחַיּוֹת וְנֹגַהּ לָאֵשׁ וּמִן־הָאֵשׁ יוֹצֵא בָּרָק׃

היא מתהלכת בין החיות. המראה הזאת מתהלכת בכל החיות׃

ונגה לאש. יותר מאש שלנו׃

ברק. פלנדור״ש בלע״ז׃

י״ד וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק׃

רצוא ושוב כמראה הבזק. פירשו רבותינו רצוא ושוב כלהבת הכבשן שיוצאה תמיד מפי הכבשן וממהרות לחזור וליכנס כך כשמוציאות ראשן מתחת הרקיע הנטויה למעלה מהן כמו שמפורש בענין נרתעות מפני השכינה שלמעלה מן הרקיע וממהרות להשיב את ראשן׃

כמראה הבזק. דלאטנצי״לא בלע״ז וגוון אש להם כגוון אש היוצא מבין החרסין שמזקקין זהב בכור בתוכן והאש שיוצא׳ משם צבועה בגוונים (תו׳ וי״מ הבזק לשון פיזור כפי שפרשוהו רבותינו כמראה הבזק ר״י אומר בשם ר׳ סימון בשם ר׳ לוי בן פרטא כזה שבוזק גפת בכירה כלומר שמפזר גפת שהוא פסולת הזתי׳ בכירה שהוא מתלהט במהרה ומעלה להב והלהב עולה ויורד וזהו פירוש רצוא ושוב ועוד יש בדבריהם בזק לשון פיזור בזק בהו עפרא והוו חרבי כלומר פזר וכן במשנה בוזקין מלח ע״ג הכבש בשביל שלא יחליקו ויש משמע בזק כמו ברק והוא לשון חפוש) ע״כ תוס׳ סא״א׃

ט״ו וָאֵרֶא הַחַיּוֹת וְהִנֵּה אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ אֵצֶל הַחַיּוֹת לְאַרְבַּעַת פָּנָיו׃

אופן אחד בארץ. ברצפת הרקיע׃

לארבעת פניו. של כל חיה או האופן יש לו ד׳ פנים, רבותינו אמרו זה סנדלפון העומד בארץ וראשו מגיע לבין החיות אבל לפי הענין אנו למדין שהאופנים ד׳ הם׃

ט״ז מַרְאֵה הָאוֹפַנִּים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעֵין תַּרְשִׁישׁ וּדְמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּן וּמַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן׃

כעין תרשיש. כמו אבן טובה ששמה תרשיש קרישטא״ל בלע״ז׃

כאשר יהיה האופן. קבוע בתוך האופן שתי וערב לפי שהן הולכות לכל עבר פניהם לד׳ רוחות צריך שיהא האופן מגלגל לד׳ רוחות׃

י״ז עַל־אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶן בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן׃

על ארבעת רביעיהן וגו׳. בשביל מעשה האופנים הוצרך לשנותן לומר שאין האופנים מעכבין עליהם שאף הם עשויין לכך׃

י״ח וְגַבֵּיהֶן וְגֹבַהּ לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם וְגַבֹּתָם מְלֵאֹת עֵינַיִם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּן׃

וגביהן. וגב יש להם׃

וגובה להם ויראה להם. מאוימים הם לרואה אותם ויש פותרין ויראה להם במורא עומדי׳׃

וגבותם. אילוירשורצילי בלע״ז׃

מלאות עינים סביב. לראות לכל רוח שהרי לא יסבו בלכתם׃

י״ט וּבְלֶכֶת הַחַיּוֹת יֵלְכוּ הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבְהִנָּשֵׂא הַחַיּוֹת מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים׃

מעל הארץ. מעל רצפת הרקיע וכת״י מלרע לרום שמיא כלומר בהנשאם מלמטה למעלה׃

כ׳ עַל אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת וְהָאוֹפַנִּים יִנָּשְׂאוּ לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים׃

הרוח. הרצון של הקב״ה׃

שמה הרוח ללכת. אצ״ל להם לצד זה לכו שרוחו של הקב״ה בחיות ורוח החיה באופנים׃

כ״א בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ וּבְעָמְדָם יַעֲמֹדוּ וּבְהִנָּשְׂאָם מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים׃

בלכתם. החיות׃

ילכו. האופנים׃

כ״ב וּדְמוּת עַל־רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא נָטוּי עַל־רָאשֵׁיהֶם מִלְמָעְלָה׃

הקרח הנורא. ת״י גליד חסין גליא״ה פור״ט בלע״ז׃

כ״ג וְתַחַת הָרָקִיעַ כַּנְפֵיהֶם יְשָׁרוֹת אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ לְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסוֹת לָהֵנָּה וּלְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסוֹת לָהֵנָּה אֶת גְּוִיֹּתֵיהֶם׃

ישרות. מכוונות׃

כ״ד וָאֶשְׁמַע אֶת־קוֹל כַּנְפֵיהֶם כְּקוֹל מַיִם רַבִּים כְּקוֹל שַׁדַּי בְּלֶכְתָּם קוֹל הֲמַלָּה כְּקוֹל מַחֲנֶה בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן׃

כקול מים רבים. יכול קול נמוך ת״ל כקול שדי כקול המפורש בכתובים קול ה׳ בכח קול ה׳ שובר ארזים (תהילים כ״ט:ד׳)׃

קול המולה כקול מחנה. קל מלוליהן כד מודן ומברכין קדם רבוניהון כקל משריית מלאכי מרומ׳׃

בעמדם תרפינה כנפיהן. מלהשמיע קול וי״ת במקומיהן משתקן גפיהן מן קדם דבורא דיבורו של מקום היוצא ממעל לראשן להשמיע לנביאים שליחותו כמו שמסיים והולך ויהי קול וגומר ומ״א בעמדם מלקלס בשביל צדיקים שיקלסו תחילה׃

כ״ה וַיְהִי־קוֹל מֵעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן׃

ויהי קול מעל לרקיע. ת״י לזמן דהוה רעוא קדמוהי לאשמעתא דבורא לעבדוהי נביאי היה קלא משתמע מעילוי רקיע מבין כרוביא מתחות רקיעא דעל רישיהון׃

תרפינה כנפיהן. מאימת הדבור׃

כ״ו וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְמָעְלָה׃

כ״ז וָאֵרֶא | כְּעֵין חַשְׁמַל כְּמַרְאֵה־אֵשׁ בֵּית־לָהּ סָבִיב מִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמָעְלָה וּמִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה רָאִיתִי כְּמַרְאֵה־אֵשׁ וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב׃

וארא כעין חשמל. לא נתן רשות להתבונן במקרא זה׃

בית לה. מלפנים לה כמראה אש׃

כ״ח כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶּעָנָן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם כֵּן מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב הוּא מַרְאֵה דְּמוּת כְּבוֹד־יְהוָה וָאֶרְאֶה וָאֶפֹּל עַל־פָּנַי וָאֶשְׁמַע קוֹל מְדַבֵּר׃ {פ}

ואפול על פני. ואישתטחית׃

ואשמע קול מדבר. ומה דבר׃

פרק ב׳

א׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם עֲמֹד עַל־רַגְלֶיךָ וַאֲדַבֵּר אִתָּךְ׃

ויאמר אלי בן אדם וגו׳. בן אדם קורא ליחזקאל מתוך שראה המרכבה הולך בין עלייה ומשתמש בה כמלאכים לומר אין כאן ילוד אשה אלא זה (וכ״ז הטעים אי״ש אח״ד לר׳ והנ״אהו) ול״נ שלא קראו בן אדם אלא בשביל שלא תהא דעתו רחבה עליו מתוך שהיה גס לבו במראה המרכבה ובמלאכת עליונים סא״א׃

ב׳ וַתָּבֹא בִי רוּחַ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלַי וַתַּעֲמִדֵנִי עַל־רַגְלַי וָאֶשְׁמַע אֵת מְדַבֵּר אֵלָי׃ {פ}

את מדבר אלי. את המתדבר עמי וכבוד הוא לכתוב מדבר כלפי מעלה שהאומר מדבר בשו״א נשמע כאדם המדבר לחבירו פונה אליו פנים אל פנים והאומר מדבר (בחיר״ק) משמעו שהשכינה מדבר בפני עצמו בכבודו ושלוחיו ישמעו בורפאלי״ן בלע״ז׃

ג׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם שׁוֹלֵחַ אֲנִי אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־גּוֹיִם הַמּוֹרְדִים אֲשֶׁר מָרְדוּ־בִי הֵמָּה וַאֲבוֹתָם פָּשְׁעוּ בִי עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה׃

אל גוים המורדים. שני שבטים קרויין שני גוים׃

ד׳ וְהַבָּנִים קְשֵׁי פָנִים וְחִזְקֵי־לֵב אֲנִי שֹׁלֵחַ אוֹתְךָ אֲלֵיהֶם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה׃

והבנים. לפי שאמר אבותם פשעו בי ואלו בניה׳ קשי פנים׃

ה׳ וְהֵמָּה אִם־יִשְׁמְעוּ וְאִם־יֶחְדָּלוּ כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה וְיָדְעוּ כִּי נָבִיא הָיָה בְתוֹכָם׃ {פ}

והמה. שמא ישמעו שמא יחדלו מלשמוע׃

כי ידעתי כי בית מרי. הם אנשי קנתורין אלא שאני חפץ שידעו לעת פורענותם כי נביא היה בתוכם שהוכיחם ולא שמעו׃

ו׳ וְאַתָּה בֶן־אָדָם אַל־תִּירָא מֵהֶם וּמִדִּבְרֵיהֶם אַל־תִּירָא כִּי סָרָבִים וְסַלּוֹנִים אוֹתָךְ וְאֶל־עַקְרַבִּים אַתָּה יוֹשֵׁב מִדִּבְרֵיהֶם אַל־תִּירָא וּמִפְּנֵיהֶם אַל־תֵּחָת כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה׃

סרבי׳. לשון מרדות כלומר סרבנים ודונש פתר אותו לשון קוצים ועשרים שמות להם׃

וסלונים. לשון קוצים וכן סלון ממאיר וקוץ מכאיב (לקמן כח)׃

ואל עקרבים אתה יושב. העם אשר אתה מוכיח ילאוך ויקניטוך כאלו אתה יושב על עקרבים העוקצין אותך מכל צדדיך׃

עקרבים. אגלינטייר״ש בלע״ז ל״א עקרבים ממש וכן תרגם יונתן ובגו עמא דעובדיהון דמן לעקרבין את יתיב׃

ז׳ וְדִבַּרְתָּ אֶת־דְּבָרַי אֲלֵיהֶם אִם־יִשְׁמְעוּ וְאִם־יֶחְדָּלוּ כִּי מְרִי הֵמָּה׃ {פ}

ח׳ וְאַתָּה בֶן־אָדָם שְׁמַע אֵת אֲשֶׁר־אֲנִי מְדַבֵּר אֵלֶיךָ אַל־תְּהִי־מֹרֶי כְּבֵית הַמֶּרִי פְּצֵה פִיךָ וֶאֱכֹל אֵת אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ׃

אל תהי מרי. מלילך בשליחותי׃

פצה. פתח וכן פצו עלינו פיהם (איכה ג׳:מ״ו)׃

פצה פיך ואכול. משל הוא הטה אזניך ושמע ויערב לך כאילו אתה אוכל מאכל לרעבון׃

את אשר אני נותן אליך. מה היא הנתינה היא מגילת הספר׃

ט׳ וָאֵרְאֶה וְהִנֵּה־יָד שְׁלוּחָה אֵלַי וְהִנֵּה־בוֹ מְגִלַּת־סֵפֶר׃

והנה וגו׳. יש דברים משמשין ל׳ זכר ולשון נקיבה כמו השמש יצא על הארץ (בראשית י״ט:כ״ג) וזרחה לכם יראי שמי שמש וגו׳ (מלאכי ג׳:כ׳) אל המחנ׳ האחת והכהו (בראשי׳ לב)׃

י׳ וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לְפָנַי וְהִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר וְכָתוּב אֵלֶיהָ קִנִּים וָהֶגֶה וָהִי׃ {ס}

פנים ואחור. מה דהוה מן שרויא ומה דעתיד למהוי בסופא׃

קינים. פורענות של צדיקים בעולם הזה׃

והגה. מתן שכרן שירננו עליו לעתיד לבא׃

והי. נהי של רשעים לעולם הבא׃

פרק ג׳

א׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם אֵת אֲשֶׁר־תִּמְצָא אֱכוֹל אֱכוֹל אֶת־הַמְּגִלָּה הַזֹּאת וְלֵךְ דַּבֵּר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל׃

ב׳ וָאֶפְתַּח אֶת־פִּי וַיַּאֲכִלֵנִי אֵת הַמְּגִלָּה הַזֹּאת׃

ג׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם בִּטְנְךָ תַאֲכֵל וּמֵעֶיךָ תְמַלֵּא אֶת הַמְּגִלָּה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ וָאֹכְלָה וַתְּהִי בְּפִי כִּדְבַשׁ לְמָתוֹק׃ {פ}

ואוכלה ותהי בפי וגו׳. וקבילתה׳ והוו פתגמה׳ בפומי כדבש חלי׃

ד וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם לְךָ־בֹא׀ אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְדִבַּרְתָּ בִדְבָרַי אֲלֵיהֶם׃

ה כִּי לֹא אֶל־עַם עִמְקֵי שָׂפָה וְכִבְדֵי לָשׁוֹן אַתָּה שָׁלוּחַ אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל׃

> **עמקי שפה.** שיהא להם לשון עמוק שאינך מכיר בו׃
>
> **אל בית ישראל.** כי אל בית ישראל אני שולחך אשר לשונם כלשונך׃

ו לֹא | אֶל־עַמִּים רַבִּים עִמְקֵי שָׂפָה׀ וְכִבְדֵי לָשׁוֹן אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁמַע דִּבְרֵיהֶם אִם־לֹא אֲלֵיהֶם׀ שְׁלַחְתִּיךָ הֵמָּה יִשְׁמְעוּ אֵלֶיךָ׃

> **אם לא אליהם שלחתיך וגו׳.** ל׳ שבועה היא אם אליהם שלחתיך חי אני אם לא המה ישמעו אליך ומקרא מסורס הוא׃

ז וּבֵית יִשְׂרָאֵל לֹא יֹאבוּ׀ לִשְׁמַע אֵלֶיךָ כִּי־אֵינָם אֹבִים לִשְׁמֹעַ אֵלַי כָּי כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חִזְקֵי־מֵצַח וּקְשֵׁי־לֵב הֵמָּה׃

ח הִנֵּה נָתַתִּי אֶת־פָּנֶיךָ חֲזָקִים לְעַמַּת פְּנֵיהֶם וְאֶת־מִצְחֲךָ חָזָק לְעַמַּת מִצְחָם׃

ט כְּשָׁמִיר חָזָק מִצֹּר נָתַתִּי מִצְחֶךָ לֹא־תִירָא אוֹתָם׀ וְלֹא־תֵחַת מִפְּנֵיהֶם כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה׃ {פ}

> **כשמיר.** מין תולעת הוא שמראין אותו על האבן והיא נבקעת כנגדו (הג״ה ל״א שמיר ל׳ סלע חזק ובתרגום ירושלמי הוא תרגום של צור וכן תרגום מצור החלמיש (דברים ח׳:ט״ו) שמיר טנרא ויש משמע שמיר הברזל החזק כי כמו שנקרא הצור החזק שמיר כמו כן נקרא הברזל שמיר בשביל חזקו סא״א)׃

י וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם אֶת־כָּל־דְּבָרַי אֲשֶׁר אֲדַבֵּר אֵלֶיךָ קַח בִּלְבָבְךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמָע׃

יא וְלֵךְ בֹּא אֶל־הַגּוֹלָה׀ אֶל־בְּנֵי עַמֶּךָ וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם׀ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אִם־יִשְׁמְעוּ וְאִם־יֶחְדָּלוּ׃

> **כה אמר אדני אלהים.** הנבואה הזאת לאומרה אליכם׃
>
> **אם ישמעו.** או ישמעו או יחדלו אתה אמור אותה אליהם׃

יב וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וָאֶשְׁמַע אַחֲרַי קוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל בָּרוּךְ כְּבוֹד־יְהוָה מִמְּקוֹמוֹ׃

> **ותשאני רוח.** לאחר שגמר דבריו צוה אל הרוח לשאתו אל המקום אשר בני הגולה שם׃

יג וְקוֹל | כַּנְפֵי הַחַיּוֹת מַשִּׁיקוֹת׀ אִשָּׁה אֶל־אֲחוֹתָהּ וְקוֹל הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם וְקוֹל רַעַשׁ גָּדוֹל׃

> **משיקות.** נשיקה מקישות זו אל זו ושיר נשמע בהקשתן כמו שאומר למעלה ואשמע את קול כנפיהם׃

יד וְרוּחַ נְשָׂאַתְנִי וַתִּקָּחֵנִי וָאֵלֵךְ מַר־בַּחֲמַת רוּחִי וְיַד־יְהוָה עָלַי חָזָקָה׃

> **ואלך מר.** שהיה קשה בעיני לקנתר את בני עמי׃
>
> **ויד ה׳ עלי חזקה.** אכפו וכחו להוליכני על כרחי׃

טו וָאָבוֹא אֶל־הַגּוֹלָה תֵּל אָבִיב הַיֹּשְׁבִים אֶל־נְהַר־כְּבָר׀ (ואשר) [וַאֲשֶׁב] הֵמָּה יוֹשְׁבִים שָׁם וָאֵשֵׁב שָׁם שִׁבְעַת יָמִים מַשְׁמִים בְּתוֹכָם׃

> **תל אביב.** לתל אביב שם מקום׃
>
> **משמים.** משתומם אדם משותק מלדבר׃

טז וַיְהִי מִקְצֵה שִׁבְעַת יָמִים {פ}

וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

יז בֶּן־אָדָם צֹפֶה נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַעְתָּ מִפִּי דָּבָר וְהִזְהַרְתָּ אוֹתָם מִמֶּנִּי׃

צופה נתתיך. למה אתה שותק הלא כצופה שמעמידים על המגדלים לראות אם יבאו גייסות לעיר יתקע בשופר להזהיר את העם שיתכנסו ויתחזקו כן נתתיך להזהירם להשמר מן הפורענות שלא אביאנו עליהם:

י״ח בְּאָמְרִי לָרָשָׁע֙ מ֣וֹת תָּמ֔וּת וְלֹ֥א הִזְהַרְתּ֖וֹ וְלֹ֣א דִבַּ֑רְתָּ לְהַזְהִ֤יר רָשָׁע֙ מִדַּרְכּ֣וֹ הָרְשָׁעָ֔ה לְחַיֹּתֹ֖ו הֽוּא־רָשָׁ֣ע בַּעֲוֹנֹ֔ו יָמ֑וּת וְדָמ֖וֹ מִיָּדְךָ֥ אֲבַקֵּֽשׁ׃

י״ט וְאַתָּ֕ה כִּֽי־הִזְהַ֥רְתָּ רָשָׁ֖ע וְלֹא־שָׁ֣ב מֵרִשְׁעֹ֑ו וּמִדַּרְכֹּ֣ו הָרְשָׁעָ֗ה הֽוּא־בַּעֲוֹנֹ֤ו יָמוּת֙ וְאַתָּ֣ה אֶת־נַפְשְׁךָ֖ הִצָּֽלְתָּ׃

כ׳ וּבְשׁ֤וּב צַדִּיק֙ מִצִּדְקֹ֔ו וְעָשָׂ֥ה עָ֖וֶל וְנָתַתִּ֣י מִכְשֹׁ֑ול לְפָנָ֗יו הוּא֙ יָמ֔וּת כִּ֥י לֹא־הִזְהַרְתֹּ֖ו בְּחַטָּאתֹ֣ו יָמ֔וּת וְלֹ֣א תִזָּכַ֔רְנָה צִדְקָתֹ֖ו אֲשֶׁ֣ר עָשָׂ֑ה וְדָמ֖וֹ מִיָּדְךָ֥ אֲבַקֵּֽשׁ׃

ונתתי מכשול לפניו. כשהוא עושה דבריו בהצנע ומראה עצמו כצדיק אני נותן עבירה מפורסמת לפניו כדי לגלות מעשיו וכשאביא רעה עליו לא יהרהרו אחרי:

ולא תזכרנה. צדקותיו פירשו רבותינו בתוהא על הראשונות שמתחרט על הצדקות הראשונות שעשה:

כ״א וְאַתָּ֕ה כִּֽי־הִזְהַ֥רְתָּ צַדִּ֖יק לְבִלְתִּ֣י חֲטֹ֑א צַדִּ֗יק וְהוּא֙ לֹא־חָטָ֣א חָיֹ֣ו יִחְיֶ֔ה כִּ֥י נִזְהָ֖ר וְאַתָּ֥ה אֶת־נַפְשְׁךָ֖ הִצָּֽלְתָּ׃ {פ}

כ״ב וַתְּהִ֥י עָלַ֖י שָׁ֣ם יַד־יְהוָ֑ה וַיֹּ֣אמֶר אֵלַ֗י קוּם֙ צֵ֣א אֶל־הַבִּקְעָ֔ה וְשָׁ֥ם אֲדַבֵּ֖ר אוֹתָֽךְ׃

כ״ג וָאָקוּם֙ וָאֵצֵ֣א אֶל־הַבִּקְעָ֔ה וְהִנֵּה־שָׁ֥ם כְּבוֹד־יְהוָ֖ה עֹמֵ֣ד כַּכָּב֑וֹד אֲשֶׁ֥ר רָאִ֖יתִי עַל־נְהַר־כְּבָ֑ר וָאֶפֹּ֖ל עַל־פָּנָֽי׃

והנה שם כבוד ה׳ עומד. הקדים על ידו לילך שם מדת ענוה יתירה מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן התלמיד ממתין לרב וכאן הרב ממתין לתלמי׳:

כ״ד וַתָּבֹ֥א־בִ֛י רוּחַ֖ וַתַּעֲמִדֵ֣נִי עַל־רַגְלָ֑י וַיְדַבֵּ֣ר אִתִּ֔י וַיֹּ֥אמֶר אֵלַ֖י בֹּ֣א הִסָּגֵ֔ר בְּתֹ֖וךְ בֵּיתֶֽךָ׃

הסגר בתוך ביתך. להראותם שאינם ראויין לתוכח׳:

כ״ה וְאַתָּ֣ה בֶן־אָדָ֗ם הִנֵּ֤ה נָתְנ֙וּ עָלֶ֣יךָ עֲבֹתִ֔ים וַאֲסָרֻ֖וךָ בָּהֶ֑ם וְלֹ֥א תֵצֵ֖א בְּתוֹכָֽם׃

הנה נתנו עליך עבותים. הוי אסור בביתך כאילו נאסרת בעבותים וכן ת״י הא גזירת פתגמי עליך כאסור גדילן וגו׳:

כ״ו וּלְשֹׁונְךָ֙ אַדְבִּ֣יק אֶל־חִכֶּ֔ךָ וְנָאֱלַמְתָּ֖ וְלֹא־תִהְיֶ֣ה לָהֶ֑ם לְאִ֣ישׁ מֹוכִ֔יחַ כִּ֥י בֵית־מְרִ֖י הֵֽמָּה׃

כ״ז וּבְדַבְּרִ֥י אִתְּךָ֖ אֶפְתַּ֣ח אֶת־פִּ֑יךָ וְאָמַרְתָּ֣ אֲלֵיהֶ֔ם כֹּ֥ה אָמַ֖ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֑ה הַשֹּׁמֵ֣עַ | יִשְׁמָ֔עַ וְהֶחָדֵ֖ל | יֶחְדָּ֑ל כִּ֥י בֵית־מְרִ֖י הֵֽמָּה׃ {פ}

ובדברי אותך. כשאחפוץ לדבר אתך אשלחך אליהם:

ואמרת אליהם כה אמר אד׳ אלהים. את כל דברי שליחותי:

השומע ישמע. אין זה מן השליחו׳ אלא הרוח הקודש אמר לנבי׳ אתה אמור אליה׳ שליחותי והם השומע ישמע והחדל יחדל כי ידעתי כי לא כולם ישמעו כי בית מרי המה:

פרק ד׳

א׳ וְאַתָּ֣ה בֶן־אָדָ֗ם קַח־לְךָ֙ לְבֵנָ֔ה וְנָתַתָּ֥ה אוֹתָ֖הּ לְפָנֶ֑יךָ וְחַקּוֹתָ֤ עָלֶ֙יהָ֙ עִ֣יר אֶת־יְרוּשָׁלָֽם׃

לבנה. טויל״ה בלע״ז ויש מהם שהם גדולות:

ב׳ וְנָתַתָּ֥ה עָלֶ֖יהָ מָצֹ֑ור וּבְנִ֤יתָ עָלֶ֙יהָ֙ דָּ֔יֵק וְשָׁפַכְתָּ֥ עָלֶ֖יהָ סֹלְלָ֑ה וְנָתַתָּ֥ה עָלֶ֖יהָ מַחֲנֹ֥ות וְשִׁ֛ים־עָלֶ֖יהָ כָּרִ֥ים סָבִֽיב׃

דיק. מגונייי״ל בלע״ז שמשליכין בו אבנים לעיר:

סוללה. שופך עפר וסוללו וכובשו במקלות ועושה תל גבוה לעמוד עליו ולראות בתוך העיר ולירות בחצי׳:

סוללה. בסטי״ון בלע״ז:

ושים עליה כרים. ת״י איפרורין והם כפרים שעושים חיילותיו ויושבי׳ באהלי׳ לרוחות העיר שלא יהא אדם יוצא ובא ופירוש כרים שרים ממונים על הצב׳ זה שומר לרוח זה וזה לרוח זה:

ג׳ וְאַתָּה קַח־לְךָ֙ מַחֲבַ֣ת בַּרְזֶ֔ל וְנָתַתָּ֥ה אוֹתָ֖הּ קִ֣יר בַּרְזֶ֑ל בֵּינְךָ֙ וּבֵ֣ין הָעִ֔יר וַהֲכִינֹתָ֥ הֶ֛את־פָּנֶ֖יךָ אֵלֶ֑יהָ וְהָיְתָ֣ה בַמָּצ֔וֹר וְצַרְתָּ֥ עָלֶ֖יהָ אוֹת֣ הִ֑יא לְבֵ֥ית יִשְׂרָאֵ֖ל׃ {פ}

קיר ברזל. דוגמא לחומת העי׳ המפסקת בין הצבא ובין העיר:

אות היא. שכך תבא ירושלי׳ במצור:

ד׳ וְאַתָּ֞ה שְׁכַ֤ב עַל־צִדְּךָ֙ הַשְּׂמְאלִ֔י וְשַׂמְתָּ֛ אֶת־עֲוֹ֥ן בֵּית־יִשְׂרָאֵ֖ל עָלָ֑יו מִסְפַּ֣ר הַיָּמִ֗ים אֲשֶׁ֤ר תִּשְׁכַּב־עָלָיו֙ תִּשָּׂ֣א אֶת־עֲוֹנָֽם׃

על צדך השמאלי. לסבול צער וייסורין מניין ימים כמנין שנים אשר הציקתני רוחי כביכול על שהכעיסו לפני ותכפ׳ על עונם אחרי אשר קשה בעיניך הפורענות שאני אומר להביא עליהם:

ה׳ וַאֲנִ֞י נָתַ֤תִּי לְךָ֙ אֶת־שְׁנֵ֣י עֲוֹנָ֔ם לְמִסְפַּ֖ר יָמִ֣ים שְׁלֹשׁ־מֵא֣וֹת וְתִשְׁעִ֑ים יֹ֖ום וְנָשָׂ֥אתָ עֲוֹ֖ן בֵּית־יִשְׂרָאֵֽל׃

נתתי לך את שני עונם וגו׳. הקילותי עליך לקבל את צער שסבלתי אני למנין שנים שחטאו לפני הפכתים לך למנין ימים (לישנא אחרינ׳ שני כמו שנים וכן תרגם יונתן ואנא יהבית לך על חד תרין בחוביהון סא״א):

שלש מאות ותשעים יום. שנינו בסדר עולם מלמד שחטאו ישראל שלש מאות ותשעים שנה משנכנסו לארץ עד שגלו ממנו עשרת השבטים ואתה מוצא מהם מפורשים מאתים וארבעי׳ ושלש משמלך ירבעם עד שגלה הושע בן אלה ובימי שפוט השופטים קי״א שנים והשאר סתומים אלו הש״ץ שנים שמצאתי בתשובות רבי יוסף ריש מתיבתא שחטאו י׳ שבטים מימות יהושע עד שהגלה סנחרב משומרון חשוב בימי השופטים ח׳ שנים ביד כושן י״ח ביד עגלון ך׳ ביד סיסר׳ ז׳ ביד מדין י״ח ביד בני עמון מ׳ ביד פלשתים הרי קי״א מן מיכה עד שנשבה הארון בימי עלי מ׳ הרי קנ״א חשוב לירבעם בן נבט כ״ב נדב בנו ב׳ בעשא כ״ד אלה בנו ב׳ עמרי י״ב אחאב כ״ב אחזיהו בנו ב׳ ויהור׳ אחיו י״ב ויהוא כ״ח יהואחז י״ו יהואש בנו י״ו וירבעם בנו מ״א הרי ש״ן שנה ומנחם בן גדי י׳ פקחיהו בנו ב׳ ופקח בן רמליהו כ׳ והושע בן אלה ט׳ שנים הרי שצ״א ושנה אחרונה להושע אינה מן המנין לפי שבשנת ט׳ להושע נלכדה שומרון ולא היה חשבון המלכות להושע אלא ח׳ שנים הרי ש״צ שני׳ ומ׳ שנים שחטאו מלכי יהודה אחר גלות סנחרב עד שנאמרה פרשה זו ליחזקאל מפורשים למטה ולא הוצרכתי לפרשם (סא״א):

ו׳ וְכִלִּיתָ֣ אֶת־אֵ֔לֶּה וְשָׁכַבְתָּ֥ עַל־צִדְּךָ֖ (הימיני) [הַיְמָנִ֑ית] שֵׁנִ֗ית וְנָשָׂ֤אתָ אֶת־עֲוֹן֙ בֵּ֣ית יְהוּדָ֔ה אַרְבָּעִ֥ים יֹ֖ום יֹ֣ום לַשָּׁנָ֑ה יֹ֥ום לַשָּׁנָ֖ה נְתַתִּ֥יו לָֽךְ׃

עון בית יהודה ארבעים יום. מלמד שחטאו בית יהודה משגלו עשרת השבטים עד שחרבה ירושלים מ׳ שנה כ״ב של מנשה שכתוב בו ככל אשר עשה אחאב (מלכי׳ ב כא) ואחאב מלך עשרי׳ ושתים ושתים דאמון וי״א דיהויקים ונבואה זו נאמר׳ ליחזקאל בשנ׳ החמישית לצדקיהו הרי ארבעים סך כולם ארבע מאות ושלשים ואחר הנבואה הזאת שהו שש שנים הרי שמונה יובלות ושלשי׳ ושש שנה בשמונה יובלות שמונה שבועי שמיטות הרי חמשים ושש שנות שמיטה ושמונה שנות יובל הרי ששים וארבע ובשלשים ושש שנה יש חמש שנות שמטה הרי ס״ט שמיטו׳ ושנת היובל האחרון נחשבה להם לעון שהרי בעונם גלו ממנה הרי שבעים שנה מקודשי׳ של שמיטה שלא שמטום ישראל לפיכך גלו ע׳ שנה לקיים אז תרצה את שבתותיה (ויקרא כ״ו:ל״ד) והוא שכתוב בסוף דברי הימים למלאות דבר ה׳ בפי ירמיה עד רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה למלאות שבעים שנה:

צדך השמאלי. לשומרון. **צדך הימני.** ליהודה לפי שיהודה בדרומה של ארץ ישראל כמה שנא׳ ואחותך הגדולה שומרון היושבת על שמאלך (לקמן טו טז) ואף בספר יהושע תחם מצר שבט יהוד׳ כל מצר הדרומי:

ז׳ וְאֶל־מְצ֥וֹר יְרוּשָׁלַ֖͏ִם תָּכִ֣ין פָּנֶ֑יךָ וּזְרֹעֲךָ֣ חָשׂוּפָ֔ה וְנִבֵּ֥אתָ עָלֶֽיהָ׃

ואל מצור ירושלים. אשר חקות על הלבינה תשים פניך כשתשכב על צדך השמאלי תהי הלבינה לנגדך וכן בשכבך על הימני:

וזרועך. תהא חשופה לנגדך כאדם הנלחם הוא אות לנבוכדנצר הנלחם בה:

חשופה. כמו גלויה:

ח׳ וְהִנֵּ֥ה נָתַ֛תִּי עָלֶ֖יךָ עֲבוֹתִ֑ים וְלֹא־תֵהָפֵ֣ךְ מִצִּדְּךָ֣ אֶל־צִדְּךָ֔ עַד־כַּלּוֹתְךָ֖ יְמֵ֥י מְצוֹרֶֽךָ׃

נתתי עליך עבותים. גזירת מצותי תהא חמורה עליך כאילו נאסרת בעבותים שלא תהפך מצדך אל צדך:

עד כלותך ימי מצורך. מניין הימים האלה שגזרתי עליך:

ט **וְאַתָּה קַח־לְךָ֨ חִטִּ֜ין וּשְׂעֹרִ֗ים וּפ֤וֹל וַעֲדָשִׁים֙ וְדֹחַ֔ן וְכֻסְּמִ֖ים וְנָתַתָּ֣ה אוֹתָ֑ם בִּכְלִ֣י אֶחָ֔ד וְעָשִׂ֥יתָ אוֹתָ֖ם לְךָ֣ לְלָ֑חֶם מִסְפַּ֣ר הַיָּמִ֗ים אֲשֶׁר־אַתָּ֤ה שֹׁכֵב֙ עַל־צִדְּךָ֔ שְׁלֹ֥שׁ־מֵא֖וֹת וְתִשְׁעִ֥ים י֛וֹם תֹּאכְלֶֽנּוּ׃**

חטין ושעורים וגו'. ודוחן וכוסמים פאני"ן איאפיילטר"א בלע"ז סי' הרעב שיהא עליהם בימי המצור ויאכלו לחם תערובות ובמיאוס:

י **וּמַאֲכָלְךָ֕ אֲשֶׁ֥ר תֹּאכְלֶ֖נּוּ בְּמִשְׁקָ֑ל עֶשְׂרִ֣ים שֶׁ֔קֶל לַיּ֖וֹם מֵעֵ֣ת עַד־עֵ֔ת תֹּאכְלֶֽנּוּ׃**

במשקול. סימן לאנשי מצור היראים מן הרעב ואוכלי' במשקל ושותין במשור':

י"א **וּמַ֥יִם בְּמִשּׂוּרָ֖ה תִּשְׁתֶּ֑ה שְׁשִׁ֣ית הַהִ֔ין מֵעֵ֥ת עַד־עֵ֖ת תִּשְׁתֶּֽה׃**

מעת עד עת. מיום ליום במדה זו תשתה ששית ההין:

י"ב **וְעֻגַ֥ת שְׂעֹרִ֖ים תֹּאכְלֶ֑נָּה וְהִיא֙ בְּגֶ֣לְלֵי־צֵ֔את תְּעֻגֶ֖נָּה לְעֵינֵיהֶֽם׃ {ס}**

ועוגת שעורים תאכלנה. עריכת' מנוולת כעריכת שעורי' ולא נאה כעריכת עוגת חטים:

בגללי צאת האדם תעגנה. תאפינה בגחליהם שמייבשן ושורפן:

י"ג **וַיֹּ֣אמֶר יְהוָ֗ה כָּ֚כָה יֹאכְל֣וּ בְנֵֽי־יִשְׂרָאֵ֔ל אֶת־לַחְמָ֥ם טָמֵ֖א בַּגּוֹיִ֑ם אֲשֶׁ֧ר אַדִּיחֵ֛ם שָֽׁם׃**

טמא. ל' מאוס:

י"ד **וָאֹמַ֕ר אָהָ֖הּ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֑ה הִנֵּ֤ה נַפְשִׁי֙ לֹ֣א מְטֻמָּאָ֔ה וּנְבֵלָ֥ה וּטְרֵפָ֖ה לֹא־אָכַ֑לְתִּי מִנְּעוּרַ֙י וְעַד־עַתָּ֔ה וְלֹא־בָ֥א בְּפִ֖י בְּשַׂ֥ר פִּגּֽוּל׃ {ס}**

אהה. לשון אנחה:

נפשי לא מטומאה. לא הרהרתי ביום ובאתי לידי טומאה בלילה:

נבילה וטריפה לא אכלתי. בשר מסוכנת שדומה לנבילה וטריפה:

בשר פיגול. בהמה שהורה בה חכם ולא יתכן לומר נבילה וטריפה ממש דאם כן מאי רבותיה:

ט"ו **וַיֹּ֥אמֶר אֵלַ֖י רְאֵ֣ה נָתַ֗תִּי לְךָ֙ אֶת־[צְפִיעֵי] (צפועי) הַבָּקָ֤ר תַּֽחַת֙ גֶּלְלֵ֣י הָאָדָ֔ם וְעָשִׂ֥יתָ אֶת־לַחְמְךָ֖ עֲלֵיהֶֽם׃ {ס}**

צפיעי. גללי:

ט"ז **וַיֹּ֣אמֶר אֵלַ֔י בֶּן־אָדָ֕ם הִנְנִ֥י שֹׁבֵ֛ר מַטֵּה־לֶ֖חֶם בִּירוּשָׁלִַ֑ם וְאָכְל֤וּ לֶחֶם֙ בְּמִשְׁקָ֣ל וּבִדְאָגָ֔ה וּמַ֥יִם בְּמִשּׂוּרָ֖ה וּבְשִׁמָּמ֥וֹן יִשְׁתּֽוּ׃**

מטה לחם. משען לחם פיצ"א דיפא"ן בלע"ז:

ובדאגה. דואגים שמא יכלה הלחם מהם:

דאגה. איינש"א בלע"ז ובלשונינו טרוא"ר בלע"ז:

י"ז **לְמַ֣עַן יַחְסְר֣וּ לֶחֶם֮ וָמַ֣יִם וְנָשַׁמּוּ֒ אִ֣ישׁ וְאָחִ֔יו וְנָמַקּ֖וּ בַּעֲוֹנָֽם׃ {פ}**

למען יחסרו. דאגתם ושממונם בשביל שיהיו חסורי לחם ומים בימי המצור וידאגו פן יכלה:

פרק ה'

א **וְאַתָּ֣ה בֶן־אָדָ֗ם קַח־לְךָ֤ | חֶרֶב֙ חַדָּ֔ה תַּ֥עַר הַגַּלָּבִ֖ים תִּקָּחֶ֣נָּה לָּ֑ךְ וְהַעֲבַרְתָּ֣ עַל־רֹאשְׁךָ֔ וְעַל־זְקָנֶ֖ךָ וְלָקַחְתָּ֣ לְךָ֔ מֹאזְנֵ֥י מִשְׁקָ֖ל וְחִלַּקְתָּֽם׃**

חרב חדה. סימן לחרב נבוכדנצר:

תער הגלבים. הרצענים ולשון יווני הוא וי״א פרקמציר בלע״ז ומנחם חבר תער הגלבים תער הגולחים ואין לו דמיון בתור׳:

ב׳ שְׁלִשִׁית בָּאִוּר תַּבְעִיר בְּתוֹךְ הָעִיר כִּמְלֹאת יְמֵי הַמָּצוֹר וְלָקַחְתָּ אֶת־הַשְּׁלִשִׁית תַּכֶּה בַחֶרֶב סְבִיבוֹתֶיהָ וְהַשְּׁלִשִׁית תְּזָרֶה לָרוּחַ וְחֶרֶב אָרִיק אַחֲרֵיהֶם:

בתוך העיר. אשר חקות על הלבינה ככלות ימי מצורך אות היא שיכלו שלישית׳ בזלעפו׳ רעב בתוכה שהם כאש כענין שנאמר עורנו כתנור נכמרו מפני זלעפות רעב (איכה ה):

תכה. אותה בחרב:

סביבותי׳. סביב אותה לבינה סימן על הבורחים מן העיר שישיגום כשדים ויהרגום סביב ירושלים:

והשלישית תזרה לרוח. סימן לגולים שילכו למצרים ויוחנן בן קרח וחבורתו ושם אריק חרב אחריה׳ שהלך נבוכדנצר והחריב את מצרים ושם נהרגו:

ג׳ וְלָקַחְתָּ מִשָּׁם מְעַט בְּמִסְפָּר וְצַרְתָּ אוֹתָם בְּכְנָפֶיךָ:

וצרת אותם בכנפיך. אלו מתי מעט שיגלו לבבל ויחיו:

ד׳ וּמֵהֶם עוֹד תִּקַּח וְהִשְׁלַכְתָּ אוֹתָם אֶל־תּוֹךְ הָאֵשׁ וְשָׂרַפְתָּ אֹתָם בָּאֵשׁ מִמֶּנּוּ תֵצֵא־אֵשׁ אֶל־כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל: {פ}

ומהם עוד תקח. מאותם מתי מעט:

ושרפת אותם באש. סימן לאחאב בן קוליה וצדקיה בן מחסיה אשר קלם מלך בבל:

ממנו תצא אש. מן הרמזים האלה שאני רומז לך תצא הפורעניות לכל בית ישראל:

ה׳ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה זֹאת יְרוּשָׁלַם בְּתוֹךְ הַגּוֹיִם שַׂמְתִּיהָ וּסְבִיבוֹתֶיהָ אֲרָצוֹת:

בתוך הגוים שמתיה. באמצע העולם:

ו׳ וַתָּמֶר אֶת־מִשְׁפָּטַי לְרִשְׁעָה מִן־הַגּוֹיִם וְאֶת־חֻקּוֹתַי מִן־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיהָ כִּי בְמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְחֻקּוֹתַי לֹא־הָלְכוּ בָהֶם: {ס}

ותמר את משפטי. ותחלף את משפטי:

מן הגוים. שכך כתוב במשנה ויתעה מנשה את יהודה ויושבי ירושלים לעשות רע מן הגוים אשר השמיד ה׳ מפני בני ישראל (ד״ה ב לג) ויש פותרי׳ שהגוים לא קבלו תורתו והם קבלוה עליה׳ ועברו עליה:

ז׳ לָכֵן כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן הֲמֹנְכֶם מִן־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵילְכֶם בְּחֻקּוֹתַי לֹא הֲלַכְתֶּם וְאֶת־מִשְׁפָּטַי לֹא עֲשִׂיתֶם וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם לֹא עֲשִׂיתֶם:

יען המנכם. יען הזמינכם את עצמכם להפקר מן הגוים:

המנכם. לשון וימן להם המלך (דניאל א) ומנחם פתרו לשון הומה כמו המו גוים (תהלים מז):

וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם לא עשיתם. שהם לא המירו את אלהיהם והמה לא אלהים ואתם המרתם כבודי בלא יועיל ורבותינו פירשו כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהם עשיתם:

ח׳ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי עָלַיִךְ גַּם־אֲנִי וְעָשִׂיתִי בְתוֹכֵךְ מִשְׁפָּטִים לְעֵינֵי הַגּוֹיִם:

גם אני. את בגדת עלי וגם אני הנני עליך:

ט׳ וְעָשִׂיתִי בָךְ אֶת אֲשֶׁר לֹא־עָשִׂיתִי וְאֵת אֲשֶׁר־לֹא־אֵעָשֶׂה כָמֹהוּ עוֹד יַעַן כָּל־תּוֹעֲבֹתָיִךְ: {פ}

י׳ לָכֵן אָבוֹת יֹאכְלוּ בָנִים בְּתוֹכֵךְ וּבָנִים יֹאכְלוּ אֲבוֹתָם וְעָשִׂיתִי בָךְ שְׁפָטִים וְזֵרִיתִי אֶת־כָּל־שְׁאֵרִיתֵךְ לְכָל־רוּחַ: {ס}

י״א לָכֵן חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה אִם־לֹא יַעַן אֶת־מִקְדָּשִׁי טִמֵּאת בְּכָל־שִׁקּוּצַיִךְ וּבְכָל־תּוֹעֲבֹתָיִךְ וְגַם־אֲנִי אֶגְרַע וְלֹא־תָחוֹס עֵינִי וְגַם־אֲנִי לֹא אֶחְמוֹל׃

י״ב שְׁלִשִׁתַיִךְ בַּדֶּבֶר יָמוּתוּ וּבָרָעָב יִכְלוּ בְתוֹכֵךְ וְהַשְּׁלִשִׁית בַּחֶרֶב יִפְּלוּ סְבִיבוֹתַיִךְ וְהַשְּׁלִישִׁית לְכָל־רוּחַ אֱזָרֶה וְחֶרֶב אָרִיק אַחֲרֵיהֶם׃

י״ג וְכָלָה אַפִּי וַהֲנִחוֹתִי חֲמָתִי בָּם וְהִנָּחַמְתִּי וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי בְקִנְאָתִי בְּכַלּוֹתִי חֲמָתִי בָּם׃

והניחותי חמתי. כשאנקם בם תנוח חמתי ולא תציקני רוחי׃

והנחמתי. ואתנחם על הצער שצערתם אותי׃

י״ד וְאֶתְּנֵךְ לְחָרְבָּה וּלְחֶרְפָּה בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָיִךְ לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר׃

ולחרפה. דישטרוי״ר בלע״ז׃

ט״ו וְהָיְתָה חֶרְפָּה וּגְדוּפָה מוּסָר וּמְשֹׁמָּה לַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָיִךְ בַּעֲשׂוֹתִי בָךְ שְׁפָטִים בְּאַף וּבְחֵמָה וּבְתוֹכְחוֹת חֵמָה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃

וגדופה. בזיון׃

מוסר. יסורין׃

ומשמה. תמהון׃

ט״ז בְּשַׁלְחִי אֶת־חִצֵּי הָרָעָב הָרָעִים בָּהֶם אֲשֶׁר הָיוּ לְמַשְׁחִית אֲשֶׁר־אַשְׁלַח אוֹתָם לְשַׁחֶתְכֶם וְרָעָב אוֹסִף עֲלֵיכֶם וְשָׁבַרְתִּי לָכֶם מַטֵּה־לָחֶם׃

ורעב אוסיף עליכם. הוא רעב הפרוטה הכלה מן הכיס כך שמעתי׃

מטה לחם. משען לחם׃

י״ז וְשִׁלַּחְתִּי עֲלֵיכֶם רָעָב וְחַיָּה רָעָה וְשִׁכְּלֵךְ וְדֶבֶר וָדָם יַעֲבָר־בָּךְ וְחֶרֶב אָבִיא עָלַיִךְ אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃ {פ}

פרק ו׳

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

ב׳ בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל וְהִנָּבֵא אֲלֵיהֶם׃

ג׳ וְאָמַרְתָּ הָרֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ דְּבַר־אֲדֹנָי יֱהוִה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לֶהָרִים וְלַגְּבָעוֹת לָאֲפִיקִים (ולגיאות) [וְלַגֵּיאָיוֹת] הִנְנִי אֲנִי מֵבִיא עֲלֵיכֶם חֶרֶב וְאַבַּדְתִּי בָּמוֹתֵיכֶם׃

ולגבעות. לשון רמה׃

ולגאיות. לשון גיא׃

ד׳ וְנֶשַׁמּוּ מִזְבְּחוֹתֵיכֶם וְנִשְׁבְּרוּ חַמָּנֵיכֶם וְהִפַּלְתִּי חַלְלֵיכֶם לִפְנֵי גִּלּוּלֵיכֶם׃

חמניכם. מין תבנית צלמי עכו״ם העשויין על הגגות לחמה׃

ה׳ וְנָתַתִּי אֶת־פִּגְרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי גִּלּוּלֵיהֶם וְזֵרִיתִי אֶת־עַצְמוֹתֵיכֶם סְבִיבוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם׃

ו׳ בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם הֶעָרִים תֶּחֱרַבְנָה וְהַבָּמוֹת תִּישַׁמְנָה לְמַעַן יֶחֶרְבוּ וְיֶאְשְׁמוּ מִזְבְּחוֹתֵיכֶם וְנִשְׁבְּרוּ וְנִשְׁבְּתוּ גִּלּוּלֵיכֶם וְנִגְדְּעוּ חַמָּנֵיכֶם וְנִמְחוּ מַעֲשֵׂיכֶם׃

ויאשמו. יהיו נכרים באשמתם:

ז׳ וְנָפַל חָלָל בְּתוֹכְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה:

ח׳ וְהוֹתַרְתִּי בִּהְיוֹת לָכֶם פְּלִיטֵי חֶרֶב בַּגּוֹיִם בְּהִזָּרוֹתֵיכֶם בָּאֲרָצוֹת:

ט׳ וְזָכְרוּ פְלִיטֵיכֶם אוֹתִי בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר נִשְׁבְּרוּ־שָׁם אֲשֶׁר נִשְׁבַּרְתִּי אֶת־לִבָּם הַזּוֹנָה אֲשֶׁר־סָר מֵעָלַי וְאֶת־עֵינֵיהֶם הַזֹּנוֹת אַחֲרֵי גִּלּוּלֵיהֶם וְנָקְטוּ בִּפְנֵיהֶם אֶל־הָרָעוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ לְכֹל תּוֹעֲבֹתֵיהֶם:

וזכרו פליטיכם אותי. את חסדי ואת רחמי שהייתי מרחם עליהם בהעוותם לפני בארצם:

אשר נשברתי את לבם הזונה. אשר נכנעתי אצלם אע״פ שזונה לבם וסר מעלי הייתי מבקש מהם ע״י נביאי לשוב אלי ואטיב להם ולא אבו:

ונקוטו בפניהם. מנחם חברו עם ראיתי בוגדים ואתקוטט׳ (שם קי״ט) יתקוטטו על עצמם על אשר לא שמעו אלי וי״ת וידנקון ואינון יהון חזן וכן תרגם הנאנקים דמדנקים ובכי ואנק׳ דמדנקן דמונייר״ בלע״ז:

י׳ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה לֹא אֶל־חִנָּם דִּבַּרְתִּי לַעֲשׂוֹת לָהֶם הָרָעָה הַזֹּאת: {פ}

י״א כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הַכֵּה כַפְּךָ וּרְקַע בְּרַגְלְךָ וֶאֱמָר־אֲחָ אֶל כָּל־תּוֹעֲבוֹת רָעוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר יִפֹּלוּ:

ורקע. ענייני יורה עליו מכה רגלו על הארץ ומרדד את הטיט והוא דרך אבל:

ואמר אח. צעקת יגון ואוי:

י״ב הָרָחוֹק בַּדֶּבֶר יָמוּת וְהַקָּרוֹב בַּחֶרֶב יִפּוֹל וְהַנִּשְׁאָר וְהַנָּצוֹר בָּרָעָב יָמוּת וְכִלֵּיתִי חֲמָתִי בָם:

והנצור. הנאסף אל העיר ויצורו עליו:

וכליתי חמתי. אשלי׳ כל חרוני וחפצי ברעתם:

י״ג וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בִּהְיוֹת חַלְלֵיהֶם בְּתוֹךְ גִּלּוּלֵיהֶם סְבִיבוֹת מִזְבְּחוֹתֵיהֶם אֶל כָּל־גִּבְעָה רָמָה בְּכֹל | רָאשֵׁי הֶהָרִים וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן וְתַחַת כָּל־אֵלָה עֲבֹתָה מְקוֹם אֲשֶׁר נָתְנוּ־שָׁם רֵיחַ נִיחֹחַ לְכֹל גִּלּוּלֵיהֶם:

אלה. פלנצו״ן בלע״ז:

עבתה. לשון עץ עבות (לקמן כ) שענפיו מרובין:

י״ד וְנָטִיתִי אֶת־יָדִי עֲלֵיהֶם וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ שְׁמָמָה וּמְשֹׁמָּה מִמִּדְבַּר דִּבְלָתָה בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה: {פ}

שממה. מאין יושב:

משמה. תמהון שיתמהו עליה רואיה:

פרק ז׳

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

ב׳ וְאַתָּה בֶן־אָדָם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לְאַדְמַת יִשְׂרָאֵל קֵץ בָּא הַקֵּץ עַל־[אַרְבַּע] (ארבעת) כַּנְפוֹת הָאָרֶץ:

בא הקץ. שאמרתי ונושנתם בארץ והשחתם וגו׳ העידותי בכם היום כי אבוד תאבדון (דברים ד׳:כ״ה) ונושנתם בגי׳ תתנ״ב והם נשתהו בה תת״ן ד׳ מאות ומ׳ משנכנסו לה עד שנבנה הבית ות״י שנים עמד הבית:

ג׳ עַתָּה קֵץ עָלַיִךְ וְשִׁלַּחְתִּי אַפִּי בָּךְ וּשְׁפַטְתִּיךְ כִּדְרָכָיִךְ וְנָתַתִּי עָלַיִךְ אֶת כָּל־תּוֹעֲבוֹתָיִךְ:

ד וְלֹא־תָחוֹס עֵינִי עָלַיִךְ וְלֹא אֶחְמֹול כִּי דְרָכַיִךְ עָלַיִךְ אֶתֵּן וְתוֹעֲבוֹתַיִךְ בְּתוֹכֵךְ תִּהְיֶיןָ וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ {פ}

ה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה רָעָה אַחַת רָעָה הִנֵּה בָּאָה׃

רעה אחת רעה. רעה שלימה ומיוחדת למעלה מכל הרעות והוא חורבן הבית׃

הנה באה. טעמו באל״ף הוא לשון פועלת׃

ו קֵץ בָּא בָּא הַקֵּץ הֵקִיץ אֵלָיִךְ הִנֵּה בָּאָה׃

ז בָּאָה הַצְּפִירָה אֵלַיִךְ יוֹשֶׁב הָאָרֶץ בָּא הָעֵת קָרוֹב הַיּוֹם מְהוּמָה וְלֹא־הֵד הָרִים׃

באה הצפירה. טעמו למעלה בבי״ת והוא לשון פעלה כבר באה הצפירה כמו בא ושקע מאור השחר והתפארת בא׃

ולא הד הרים. ולא לאישתיזבא במצדי טוריא והד לשון צעקת הכרזה לקום לברוח אל ראשי ההרים כמו הידד השבתי (ישעיה יז) וענו עליו הידד (ירמיה כא) השמעת קול נושא משא ענבים אל הגת וטועני הקורה׃

ח עַתָּה מִקָּרוֹב אֶשְׁפְּךָ חֲמָתִי עָלַיִךְ וְכִלִּיתִי אַפִּי בָּךְ וּשְׁפַטְתִּיךְ כִּדְרָכַיִךְ וְנָתַתִּי עָלַיִךְ אֵת כָּל־תּוֹעֲבוֹתָיִךְ׃

מקרוב. במהרה׃

ט וְלֹא־תָחוֹס עֵינִי וְלֹא אֶחְמֹול כִּדְרָכַיִךְ עָלַיִךְ אֶתֵּן וְתוֹעֲבוֹתַיִךְ בְּתוֹכֵךְ תִּהְיֶיןָ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה מַכֶּה׃

י הִנֵּה הַיּוֹם הִנֵּה בָאָה יָצְאָה הַצְּפִרָה צָץ הַמַּטֶּה פָּרַח הַזָּדוֹן׃

הנה היום. הנה בא היום׃

הנה באה. הרעה׃

יצאה הצפירה. עלה השחר של יום הרעה׃

צץ המטה. להכות אתכם׃

פרח הזדון. נתגלה נבוכדנצר הרשע׃

י״א הָחָמָס ׀ קָם לְמַטֵּה־רֶשַׁע לֹא־מֵהֶם וְלֹא מֵהֲמוֹנָם וְלֹא מֶהֱמֵהֶם וְלֹא־נַהּ בָּהֶם׃

החמס קם וגו׳. החמס אשר בידכם הוא קם עליכם למטה רשע לשחתכם׃

לא מהם. כך אמר הקב״ה למשחית אינך זקוק להשאיר נפש מרשעי ישראל כי אין טובה יוצאת לא מהם ולא מבניהם ולא מהמונם׃

ולא נה בהם. אין בהם נוהה אחרי מגעגע ונותן לב אלי כמו וינהו כל בית ישראל אחרי ה׳ (שמואל א ו) ולשון ארמי הוא ואיתנהיאו לפולחנא ל׳ תאוה וגעגועין ומנח׳ חברו לשון יללה וכן וינהו כל בית ישראל פירש לשון יללה ואין בתיבה רק ה״א יסוד׃

י״ב בָּא הָעֵת הִגִּיעַ הַיּוֹם הַקּוֹנֶה אַל־יִשְׂמָח וְהַמֹּכֵר אַל־יִתְאַבֵּל כִּי חָרוֹן אֶל־כָּל־הֲמוֹנָהּ׃

והמוכר אל יתאבל. אע״פ שדרך המוכר שדהו להיות עצב אל יתעצב כי סופכם לגלות׃

י״ג כִּי הַמֹּכֵר אֶל־הַמִּמְכָּר ׀ לֹא יָשׁוּב וְעוֹד בַּחַיִּים חַיָּתָם כִּי־חָזוֹן אֶל־כָּל־הֲמוֹנָהּ ׀ לֹא יָשׁוּב וְאִישׁ בַּעֲוֹנוֹ חַיָּתוֹ לֹא יְתַחַזָּקוּ׃

כי המוכר אל הממכר לא ישוב. כשיגלה בגולה לא ישוב ויראה עוד השדה שמכר ולמה יתאבל׃

ועוד בחיים חיתם. כל ימי חייהם לא ישיבו אל מקומם׃

כי חזון אל כל המונה וגו׳. ארי נבייא מתנבן על כל אתרגושתהון למיתב בתיובתא ולא תייבין׃

ואיש בעונו חיתו. כל אחד מהם חיתו ונפשו דבוקה בעונו׃

לא יתחזקו. לא יחזקו לבם על יצרם הרע לשוב לתורתם׃

י״ד תְּקִעוּ בַתָּקוֹעַ וְהָכִין הַפֶּל וְאֵין הוֹלֵךְ לַמִּלְחָמָה כִּי חֲרוֹנִי אֶל־כָּל־הֲמוֹנָהּ׃

תקעו בתקוע. כשיבוא עליהם הצר הכינו עצמם למלחמה ואין יוצא להלחם׃

ט״ו הַחֶרֶב בַּחוּץ וְהַדֶּבֶר וְהָרָעָב מִבַּיִת אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב יָמוּת וַאֲשֶׁר בָּעִיר רָעָב וְדֶבֶר יֹאכְלֻנּוּ׃

ט״ז וּפָלְטוּ פְּלֵיטֵיהֶם וְהָיוּ אֶל־הָהָרִים כְּיוֹנֵי הַגֵּאָיוֹת כֻּלָּם הֹמוֹת אִישׁ בַּעֲוֹנוֹ׃

כיוני הגאיות. דרך היונים להקבץ בגאיות והומות שם והיו הומים אל ההרים אשר ינוסו שם איש בעוונו כיוני הגאיות אשר כולם הומות׃

י״ז כָּל־הַיָּדַיִם תִּרְפֶּינָה וְכָל־בִּרְכַּיִם תֵּלַכְנָה מָיִם׃

תלכנה מים. מזיעת אימה׃

י״ח וְחָגְרוּ שַׂקִּים וְכִסְּתָה אוֹתָם פַּלָּצוּת וְאֶל כָּל־פָּנִים בּוּשָׁה וּבְכָל־רָאשֵׁיהֶם קָרְחָה׃

י״ט כַּסֶּף בַּחוּצוֹת יַשְׁלִיכוּ וּזְהָבָם לְנִדָּה יִהְיֶה כַּסְפָּם וּזְהָבָם לֹא־יוּכַל לְהַצִּילָם בְּיוֹם עֶבְרַת יְהוָה נַפְשָׁם לֹא יְשַׂבֵּעוּ וּמֵעֵיהֶם לֹא יְמַלֵּאוּ כִּי־מִכְשׁוֹל עֲוֹנָם הָיָה׃

לנדה יהיה. לשקוץ יהיה להם׃

כ׳ וּצְבִי עָדְיוֹ לְגָאוֹן שָׂמָהוּ וְצַלְמֵי תוֹעֲבֹתָם שִׁקּוּצֵיהֶם עָשׂוּ בוֹ עַל־כֵּן נְתַתִּיו לָהֶם לְנִדָּה׃

וצבי עדיו. של הקב״ה אשר לגאון שמהו להם הוא בית המקדש שנקרא גאון עוזם כמה שנאמ׳ (לקמן כד) הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם הם גלולי תועבות עשו בו ע״כ וגו׳׃

כ״א וּנְתַתִּיו בְּיַד־הַזָּרִים לָבַז וּלְרִשְׁעֵי הָאָרֶץ לְשָׁלָל (וחללוה) [וְחִלְלוּהוּ]׃

כ״ב וַהֲסִבּוֹתִי פָנַי מֵהֶם וְחִלְלוּ אֶת־צָפוּנִי וּבָאוּ־בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְלוּהָ׃ {פ}

את צפוני. את המקום שהייתי צפון שם ביניהם׃

כ״ג עֲשֵׂה הָרַתּוֹק כִּי הָאָרֶץ מָלְאָה מִשְׁפַּט דָּמִים וְהָעִיר מָלְאָה חָמָס׃

עשה הרתוק. שלשלת אות הוא שילכו בגולה אסורים בזיקים׃

משפט דמים. חייבי קטול׃

כ״ד וְהֵבֵאתִי רָעֵי גוֹיִם וְיָרְשׁוּ אֶת־בָּתֵּיהֶם וְהִשְׁבַּתִּי גְּאוֹן עַזִּים וְנֶחֱלוּ מִקְדָּשֵׁיהֶם׃

רעי גוים. רעים שבעכו״ם ואכזרים׃

ונחלו. ויתנחלו לאחרים׃

מקדשיהם. בתי היכל הבמות שהיו נועדים שם ל׳ בית זמונם׃

כ״ה קְפַדָּה־בָא וּבִקְשׁוּ שָׁלוֹם וָאָיִן׃

קפדה בא. כמו (ישעיהו ל״ח:י״ב) קפדתי כאורג חיי לשון כריתה׃

כ״ו הַוָּה עַל־הַוָּה תָּבוֹא וּשְׁמוּעָה תִּהְיֶה וּבִקְשׁוּ חָזוֹן מִנָּבִיא וְתוֹרָה תֹּאבַד מִפֹּהֵן וְעֵצָה מִזְּקֵנִים׃

הוה על הוה. מאורע על מאורע הויה אחר הויה ומנחם חברו לשון שבר׃

ותורה תאבד מכהן. הרגילים בהוראה כמו שנאמר ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב׳:ז׳)׃

כ״ז הַמֵּלֵךְ יִתְאַבָּל וְנָשִׂיא יִלְבַּשׁ שְׁמָמָה וְיֹדֵי עַם־הָאָרֶץ תִּבָּהַלְנָה מִדַּרְכָּם אֶעֱשֶׂה אֹתָם וּבְמִשְׁפְּטֵיהֶם אֶשְׁפְּטֵם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ {פ}

פרק ח׳

א׳ וַיְהִי | בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית בַּשִּׁשִּׁי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ אֲנִי יוֹשֵׁב בְּבֵיתִי וְזִקְנֵי יְהוּדָה יוֹשְׁבִים לְפָנַי וַתִּפֹּל עָלַי שָׁם יַד אֲדֹנָי יֱהוִה׃

בשנה הששית. לגלות יכניה׃

ב׳ וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה דְמוּת כְּמַרְאֵה־אֵשׁ מִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה אֵשׁ וּמִמָּתְנָיו וּלְמַעְלָה כְּמַרְאֵה־זֹהַר כְּעֵין הַחַשְׁמַלָה׃

ממראה מתניו וגו׳. אסור להתבונן בפסוק זה׃

ג׳ וַיִּשְׁלַח תַּבְנִית יָד וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצִת רֹאשִׁי וַתִּשָּׂא אֹתִי רוּחַ | בֵּין־הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם וַתָּבֵא אֹתִי יְרוּשָׁלַמָה בְּמַרְאוֹת אֱלֹהִים אֶל־פֶּתַח שַׁעַר הַפְּנִימִית הַפּוֹנֶה צָפוֹנָה אֲשֶׁר־שָׁם מוֹשַׁב סֵמֶל הַקִּנְאָה הַמַּקְנֶא׃

בציצית ראשי. בשער ראשי פלוצייי״ל בלע״ז׃

במראות אלהים. הראני כאלו נושא אותי ומביאני לירושלי׳׃

שער הפנימית הפונה צפונה. שער העזרה שהיא פנימית להר הבית והיו לה שערים לכל רוחותיה׃

סמל הקנאה. צורת הקנאה מקנא ומקניט להקב״ה שנתנוה שם להקנאות להקב״ה להרגיזו וכן ת״י צלם דקנאתא דמרגזין׃

ד׳ וְהִנֵּה־שָׁם כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי בַּבִּקְעָה׃

ה׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם שָׂא־נָא עֵינֶיךָ דֶּרֶךְ צָפוֹנָה וָאֶשָּׂא עֵינַי דֶּרֶךְ צָפוֹנָה וְהִנֵּה מִצָּפוֹן לְשַׁעַר הַמִּזְבֵּחַ סֵמֶל הַקִּנְאָה הַזֶּה בַּבֹּאָה׃

שא נא עיניך דרך צפונה. להר הבית מחוץ לעזרה שהרי בפתח שער הצפוני של עזרה מבחוץ היה עומד ודרך צפונה לשער חוץ לעזרה הוא׃

מצפון לשער המזבח. בהר הבית מצפון לאותו שער העזרה הצפוני ואומר אני שהיה אותו שער מכוון כנגד המזבח׃

בבאה. כשאדם בא ליכנס לעזרה מוצאו שם, בביאה אלאנטריא״ה בלע״ז׃

ו׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲרֹאֶה אַתָּה (מהם) [מָה הֵם] עֹשִׂים תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת אֲשֶׁר בֵּית יִשְׂרָאֵל | עֹשִׂים פֹּה לְרַחֲקָה מֵעַל מִקְדָּשִׁי וְעוֹד תָּשׁוּב תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת׃ {פ}

לרחקה מעל מקדשי. כדי שאתרחק מעל מקדשי׃

ז׳ וַיָּבֵא אֹתִי אֶל־פֶּתַח הֶחָצֵר וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה חֹר־אֶחָד בַּקִּיר׃

אל פתח החצר. הקריבני עד פתח אותו שער עצמו׃

חור אחד בקיר. חומת העזרה׃

ח׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם חְתָר־נָא בַקִּיר וָאֶחְתֹּר בַּקִּיר וְהִנֵּה פֶּתַח אֶחָד׃ {ס}

חתר נא בקיר. והרחב את החור׃

והנה פתח אחד. דרך החור ראיתי פתח לשכה אחת׃

ט׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֹּא וּרְאֵה אֶת־הַתּוֹעֵבוֹת הָרָעוֹת אֲשֶׁר הֵם עֹשִׂים פֹּה׃

י׳ וָאָבוֹא וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה כָּל־תַּבְנִית רֶמֶשׂ וּבְהֵמָה שֶׁקֶץ וְכָל־גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל מְחֻקֶּה עַל־הַקִּיר סָבִיב | סָבִיב׃

שקץ. עשוין לשקוץ עכו״ם׃

מחוקה. חקוקין על הקיר:

י״א וְשִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי בֵית־יִשְׂרָאֵל וְיַאֲזַנְיָהוּ בֶן־שָׁפָן עֹמֵד בְּתוֹכָם עֹמְדִים לִפְנֵיהֶם וְאִישׁ מִקְטַרְתּוֹ בְיָדוֹ וַעֲתַר עֲנַן־הַקְּטֹרֶת עֹלָה:

ויאזניהו בן שפן. חשוב היה ולמדין דורו הימנו לפיכך הקפיד עליו:

ועתר ענן הקטרת. תמור קטור ענן הקטורת ולשון עתר מרבית וכן העתרתם עלי דבריכ׳ (לקמן ל״ה) וכן ונעתרות נשיקות שונא (משלי כ״ד) וכן חברו מנחם במחלוקת אחת שלשתן ופירוש ענין מרובה המה אך כל אחד לשון בני אדם:

י״ב וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם אֲשֶׁר זִקְנֵי בֵית־יִשְׂרָאֵל עֹשִׂים בַּחֹשֶׁךְ אִישׁ בְּחַדְרֵי מַשְׂכִּיתוֹ כִּי אֹמְרִים אֵין יְהוָה רֹאֶה אֹתָנוּ עָזַב יְהוָה אֶת־הָאָרֶץ:

בחדרי משכיתו. משוכה ברצפת אבני שיש לשון ושכתי כפי (שמות ל״ב):

י״ג וַיֹּאמֶר אֵלַי עוֹד תָּשׁוּב תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת אֲשֶׁר־הֵמָּה עֹשִׂים:

י״ד וַיָּבֵא אֹתִי אֶל־פֶּתַח שַׁעַר בֵּית־יְהוָה אֲשֶׁר אֶל־הַצָּפוֹנָה וְהִנֵּה־שָׁם הַנָּשִׁים יֹשְׁבוֹת מְבַכּוֹת אֶת־הַתַּמּוּז: {ס}

אל פתח שער בית ה׳. תוך חלל העזרה אל פתח ההיכל אשר בצפון דאמר מר שני פשפשין היו בבית החליפות אחד בצפון ואחד בדרום:

מבכות את התמוז. דמות א׳ שמחממו׳ אותו מבפני׳ והיו עיניו של עופר׳ והם נתוכין מחום ההיסק ונראה כאלו בוכה ואומרת תקרובת הוא שואל:

תמוז. לשון היסק כמו על די חזה למזיה (דניאל ג׳:י״ט) ואתונא אזה יתירה (שם):

מבכות את התמוז. פיישנ״ט פלורי״ר לא״ל קאלפי״ן בלע״ז:

ט״ו וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם עוֹד תָּשׁוּב תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת מֵאֵלֶּה:

ט״ז וַיָּבֵא אֹתִי אֶל־חֲצַר בֵּית־יְהוָה הַפְּנִימִית וְהִנֵּה־פֶתַח הֵיכַל יְהוָה בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ אַחֹרֵיהֶם אֶל־הֵיכַל יְהוָה וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה וְהֵמָּה מִשְׁתַּחֲוִיתֶם קֵדְמָה לַשָּׁמֶשׁ:

ויבא אותי אל חצר בית ה׳ הפנימי׳. היא העזרה כי הר הבית נקרא החצר החצונה ועד עכשיו בתוכה היה עומד אלא שהוא נכנס בשע׳ הצפוני והראהו בבית החליפות את צורת התמוז וחזר והוליכו למזרח לפני ההיכל והמזבח:

ופניהם קדמה וגו׳. ממשמע שנאמר ופניהם קדמה יודע אני שאחוריה׳ אל ההיכל אלא מגיד שהיה אחוריהם מגולה שהיו פוערין עצמם ומתריזין כלפי מטה:

משתחויתם. בשתי תיבות הוא משמש לשון השחתה ולשון השתחויה כן הוא בירושלמי משחיתי׳ ההיכל ומשתחוי׳ לחמה וכן ת״י ואינון מתחבלין וסגדין, ומנחם חברו לשון שחוח כמו שחי ונעבור׳ (ישעי׳ נ״א):

י״ז וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם הֲנָקֵל לְבֵית יְהוּדָה מֵעֲשׂוֹת אֶת־הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ־פֹה כִּי־מָלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ חָמָס וַיָּשֻׁבוּ לְהַכְעִיסֵנִי וְהִנָּם שֹׁלְחִים אֶת־הַזְּמוֹרָה אֶל־אַפָּם:

הנקל לבית יהודה. המעט להם וקל בעיניהם שאר עבירות שבידם:

מעשות את התועבות. אם היו חדלים מעשות את כל התועבות אשר עשו בביתי פה:

כי מלאו את הארץ חמס. ונקל בעיניהם אותו עון וישובו להכעיסני בתוך ביתי בתועבות האלה:

והנם שולחים את הזמורה אל אפם. והנה שולחי׳ אל חוטמם את ריח רע של זמורה זו שהם מזמרים ברוח היוצא מפי טבעת כלומר בושתם זה אל פניהם ישוב, ומנחם פי׳ והנם שולחים את הזמורה אל אפם ענין דופי וקלון הוא לפירושו השוה ריח מקטרתם וכעס קרבנם וניחוחים למלאכת דופי נקבים ואחוריהם אל היכל ה׳ יורה על הענין:

י״ח וְגַם־אֲנִי אֶעֱשֶׂה בְחֵמָה לֹא־תָחוֹס עֵינִי וְלֹא אֶחְמֹל וְקָרְאוּ בְאָזְנַי קוֹל גָּדוֹל וְלֹא אֶשְׁמַע אוֹתָם:

פרק ט׳

א׳ וַיִּקְרָא בְאָזְנָי קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר קָרְבוּ פְּקֻדּוֹת הָעִיר וְאִישׁ כְּלִי מַשְׁחִתּוֹ בְּיָדוֹ׃

קרבו פקדות העיר. הקריבו את הפקודים אשר הפקדתי לשחת את העיר׃

ב׳ וְהִנֵּה שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים בָּאִים | מִדֶּרֶךְ־שַׁעַר הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר | מָפְנָה צָפוֹנָה וְאִישׁ כְּלִי מַפָּצוֹ בְּיָדוֹ וְאִישׁ־אֶחָד בְּתוֹכָם לָבֻשׁ בַּדִּים וְקֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ אֵצֶל מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת׃

ששה אנשים. רבותינו פרשום במסכת שבת קצף אף וחימה משחית משבר מכלה׃

מפצו. שהוא משבר את הכל כמו ונפץ את עולליך (תהילים קל״ז:ט׳)׃

וקסת הסופר. פנקס הם לוחות שמחופין בשעוה וחורתין בם בעט׃

אצל מזבח הנחשת. הוא מזבח אבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחוש׳ שעשה משה במדבר׃

ג׳ וּכְבוֹד | אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נֶעֱלָה מֵעַל הַכְּרוּב אֲשֶׁר הָיָה עָלָיו אֶל מִפְתַּן הַבַּיִת וַיִּקְרָא אֶל־הָאִישׁ הַלָּבֻשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר קֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו׃ {פ}

מעל הכרוב. מעל הכפרת שהשכינה היתה שורה שם עד הנה והתחילה להסתלק ולצאת לחוץ מעט מעט עשר מסעו׳ וזה מסע הראשון (עיין עמוס ט פ׳ א ברש״י וצ״ע יוש״ה) מן הכרוב למפתן בית קדשי הקדשים׃

ד׳ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָו עֲבֹר בְּתוֹךְ הָעִיר בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלִַם וְהִתְוִיתָ תָּו עַל־מִצְחוֹת הָאֲנָשִׁים הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים עַל כָּל־הַתּוֹעֵבוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּתוֹכָהּ׃

והתוית תו. ורשמת רושם׃

על מצחות האנשים. הצדיקים כדי להיות לאות שלא יפגעו בם המשחיתים׃

ה׳ וּלְאֵלֶּה אָמַר בְּאָזְנָי עִבְרוּ בָעִיר אַחֲרָיו וְהַכּוּ (על) [אַל־]תָּח�ס (עיניכם) [עֵינְכֶם] וְאַל־תַּחְמֹלוּ׃

ולאלה אמר באזני. לששת המחבלים׃

ו׳ זַקֵּן בָּחוּר וּבְתוּלָה וְטַף וְנָשִׁים תַּהַרְגוּ לְמַשְׁחִית וְעַל־כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר־עָלָיו הַתָּו אַל־תִּגָּשׁוּ וּמִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלּוּ וַיָּחֵלּוּ בָּאֲנָשִׁים הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבָּיִת׃

וממקדשי תחלו. מן העומדי׳ לפני מקדשי ורבותינו אמרו אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי מן המקודשים לי הם אותם חקוקי התיו שהתרה בהם מלהזיקם חזר וצוה לחבלם לפי שאמרה מדת הדין לפניו מה נשתנו אלו מאלו הרי לא מיחו בהם כדאיתא במסכת שבת׃

ז׳ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם טַמְּאוּ אֶת־הַבַּיִת וּמַלְאוּ אֶת־הַחֲצֵרוֹת חֲלָלִים צְאוּ וְיָצְאוּ וְהִכּוּ בָעִיר׃

ח׳ וַיְהִי כְּהַכּוֹתָם וְנֶאשְׁאַר אֲנִי וָאֶפְּלָה עַל־פָּנַי וָאֶזְעַק וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הַמַשְׁחִית אַתָּה אֶת כָּל־שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל בְּשָׁפְכְּךָ אֶת־חֲמָתְךָ עַל־יְרוּשָׁלִָם׃

ואשאר אני. ונשארתי אני׃

ט׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי עֲוֹן בֵּית־יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה גָּדוֹל בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ דָּמִים וְהָעִיר מָלְאָה מַשֶּׁה כִּי אָמְרוּ עָזַב יְהוָה אֶת־הָאָרֶץ וְאֵין יְהוָה רֹאֶה׃

מלאה מטה. דין מעוקל׃

י׳ וְגַם־אֲנִי לֹא־תָחוֹס עֵינִי וְלֹא אֶחְמֹל דַּרְכָּם בְּרֹאשָׁם נָתָתִי׃

יא וְהִנֵּה הָאִישׁ | לְבַשׁ הַבַּדִּים אֲשֶׁר הַקֶּסֶת בְּמָתְנָיו מֵשִׁיב דָּבָר לֵאמֹר עָשִׂיתִי (כאשר) [כְּכֹל אֲשֶׁר] צִוִּיתָנִי׃ {פ}

פרק י׳

א וָאֵרְאֶה וְהִנֵּה אֶל־הָרָקִ֔יעַ אֲשֶׁר֙ עַל־רֹ֣אשׁ הַכְּרֻבִ֔ים כְּאֶ֥בֶן סַפִּ֖יר כְּמַרְאֵ֣ה דְמ֑וּת כִּפֵּ֥א נִרְאָ֖ה עֲלֵיהֶֽם׃

על ראש הכרובים. על ראש ארבעה חיות המרכבה ובפרשה זו חזר לקרותם כרובי׳ לפי שנהפכו פני השור לפני כרוב כמו שכתוב בפרשה זו, ואמרו רבותינו יחזקאל בקש רחמי׳ והפכו לכרוב אמר לפניו רבונו של עולם אין קטיגור נעשה סניגור׃

ב וַיֹּ֣אמֶר אֶל־הָאִ֗ישׁ | לְבַשׁ הַבַּדִּים֮ וַיֹּאמֶר֒ בֹּ֣א אֶל־בֵּינוֹת֮ לַגַּלְגַּל֒ אֶל־תַּחַת֙ לַכְּרוּב֔ וּמַלֵּ֤א חָפְנֶ֙יךָ֙ גֶּחָלֵי־אֵ֔שׁ מִבֵּינוֹת֙ לַכְּרֻבִ֔ים וּזְרֹ֖ק עַל־הָעִ֑יר וַיָּבֹ֖א לְעֵינָֽי׃

בינות לגלגל. בין האופנים כל מקום שנאמ׳ ויאמר ויאמר אינו אלא לדרוש הקב״ה אמר לגבריאל והוא בקש מן הכרוב לתתם לו כדי שיצטננו הגחלים ותקל הגזירה וכן הוא מפורש בענין וישא ויתן אל חפני לבוש הבדים׃

וזרוק על העיר. לא זרקם מיד ואע״פ שקבלם לבוש הבדי׳ לא השליכם עד לאחר שש שנים לקבלתו שנתעממו הגחלים בידו כל שש שנים ותדע שהרי נבואה זו בשנה הששית נאמרה והעיר חרבה בשנת אחת עשרה׃

ג וְהַכְּרֻבִ֗ים עֹמְדִים֙ מִימִ֣ין לַבַּ֔יִת בְּבֹא֖וֹ הָאִ֑ישׁ וְהֶעָנָ֖ן מָלֵ֥א אֶת־הֶחָצֵ֖ר הַפְּנִימִֽית׃

מימין לבית. בדרום׃

החצר הפנימית. היא העזרה׃

ד וַיָּרָ֣ם כְּב֣וֹד־יְהוָ֔ה מֵעַ֖ל הַכְּרוּ֑ב עַ֚ל מִפְתַּ֣ן הַבַּ֔יִת וַיִּמָּלֵ֥א הַבַּ֖יִת אֶת־הֶעָנָ֑ן וְהֶחָצֵ֖ר מָלְאָ֥ה אֶת־נֹגַ֖הּ כְּב֥וֹד יְהוָֽה׃

על מפתן הבית. הוא הסילוק עצמו האמור למעלה׃

ה וְקוֹל֙ כַּנְפֵ֣י הַכְּרוּבִ֔ים נִשְׁמַ֖ע עַד־הֶחָצֵ֣ר הַחִיצֹנָ֑ה כְּקוֹל֙ אֵ֣ל שַׁדַּ֔י בְּדַבְּרֽוֹ׃

עד החצר החיצונה. הר הבית יכול מפני שהקול נמוך ת״ל כקול אל שדי בדברו אלא משהוא מגיע לחצר החיצונה הוא נפסק׃

ו וַיְהִ֗י בְּצַוֹּתוֹ֙ אֶת־הָאִ֣ישׁ לְבַ֔שׁ־הַבַּדִּ֖ים לֵאמֹ֑ר קַ֚ח אֵ֣שׁ מִבֵּינ֣וֹת לַגַּלְגַּ֔ל מִבֵּינ֖וֹת לַכְּרֻבִ֑ים וַיָּבֹ֖א וַיַּעֲמֹ֥ד אֱצֶ֖ל הָאוֹפָֽן׃

ז וַיִּשְׁלַ֤ח הַכְּרוּב֙ אֶת־יָד֔וֹ מִבֵּינ֥וֹת לַכְּרֻבִ֖ים אֶל־הָאֵ֑שׁ אֲשֶׁ֣ר בֵּינ֣וֹת הַכְּרֻבִ֔ים וַיִּשָּׂ֣א וַיִּתֵּ֔ן אֶל־חָפְנֵ֖י לְבַ֣שׁ הַבַּדִּ֑ים וַיִּקַּ֖ח וַיֵּצֵֽא׃

ח וַיֵּרָ֣א לַכְּרֻבִ֔ים תַּבְנִ֖ית יַד־אָדָ֑ם תַּ֖חַת כַּנְפֵיהֶֽם׃

ט וָאֵרְאֶ֗ה וְהִנֵּה֙ אַרְבָּעָ֣ה אוֹפַנִּ֔ים אֵצֶ֖ל הַכְּרוּבִ֑ים אוֹפַ֤ן אֶחָד֙ אֵצֶ֣ל הַכְּרוּ֔ב וְאוֹפַ֥ן אֶחָ֖ד אֵצֶ֣ל הַכְּר֑וּב וּמַרְאֵה֙ הָאוֹפַנִּ֔ים כְּעֵ֖ין אֶ֥בֶן תַּרְשִֽׁישׁ׃

והנה ארבעה אופנים. לפי שנשתנית אחת מן הפנים הוזקק לחזור ולשנות כאן כל מעשה החיות כבראשונה שלא תאמר מרכבה אחרת היא׃

י וּמַרְאֵיהֶ֣ם דְּמ֔וּת אֶחָ֖ד לְאַרְבַּעְתָּ֑ם כַּאֲשֶׁ֥ר יִהְיֶ֛ה הָאוֹפָ֖ן בְּת֥וֹךְ הָאוֹפָֽן׃

יא בְּלֶכְתָּ֗ם אֶל־אַרְבַּעַ֙ת רִבְעֵיהֶ֔ם יֵלֵ֖כוּ לֹ֣א יִסַּ֔בּוּ בְּלֶכְתָּ֑ם כִּ֣י הַמָּק֗וֹם אֲשֶׁר־יִפְנֶ֤ה רֹאשׁ֙ אַחֲרָ֔יו יֵלְכ֖וּ לֹ֣א יִסַּ֔בּוּ בְּלֶכְתָּֽם׃

יב וְכָל־בְּשָׂרָ֣ם וְגַבֵּהֶ֗ם וִידֵיהֶם֙ וְכַנְפֵיהֶ֔ם וְהָאוֹפַנִּ֖ים מְלֵאִ֣ים עֵינַ֑יִם סָבִ֛יב לְאַרְבַּעְתָּ֖ם אוֹפַנֵּיהֶֽם׃

וידיהם. של אופנים הם החור שהמרכב׳ מתגלגל׳ בתוכן שקורין בוי״ל בלע״ז וי״ת ואשדתהון ושפוכיה׳׃

לארבעת׳ אופניה׳. לארבעת אופני החיות׃

י״ג לָאוֹפַנִּים לָהֶם קוֹרָא הַגַּלְגַּל בְּאָזְנָי׃

להם קורא הגלגל באזני. אני שמעתי שהמלאך היה קורא את האופן גלגל׃

קורא הגלגל. להם נקרא שם גלגל׃

י״ד וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָד פְּנֵי הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוּב וּפְנֵי הַשֵּׁנִי פְּנֵי אָדָם וְהַשְּׁלִישִׁי פְּנֵי אַרְיֵה וְהָרְבִיעִי פְּנֵי־נָשֶׁר׃

פני האחד פני הכרוב. הם היו פני השור שנהפכו לכרוב׃

ט״ו וַיִּרְמוּ הַכְּרוּבִים הִיא הַחַיָּה אֲשֶׁר רָאִיתִי בִּנְהַר־כְּבָר׃

ט״ז וּבְלֶכֶת הַכְּרוּבִים יֵלְכוּ הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבְשָׂאֵת הַכְּרוּבִים אֶת־כַּנְפֵיהֶם לָרוּם מֵעַל הָאָרֶץ לֹא־יִסַּבּוּ הָאוֹפַנִּים גַּם־הֵם מֵאֶצְלָם׃

י״ז בְּעָמְדָם יַעֲמֹדוּ וּבְרוֹמָם יֵרוֹמּוּ אוֹתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּהֶם׃

י״ח וַיֵּצֵא כְּבוֹד יְהוָה מֵעַל מִפְתַּן הַבַּיִת וַיַּעֲמֹד עַל־הַכְּרוּבִים׃

י״ט וַיִּשְׂאוּ הַכְּרוּבִים אֶת־כַּנְפֵיהֶם וַיֵּרוֹמּוּ מִן־הָאָרֶץ לְעֵינַי בְּצֵאתָם וְהָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם וַיַּעֲמֹד פֶּתַח שַׁעַר בֵּית־יְהוָה הַקַּדְמוֹנִי וּכְבוֹד אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה׃

פתח שער בית ה׳. פתח ההיכל׃

הקדמוני. שבמזרח וזה היה מסע סילוק השני ממפתן בית קדשי הקדשים לעזרה׃

כ׳ הַיא הַחַיָּה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בִּנְהַר־כְּבָר וָאֵדָע כִּי כְרוּבִים הֵמָּה׃

היא החיה. מתוך שראיתי במרכבה זו כל מעשה המרכבה הראשונה אני אומר היא אשר ראיתי בנהר כבר׃

ואדע. כי נהפך פני השור לפני כרוב והיו בה שני פני אדם פנים קטנים של ילד ופנים גדולים של אדם׃

כ״א אַרְבָּעָה אַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָד וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם לְאֶחָד וּדְמוּת יְדֵי אָדָם תַּחַת כַּנְפֵיהֶם׃

כ״ב וּדְמוּת פְּנֵיהֶם הֵמָּה הַפָּנִים אֲשֶׁר רָאִיתִי עַל־נְהַר־כְּבָר מַרְאֵיהֶם וְאוֹתָם אִישׁ אֶל־עֶבְרָ פָּנָיו יֵלֵכוּ׃

פרק י״א

א׳ וַתִּשָּׂא אֹתִי רוּחַ וַתָּבֵא אֹתִי אֶל־שַׁעַר בֵּית־יְהוָה הַקַּדְמוֹנִי הַפּוֹנֶה קָדִימָה וְהִנֵּה בְּפֶתַח הַשַּׁעַר עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה אִישׁ וָאֶרְאֶה בְתוֹכָם אֶת־יַאַזַנְיָה בֶן־עַזֻּר וְאֶת־פְּלַטְיָהוּ בֶן־בְּנָיָהוּ שָׂרֵי הָעָם׃ {פ}

והנה בפתח השער וגו׳. הם הם שאמר למעלה אחוריהם אל היכל ה׳ אלא שלא פירש שם מי היו וכאן פירש את שמות שנים מהם׃

ב׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם אֵלֶּה הָאֲנָשִׁים הַחֹשְׁבִים אָוֶן וְהַי�ֹּעֲצִים עֲצַת־רָע בָּעִיר הַזֹּאת׃

ג׳ הָאֹמְרִים לֹא בְקָרוֹב בְּנוֹת בָּתִּים הִיא הַסִּיר וַאֲנַחְנוּ הַבָּשָׂר׃ {ס}

האומרים לא בקרוב. יבאו דברי הנביאים עלינו׃

בנות בתים. אין לחוש להם אלא בנות בתים ושבת בתוכם כי לא נגלה מן העיר הזאת עד מותנו׃

היא הסיר ואנחנו הבשר. כשם שאין הבשר יוצא מן הסיר עד גמר בישולו כך לא נצא ממנה עד שנמות׃

ד׳ לָכֵן הִנָּבֵא עֲלֵיהֶם הִנָּבֵא בֶּן־אָדָם׃

ה׳ וַתִּפֹּל עָלַי֙ רוּחַ֙ יְהוָ֔ה וַיֹּ֥אמֶר אֵלַ֖י אֱמֹ֑ר כֹּֽה־אָמַ֣ר יְהוָ֔ה כֵּ֚ן אֲמַרְתֶּ֣ם בֵּית־יִשְׂרָאֵ֔ל וּמַעֲלֹ֥ת רוּחֲכֶ֖ם אֲנִ֥י יֹדֵֽעַתִּיהָ׃

כן אמרתם. ידעתי כי זאת אמרתם שירושלים הסיר ואתם הבשר ואני אומר לכם כי לחללים שנתתם בה היא לסיר שהם נגמרו בה אבל לכם לא תהיה לסיר לקלוט אתכם עד יום מיתה כי אתכם אוציא מתוכה׃

ומעלות רוחכם. העולה על דעתכם בוטר״א טלנ״ט בלע״ז׃

ו׳ הִרְבֵּיתֶ֥ם חַלְלֵיכֶ֖ם בָּעִ֣יר הַזֹּ֑את וּמִלֵּאתֶ֥ם חוּצֹתֶ֖יהָ חָלָֽל׃ {פ}

ז׳ לָכֵ֗ן כֹּֽה־אָמַ֤ר אֲדֹנָי֙ יְהוִ֔ה חַלְלֵיכֶ֗ם אֲשֶׁ֨ר שַׂמְתֶּ֤ם בְּתוֹכָהּ֙ הֵ֣מָּה הַבָּשָׂ֔ר וְהִ֖יא הַסִּ֑יר וְאֶתְכֶ֖ם הוֹצִ֥יא מִתּוֹכָֽהּ׃

הוציא. כמו להוצי׳ ולשוא בניתם הבתי׳ כי בגלות תלכו האבות והבנים ואין יורש את הבתים׃

ח׳ חֶ֚רֶב יְרֵאתֶ֔ם וְחֶ֥רֶב אָבִ֛יא עֲלֵיכֶ֖ם נְאֻ֥ם אֲדֹנָ֖י יְהוִֽה׃

חרב יראתם. כשפניתם לעזרה למלך מצרים כמו שנאמר בצדקיהו וימרד בו לשלוח מלאכיו למצרי׳ (לקמן יו)׃

ט׳ וְהוֹצֵאתִ֥י אֶתְכֶ֖ם מִתּוֹכָ֑הּ וְנָתַתִּ֤י אֶתְכֶם֙ בְּיַד־זָרִ֔ים וְעָשִׂ֥יתִי בָכֶ֖ם שְׁפָטִֽים׃

י׳ בַּחֶ֣רֶב תִּפֹּ֔לוּ עַל־גְּבוּל֙ יִשְׂרָאֵ֣ל אֶשְׁפּ֔וֹט אֶתְכֶ֖ם וִידַעְתֶּ֥ם כִּי־אֲנִ֖י יְהוָֽה׃

על גבול ישראל. בסוף הגבול והיא רבלה ארץ חמת היא אנטוכיא שם נשפט צדקיהו ביד נבוכדנצר כמו שנא׳ בספר מלכים (מלכים ב כה) שם שחט את בניו שם נקר את עיניו והיא סוף הגבול שנא׳ במרגלים ובכמה מקומות עד לבא חמת (במדבר יג)׃

י״א הִ֚יא לֹא־תִהְיֶ֣ה לָכֶ֔ם לְסִ֖יר וְאַתֶּ֣ם תִּהְי֤וּ בְתוֹכָהּ֙ לִבָּשָׂ֔ר אֶל־גְּבוּל֙ יִשְׂרָאֵ֔ל אֶשְׁפֹּ֖ט אֶתְכֶֽם׃

לא תהיה לכם לסיר. המשמרת נתחיה עד גמר בישולם׃

ואתם תהיו בתוכה לבשר. שחותכו בתוכה ותשברו בתוכה כבשר בסיר ובתוך קלחת׃

אל גבול ישראל אשפוט אתכם. ולא בתוכה תמותו׃

י״ב וִידַעְתֶּ֖ם כִּי־אֲנִ֣י יְהוָ֑ה אֲשֶׁ֤ר בְּחֻקַּי֙ לֹ֣א הָלַ֔כְתֶּם וּמִשְׁפָּטַ֖י לֹ֣א עֲשִׂיתֶ֑ם וּכְמִשְׁפְּטֵ֣י הַגּוֹיִ֔ם אֲשֶׁ֥ר סְבִיבוֹתֵיכֶ֖ם עֲשִׂיתֶֽם׃

י״ג וַיְהִ֗י כְּהִנָּבְאִי֙ וּפְלַטְיָ֣הוּ בֶן־בְּנָיָ֔ה מֵ֖ת וָאֶפֹּ֣ל עַל־פָּנַ֑י וָאֶזְעַ֞ק קוֹל־גָּד֣וֹל וָאֹמַ֗ר אָהָ֤הּ אֲדֹנָי֙ יְהוִ֔ה כָּלָ֥ה אַתָּ֖ה עֹשֶׂ֣ה אֶת שְׁאֵרִ֥ית יִשְׂרָאֵֽל׃ {פ}

י״ד וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

ט״ו בֶּן־אָדָ֗ם אַחֶ֙יךָ֙ אַנְשֵׁ֣י גְאֻלָּתֶ֔ךָ וְכָל־בֵּ֥ית יִשְׂרָאֵ֖ל כֻּלָּ֣ה אֲשֶׁ֣ר אָמְרוּ֩ לָהֶ֨ם יֹשְׁבֵ֜י יְרוּשָׁלַ֗ם רָחֲקוּ֙ מֵעַ֣ל יְהוָ֔ה לָ֥נוּ הִ֖יא נִתְנָ֣ה הָאָ֑רֶץ לְמוֹרָשָׁ֖ה׃ {ס}

אחיך אחיך. גלות שומרון וגלות יכניה׃

וכל בית ישראל. שהלכו בגולה׃

אשר אמרו להם. אשר אמרו עליהם יושבי ירושלי׳ שלא גלו עם יכני׳ שהמליך עליהם נבוכדנצר את צדקיהו ועתה גם הם משחקים על אחיהם שגלו ואומרי׳ עליהם רחקו מעל ה׳׃

ט״ז לָכֵ֗ן אֱמֹר֙ כֹּֽה־אָמַ֤ר אֲדֹנָי֙ יְהוִ֔ה כִּ֣י הִרְחַקְתִּ֔ים בַּגּוֹיִ֖ם וְכִ֣י הֲפִיצוֹתִ֑ים בָּאֲרָצ֗וֹת וָאֶֽהְיֶ֤ה לָהֶם֙ לְמִקְדָּ֣שׁ מְעַ֔ט בָּאֲרָצ֖וֹת אֲשֶׁר־בָּ֥אוּ שָֽׁם׃ {ס}

למקדש מעט. לבתי כנישתא דאינון יתבין תניין לבית מקדשא׃

י״ז לָכֵן אֱמֹר כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים וְאָסַפְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפוּצוֹתֶם בָּהֶם וְנָתַתִּי לָכֶם אֶת־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃

י״ח וּבָאוּ־שָׁמָּה וְהֵסִירוּ אֶת־כָּל־שִׁקּוּצֶיהָ וְאֶת־כָּל־תּוֹעֲבוֹתֶיהָ מִמֶּנָּה׃

י״ט וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׂרָם וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב בָּשָׂר׃

לב בשר. לב רך ונוח להכנע׃

כ׳ לְמַעַן בְּחֻקֹּתַי יֵלֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים׃

כ״א וְאֶל־לֵב שִׁקּוּצֵיהֶם וְתוֹעֲבוֹתֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ דַּרְכָּם בְּרֹאשָׁם נָתַתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

ואל לב שקוציהם וגו׳. ואותם אשר אל לב שקוץ ותועבות לבם הולך שנשארו בירושלים שלא גלו וטועים בעכו״ם ושקוצי׳׃

דרכם בראשם נתתי. שאוציא עליהם חרב ושבי וילכו בגולה׃

כ״ב וַיִּשְׂאוּ הַכְּרוּבִים אֶת־כַּנְפֵיהֶם וְהָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם וּכְבוֹד אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה׃

וישאו הכרובים. לאחר שגמר דבריו אלי נסתלק׃

כ״ג וַיַּעַל כְּבוֹד יְהוָה מֵעַל תּוֹךְ הָעִיר וַיַּעֲמֹד עַל־הָהָר אֲשֶׁר מִקֶּדֶם לָעִיר׃

על ההר אשר מקדם לעיר. הוא הר הזיתים שהוא במזרחו של העיר וזה מסע שלישית׃

כ״ד וְרוּחַ נְשָׂאַתְנִי וַתְּבִאֵנִי כַשְׂדִּימָה אֶל־הַגּוֹלָה בַּמַּרְאָה בְּרוּחַ אֱלֹהִים וַיַּעַל מָעָלַי הַמַּרְאָה אֲשֶׁר רָאִיתִי׃

במראה ברוח אלהים. נדמה לי כאלו עכשיו הוא מחזירני מירושלים לבבל׃

כ״ה וָאֲדַבֵּר אֶל־הַגּוֹלָה אֵת כָּל־דִּבְרֵי יְהוָה אֲשֶׁר הֶרְאָנִי׃ {פ}

פרק י״ב

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

ב׳ בֶּן־אָדָם בְּתוֹךְ בֵּית־הַמֹּרִי אַתָּה יֹשֵׁב אֲשֶׁר עֵינַיִם לָהֶם לִרְאוֹת וְלֹא רָאוּ אָזְנַיִם לָהֶם לִשְׁמֹעַ וְלֹא שָׁמֵעוּ כִּי בֵּית מְרִי הֵם׃

ג׳ וְאַתָּה בֶן־אָדָם עֲשֵׂה לְךָ כְּלֵי גוֹלָה וּגְלֵה יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְגָלִיתָ מִמְּקוֹמְךָ אֶל־מָקוֹם אַחֵר לְעֵינֵיהֶם אוּלַי יִרְאוּ כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה׃

כלי גולה. כלי לשתות ומקידה קטנה ללוש בה חררה אות לבית ישראל שבירושלים שיעשו כן ולא יצטרכו ללוש בצק בגומא על גבי קרקע והחצצים נכנסים בתוכו והם לא שמעו לו והוצרכו לכך והוא הכתוב בספר קינות ויגרס בחצץ שני (איכה ג׳:ט״ז) במדרש קינות׃

וגלה יומם. מיום אל יום שנים שלשה ימים נהוג בעצמך כאדם המכין צעדיו לגלות שיראו בני הגולה וישאלו מה מעשיך ואתה תגיד להם שסימן הוא לצדקיהו ועמו וישלחו להם אלו את שלוחיהם ויודיעו לאחיהם וקרוביהם אשר שם ככל אשר ישמעו מפיך וכן כל יומם שבמקרא לשון יום יום הוא דבר הנוהג ימים רבים כך שמעתי משמו של רבי מנחם ואמת דבריו׃

אולי יראו. שמא יבינו אפרצברונ״ט בלע״ז׃

כי בית מרי המה. לפיכך עדיין הוא שמא׃

ד׳ וְהוֹצֵאתָ כֵלֶיךָ כִּכְלֵי גוֹלָה יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְאַתָּה תֵּצֵא בָעֶרֶב לְעֵינֵיהֶם כְּמוֹצָאֵי גוֹלָה׃

כמוצאי. קומ״א אישוא״ש בלע״ז׃

ה׳ לְעֵינֵיהֶם חֲתָר־לְךָ בַּקִּיר וְהוֹצֵאתָ בּוֹ׃

חתר לך בקיר. סימן לצדקיהו שיצא דרך מחתרת מערה כי ירא לצאת דרך בפרהסיא מפני הכשדים׃

ו׳ לְעֵינֵיהֶם עַל־כָּתֵף תִּשָּׂא בָּעֲלָטָה תּוֹצִיא פָּנֶיךָ תְכַסֶּה וְלֹא תִרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ כִּי־מוֹפֵת נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃

בעלטה תוציא. לכשתחשך תוציא את כליך׃

ז׳ וָאֶעֱשׂ כֵּן כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי כֵּלַי הוֹצֵאתִי כִכְלֵי גוֹלָה יוֹמָם וּבָעֶרֶב חָתַרְתִּי־לִי בַקִּיר בְּיָד בָּעֲלָטָה הוֹצֵאתִי עַל־כָּתֵף נָשָׂאתִי לְעֵינֵיהֶם׃ {פ}

כלי הוצאתי ככלי גולה יומם. יום יום הייתי מראה להם שאני מתקן לעצמי כלי גולה׃

ח׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי בַּבֹּקֶר לֵאמֹר׃

ט׳ בֶּן־אָדָם הֲלֹא אָמְרוּ אֵלֶיךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בֵּית הַמֶּרִי מָה אַתָּה עֹשֶׂה׃

י׳ אֱמֹר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הַנָּשִׂיא הַמַּשָּׂא הַזֶּה בִּירוּשָׁלַם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־הֵמָּה בְתוֹכָם׃

הנשיא המשא הזה. על המלך צדקיהו אני מראה המשא הזה לשון נבואה׃

י״א אֱמֹר אֲנִי מוֹפֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי כֵּן יֵעָשֶׂה לָהֶם בַּגּוֹלָה בַּשְּׁבִי יֵלֵכוּ׃

י״ב וְהַנָּשִׂיא אֲשֶׁר־בְּתוֹכָם אֶל־כָּתֵף יִשָּׂא בָּעֲלָטָה וְיֵצֵא בַּקִּיר יַחְתְּרוּ לְהוֹצִיא בּוֹ פָּנָיו יְכַסֶּה עַיִן אֲשֶׁר לֹא־יִרְאֶה לָעַיִן הוּא אֶת־הָאָרֶץ׃

פניו יכסה. מחמת כלימה שהוא בורח מן העיר לילה׃

י״ג וּפָרַשְׂתִּי אֶת־רִשְׁתִּי עָלָיו וְנִתְפַּשׂ בְּמִצוּדָתִי וְהֵבֵאתִי אֹתוֹ בָבֶלָה אֶרֶץ כַּשְׂדִּים וְאוֹתָהּ לֹא־יִרְאֶה וְשָׁם יָמוּת׃

ופרשתי את רשתי עליו. מערה היתה לו מביתו עד ערבות יריחו ויצא דרך המערה מה עשה הקב״ה הביא צבי אחד לפני חיל כשדי׳ והולך לפניהם על גג המערה והם רודפים אותו וכשיצא צדקיהו מן המערה בערבות יריחו ראוהו יוצא ותפשוהו׃

ואותה לא יראה. כי ברבלה בארץ חמת דבר אתו משפטים ועיור את עיניו ואח״כ הביאו לבבל כמה שנא׳ בספר מלכים (מלכים ב כה ובירמיה לט)׃

י״ד וְכָל אֲשֶׁר סְבִיבֹתָיו עֶזְרָה וְכָל־אֲגַפָּיו אֶזָּרֶה לְכָל־רוּחַ וְחֶרֶב אָרִיק אַחֲרֵיהֶם׃

וכל אגפיו. שריו ומנחם פתר בו לשון כנפים׃

אזרה לכל רוח. אפנדר״י בלע״ז הם יוחנן בן קרח ושרי החיילי׳ שגלו למצרי׳ ושם השיגתם חרבו של נבוכדנצר כשהחריב את מצרי׳׃

ט״ו וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה בַּהֲפִיצִי אוֹתָם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִי אוֹתָם בָּאֲרָצוֹת׃

ט״ז וְהוֹתַרְתִּי מֵהֶם אַנְשֵׁי מִסְפָּר מֵחֶרֶב מֵרָעָב וּמִדֶּבֶר לְמַעַן יְסַפְּרוּ אֶת־כָּל־תּוֹעֲבוֹתֵיהֶם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ {פ}

למען יספרו את כל תועבותיהם. ויאמרו בעונינו לקינו כי כזאת וכזאת עשינו ואודיע כי לא על חנם כליתים׃

י״ז וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

י״ח בֶּן־אָדָם לַחְמְךָ בְרַעַשׁ תֹּאכֵל וּמֵימֶיךָ בְּרִגְזָה וּבְדָאגָה תִּשְׁתֶּה׃

י״ט וְאָמַרְתָּ אֶל־עַם הָאָרֶץ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לִיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לַחְמָם בְּדָאגָה יֹאכֵלוּ וּמֵימֵיהֶם בְּשִׁמָּמוֹן יִשְׁתּוּ לְמַעַן תִּשַּׁם אַרְצָהּ מְמִלֹּאָהּ מֵחֲמַס כָּל־הַיֹּשְׁבִים בָּהּ׃

ממלואה. מעושרה׃

מחמס כל היושבים בה. בעון חמס יושביה׃

כ׳ וְהֶעָרִים הַנּוֹשָׁבוֹת תֶּחֱרַבְנָה וְהָאָרֶץ שְׁמָמָה תִּהְיֶה וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ {פ}

הנושבות. לי״ש אשייא״ש בלע״ז׃

כ״א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

כ״ב בֶּן־אָדָם מָה־הַמָּשָׁל הַזֶּה לָכֶם עַל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יַאֲרְכוּ הַיָּמִים וְאָבַד כָּל־חָזוֹן׃

מה המשל הזה. למה אתם מושלים כן תמיד בפיכם למשול דבר זה׃

יארכו הימים. ולא תבוא הפורעניות ובתוך כך יאבד החזון הרע שהנביאים נבאים לנו וישתכח וישתקע׃

כ״ג לָכֵן אֱמֹר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִשְׁבַּתִּי אֶת־הַמָּשָׁל הַזֶּה וְלֹא־יִמְשְׁלוּ אֹתוֹ עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כִּי אִם־דַּבֵּר אֲלֵיהֶם קָרְבוּ הַיָּמִים וּדְבַר כָּל־חָזוֹן׃

ימשלו. ל׳ משל׃

כ״ד כִּי לֹא יִהְיֶה עוֹד כָּל־חֲזוֹן שָׁוְא וּמְקֹסָם חָלָק בְּתוֹךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃

כי לא יהיה עוד כל חזון שוא. לא יוכלו עוד נביאי השקר להבטיח אתכם שלום על שקר כי מהרה אקדים את דברי נביאי האמת לבוא׃

מקסם חלק. דבנייל״א בלע״ז קסם של חלקלקות׃

כ״ה כִּי | אֲנִי יְהוָה אֲדַבֵּר אֶת אֲשֶׁר אֲדַבֵּר דָּבָר וְיֵעָשֶׂה לֹא תִמָּשֵׁךְ עוֹד כִּי בִימֵיכֶם בֵּית הַמְּרִי אֲדַבֵּר דָּבָר וַעֲשִׂיתִיו נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {פ}

תמשך. שר״א אלונגי״א בלע״ז׃

כ״ו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

כ״ז בֶּן־אָדָם הִנֵּה בֵית־יִשְׂרָאֵל אֹמְרִים הֶחָזוֹן אֲשֶׁר־הוּא חֹזֶה לְיָמִים רַבִּים וּלְעִתִּים רְחוֹקוֹת הוּא נִבָּא׃

לימים רבים. הנבואה לא תתקיים אלא לזמן מרובה׃

כ״ח לָכֵן אֱמֹר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לֹא־תִמָּשֵׁךְ עוֹד כָּל־דְּבָרַי אֲשֶׁר אֲדַבֵּר דָּבָר וְיֵעָשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {פ}

פרק י״ג

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

ב׳ בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא אֶל־נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּבָּאִים וְאָמַרְתָּ לִנְבִיאֵי מִלִּבָּם שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה׃

ג׳ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הוֹי עַל־הַנְּבִיאִים הַנְּבָלִים אֲשֶׁר הֹלְכִים אַחַר רוּחָם וּלְבִלְתִּי רָאוּ׃

הנבלי׳. השוטים׃

רוחם. כמו רצונם׃

ד׳ כְּשֻׁעָלִים בֶּחֳרָבוֹת נְבִיאַיִךְ יִשְׂרָאֵל הָיוּ׃

כשועלים בחרבות. כשיבא אדם על פרץ החורבה בורח השועל על דרך פרץ אחרת ואינו עומד בפרץ להלחם׃

ה׳ לֹא עֲלִיתֶם בַּפְּרָצוֹת וַתִּגְדְּרוּ גָדֵר עַל־בֵּית יִשְׂרָאֵל לַעֲמֹד בַּמִּלְחָמָה בְּיוֹם יְהוָה׃

לא עליתם בפרצות. לא עשיתם מעשים טובים שתוכלו לעכב את הרעה מלבא׃

ו חָזוּ שָׁוְא וְקֶסֶם כָּזָב הָאֹמְרִים נְאֻם־יְהוָה וַיהוָה לֹא שְׁלָחָם וְיִחֲלוּ לְקַיֵּם דָּבָר׃

חזו. לשון נבואה׃

ויחלו לקיים דבר. ואיך סבורים לקיים דבריהם, לשון תוחלת וי״א איקווייריא״ט בלע״ז, ל׳ אחר ל׳ המתנה׃

ז הֲלוֹא מֶחֱזֵה־שָׁוְא חֲזִיתֶם וּמִקֶּסֶם כָּזָב אֲמַרְתֶּם וְאֹמְרִים נְאֻם־יְהוָה וַאֲנִי לֹא דִבַּרְתִּי׃ {ס}

ח לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן דַּבֶּרְכֶם שָׁוְא וַחֲזִיתֶם כָּזָב לָכֵן הִנְנִי אֲלֵיכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

ט וְהָיְתָה יָדִי אֶל־הַנְּבִיאִים הַחֹזִים שָׁוְא וְהַקֹּסְמִים כָּזָב בְּסוֹד עַמִּי לֹא־יִהְיוּ וּבִכְתָב בֵּית־יִשְׂרָאֵל לֹא יִכָּתֵבוּ וְאֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהוִה׃

י יַעַן וּבְיַעַן הִטְעוּ אֶת־עַמִּי לֵאמֹר שָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם וְהוּא־בֹּנֶה חַיִץ וְהִנָּם טָחִים אֹתוֹ תָּפֶל׃

והוא בונה חיץ. והנה עמי כבונים בנין מחיצה והנביאים טחים אותו תפל קרקע הדומה לסיד ואינו מתקיים לפני הגשמים׃

תפל. אוטומנ״ץ בלע״ז וי״א בלאשטנייי״א בלע״ז׃

י״א אֱמֹר אֶל־טָחֵי תָפֶל וְיִפֹּל הָיָה | וַגֶּשֶׁם שׁוֹטֵף וְאַתֶּנָה אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ תִּפֹּלְנָה וְרוּחַ סְעָרוֹת תְּבַקָּעַ׃

ואתנה. כמו ואתן׃

אבני אלגביש. אבני ברד גדולות ואומר אני לפי שהם מזהירות ככל אבני גביש (ברד) הוא מדמה אותם אל גביש שהיא אבן טובה כענין שנאמר ראמות וגביש (איוב כ״ח:י״ח) ורבותינו אמרו אל גביש שעמדו באויר על גב איש וזהו משה רבינו שנאמר ומטר לא נתך ארצה (שמות ט׳:ל״ג) אותם שהתחילו לירד לא הגיעו לארץ׃

תפולנה. על הקיר׃

י״ב וְהִנֵּה נָפַל הַקִּיר הֲלוֹא־יֵאָמֵר אֲלֵיכֶם אַיֵּה הַטִּיחַ אֲשֶׁר טַחְתֶּם׃ {ס}

איה הטיח. כך כשתבא הרעה יאמר לכם איה השלום שהבטחתם׃

י״ג לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה וּבְקַעְתִּי רוּחַ־סְעָרוֹת בַּחֲמָתִי וְגֶשֶׁם שׁוֹטֵף בְּאַפִּי יִהְיֶה וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ בְּחֵמָה לְכָלָה׃

י״ד וְנָתַצְתִּי אֶת־הַקִּיר אֲשֶׁר־טַחְתֶּם תָּפֶל וְהִגַּעְתִּיהוּ אֶל־הָאָרֶץ וְנִגְלָה יְסֹדוֹ וְנָפְלָה וּכְלִיתֶם בְּתוֹכָהּ וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

הקיר. היא ירושלים׃

ט״ו וְכִלֵּיתִי אֶת־חֲמָתִי בַּקִּיר וּבַטָּחִים אֹתוֹ תָּפֶל וְאֹמַר לָכֶם אֵין הַקִּיר וְאֵין הַטָּחִים אֹתוֹ׃

ט״ז נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּבְּאִים אֶל־יְרוּשָׁלַם וְהַחֹזִים לָהּ חֲזוֹן שָׁלוֹם וְאֵין שָׁלוֹם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {פ}

י״ז וְאַתָּה בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־בְּנוֹת עַמְּךָ הַמִּתְנַבְּאוֹת מִלִּבָּן וְהִנָּבֵא עֲלֵיהֶן׃

י״ח וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה הוֹי לִמְתַפְּרוֹת כְּסָתוֹת עַל | כָּל־אַצִּילֵי יָדַי וְעֹשׂוֹת הַמִּסְפָּחוֹת עַל־רֹאשׁ כָּל־קוֹמָה לְצוּדַד נְפָשׁוֹת הַנְּפָשׁוֹת תְּצוֹדֵדְנָה לְעַמִּי וּנְפָשׁוֹת לָכֶנָּה תְחַיֶּינָה׃

הוי למתפרות כסתות. קוטרא״ש בלע״ז כמין כסתות קטנות היו תופרות ותולות לנשאלים אליהם על אצילי ידיהם וקוסמות להם באותן כסתות קסם שקרי׳ ולמי שהם חפצות אומרות קסם טוב ולמי שרוצות אומרות קסם רע׃

אצילי. איישיל״ש בלע״ז׃

אצילי ידי. כמו אצילי ידים וכמו תלמי שדי (הושע יא)׃

ועושות המספחות. על ראשי האנשים אף הם לקסום בהם ולא ידעתי מה הם מתוך שנאמר וקרעתי אותם אומר אני שהן של בגד ויונתן תרגמו פת כומרים וכן תרגם במות טלואות מחפיין פת כומרים:

המספחות. כמו ספחני נא (שמואל א ב׳:ל״ו) לישאגמנ״ץ בלע״ז ויש לועזים פלטראיי״ש בלע״ז:

לצודד נפשות. בהן הן צדות הנפשות לגיהנם שמחזיקות ידי הרשעים לקסום להם שלום ומרפות ידי צדיקים לקסום להם רעה:

הנפשות תצודדנה וגו׳. תמיה היא:

ונפשות לכנה תחיינה. לכנה כמו לכם שאתנה נוטלות שכר על כך ומתפרנסות בכך:

י״ט וַתְּחַלְּלֻנָה אֹתִי אֶל־עַמִּי בְּשַׁעֲלֵי שְׂעֹרִים וּבְפִתֻּתֵי לֶחֶם לָהֲמִית נְפָשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא־תְמוּתְנָה וּלְחַיּוֹת נְפָשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא־תְחַיֶּינָה בְּכַזַּבְכֶם לְעַמִּי שֹׁמְעֵי כָזָב: {ס}

בשעלי שעורים. כמו מי מדד בשעלו מים (ישעיהו מ׳:י״ב) אונגיאלוניא״ש בלע״ז, לשון אחר לשון מדה:

ובפתותי לחם. איאנפיצא״ש בלע״ז שאתן נוטלות בשכרכן:

להמית נפשות אשר לא תמותנה. כלומר לאמר על נפשות אשר לא תמותנה אלו ימותו ולאמ׳ על אשר לא תחיינ׳ יחיו כי קסמיכם שקר ועמי מקבלים את קסמי כזב שלכם:

כ׳ לָכֵן כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי אֶל־כִּסֻּתוֹתֵיכֶן אֲשֶׁר אַתֶּן־שָׁם אֶת־הַנְּפָשׁוֹת לְפָרֹחוֹת וְקָרַעְתִּי אֹתָם מֵעַל זְרוֹעֹתֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי אֶת־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר אַתֶּם מְצֹדְדוֹת אֶת־נְפָשִׁים לְפָרֹחַת:

לפורחות. להיות פורחות על ידיכן לגיהנם:

ושלחתי את הנפשות. כתרגומו ואשזיב ית נפשתא דאתון מחרשן ית נפשיהן לאבדותה׳:

את נפשים. את אנשים להיות הנפשות פורחות:

כ״א וְקָרַעְתִּי אֶת־מִסְפְּחֹתֵיכֶם וְהִצַּלְתִּי אֶת־עַמִּי מִיֶּדְכֶן וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד בְּיֶדְכֶן לְמְצוּדָה וִידַעְתֶּן כִּי־אֲנִי יְהוָה:

כ״ב יַעַן הַכְאוֹת לֵב־צַדִּיק שֶׁקֶר וַאֲנִי לֹא הִכְאַבְתִּיו וּלְחַזֵּק יְדֵי רָשָׁע לְבִלְתִּי־שׁוּב מִדַּרְכּוֹ הָרָע לְהַחֲיֹתוֹ:

יען הכאות לב צדיק שקר. כשאתן קוסמות לו רעה הוא מצטער ולבו נכאה:

כ״ג לָכֵן שָׁוְא לֹא תֶחֱזֶינָה וְקֶסֶם לֹא־תִקְסֳמְנָה עוֹד וְהִצַּלְתִּי אֶת־עַמִּי מִיֶּדְכֶן וִידַעְתֶּן כִּי־אֲנִי יְהוָה:

פרק י״ד

א׳ וַיָּבֹאוּ אֵלַי אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָי: {פ}

ויבוא אלי אנשים. כולם בלב אחד לרעה לכך נאמר ויבוא, ומדרש אגדה אומר על שם שהקב״ה גלה אזן הנביא תחלה הנה יבואו אליך פלוני ופלוני:

ב׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

ג׳ בֶּן־אָדָם הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הֶעֱלוּ גִלּוּלֵיהֶם עַל־לִבָּם וּמִכְשׁוֹל עֲוֹנָם נָתְנוּ נֶכַח פְּנֵיהֶם הַאִדָּרֹשׁ אִדָּרֵשׁ לָהֶם: {ס}

העלו גלוליהם על לבם. לבם אל גלוליהם לעבוד:

נתנו נכח פניהם. להיות להם עכו״ם תמיד למורא ולאלוה:

האדרש אדרש. התראה כי אני אדרוש להם ואשיב על דבריהם הרבה תמיהות מתקיימות:

ד׳ לָכֵן דַּבֵּר־אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַעֲלֶה אֶת־גִּלּוּלָיו אֶל־לִבּוֹ וּמִכְשׁוֹל עֲוֹנוֹ יָשִׂים נֶכַח פָּנָיו וּבֹא אֶל־הַנָּבִיא אֲנִי יְהוָה נַעֲנֵיתִי לוֹ (בה) [בָּא] בְּרֹב גִּלּוּלָיו:

נעניתי לו. שוי״ש רפונדו״ץ בלע״ז אע״פ שהוא בא לפני ברוב גלוליו כן ת״י:

ה׳ לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם אֲשֶׁר נָזֹרוּ֙ מֵעָלַ֣י בְּגִלּוּלֵיהֶ֔ם כֻּלָּ֑ם: {ס}

למען תפוש את בית ישראל וגו׳. בדיל לקרבא ית בית ישראל למתן תיובתא בלבהון:

נזורו. כמו נזיר אחיו (ראשית מט) פורינ״ט אשיברי״ץ בלע״ז:

ו׳ לָכֵ֞ן אֱמֹ֣ר | אֶל־בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֗ל כֹּ֤ה אָמַר֙ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה שׁ֥וּבוּ וְהָשִׁ֖יבוּ מֵעַ֣ל גִּלּוּלֵיכֶ֑ם וּמֵעַ֖ל כָּל־תּוֹעֲבֹתֵיכֶ֥ם הָשִׁ֖יבוּ פְּנֵיכֶֽם:

שובו. מדרכיכם:

והשיבו. את לבבכם:

מעל גלוליכם. אשר העליתם אל לבבכם:

השיבו פניכם. אשר שמתם מכשול עוונכם לנכחם:

ז׳ כִּ֣י אִ֣ישׁ אִ֣ישׁ מִבֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֗ל וּמִן־הַגֵּר֙ אֲשֶׁר־יָג֣וּר בְּיִשְׂרָאֵ֔ל וְיִנָּזֵ֥ר מֵאַחֲרַ֖י וְיַעַ֣ל גִּלּוּלָ֑יו אֶל־לִבּ֗וֹ וּמִכְשׁ֤וֹל עֲוֹנוֹ֙ יָשִׂ֔ים נֶ֖גֶד פָּנָ֑יו וּבָ֣א אֶל־הַנָּבִ֗יא לִדְרָשׁ־לוֹ֙ בִּ֣י אֲנִ֣י יְהוָ֔ה נַעֲנֶ֥ה־לוֹ֖ בִּֽי:

נענה לו בי. משתאל ליה במימרי אדרש לו:

ח׳ וְנָתַתִּ֤י פָּנַי֙ בָּאִ֣ישׁ הַהוּא֔ וַהֲשִׁמֹתִ֖יהוּ לְאֹת֣וֹת וְלִמְשָׁלִ֑ים וְהִכְרַתִּ֥יו מִתּ֖וֹךְ עַמִּ֑י וִידַעְתֶּ֖ם כִּֽי־אֲנִ֥י יְהוָֽה: {ס}

ונתתי פני באיש ההוא. אחרי כן אם לא ישמע אל דברי הנביא:

פני. מישאירא״ש בלע״ז:

והשימותיהו. תרגום יונתן ואשציניה:

ט׳ וְהַנָּבִיא֮ כִּֽי־יִפָּתֶה֒ וְדִבֶּ֣ר דָּבָ֔ר אֲנִ֥י יְהוָ֖ה פִּתִּ֣יתִי אֶת־הַנָּבִיא֮ הַהוּא֒ וְנָטִ֤יתִי אֶת־יָדִי֙ עָלָ֔יו וְהִשְׁמַדְתִּ֖יו מִתּ֣וֹךְ עַמִּ֑י יִשְׂרָאֵֽל:

והנביא כי יפותה ודבר דבר. שאינו אמת:

פתיתי. פתחתי לו פתח לאיזו שירצ׳ ומכאן יש לומר בא ליטמא פותחין לו:

י׳ וְנָשְׂא֖וּ עֲוֹנָ֑ם כַּעֲוֹן֙ הַדּוֹרֵ֣שׁ כַּעֲוֹן֔ הַנָּבִ֖יא יִהְיֶֽה:

כעון הדורש כעון הנביא. כחוב דאתי למילף ולא אליף כחוב נביי שקרא יהי:

י״א לְמַ֣עַן לֹא־יִתְעֶ֤ה עוֹד֙ בֵּ֣ית־יִשְׂרָאֵ֔ל מֵאַחֲרַ֖י וְלֹא־יִטַּמְּא֣וּ עוֹד֮ בְּכָל־פִּשְׁעֵיהֶם֒ וְהָיוּ־לִ֣י לְעָ֔ם וַאֲנִ֖י אֶהְיֶ֣ה לָהֶ֑ם לָאלֹהִ֔ים נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יֱהוִֽה: {פ}

י״ב וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר:

י״ג בֶּן־אָדָ֕ם אֶ֚רֶץ כִּֽי־תֶחֱטָ֣א לִ֔י לִמְעֹל־מַ֖עַל וְנָטִ֣יתִי יָדִ֣י עָלֶ֑יהָ וְשָׁבַרְתִּי֙ לָ֣הּ מַטֵּה־לָ֔חֶם וְהִשְׁלַחְתִּי־בָ֥הּ רָעָ֖ב וְהִכְרַתִּ֥י מִמֶּ֛נָּה אָדָ֖ם וּבְהֵמָֽה:

מטה לחם. משען לחם:

י״ד וְהָי֥וּ שְׁלֹשֶׁת֙ הָאֲנָשִׁ֣ים הָאֵ֔לֶּה בְּתוֹכָ֖הּ נֹ֣חַ (דנאל) [דָּנִיֵּ֑אל] וְאִיּ֣וֹב וְדָנִיֵּאל֒ הֵ֗מָּה בְּצִדְקָתָ֛ם יְנַצְּל֥וּ נַפְשָׁ֖ם נְאֻ֥ם אֲדֹנָ֖י יֱהוִֽה:

נח דניאל ואיוב. לפי שאלו שלשה ראו שלשה עולמות נח ראה העולם בנוי וחרב ובנוי ודניאל את בית המקדש או את עצמו תחלה שר על כל השרים סוף הושלך לגוב אריות וחזר לגדולתו וכן איוב ראה את עצמו מיושב וחרב ומיושב לפיכך הביאו דוגמא לדורו של יכניה שראו את הבית בבניינו וחורבנו ובנין שני וכן אמר להם הקב״ה חיבה יתירה אני מראה לכם אתם יכניה וגלותו אילו תחטא לי אחת מארצו׳ העכו״ם וגזרתי עליהם אחת מארבעת שפטים אלה או רעב או חיה רעה או חרב או דבר כמו שמסודרין בפרשה זו זה אחר זה ושלשת הצדיקים אלו בתוכה לא יצילו לא בן ולא בת ואני אביא ארבעתן על ירושלים ואשאיר לכם מבניכם אשר שם ואע״פ שאינכ׳ בתוכם ולא שהם ראוים להצל׳ אלא לנחם אתכם כשיגלו אצליכם

ותראו מעשיהם הרעים ותתנחמו על הרעה אשר הבאתי עליהם כי תראו שלא היו כדי לסובלם עוד, (הרי זה מהלך סדר פרשה זו כולה לשון זה אין ליישבו ונראה שאינו לשון הרב ועוד נראה שבספר זה חסר אחת מארבע שפטים מאז ועד אז, ס"א מאו ועד או) ל"א **ארץ כי תחטא לי וגו' והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דניאל ואיוב** לפי ששלשת האנשים האלה הצילם הקב"ה משלשת (מארבעת) שפטים האלה הזכיר הכתוב את אלו נח נמלט משלשתן מחיה רעה מניין אתה אומר בשעה שנכנס לתיב' בקשו כל החיות ליכנס ולא הניחן הקב"ה דכתיב ויסגור ה' בעדו (שם ז) אין ויסגור אלא מחיות כד"א וסגר פום אריותא ולא חבלונני (דניאל ז) ארי בא ליכנס והיו שיניו כהות דוב בא ליכנס והיו רגליו מתערסלות כו' בב"ר, מן הרעב מניין שנא' מן האדמה אשר אררה (ראשית ה) צא ולמד בב"ר במקו' שחושב עשרה רעבון שירדו לעולם ותמצא שבימי נח היה אחד מהם ומביא ראיה מן האדמה אשר אררה, מן החרב זה המבול ועוד שהיו דורו מבקשין ליזדווג לו והיו אומרים אין אנו מניחין אותו ליכנס אלא שהצילו הקב"ה אמר הקב"ה אין אני מניחו ליכנס אלא בחצי היום ודרגיש לי' ימלל הה"ד בעצם היום הזה בא נח (שם ז) בעצומו של יום דניאל בשעה שנכנס נבוכדנצר להיכל בימי יהויקים והרג יהויקים והניח לדניאל והגלה לדניאל הגלת שלומי' לפי שמצאו מלא רוח חכמה, מן הרעב שהרי עד שלא נכבשה ירושלים בימי יהויקי' צר עליה נבוכדנצר ג' שנים שנאמר ויהי הרעב גדול בעיר (מלכים ב ה) וגם (בירמיהו נ"ב:ו') ויחזק הרעב, מן החיות מניין וסגר פום אריותא (דניאל ז) ולא חבלונני וכן אתה מוצא איוב שנמלט משלשתן מן הרעב מניין לדברי האומר איוב בימי יעקב היה מצינו שהיה רעב בימיו, מן החיה מניין דכתיב ומקנהו פרץ בארץ פרץ גדרו של עולם, מן החרב מניין יפלח כליותי ולא יחמול:

והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דניאל ואיוב המה בצדקתם ינצלו נפשם. מפני מה לא הוזכרו במיתת הרעב בנים ובנות שלא נאמר בהם אם בנים אם בנות יצילו כמו שהוזכרו בשני שפטים האחרונים דוגמא לדניאל שהוא אחד מהם והוא היה מדורו של יכניה ולא נמלטו עמו לא בנים ולא בנות ועליו נתנבא ישעיה (נו) כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי:

ט״ו לוּ־חַיָּה רָעָה אַעֲבִיר בָּאָרֶץ וְשִׁכְּלָתָהּ וְהָיְתָה שְׁמָמָה׀ מִבְּלִי עוֹבֵר מִפְּנֵי הַחַיָּה׃

לו חיה. אם חיה:

ט״ז שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּתוֹכָהּ חַי־אָנִי נְאֻם׀ אֲדֹנָי יֱהוִה אִם־בָּנִים וְאִם־בָּנוֹת יַצִּילוּ הֵמָּה לְבַדָּם׀ יִנָּצֵלוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה שְׁמָמָה׃

י״ז אוֹ חֶרֶב אָבִיא עַל־הָאָרֶץ הַהִיא וְאָמַרְתִּי חֶרֶב תַּעֲבֹר בָּאָרֶץ וְהִכְרַתִּי מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה׃

חרב. גייסות למלחמה:

י״ח וּשְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּתוֹכָהּ חַי־אָנִי נְאֻם׀ אֲדֹנָי יֱהוִה לֹא יַצִּילוּ בָנִים וּבָנוֹת כִּי הֵם לְבַדָּם יִנָּצֵלוּ׃

י״ט אוֹ דֶּבֶר אֲשַׁלַּח אֶל־הָאָרֶץ הַהִיא וְשָׁפַכְתִּי חֲמָתִי עָלֶיהָ׀ בְּדָם לְהַכְרִית מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה׃

כ׳ וְנֹחַ (דנאל) [דָּנִיֵּאל] וְאִיּוֹב׀ בְּתוֹכָהּ חַי־אָנִי נְאֻם׀ אֲדֹנָי יֱהוִה אִם־בֵּן אִם־בַּת יַצִּילוּ הֵמָּה בְּצִדְקָתָם יַצִּילוּ נַפְשָׁם׃ {פ}

כ״א כִּי֩ כֹ֨ה אָמַ֜ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֗ה אַף֮ כִּֽי־אַרְבַּעַת֩ שְׁפָטַ֨י ׀ הָרָעִ֜ים חֶ֣רֶב וְרָעָ֗ב וְחַיָּה֙ רָעָ֔ה וְדֶ֖בֶר שִׁלַּ֣חְתִּי אֶל־יְרוּשָׁלַ֑͏ִם לְהַכְרִ֥ית מִמֶּ֛נָּה אָדָ֖ם וּבְהֵמָֽה׃

אף כי. לשון קל וחומר וכ"ש הוא וכן בכל המקרא כגון הנה אנחנו פה ביהודה יראים (שמואל א כ"ג:ג') ואף כי נלך קעילה וכן בפרשה זו (יחזקאל ט"ו:ה') הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה אף כי אש אכלתהו וכו':

שפטי. מישגושטיש"ש בלע"ז:

כ״ב וְהִנֵּה נוֹתָרָה־בָּהּ פְּלֵטָה הַמּוֹצָאִים֙ בָּנִ֣ים וּבָנ֔וֹת הִנָּ֥ם יוֹצְאִ֖ים אֲלֵיכֶ֑ם וּרְאִיתֶ֣ם אֶת־דַּרְכָּ֗ם וְאֶת־עֲלִילוֹתָם֙ וְנִחַמְתֶּ֣ם עַל־הָרָעָ֔ה אֲשֶׁ֥ר הֵבֵ֖אתִי עַל־יְרוּשָׁלַ֑͏ִם אֵ֚ת כָּל־אֲשֶׁ֣ר הֵבֵ֔אתִי עָלֶ֖יהָ׃

נותרה. איירטרמאי"ש בלע"ז:

המוצאים. בשביה ויביאום כאן:

עלילותם. מעשיהם:

כ״ג וְנִחַמְתֶּ֣ם אֶתְכֶ֗ם כִּֽי־תִרְאוּ֙ אֶת־דַּרְכָּ֣ם וְאֶת־עֲלִילוֹתָ֔ם וִידַעְתֶּ֕ם כִּ֣י לֹ֥א חִנָּ֛ם עָשִׂ֥יתִי אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־עָשִׂ֖יתִי בָּ֑הּ נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יֱהוִֽה׃ {פ}

פרק ט״ו

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

ב׳ בֶּן־אָדָם מַה־יִּהְיֶה עֵץ־הַגֶּפֶן מִכָּל־עֵץ הַזְּמוֹרָה אֲשֶׁר הָיָה בַּעֲצֵי הַיָּעַר׃

מה יהיה עץ הגפן מכל עץ. מה סופו מכל שאר עצים׃

הזמורה אשר היה בעצי היער. לא על גפן הכרמים שעושה פרי אני אומר לך אלא על זמורות גפן הגדילה ביערים׃

ג׳ הֲיִקַּח מִמֶּנּוּ עֵץ לַעֲשׂוֹת לְמְלָאכָה אִם־יִקְחוּ מִמֶּנּוּ יָתֵד לְתְלוֹת עָלָיו כָּל־כֶּלִי׃

היוקח ממנו וגו׳. אינו ראוי לכך׃

כל כלי. שום כלי׃

ד׳ הִנֵּה לָאֵשׁ נִתַּן לְאָכְלָה אֵת שְׁנֵי קְצוֹתָיו אָכְלָה הָאֵשׁ וְתוֹכוֹ נָחָר הֲיִצְלַח לִמְלָאכָה׃

הנה לאש נתן לאכל׳. ארבירי״ר בלע״ז הנה שאלתיך על התמים ואינו ראוי לכלום עתה עוד אני מוסיף על השאלה הנה אם נתנו זמורה ממנו באש ואכלה האש בשני קצות הקיפה עד כי נחר תוכו׃

נחר. נשאר מן האש ברואי״ר בלע״ז נחר לשון ועצמי חרה (איוב ל׳:ל׳) ויש לועזין אשאר״ט בלע״ז וכן ויחר עלי אפו (שם יט) חברו מנחם עם עצמי חרה, היצלח עוד למלאכה׃

ה׳ הִנֵּה בְּהְיוֹתוֹ תָמִים לֹא יֵעָשֶׂה לִמְלָאכָה אַף כִּי־אֵשׁ אָכָלַתְהוּ וַיֶּחָר וְנֵעָשֶׂה עוֹד לִמְלָאכָה׃ {ס}

אף כי. לשון ק״ו וכ״ש הוא וכן בכל המקרא כגון הנה אנחנו פה ביהודה יראים ואף כי נלך קעילה (שמואל א כ״ג)׃

ו׳ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה כַּאֲשֶׁר עֵץ־הַגֶּפֶן בְּעֵץ הַיַּעַר אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָאֵשׁ לְאָכְלָה כֵּן נָתַתִּי אֶת־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלָם׃

כן נתתי. את ירושלים שתי קצותיה אכל׳ האש שתי גליות כשגלה יהויקים גלו עמו מזרע המלוכה ומן הפרתמים כמו שנאמר בדניאל אחריו גלה יכניה בנו והחרש והמסגר ותוכו נחר צדקיהו הנותר בה כבר גזרתו עליו מלא חפניך גחלי אש וזרוק על העיר (לעיל י)׃

ז׳ וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בָּהֶם מֵהָאֵשׁ יָצְאוּ וְהָאֵשׁ תֹּאכְלֵם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּשׂוּמִי אֶת־פָּנַי בָּהֶם׃

מהאש יצאו. על פתגמי אוריתא דיהיבין מגו אשתא עברו ועממיא דתקיפין כאישתא ישיצינון׃

ח׳ וְנָתַתִּי אֶת־הָאָרֶץ שְׁמָמָה יַעַן מָעֲלוּ מַעַל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {פ}

פרק ט״ז

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

ב׳ בֶּן־אָדָם הוֹדַע אֶת־יְרוּשָׁלַם אֶת־תּוֹעֲבֹתֶיהָ׃

הודע. פיישבויי״ר בלע״ז׃

ג׳ וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לִירוּשָׁלַם מְכֹרֹתַיִךְ וּמֹלְדֹתַיִךְ מֵאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אָבִיךְ הָאֱמֹרִי וְאִמֵּךְ חִתִּית׃

מכורותיך. כמו מגורותיך ומנחם חברו לשון תולדה וכן פי׳ כלי חמס מכורותיהם (בראשית מ״ט:ה׳) איש מאת מכרו (מלכים ב י״ב:ו׳) לבד ממכריו (דברים י״ח:ח׳) כולם לשון תולדות׃

אביך ואמך. אברהם ושרה משם נטלו גדולתם ובני חת נתנו לה קבר׃

ד׳ וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הִוָּלֶדֶת אוֹתָךְ לֹא־כֻרַת שָׁרֵךְ וּבַמַּיִם לֹא־רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי וְהָמְלֵחַ לֹא הָמְלַחַתְּ וְהָחְתֵּל לֹא חֻתָּלְתְּ׃

ביום הולדת אותך. פושניא״ה בלע״ז כשבחרתי בך במצרים היית בלי שום תיקון ולפי שדימה הדבר ללידה הזכיר כאן תיקוני הולד׃

שרך. כמו שררך׃

למשעי. לצחצוח צחיח הסלע תרגומו שעיעות כיפא אפלצמנ״ט בלע״ז ומנחם חבר למשעי לשון שעשועים׃

לא המלחת. מכאן שמולחין את הולד כדי שיתקש׳ בשרו׃

והחתל. לשון כריכה בבגדים וכן (איוב ל״ח:ט׳) וערפל חתולתו הוא שמלפפין את הוולד׃

ה׳ לֹא־חָמְלָה עָלַיִךְ עַיִן לַעֲשׂוֹת לָךְ אַחַת מֵאֵלֶּה לְחָמְלָה עָלַיִךְ וַתֻּשְׁלְכִי אֶל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּגֹעַל נַפְשֵׁךְ בְּיוֹם הֻעַּלֵּת אֹתָךְ׃

לחומלה. לחוס׃

בגועל. אנבורישמנ״ט בלע״ז׃

ו׳ וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ מִתְבּוֹסֶסֶת בְּדָמַיִךְ וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי וָאֹמַר לָךְ בְּדָמַיִךְ חֲיִי׃

מתבוססת. נרפסת כמו יבוס קמינו׃

בדמיך חיי. אף בנוליך זה לא תמותי וששינה לומר שני פעמים לפי שבדם פסח ודם מילה נגאלו ל׳ אחר מתבוססת שוייליא״ה בלע״ז׃

ז׳ רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים שָׁדַיִם נָכֹנוּ וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה׃

רבבה כצמח. כמו שנאמר ובני ישראל פרו וישרצו וירבו׃

בעדי. לשון מכלול ומנחם פי׳ בעדי עדיים לשון עד כמו בטחו בה׳ עדי עד אנגוק״א אשיגל״א בלע״ז אבל דונש פתר אותו לשון עדי ומשקל עדי עדים הוא מן י׳ שמות ארי אריים צבי צביים גדי גדיים׃

נכונו. פורינ״ט אפייטיאש בלע״ז׃

ושערך צמח. סימני נערות׃

ח׳ וָאֶעֱבֹר עָלַיִךְ וָאֶרְאֵךְ וְהִנֵּה עִתֵּךְ עֵת דֹּדִים וָאֶפְרֹשׂ כְּנָפִי עָלַיִךְ וָאֲכַסֶּה עֶרְוָתֵךְ וָאֶשָּׁבַע לָךְ וָאָבוֹא בִבְרִית אֹתָךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה וַתִּהְיִי־לִי׃

דודים. אמיטיא״ש בלע״ז׃

ט׳ וָאֶרְחָצֵךְ בַּמַּיִם וָאֶשְׁטֹף דָּמַיִךְ מֵעָלָיִךְ וָאֲסֻכֵּךְ בַּשָּׁמֶן׃

ואסוכך. לשון משיחה׃ וכל הענין אינו אלא לשון משל ויונתן פי׳ את כולה ואין להוסיף על התרגום וכן פירשה׃

מכורותיך ומולדותיך וגומר תותבותכון וילדותכון מארעא כנענאי תמן איתגליתי אל אברהם אבוכון בין בתריא ואודעתיה דאתון נחתין למצרים ובדרע מרומם אנא פריק יתכון ובזכות אבהתכון אנא מתריך ית אמוראי ומשיצי ית חתאי׃

ומולדותיך ביום הולדת אותך וגו׳. ואף כד נחתו אבהתכון למצרים תותבון בארעא דלא דילהון משעבדין ומענן להון הות כנישתא דישראל דמיא לולדא דרטיש על אפי ברא דלא איתפסק שוריה ובמיא לא אישתטיף לאיתנקהא ובמלח לא איתמלח ובאיסורין לא איתאסא׃

לא חסה עליך עין וגו׳. לא חסת עליכון עינא דפרעה רשיעא למעבד לכון טבא חדא לאנחא לכון משעבודכון לרחמא עליכון וגזר עליכון גזירת גמירא למרמי ית דכוריכון בנהרא לאבדא יתכון בעידן דהויתון במצרים׃

ואעבר עליך וגו׳. ועל דוכרן קים אבהתכון קדמי איתגליתי למפרקכון ארי גלי קדמי ארי אתון מענן בשיעבודיכון ואמרית לכון בדמא דמהולת׳ אחוס עליכון ואמרית לכון בדם פסחא אפרוק יתכון.

רבבה כצמח השדה נתתיך. ריבבת כצמחי חקלא יהבתיכון וסגיתון ותקיפתון והויתון לזרעין ולשבטין ובעובדי אבהתכון תקניא עידן פורקן כנישתכון מטא ארי אתון משעבדין ומענן.

רבבה כצמח. כמו שנא׳ ובני ישראל פרו וישרצו וירבו (שמות א׳:ז׳)׃

ואת ערום ועריה. מן המצות׃

ואעבור עליך וארא. ואיתגליתי על משה באסנא וארי גלי קדמי ארי מטא זמן פורקנכון ואגנית במימרי עליכון ואעדיתי חוביכון וקיימית במימרי למפרק יתכון כמה דקיימית לאבהתכון אמר ה׳ אלהים למהויכון עם משמש קדמי.

ואפרוש כנפי. כנף בגדי:

ואשבע לך. לכן אמור לבני ישראל אני ה׳ והוצאתי אתכם (שם ו) ואין לכן אלא שבועה כמו שנאמר (שמואל א ו) לכן נשבעתי לבית עלי:

ואבא בברית אותך. הנה דם הברית אשר כרת ה׳ עמכם:

וארחצך במים. ופריקית יתכון משעבוד מצראי ואעדיתי תקוף מרוותא מנכון ודברית יתכון בחירותא:

י׳ **וָאַלְבִּישֵׁךְ רִקְמָה וָאֶנְעֲלֵךְ תָּחַשׁ וָאֶחְבְּשֵׁךְ בַּשֵּׁשׁ וָאַכַסֵּךְ מָשִׁי:**

ואלבישך רקמה. ואלבישית יתכון לבושי ציורין מחמדת סנאיכון:

ואנעלך תחש. איקאלצייטוי״י טיישו״ן בלע״ז ויהיבית מסן דיקר ברגליכון:

ואחבשך בשש. איפוציינישטוי בלע״ז וקדשת מנכון כהניא למהוי משמשין קדמי במצנפן דבוץ:

ואכסך משי. שווייא״ה בלע״ז וית כהנא רבא בלבושי צבעונים ומ״א ואכסך משי אלו שבעת ענני כבוד דכתיב לא ימיש עמוד הענן יומם (שמות י״ג:כ״ב):

י״א **וָאֶעְדֵּךְ עֶדִי וָאֶתְּנָה צְמִידִים עַל־יָדַיִךְ וְרָבִיד עַל־גְּרוֹנֵךְ:**

ואעדך עדי. איפאריטו״י בלע״ז ותקנית יתכון תיקון פתגמי אורייתא כתיבין על תרין לוחי אבניא:

ואתנה. על ידי משה:

צמידים. חברתי׳ דבור כנגד חברו חמשה כנגד חמשה:

י״ב **וָאֶתֵּן נֶזֶם עַל־אַפֵּךְ וַעֲגִילִים עַל־אָזְנָיִךְ וַעֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּרֹאשֵׁךְ:**

ואתן נזם על אפיך. ויהבית ארון קיימי ביניכון:

ועגילים על אזניך. לשון נזם וענן יקרי מטל עלויכון על שם שהיו מוקפין בעגול:

ועטרת תפארת בראשך. ומלאך שליח מן קדמי מדבר ברישיכון שנאמר ויעבור מלכם לפניהם וה׳ בראשם (מיכה ב׳:י״ג):

י״ג **וַתַּעְדִּי זָהָב וָכֶסֶף וּמַלְבּוּשֵׁךְ (ששי) [שֵׁשׁ] וָמָשִׁי וְרִקְמָה סֹלֶת וּדְבַשׁ וָשֶׁמֶן (אכלתי) [אָכַלְתְּ] וַתִּיָּפִי בִּמְאֹד מְאֹד וַתִּצְלְחִי לִמְלוּכָה:**

ותעדי זהב וכסף. ויהבי׳ משכני ביניכון מתקן בדהב וכסף ויריעת בוץ וצבעונין וציורין ומנא דטב כסולתא וכדבש וכמשח אוכלית יתכון ועתרתון ותקפתון לחדא ואצלחתון ושלטתון בכל מלכוות׳:

סלת ודבש ושמן אכלת. המן שהיה משתנה לכל הטעמים לסלת ודבש ושמן אכלת, ומ״א י״ג דברים יש כאן וכנגדן אמר להם הקב״ה להביא י״ג דברים המנויין בתרומת המשכן ואף על פי כן הוא פורע להם כנגדם לע״ל י״ג דברים וברא ה׳ על מכון הר ציון וגו׳ וסוכה תהיה לצל יומם מחורב מזרם וממטר וגו׳ (ישעיה ד):

ותיפי. לשון יופי:

י״ד **וַיֵּצֵא לָךְ שֵׁם בַּגּוֹיִם בְּיָפְיֵךְ כִּי | כָלִיל הוּא בַּהֲדָרִי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי עָלַיִךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:**

כי כליל הוא. לשון מכלול ד״א כי כליל הוא כי שלם היה ד״א כי כליל קרונ״א בלע״ז כמו נזר דמתרגמינן כלילא:

ט״ו **וַתִּבְטְחִי בְיָפְיֵךְ וַתִּזְנִי עַל־שְׁמֵךְ וַתִּשְׁפְּכִי אֶת־תַּזְנוּתַיִךְ עַל־כָּל־עוֹבֵר לוֹ־יִהְי:**

ותזני על שמך. בטחת על שם היופי שיצא לך:

ותשפכי את תזנותיך. הראית יופיך לכל עובר עד נשפכה עליהם תאוות זנותך לפתות אותך לזנות עמם:

לו יהי. ומשנתאוו לך אתה הפקרת להם עצמך ולכל אשר שאל זנותך לו היה, וי״ת ולא כשר ליך למעבד כן כאלו היה כתיב לא יהי וכל משל הזה על עגל המדבר ועל שאר עכו״ם שעבדו שבטו של דן במדבר כמו שכתוב כל הנחשלים אחריך (דברים כ״ה:י״ח) ומצינו בפסיקתא זה שבטו של דן שהענן פולטו שהיו כולם עובדי עכו״ם:

ט״ז וַתִּקְחִי מִבְּגָדַיִךְ וַתַּעֲשִׂי־לָךְ֙ בָּמ֣וֹת טְלֻא֔וֹת וַתִּזְנִ֖י עֲלֵיהֶ֑ם לֹ֥א בָא֖וֹת וְלֹ֥א יִהְיֶֽה׃

במות טלואות. מכוסות בבגדים מנומרין של מיני צבעונין פלטריא״ש בלע״ז׃

לא באות. לא היתה ראויה זאת לבא, נו״ן אבני״ר אינו״ן אייטר״א בלע״ז׃

י״ז וַתִּקְחִ֞י כְּלֵ֣י תִפְאַרְתֵּךְ֮ מִזְהָבִי֒ וּמִכַּסְפִּ֣י אֶשֶׁר֮ נָתַ֣תִּי לָךְ֒ וַתַּעֲשִׂי־לָךְ֙ צַלְמֵ֣י זָכָ֔ר וַתִּזְנִי־בָֽם׃

צלמי זכר. לפי שדימה אות׳ לנקבה זונה דימה את הגלולים לזכר הנואף עמה׃

י״ח וַתִּקְחִ֞י אֶת־בִּגְדֵ֣י רִקְמָתֵ֗ךְ וַתְּכַסִּ֙ים֙ וְשַׁמְנִ֣י וּקְטֹרְתִּ֔י (נתתי) [נָתַתְּ] לְפָנֵיהֶֽם׃

י״ט וְלַחְמִ֣י אֲשֶׁר־נָתַ֣תִּי לָךְ֮ סֹלֶת֒ וְשֶׁ֣מֶן וּדְבַ֔שׁ הֶֽאֱכַלְתִּ֖יךְ וּנְתַתִּיהוּ֙ לְפָנֵיהֶ֔ם לְרֵ֥יחַ נִיחֹ֖חַ וַיְהִ֣י נְאֻם֑ אֲדֹנָ֖י יֱהוִֽה׃

ולחמי אשר נתתי לך וגו׳. יום שעשו את העגל ירד להם המן ונתנו ממנו לפני העגל ואעפ״כ ויהי ביום מחר ולא פסק ואף כן מפורש בספר עזרא (נחמיה ט׳:י״ח) אף כי עשו להם עגל מסכה וגו׳ ואתה ברחמיך הרבי׳ לא עזבת׳ וגו׳ ומנך לא מנעת מפיהם כדי הוא למנוע מהם ולא מנעת אף כאן ויהי נאם ה׳ אלהים היה הלחם ולא פסק מלירד ליום מחר כך דרש רבי תנחומא׃

כ׳ וַתִּקְחִ֞י אֶת־בָּנַ֣יִךְ וְאֶת־בְּנוֹתַ֗יִךְ אֲשֶׁ֤ר יָלַ֙דְתְּ֙ לִ֔י וַתִּזְבְּחִ֥ים לָהֶ֖ם לֶאֱכֹ֑ל הַמְעַ֣ט (מתזנותך) [מִתַּזְנוּתָ֔יִךְ]׃

אשר ילדת לי. היו לו חמשה בנים ד׳ מהם לעבוד עכו״ם ואחד מוקצה לבית הספר ובא להקרי׳ אחד מבניו למולך מקרי׳ לו את זה שהקצה ללמוד תורה במדרש רבי תנחומא, ואני אומ׳ אשר ילדת לי אלו הבכורו׳ וכן הוא אומר בספר הזה (לקמן כ׳) ואטמא אותם במתנותם בהעבי׳ כל פטר רחם׃

כ״א וַתִּשְׁחָטִ֣י אֶת־בָּנַ֔י וַתִּתְּנִ֖ים בְּהַעֲבִ֣יר אוֹתָ֑ם לָהֶֽם׃

כ״ב וְאֵ֨ת כָּל־תּוֹעֲבֹתַ֜יִךְ וְתַזְנוּתַ֗יִךְ לֹ֤א (זכרתי) [זָכַרְתְּ֙] אֶת־יְמֵ֣י נְעוּרַ֔יִךְ בִּהְיוֹתֵךְ֙ עֵירֹ֣ם וְעֶרְיָ֔ה מִתְבּוֹסֶ֖סֶת בְּדָמֶ֥ךָ הָיִֽית׃

את ימי נעוריך. את חסדי אשר עשיתי עמך במצרים׃

כ״ג וַיְהִ֤י אַחֲרֵי֙ כָּל־רָעָתֵ֔ךְ אוֹי֙ אוֹי֙ לָ֔ךְ נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יֱהוִֽה׃

אוי אוי לך. וי ליך על דחבת ווי ליך על דלא תבת׃

כ״ד וַתִּבְנִי־לָ֣ךְ גֵּ֔ב וַתַּעֲשִׂי־לָ֖ךְ רָמָ֑ה בְּכָל־רְחֹֽוב׃

ותבני לך גב. גובה כעין בימוס ומזבח, ותבני לשון בנין׃

כ״ה אֶל־כָּל־רֹ֣אשׁ דָּ֔רֶךְ בָּנִ֖ית רָמָתֵ֑ךְ וַתְּתָעֲבִ֣י אֶת־יָפְיֵ֔ךְ וַתְּפַשְּׁקִ֤י אֶת־רַגְלַ֙יִךְ֙ לְכָל־עוֹבֵ֔ר וַתַּרְבִּ֖י אֶת־[תַּזְנוּתָ֑יִךְ] (תזנותך)׃

ותפשקי את רגליך. לפי שדימה אותה לזונה דבר בלשון תשמיש שיש פיסוק הרגלים איאקיישמ״ש בלע״ז׃

כ״ו וַתִּזְנִ֣י אֶל־בְּנֵי־מִצְרַ֣יִם שְׁכֵנַ֔יִךְ גִּדְלֵ֖י בָּשָׂ֑ר וַתַּרְבִּ֣י אֶת־תַּזְנֻתַ֔יִךְ לְהַכְעִיסָֽנִי׃

גדלי בשר. בעלי אבר תשמיש׃

כ״ז וְהִנֵּ֤ה נָטִ֙יתִי֙ יָדִ֣י עָלַ֔יִךְ וָאֶגְרַ֖ע חֻקֵּ֑ךְ וָאֶתֵּ֙נֵ֙ךְ֙ בְּנֶ֣פֶשׁ שֹׂנְאוֹתַ֔יִךְ בְּנ֖וֹת פְּלִשְׁתִּ֑ים הַנִּכְלָמֹ֥ות מִדַּרְכֵּ֖ךְ זִמָּֽה׃

חוקך. מזונותיך בימי שפוט השופט׳׃

ואתנך בנפש שנאותיך. בימי שמשון׃

הנכלמות מדרכך זמה. תרגם יונתן דאילו שלחית לוותהון נביי איתכנעו, ולא היו הולכים בדרך זמתך׃

כ״ח וַתִּזְנִ֣י אֶל־בְּנֵי֩ אַשּׁ֨וּר מִבִּלְתִּ֜י שְׂבָעָתֵ֗ךְ וַתִּזְנִ֙ים֙ וְגַ֣ם לֹא שָׂבָ֔עַתְּ׃

מבלתי שבעתך. מתוך שלא שבעת בתועבות מצרים׃

ותזנים. לשון זנות אהאנשארי"ה אאל"ש בלע"ז:

כ"ט וַתַּרְבִּי אֶת־תַּזְנוּתַיִךְ אֶל־אֶרֶץ כְּנַעַן כַּשְׂדִּימָה וְגַם־בְּזֹאת לֹא שָׂבַעַתְּ:

אל ארץ כנען כשדימה. כשדים לא מארץ כנען הם וכך פירושו הוספת צלמי כשדים על של כנענים שהיו סמוכים ליך וזנית להם כבר ויונתן תרגם ותרבי תזנותיך כשדימ' ונדמי' לכנעני' השטופים בעכו"ם ואסגית ית טעוותך לאתחבר' לעמא דכנען למהך בנימוסי כשדאי ולי נראה כנען כמו סוחר כמו כנען בידו מאזני מרמה (הושע יב) שכן קורא ארץ כשדים ארץ סוחרים כמו שנאמר (לקמן יז) ויביאהו אל ארץ כנען בעיר רכלים שמו:

ל' מֶה אֲמַלֵּא לִבָּתֵךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה בְּעָשׂוֹתֵךְ אֶת־כָּל־אֵלֶּה מַעֲשֵׂה אִשָּׁה זוֹנָה שַׁלָּטֶת:

מה אמולה. מקולקלת וכן היהודי' האומללי' (נחמיה ג) וכן כי אומלל אני (תהילים ו':ג'):

לבתך. כמו לבך:

שלטת. שיצרה שליט עליה:

ל"א בְּבְנוֹתַיִךְ גַּבֵּךְ בְּרֹאשׁ כָּל־דָּרֶךְ וְרָמָתֵךְ (עשית) [עָשִׂית] בְּכָל־רְחוֹב וְלֹא־הָיִית (הייתי) כַּזּוֹנָה לְקַלֵּס אָתְנָן:

בבנותיך גבך. כמו בבנותך לשון בנין:

לקלס אתנן. לדבר ולהתהלל באתנן יפה שנותנין לה וכן כל לשון קלס לשון דבור פארלי"ץ בלע"ז:

אתנן. הוא לשון שכירות לויאי"ץ בלע"ז:

ל"ב הָאִשָּׁה הַמְנָאָפֶת תַּחַת אִישָׁהּ תִּקַּח אֶת־זָרִים:

האשה המנאפת. את האשה המנאפת:

תחת אישה וגו'. בהיות' תחת בעלה נותנת עיניה באחרים:

ל"ג לְכָל־זֹנוֹת יִתְּנוּ־נֶדֶה וְאַתְּ נָתַתְּ אֶת־נְדָנַיִךְ לְכָל־מְאַהֲבַיִךְ וַתְּשַׁחֲדִי אוֹתָם לָבוֹא אֵלַיִךְ מִסָּבִיב בְּתַזְנוּתָיִךְ:

נדה. מוהר:

בתזנותיך. מרוב זנות שהיה ביך עשית כן:

ל"ד וַיְהִי־בָךְ הֶפֶךְ מִן־הַנָּשִׁים בְּתַזְנוּתַיִךְ וְאַחֲרַיִךְ לֹא זוֹנָה וּבְתִתֵּךְ אֶתְנָן וְאֶתְנָן לֹא נִתַּן־לָךְ וַתְּהִי לְהֶפֶךְ:

לא זונה. לא נזנה לכל זונה כזנותך:

ל"ה לָכֵן זוֹנָה שִׁמְעִי דְּבַר־יְהוָה: {פ}

ל"ו כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן הֻשְׁפַּךְ נְחֻשְׁתֵּךְ וַתִּגָּלֶה עֶרְוָתֵךְ בְּתַזְנוּתַיִךְ עַל־מְאַהֲבַיִךְ וְעַל־כָּל־גִּלּוּלֵי תוֹעֲבוֹתַיִךְ וְכִדְמֵי בָנַיִךְ אֲשֶׁר נָתַתְּ לָהֶם:

השפך נחושתך. הוא לשון שולים שקורין פונ"ץ בלע"ז וכן הרבה בסדר טהרות נחושתו של תנור, **השפך נחושתך** מרוב תאות זנות היה מקורך זב:

ועל כל גלולי תועבותיך. ויען כל גלולי תועבותיך:

וכדמי בניך. ובעון דמי בניך אעשה לך הרעה הזאת המפורשת בענין הנני מקבץ וגו':

ל"ז לָכֵן הִנְנִי מְקַבֵּץ אֶת־כָּל־מְאַהֲבַיִךְ אֲשֶׁר עָרַבְתְּ עֲלֵיהֶם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר אָהַבְתְּ עַל כָּל־אֲשֶׁר שָׂנֵאת וְקִבַּצְתִּי אֹתָם עָלַיִךְ מִסָּבִיב וְגִלֵּיתִי עֶרְוָתֵךְ אֲלֵהֶם וְרָאוּ אֶת־כָּל־עֶרְוָתֵךְ:

ערבת. מאלא"ש בלע"ז:

ל"ח וּשְׁפַטְתִּיךְ מִשְׁפְּטֵי נֹאֲפוֹת וְשֹׁפְכֹת דָּם וּנְתַתִּיךְ דַּם חֵמָה וְקִנְאָה:

ונתתיך דם חמה וקנאה. ואסגירך להורגי בחימה וקנאה וכעס:

ל״ט **וְנָתַתִּי אֹתָךְ בְּיָדָם וְהָרְסוּ גַבֵּךְ וְנִתְצוּ רָמוֹתַיִךְ וְהִפְשִׁיטוּ אוֹתָךְ בְּגָדַיִךְ וְלָקְחוּ כְּלֵי תִפְאַרְתֵּךְ וְהִנִּיחוּךְ עֵירֹם וְעָרְיָה:**

והרסו גבך. בנייני גובהי נימוסיך:

רמותיך. לשון במות:

מ׳ **וְהֶעֱלוּ עָלַיִךְ קָהָל וְרָגְמוּ אוֹתָךְ בָּאֶבֶן וּבְתָקוּךְ בְּחַרְבוֹתָם:**

ובתקוך. אין לו דמיון בי״ת ויבזעוניך איטרופ״ר נרונטו״י בלע״ז:

מ״א **וְשָׂרְפוּ בָתַּיִךְ בָּאֵשׁ וְעָשׂוּ בָךְ שְׁפָטִים לְעֵינֵי נָשִׁים רַבּוֹת וְהִשְׁבַּתִּיךְ מִזּוֹנָה וְגַם־אֶתְנָן לֹא תִתְּנִי־עוֹד:**

והשבתיך מזונה. מהיות עוד זונה:

מ״ב **וַהֲנִחֹתִי חֲמָתִי בָּךְ וְסָרָה קִנְאָתִי מִמֵּךְ וְשָׁקַטְתִּי וְלֹא אֶכְעַס עוֹד:**

מ״ג **יַעַן אֲשֶׁר לֹא־[זָכַרְתְּ] (זכרתי) אֶת־יְמֵי נְעוּרַיִךְ וַתִּרְגְּזִי־לִי בְּכָל־אֵלֶּה וְגַם־אֲנִי הִא דַרְכֵּךְ | בְּרֹאשׁ נָתַתִּי נְאֻם־אֲדֹנָי יֱהוִה וְלֹא (עשיתי) [עָשִׂית] אֶת־הַזִּמָּה עַל כָּל־תּוֹעֲבֹתָיִךְ:**

הא. כמו הנה:

ולא עשית. את הזימה אף על פי שאני נתתי דרכך בראשך לא עשית עצה לתת לב על תועבותיך לשוב מהם, כל זימה שבמקרא לשון עצה הוא יש לטובה ויש לרעה:

מ״ד **הִנֵּה־כָל־הַמֹּשֵׁל עָלַיִךְ יִמְשֹׁל לֵאמֹר כְּאִמָּה בִּתָּהּ:**

כל המושל. לשון משל וחידה הוא:

כאמה בתה. ה״א של כאמה אינה מפיק ה״א לפי שאינה משמשת כלום אלא כאם כן בת:

מ״ה **בַּת־אִמֵּךְ אַתְּ גֹּעֶלֶת אִישָׁהּ וּבָנֶיהָ וַאֲחוֹת אֲחוֹתֵךְ אַתְּ אֲשֶׁר גָּעֲלוּ אַנְשֵׁיהֶן וּבְנֵיהֶן אִמְּכֶן חִתִּית וַאֲבִיכֶן אֱמֹרִי:**

בת אמך. אומה של כנען אשר ירשתם את ארצם:

גועלת אישה ובניה. אשר הרבו תועבותם עד כי געלה והקיאה הארץ את יושביה האבות והבנים יחד:

ואחות אחותך. סדום הסמוכה לארץ ישראל:

אמכן חתית וגו׳. ת״י הלא אמכון שרה ביני חתאי הוות ולא עבדת כעובדיהון ואבוכון אברהם ביני אמוראי ולא הליך בעיצתהון:

מ״ו **וַאֲחוֹתֵךְ הַגְּדוֹלָה שֹׁמְרוֹן הִיא וּבְנוֹתֶיהָ הַיּוֹשֶׁבֶת עַל־שְׂמֹאולֵךְ וַאֲחוֹתֵךְ הַקְּטַנָּה מִמֵּךְ הַיּוֹשֶׁבֶת מִימִינֵךְ סְדֹם וּבְנוֹתֶיהָ:**

על שמאולך. לפי שנחלת יהודה בגבול דרומי של ארץ ישראל היה נמצאו כל שאר השבטים על שמאלם:

מ״ז **וְלֹא בְדַרְכֵיהֶן הָלַכְתְּ וּכְתוֹעֲבוֹתֵיהֶן (עשיתי) [עָשִׂית] כִּמְעַט קָט וַתַּשְׁחֵתִי מֵהֶן בְּכָל־דְּרָכָיִךְ:**

ולא בדרכיהן הלכת. והלואי בדרכיהן הלכת ולא התעבת יותר מהם וכן ולא יותן נא לעבדיך (מלכים ב ה) וכן ולא אם עודני חי דיהונתן (שמואל א׳ י״א) אפליי״אוט בלע״ז:

כמעט קט. היו תועבותיך לפני אילו לא התעבת מהן אבל את ותשחיתי מהן וכן ת״י, ויש פותרין ולא בדרכיהם הלכת כמשמעו כמעט קט היו תועבותיהם בעיניך ותשחיתי מהן, קט פיקו״ט בלע״ז:

מ״ח **חַי־אָנִי נְאֻם־אֲדֹנָי יֱהוִה אִם־עָשְׂתָה סְדֹם אֲחוֹתֵךְ הִיא וּבְנוֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר עָשִׂית אַתְּ וּבְנוֹתָיִךְ:**

מ״ט **הִנֵּה־זֹאת הָיָה עֲוֹן סְדֹם אֲחוֹתֵךְ גְּאוֹן שִׂבְעַת־לֶחֶם וְשַׁלְוַת הַשְׁקֵט הָיָה לָהּ וְלִבְנוֹתֶיהָ וְיַד־עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה:**

נ׳ וַתִּגְבְּהִ֣ינָה וַתַּעֲשֶׂ֤ינָה תוֹעֵבָה֙ לְפָנַ֔י וָאָסִ֖יר אֹתָ֑ן כַּאֲשֶׁ֥ר רָאִ֖יתִי׃ {ס}

ותגבהינה. היא ובנותיה כמו שמפורש באיוב ארץ ממנה יצא לחם וכל הענין עד שאמרו נשכח תורת רגל מארצינו שאין באים אלא לחסר׃

ואסיר אתהן כאשר ראיתי. דרכן כענין שנאמר בסדום ארדה נא ואראה וגו׳ (בראשית י״ח:כ״א)׃

נ״א וְשֹׁמְר֣וֹן כַּחֲצִ֣י חַטֹּאתַ֗יִךְ לֹ֤א חָטְאָה֙ וַתַּרְבִּ֣י אֶת־תּוֹעֲבוֹתַ֔יִךְ מֵהֵנָּ֑ה וַתְּצַדְּקִ֤י אֶת־אֲחוֹתַ֙יִךְ֙ [אחותך] בְּכָל־תּוֹעֲבֹתַ֔יִךְ אֲשֶׁ֥ר [עשיתי] עָשִֽׂית׃

ותצדקי את אחותך. קודם שהתעבת יותר מהן היו נדונים לחובה וכיון שהרשעת יותר מהן עשית אותן כצדקניות ונתת להן פתחון פה לומר יש שהכעיסוך יותר ממני׃

נ״ב גַּם־אַ֣תְּ | שְׂאִ֣י כְלִמָּתֵ֔ךְ אֲשֶׁ֥ר פִּלַּ֖לְתְּ לַאֲחוֹתָ֑ךְ בְּחַטֹּאתַ֨יִךְ֙ אֲשֶׁר־הִתְעַבְתְּ֣ מֵהֶ֔ן תִּצְדַּקְנָ֖ה מִמֶּ֑ךְ וְגַם־אַ֣תְּ בּוֹשִׁ֔י וּשְׂאִ֖י כְלִמָּתֵ֑ךְ בְּצַדֶּקְתֵּ֖ךְ אֲחְיוֹתָֽךְ׃

אשר פללת. אשר שפטת להם קודם שהרשעת מהן היית אומרת עליהן ראויות הן לפורענות׃

נ״ג וְשַׁבְתִּי֙ אֶת־שְׁבִיתָ֔ן אֶת־[שְׁבוּת] (שבית) סְדֹ֖ם וּבְנוֹתֶ֑יהָ וְאֶת־[שְׁבוּת] (שבית) שֹׁמְר֣וֹן וּבְנוֹתֶ֔יהָ (ושבית) [וּשְׁבוּת] שְׁבִיתַ֖יִךְ בְּתוֹכָֽהּ׃

את שבות סדום. ארפא את הארץ מגפרית ומלח ואושיב בה יושבים׃

בתוכהנה. כמו בתוכן׃

נ״ד לְמַעַן֙ תִּשְׂאִ֣י כְלִמָּתֵ֔ךְ וְנִכְלַמְתְּ֖ מִכֹּ֣ל אֲשֶׁ֣ר עָשִׂ֑ית בְּנַחֲמֵ֖ךְ אֹתָֽן׃

בנחמך אותן. כשהרשעת מהן ונתת להן פתחון פה ד״א בנחמך אותן כשתבא עליך הרעה ינוחמו הנה לומר לא לבדנו לקינו׃

נ״ה וַאֲחוֹתַ֙יִךְ֙ סְדֹ֣ם וּבְנוֹתֶ֔יהָ תָּשַׁ֖בְנָה לְקַדְמָתָ֑ן וְשֹׁמְר֣וֹן וּבְנוֹתֶ֔יהָ תָּשַׁ֖בְנָה לְקַדְמַתָּ֑ן וְאַתְּ֣ וּבְנוֹתַ֔יִךְ תְּשַׁבֶּ֖ינָה לְקַדְמַתְכֶֽן׃

נ״ו וְלוֹא֙ הָיְתָ֣ה סְדֹ֔ם אֲחוֹתֵ֖ךְ לִשְׁמוּעָ֑ה בְּפִ֣יךְ בְּיוֹם֙ גְּאוֹנָֽיִךְ׃

ולא היתה סדום אחותך וגו׳. בתמיה׃

לשמועה בפיך. להוכיח רבים ולומר הזהרו שלא תהפכו כסדום כאילו היתה לך שמועה חדשה׃

ביום גאוניך. כשהיית בגדולתך׃

נ״ז בְּטֶ֣רֶם֮ תִּגָּלֶה֒ רָעָתֵךְ֙ כְּמוֹ֙ עֵ֣ת חֶרְפַּ֔ת בְּנ֥וֹת אֲרָ֖ם וְכָל־סְבִיבוֹתֶ֑יהָ בְּנ֥וֹת פְּלִשְׁתִּ֖ים הַשָּׂאטוֹת֙ אוֹתָ֔ךְ מִסָּבִֽיב׃

כמו עת חרפת בנות ארם. כמו שנגלית בעת מסרתי אתכם ביד מלכי ארם שבאו על אחז בעת ההיא החל ה׳ להשליח ביהודה את גדודי ארם וגו׳ (מלכים ב ט״ו:ל״ז) ובדברי הימים (ב׳ י״א) ויתנהו ה׳ ביד מלכי ארם וגו׳ ופלשתים פשטו בערי הנגב והשפלה וגו׳׃

השאטות. לשון בזיון ולא קרי׳ אל״ף ויבז מתרגמי׳ ושט׃

נ״ח אֶת־זִמָּתֵךְ֙ וְאֶת־תּוֹעֲבוֹתַ֔יִךְ אַתְּ֖ נָשָׂאתְ֑יִם נְאֻם֙ יְהוָֽה׃ {ס}

נשאתים. נשאת אותם ולשון נקבה היא בכמה מקומות בספר זה׃

נ״ט כִּ֥י כֹ֛ה אָמַ֥ר אֲדֹנָ֖י יֱהוִ֑ה (ועשית) [וְעָשִׂיתִי] אוֹתָךְ֙ כַּאֲשֶׁ֣ר עָשִׂ֔ית אֲשֶׁר־בָּזִ֥ית אָלָ֖ה לְהָפֵ֥ר בְּרִֽית׃

ועשיתי אותך וגו׳. עשיתי לך רעה כגמולך אשר עשית׃

אשר בזית אלה וגו׳. אותה שקבלת עליך בחורב לעברך בברית ה׳ אלהיך וגו׳ (דברים כ״ט) אך לא אפיר אני את הברית מלזוכרו כי אין אני כמותך׃

ס׳ וְזָכַרְתִּ֤י אֲנִי֙ אֶת־בְּרִיתִ֣י אוֹתָ֔ךְ בִּימֵ֖י נְעוּרָ֑יִךְ וַהֲקִימוֹתִ֥י לָ֖ךְ בְּרִ֥ית עוֹלָֽם׃

וזכרתי אני את בריתי. אשר היה עמך בימי נעוריך:

ס״א וְזָכַרְתִּ֣י אֶת־דַּרְכַּ֔יִךְ וְנִכְלַמְתְּ֖ בְּקַחְתֵּ֣ךְ אֶת־אַחוֹתַ֑יִךְ הַגְּדֹלוֹת֙ מִמֵּ֣ךְ אֶל־הַקְּטַנּ֔וֹת מִמֵּ֖ךְ וְנָתַתִּ֥י אֹתָ֛ן לָ֖ךְ לְבָנ֑וֹת וְלֹ֥א מִבְּרִיתֵֽךְ׃

וזכרת. בהטיבי לך את דרכיך הרעי׳ ונכלמת מלפני על שגמלת לי רעה ואני גומלך טובה:

בקחתך את אחותיך. כשתכבשי לירש את מקומות אשר סביבותיך הקטנות והגדולות:

לבנות. לפרוורים לך משועבדים לך כמו סדום ובנותיה וכפרנהא:

ולא מבריתך. ולא משמרך את הברית אשר כרתי אתך אלא בחסדי וברחמי שאני שומר את בריתי, ומדרש אגדה דרבי תנחומא ולא מבריתך לא מפטרמוני״א שליך לא נתתיה לאברהם אביך בין הבתרים וזה הלשון קרוב ללע״ז שכן קורין עתה לקרבות פטרא״מוניא בלע״ז וכן קורין כל דבר שיש לו לאדם מנחלת אבותיו:

ס״ב וַהֲקִימֹתִ֥י אֲנִ֛י אֶת־בְּרִיתִ֖י אִתָּ֑ךְ וְיָדַעַתְּ֖ כִּֽי־אֲנִ֥י יְהוָ֛ה׃

ס״ג לְמַ֨עַן֙ תִּזְכְּרִ֣י וְבָשְׁתְּ֔ וְלֹא־יִהְיֶה־לָּ֥ךְ ע֛וֹד פִּתְח֥וֹן פֶּ֖ה מִפְּנֵ֣י כְּלִמָּתֵ֑ךְ בְּכַפְּרִ֤י לָךְ֙ לְכֹ֣ל אֲשֶׁר־עָשִׂ֔ית נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יֱהוִֽה׃ {פ}

למען תזכרי. דרכך בהטיבי לך:

ובושת. להרים פניך אלי:

בכפרי לך. בסלחי לך, את אשר עשית תבושי ותדעי כי לא מגמולך הטוב הטיבותי לך:

פרק י״ז

א וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

ב בֶּן־אָדָ֕ם חוֹד חִידָ֖ה וּמְשֹׁ֣ל מָשָׁ֑ל אֶל־בֵּ֖ית יִשְׂרָאֵֽל׃

חוד חידה. הנבואה שבענין בלשון חידה הוא שהוא מדמה את נ״נ לנשר ואת מלכי יהודה לצמרת ארזים:

ג וְאָמַרְתָּ֗ כֹּֽה־אָמַ֤ר | אֲדֹנָי֙ יְהוִ֔ה הַנֶּ֣שֶׁר הַגָּד֔וֹל גְּד֥וֹל הַכְּנָפַ֖יִם אֹ֣רֶךְ הָאֵ֑בֶר מָלֵא֙ הַנּוֹצָ֔ה אֲשֶׁר־לוֹ֙ הָרִקְמָ֔ה בָּ֖א אֶל־הַלְּבָנ֑וֹן וַיִּקַּ֖ח אֶת־צַמֶּ֥רֶת הָאָֽרֶז׃

ארך האבר. כמו כנף אל״א בלע״ז לשון אחר כמשמעו לשון אברים ממש:

הרקמה. נוצתו נאה ומצויירת:

את צמרת הארז. כל נוף האילן בלע״ז צימא הוא משל שהגלה את יהויקים וגבוריו:

ד אֶת רֹ֣אשׁ יְנִיקוֹתָ֔יו קָטָ֖ף וַיְבִיאֵ֑הוּ אֶל־אֶ֣רֶץ כְּנַ֔עַן בְּעִ֥יר רֹכְלִ֖ים שָׂמֽוֹ׃

את ראש יניקותיו קטף. גדולתו ומלכותו השפיל, יניקותיו כמו ענפיו:

ויביאהו אל ארץ כנען. אל ארץ תגרים הוא בבל:

ה וַיִּקַּ֣ח מִזֶּ֣רַע הָאָ֔רֶץ וַיִּתְּנֵ֖הוּ בִּשְׂדֵה־זָ֑רַע קַח֙ עַל־מַ֣יִם רַבִּ֔ים צַפְצָפָ֖ה שָׂמֽוֹ׃

ויקח מזרע הארץ. את צדקיהו בנו:

בשדה זרע. בירושלים בעיר מלוכה:

קח על מים רבים. נשרש על מים רבים, כלומר נתן לו גדולה וממשלה על סביביו:

צפצפה. מין אילן ערבה שענפיו מרובים שאלק״א בלע״ז:

ו וַיִּצְמַ֗ח וַיְהִי֙ לְגֶ֣פֶן סֹרַחַ֔ת שְׁפָלַ֖ת קוֹמָ֑ה לִפְנ֣וֹת דָּלִיּוֹתָ֗יו אֵלָיו֙ וְשָׁרָשָׁ֣יו תַּחְתֶּ֔יהָ יִהְי֥וּ וַתְּהִ֖י לְגֶ֑פֶן וַתַּ֣עַשׂ בַּדִּ֔ים וַתִּשַׁלַּ֖ח פֹּרֽאוֹת׃

סורחת. כמו (שמות כ״ו:י״ב) וסרח העודף גדולה:

שפלת קומה. לעבוד למלך בבל:

דליותיו. זמורותיו:

אליו. אל מלך בבל:

תחתיו. תחת מלך בבל:

בדים. מוטות:

ותשלח. ותגדל:

פארות. ענפים רבים:

ז **וַיְהִי נָשָׂא־אָחַז גְּדוֹל גְּדוֹל כְּנָפַיִם וְרַב־נוֹצָה וְהִנֵּה הַגֶּפֶן הַזֹּאת כָּפְנָה שָׁרָשֶׁיהָ עָלָיו וְדָלִיּוֹתָיו שִׁלְחָה־לּוֹ לְהַשְׁקוֹת אוֹתָהּ מֵעֲרֻגוֹת מַטָּעָהּ׃**

ויהי נשר אחד. מלך מצרים:

כפנה שרשיה. לשון רעבון כמו לשוד ולכפן (איוב ה) רעבו ונתאוו שרשי הגפן הזאת לאותו הנשר תוספות ויש משמע כפנה כמו אספה והוא הפוך ובדברי רבותינו יש מן הדומה לו שקורין לאסיפת העם כנופיא וכפנא הוא כמו כנפה אמאש״א בלע״ז:

ודליותיו שלחה לו. ושלוחיה שלחה לו לבא אליה ולהשקות אותה:

מערגות מטעה. מהעוגיות מים שעשה לו הנשר הראשון:

ח **אֶל־שָׂדֶה טוֹב אֶל־מַיִם רַבִּים הַיא שְׁתוּלָה לַעֲשׂוֹת עָנָף וְלָשֵׂאת פְּרִי לִהְיוֹת לְגֶפֶן אַדֶּרֶת׃**

אל שדה טוב וגו׳. כלומר ועל חנם עשתה זאת כי אל שדה טוב היתה שתולה:

לגפן אדרת. לגפן תקיף:

ט **אֱמֹר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה תִּצְלָח הֲלוֹא אֶת־שָׁרְשֶׁיהָ יְנַתֵּק וְאֶת־פִּרְיָהּ | יְקוֹסֵס וְיָבֵשׁ כָּל־טַרְפֵּי צִמְחָהּ תִּיבָשׁ וְלֹא־בִזְרֹעַ גְּדוֹלָה וּבְעַם־רָב לְמַשְׂאוֹת אוֹתָהּ מִשָּׁרָשֶׁיהָ׃**

אמור. כל האלפא ביתא במקרא זה ותמיה אני כי ארנו נמנה במסורת:

ינתק. הנשר הראשון:

את פריה יקוסס. כמו יקוצץ הם בני צדקיהו ששחטן לעיניו:

טרפי. עלי פויילי״א בלע״ז:

ולא בזרוע גדולה ובעם רב. יבא הנשר השני לעזרתה:

למשאות אותה משרשיה. לנוכח העוקרות ומסיעות אותה משרשיה:

י **וְהִנֵּה שְׁתוּלָה הֲתִצְלָח הֲלֹא כְגַעַת בָּהּ רוּחַ הַקָּדִים תִּיבַשׁ יָבֹשׁ עַל־עֲרֻגֹת צִמְחָהּ תִּיבָשׁ׃ {פ}**

והנה. עתה שתולה כרצונה:

התצלח. איפשר שתצלח זו שבגדה במי שנטעה ראשון:

י״א **וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃**

י״ב **אֱמָר־נָא לְבֵית הַמֶּרִי הֲלֹא יָדַעְתֶּם מָה־אֵלֶּה אֱמֹר הִנֵּה־בָא מֶלֶךְ־בָּבֶל יְרוּשָׁלַם וַיִּקַּח אֶת־מַלְכָּהּ וְאֶת־שָׂרֶיהָ וַיָּבֵא אוֹתָם אֵלָיו בָּבֶלָה׃**

מה אלה. מה החידה הזאת ופירשה להם:

ויקח את מלכה ואת שריה. הם צמרת הארז יהויקים ושריו:

בבלה. היא עיר הרוכלים:

י״ג וַיִּקַּח֙ מִזֶּ֣רַע הַמְּלוּכָ֔ה וַיִּכְרֹ֥ת אִתּ֖וֹ בְּרִ֣ית וַיַּבֵּ֑א אֹת֤וֹ בְּאָלָה֙ וְאֶת־אֵילֵ֣י הָאָ֔רֶץ לָקָ֖ח׃

מזרע המלוכה. צדקיהו:

אילי הארץ. שרי הארץ:

י״ד לִֽהְיוֹת֙ מַמְלָכָ֣ה שְׁפָלָ֔ה לְבִלְתִּ֥י הִתְנַשֵּׂ֖א לִשְׁמֹ֣ר אֶת־בְּרִיתֹ֑ו לְעָמְדָֽה׃

לעמדה. למען יתקיים:

ט״ו וַיִּמְרָד־בּ֣וֹ לִשְׁלֹ֗חַ מַלְאָכָיו֙ מִצְרַ֔יִם לָתֶת־לֹ֥ו סוּסִ֖ים וְעַם־רָ֑ב הֲיִצְלָ֣ח ׀ הֲיִמָּלֵ֣ט הָעֹשֶׂ֣ה אֵ֔לֶּה וְהֵפֵ֥ר בְּרִ֖ית וְנִמְלָֽט׃

ט״ז חַי־אָ֨נִי נְאֻם֙ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה אִם־לֹ֗א בִּמְקֹום֙ הַמֶּ֣לֶךְ֔ הַמַּמְלִ֖יךְ אֹתֹ֑ו אֲשֶׁ֤ר בָּזָה֙ אָלָתֹ֔ו וַאֲשֶׁ֥ר הֵפֵ֖ר אֶת־בְּרִיתֹ֑ו אִתֹּ֖ו בְּתֹ֥וךְ־בָּבֶ֖ל יָמֽוּת׃

י״ז וְלֹא־בְחַ֤יִל גָּדֹול֙ וּבְקָהָ֣ל רָ֔ב יַעֲשֶׂ֥ה אֹותֹ֖ו פַּרְעֹ֑ה בַּמִּלְחָמָ֗ה בִּשְׁפֹךְ֙ סֹלְלָ֔ה וּבְבְנֹ֖ות דָּ֑יֵק לְהַכְרִ֖ית נְפָשֹׁ֥ות רַבֹּֽות׃

בשפוך סוללה. כשיבא נבוכדנצר וישפוך סוללה על ירושלים:

להכרית נפשות רבות. להרוג את בני העיר:

י״ח וּבָזָ֣ה אָלָ֔ה לְהָפֵ֖ר בְּרִ֑ית וְהִנֵּ֤ה נָתַן֙ יָדֹ֔ו וְכָל־אֵ֖לֶּה עָשָׂ֥ה לֹא־יִמָּלֵֽט׃ {ס}

נתן ידו. הבטיח באמונה ונשא ידו בברית:

י״ט לָכֵ֗ן כֹּֽה־אָמַ֤ר אֲדֹנָי֙ יֱהוִ֔ה חַי־אָ֔נִי אִם־לֹ֗א אָלָתִ֤י אֲשֶׁר־בָּזָה֙ וּבְרִיתִ֣י אֲשֶׁר־הֵפֵ֔יר וְנָתַתִּ֥יו בְּרֹאשֹֽׁו׃

ונתתיו בראשו. הוא סמוי עיניו:

כ׳ וּפָרַשְׂתִּ֤י עָלָיו֙ רִשְׁתִּ֔י וְנִתְפַּ֖שׂ בְּמִצֹודָתִ֑י וַהֲבִיאֹותִ֙יהוּ֙ בָּבֶ֔לָה וְנִשְׁפַּטְתִּ֥י אִתֹּ֛ו שָׁ֖ם מַעַ֥ל אֲשֶׁר־מָעַ֖ל בִּֽי׃

ופרשתי עליו רשתי. כמו שפירשתו למעלה בתחילת הספר (לעיל יב) שזימן צבי להלוך על גג המערה:

ונשפטתי. ואתווכח עמו:

כ״א וְאֵ֥ת כָּל־מִבְרָחָ֖יו בְּכָל־אֲגַפָּ֑יו בַּחֶ֣רֶב יִפֹּ֔לוּ וְהַנִּשְׁאָרִ֖ים לְכָל־רֹ֥וחַ יְפֻזָּ֛רוּ וִידַעְתֶּ֖ם כִּ֣י אֲנִ֣י יְהוָ֔ה דִּבַּ֖רְתִּי׃ {פ}

ואת כל מברחיו. כתרגומו וית כל גיברוהי ומנחם חברו עם ברח דודי (סוף ש״ה) וכה פתרונו ואת כל הבורחים:

בכל אגפיו. בכל כנפיהם כלומר בכל כחם בחרב יפולו:

יפרשו. שרונאפנדו״ן בלע״ז:

כ״ב כֹּ֣ה אָמַ֗ר אֲדֹנָי֙ יֱהוִ֔ה וְלָקַחְתִּי֙ אֲנִ֔י מִצַּמֶּ֖רֶת הָאֶ֣רֶז הָרָמָ֑ה וְנָתָתִי֙ מֵרֹ֣אשׁ יֹנְקֹותָ֔יו רַךְ֙ אֶקְטֹ֔ף וְשָׁתַלְתִּי֙ אֲנִ֔י עַל־הַר־גָּבֹ֖הַּ וְתָלֽוּל׃

ונתתי. כתרגומו ואקיימיניה. **ולקחתי אני.** את מלך המשיח:

רך אקטוף. אין דרך להרכיב אלא מן הרך שגדל אשתקד שקורין גרייפי״א בלע״ז:

ותלול. לשון תל שדרך תל להיות גבוה ותלול אומנצלי״ה בלע״ז:

כ״ג בְּהַ֥ר מְרֹ֖ום יִשְׂרָאֵ֣ל אֶשְׁתְּלֶ֑נּוּ וְנָשָׂ֤א עָנָף֙ וְעָשָׂ֣ה פֶ֔רִי וְהָיָ֖ה לְאֶ֣רֶז אַדִּ֑יר וְשָׁכְנ֣וּ תַחְתָּ֗יו כָּל־צִפֹּ֥ור כָּל־כָּנָ֛ף בְּצֵ֥ל דָּלִיֹותָ֖יו תִּשְׁכֹּֽנָה׃

תשכונה. דגשות הנו״ן משמש תחת נו״ן שנייה כאלו כתוב תשכוננה:

כ״ד וְיָדְע֣וּ כָל־עֲצֵ֣י הַשָּׂדֶ֗ה כִּ֣י אֲנִ֣י יְהוָ֔ה הִשְׁפַּלְתִּ֖י | עֵ֣ץ גָּבֹ֑הַּ הִגְבַּהְתִּי֙ עֵ֣ץ שָׁפָ֔ל הֹובַ֖שְׁתִּי עֵ֣ץ לָ֑ח וְהִפְרַחְתִּי֙ עֵ֣ץ יָבֵ֔שׁ אֲנִ֣י יְהוָ֔ה דִּבַּ֖רְתִּי וְעָשִׂ֥יתִי׃ {פ}

השפלתי עץ גבוה. את הכשדים שהיו מושלים בישראל:

הובשתי עץ לח. צדקיהו וזרעו:

והפרחתי עץ יבש. יהויכין שגלה בלא בנים יוליד בבבל את זרובבל והוא יהיה פחת יהודה למשול:

פרק י״ח

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

ב׳ מַה־לָּכֶם אַתֶּם֙ מֹשְׁלִים֙ אֶת־הַמָּשָׁל הַזֶּה֙ עַל־אַדְמַ֣ת יִשְׂרָאֵ֔ל לֵאמֹ֖ר אָבוֹת֙ יֹאכְל֣וּ בֹסֶ֔ר וְשִׁנֵּ֥י הַבָּנִ֖ים תִּקְהֶ֑ינָה׃

ויהי דבר ה׳ אלי לאמר. מה לכם אתם מושלים את המשל. אשנפלאנ״ץ בלע״ז:

אבות יאכלו בוסר. פרי עד שלא נתבשל ביירגו״ץ בלע״ז:

ושני הבנים תקהינה. אגאצירונ״ט בלע״ז, כך דרכו של הקב״ה האבות חוטאים והבנים לוקים שהרי כמה שנים חטאו מלכי ישראל קודם שגלו ואף אנו לא נדאג ללקות בעונינו:

ג׳ חַי־אָנִי נְאֻם֙ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה אִם־יִהְיֶ֥ה לָכֶ֛ם עוֹד֙ מְשֹׁ֣ל הַמָּשָׁ֔ל הַזֶּ֖ה בְּיִשְׂרָאֵֽל׃

משול. כמו למשול:

ד׳ הֵ֣ן כָּל־הַנְּפָשׁוֹת֮ לִ֣י הֵנָּה֒ כְּנֶ֣פֶשׁ הָאָב֮ וּכְנֶ֣פֶשׁ הַבֵּן֒ לִ֣י הֵ֔נָּה הַנֶּ֥פֶשׁ הַחֹטֵ֖את הִ֣יא תָמֽוּת׃

כל הנפשות לי הנה. ולמה ילקה הבן שלא חטא לי הלא שלי הוא:

ה׳ וְאִ֥ישׁ כִּֽי־יִהְיֶ֖ה צַדִּ֑יק וְעָשָׂ֥ה מִשְׁפָּ֖ט וּצְדָקָֽה׃

ו׳ אֶל־הֶהָרִים֙ לֹ֣א אָכַ֔ל וְעֵינָיו֙ לֹ֣א נָשָׂ֔א אֶל־גִּלּוּלֵ֖י בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֑ל וְאֶת־אֵ֥שֶׁת רֵעֵ֖הוּ לֹ֣א טִמֵּ֑א וְאֶל־אִשָּׁ֥ה נִדָּ֖ה לֹ֥א יִקְרָֽב׃

אל ההרים לא אכל. בטוריא לא פלח לטעוותא לאכול זבחי מתים:

אל גלולי. שאר עבודת כוכבים כגון הבעל שבשומרון והעגלים שבבית אל ושבדן:

ז׳ וְאִ֥ישׁ לֹא־יוֹנֶ֖ה חֲבֹלָתוֹ֙ חוֹב֙ יָשִׁ֔יב גְּזֵלָ֖ה לֹ֣א יִגְזֹ֑ל לַחְמוֹ֙ לָרָעֵ֣ב יִתֵּ֔ן וְעֵירֹ֖ם יְכַסֶּה־בָּֽגֶד׃

(יונה. לשון אונאה כלומר שום איש לא הונה):

חבולתו חוב ישיב. אם חבל שלמת רעהו בחובו ישיב אותו לו כבוא השמש:

ח׳ בַּנֶּ֖שֶׁךְ לֹא־יִתֵּ֑ן וְתַרְבִּית֙ לֹ֣א יִקָּ֔ח מֵעָוֶ֖ל יָשִׁ֣יב יָד֑וֹ מִשְׁפַּ֥ט אֱמֶת֙ יַעֲשֶׂ֣ה בֵּין־אִ֔ישׁ לְאִישׁ׃

ט׳ בְּחֻקֹּתַ֥י יֵהָלֵ֖ךְ וּמִשְׁפָּטַ֣י שָׁמַ֑ר לַעֲשׂ֥וֹת אֱמֶ֖ת צַדִּ֥יק הוּא֙ חָיֹ֣ה יִחְיֶ֔ה נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יֱהוִֽה׃

י׳ וְהוֹלִ֣יד בֵּן־פָּרִ֗יץ שֹׁפֵךְ֙ דָּ֔ם וְעֹשֶׂ֥ה אָ֖ח מֵאַחַ֥ד מֵאֵֽלֶּה׃

ועשה אח מאחד מאלה. ת״י ויעבד לאחוהי מחדא מאילן:

י״א וְה֣וּא אֶת־כָּל־אֵ֗לֶּה לֹ֤א עָשָׂה֙ כִּ֣י גַ֔ם אֶל־הֶהָרִ֖ים אָכַ֑ל וְאֶת־אֵ֥שֶׁת רֵעֵ֖הוּ טִמֵּֽא׃

והוא את כל אלה. את כל הטובות האלה שעשה אביו:

י״ב עָנִ֤י וְאֶבְיוֹן֙ הוֹנָ֣ה גְזֵל֔וֹת גָּ֖זֶל חֲבֹ֣ל לֹ֣א יָשִׁ֑יב וְאֶל־הַגִּלּוּלִ֣ים נָשָׂ֔א עֵינָ֖יו תּוֹעֵבָ֥ה עָשָֽׂה׃

תועבה עשה. משכב זכור:

י״ג בַּנָּשֶׁךְ נָתַן וְתַרְבִּית לָקָח וְחַי לֹא יִחְיֶה אֵת כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה עָשָׂה מוֹת יוּמָת דָּמָיו בּוֹ יִהְיֶה׃

י״ד וְהִנֵּה הוֹלִיד בֵּן וַיַּרְא אֶת־כָּל־חַטֹּאת אָבִיו אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּרְאָה וְלֹא יַעֲשֶׂה כָּהֵן׃

ויראה ולא יעשה כהן. ראה בלבו שאין טוב לעשות כן איאפרצוי״ט בלע״ז׃

ט״ו עַל־הֶהָרִים לֹא אָכָל וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל־גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא׃

ט״ז וְאִישׁ לֹא הוֹנָה חָבֹל לֹא חָבָל וּגְזֵלָה לֹא גָזָל לַחְמוֹ לְרָעֵב נָתָן וְעֵרֹם יְכַסֶּה־בָגֶד׃

י״ז מֵעָנִי הֵשִׁיב יָדוֹ נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לֹא לָקָח מִשְׁפָּטַי עָשָׂה בְּחֻקּוֹתַי הָלָךְ הוּא לֹא יָמוּת בַּעֲוֹן אָבִיו חָיֹה יִחְיֶה׃

מעני השיב ידו. מעשות לו רעה׃

י״ח אָבִיו כִּי־עָשַׁק עֹשֶׁק גָּזַל גָּזֵל אָח וַאֲשֶׁר לֹא־טוֹב עָשָׂה בְּתוֹךְ עַמָּיו וְהִנֵּה־מֵת בַּעֲוֹנוֹ׃

י״ט וַאֲמַרְתֶּם מַדּוּעַ לֹא־נָשָׂא הַבֵּן בַּעֲוֹן הָאָב וְהַבֵּן מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עָשָׂה אֵת כָּל־חֻקּוֹתַי שָׁמַר וַיַּעֲשֵׂה אֹתָם חָיֹה יִחְיֶה׃

כ׳ הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת בֵּן לֹא־יִשָּׂא | בַּעֲוֹן הָאָב וְאָב לֹא יִשָּׂא בַּעֲוֹן הַבֵּן צִדְקַת הַצַּדִּיק עָלָיו תִּהְיֶה וְרִשְׁעַת (רשע) [הָרָשָׁע] עָלָיו תִּהְיֶה׃ {ס}

כ״א וְהָרָשָׁע כִּי יָשׁוּב מִכָּל־חַטֹּאתָו אֲשֶׁר עָשָׂה וְשָׁמַר אֶת־כָּל־חֻקּוֹתַי וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה חָיֹה יִחְיֶה לֹא יָמוּת׃

כ״ב כָּל־פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא יִזָּכְרוּ לוֹ בְּצִדְקָתוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה יִחְיֶה׃

כ״ג הֶחָפֹץ אֶחְפֹּץ מוֹת רָשָׁע נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה הֲלוֹא בְּשׁוּבוֹ מִדְּרָכָיו וְחָיָה׃ {ס}

כ״ד וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל כְּכֹל הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר־עָשָׂה הָרָשָׁע יַעֲשֶׂה וָחָי כָּל־צִדְקֹתָו אֲשֶׁר־עָשָׂה לֹא תִזָּכַרְנָה בְּמַעֲלוֹ אֲשֶׁר־מָעַל וּבְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר־חָטָא בָּם יָמוּת׃

כל צדקותיו. לא תזכרנה פירשו רבותינו במתחרט עליהם׃

כ״ה וַאֲמַרְתֶּם לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי שִׁמְעוּ־נָא בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲדַרְכִּי לֹא יִתָּכֵן הֲלֹא דַרְכֵיכֶם לֹא יִתָּכֵנוּ׃

כ״ו בְּשׁוּב־צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל וּמֵת עֲלֵיהֶם בְּעַוְלוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה יָמוּת׃ {ס}

כ״ז וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיַּעַשׂ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה הוּא אֶת־נַפְשׁוֹ יְחַיֶּה׃

כ״ח וַיַּרְא (וישוב) [וַיָּשָׁב] מִכָּל־פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה חָיֹו יִחְיֶה לֹא יָמוּת׃

כ״ט וְאָמְרוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי הַדְּרָכַי לֹא יִתָּכְנוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲלֹא דַרְכֵיכֶם לֹא יִתָּכֵן׃

לא יתכן. כמו לא יתקן אפייאט״ש בלע״ז׃

ל׳ לָכֵן אִישׁ כִּדְרָכָיו אֶשְׁפֹּט אֶתְכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה שׁוּבוּ וְהָשִׁיבוּ מִכָּל־פִּשְׁעֵיכֶם וְלֹא־יִהְיֶה לָכֶם לְמִכְשׁוֹל עָוֹן׃

שובו והשיבו. שובו אתם והשיבו את אחרים רטורני״ר בלע״ז׃

ל״א הַשְׁלִיכוּ מֵעֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיכֶם אֲשֶׁר פְּשַׁעְתֶּם בָּם וַעֲשׂוּ לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה וְלָמָּה תָמֻתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃

ל״ב כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הַמֵּת נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה וְהָשִׁיבוּ וְחְיוּ׃ {פ}

פרק י״ט

א׳ וְאַתָּה שָׂא קִינָה אֶל־נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל׃

ב׳ וְאָמַרְתָּ מֶה אִמְּךָ לְבִיָּא בֵּין אֲרָיוֹת רָבְצָה בְּתוֹךְ כְּפִירִים רִבְּתָה גּוּרֶיהָ׃

מה אמך לביא. כמה היתה חשובה אמך אתה צדקיהו שנמשלה ללביאה׃

בין אריות. שרי יהודה׃

ג׳ וַתַּעַל אֶחָד מִגּוֹרֶיהָ כְּפִיר הָיָה וַיִּלְמַד לִטְרֹף־טֶרֶף אָדָם אָכָל׃

ותעל אחד מגוריה. על בני יאשיהו נאמרה קינה זו שראשון הוא יהואחז׃

אדם אכל. גוזל את ישראל כי ישראל נקראו אדם כמו שנאמר (לקמן ל״ד) ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם ולפי המשל כל חיה שטעמה טעם בשר אדם מתגרה באנשים לעולם׃

ד׳ וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו גּוֹיִם בְּשַׁחִתָּם נִתְפָּשׂ וַיְבִאֻהוּ בַּחַחִים אֶל־אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

וישמעו אליו גוים. פרעה מלך מצרים׃

בשחתם נתפש. גומין חופרין ומכסין פיהם בקש והחיה נופלת בתוכה׃

חחים. כמין טבעות ברזל נוקבין חוטמו ומושכין אותן בהן׃

ה׳ וַתֵּרֶא כִּי נוֹחֲלָה אָבְדָה תִּקְוָתָהּ וַתִּקַּח אֶחָד מִגּוֹרֶיהָ כְּפִיר שָׂמָתְהוּ׃

ותרא. אמו כנסת ישראל׃

כי נוחלה. לשון חולי׃

ותקח אחד מגוריה. יהויקים׃

כפיר שמתהו. מלך כל כפיר שבמקרא ארי בחור וגבור׃

ו׳ וַיִּתְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ־אֲרָיוֹת כְּפִיר הָיָה וַיִּלְמַד לִטְרֹף־טֶרֶף אָדָם אָכָל׃

ז׳ וַיֵּדַע אַלְמְנוֹתָיו וְעָרֵיהֶם הָחֳרִיב וַתֵּשֹׁם אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ מִקּוֹל שַׁאֲגָתוֹ׃

וידע אלמנותיו. מענה את הנשים והורג את בעליהן, ויש פותרין אלמנותיו כמו ארמנותיו וידע לשון פגור והרס כמו וגבוה ממרחק יידע (תהילים קל״ח:ו׳)׃

ועריהם החריב. שנתן מס על הארץ לתת לפרעה בכל שנה כמו שנאמר (מלכים ב כ״ג ל״ה)׃

ח׳ וַיִּתְּנוּ עָלָיו גּוֹיִם סָבִיב מִמְּדִינוֹת וַיִּפְרְשׂוּ עָלָיו רִשְׁתָּם בְּשַׁחְתָּם נִתְפָּשׂ׃

ויתנו עליו גוים סביב ממדינות. וישלח ה׳ בו את גדודי ארם ואת גדודי כשדים ואת גדודי מואב ואת גדודי בני עמון (מלכים ב כ״ד ב׳)׃

ויתנו עליו גוים. ואיתכנשו׃

ט׳ וַיִּתְּנֻהוּ בַסּוּגַר בַּחַחִים וַיְבִאֻהוּ אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל יְבִאֻהוּ בַּמְּצֻדוֹת לְמַעַן לֹא־יִשָּׁמַע קוֹלוֹ עוֹד אֶל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

בסוגר. ת״י בקולרין׃

במצדות. להיות כלוא שם׃

י אִמְּךְ כַּגֶּפֶן בְּדָמְךָ עַל־מַיִם שְׁתוּלָה פֹּרִיָּהּ וַעֲנֻפָּהּ הָיְתָה מִמַּיִם רַבִּים׃

אמך כגפן. עוד זה מן הקינה׃

בדמך. לשון דמיון ומשל כלומר דומה אתה למי שהיתה אמו כגפן שתולה על מים׃

פוריה. כמו פורה ראש לשון עושה פרי׃

ממים רבים. על ידי מים רבים׃

יא וַיִּהְיוּ־לָהּ מַטּוֹת עֹז אֶל־שִׁבְטֵי מֹשְׁלִים וַתִּגְבַּהּ קוֹמָתָהּ עַל־בֵּין עֲבֹתִים וַיֵּרָא בְּגָבְהָהּ בְּרֹב דָּלִיֹּתָיו׃

מטות עוז אל שבטי מושלים. שלטונין תקיפין ומלכין גברין׃

עבותים. אילנות שענפיהן מרובין׃

יב וַתַּתֵּשׁ בְּחֵמָה לָאֶרֶץ הַשְׁלָכָה וְרוּחַ הַקָּדִים הוֹבִישׁ פִּרְיָהּ הִתְפָּרְקוּ וְיָבֵשׁוּ מַטֵּה עֻזָּהּ אֵשׁ אֲכָלָתְהוּ׃

ותתש. כל נתישה ונטיעה היא דבר המוטל בפיזור על פני כל הארץ׃

ורוח הקדים. נ״נ׃

הוביש פריה. שחט את בני צדקיהו׃

יג וְעַתָּה שְׁתוּלָה בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצָמָא׃

יד וַתֵּצֵא אֵשׁ מִמַּטֵּה בַדֶּיהָ פִּרְיָהּ אָכָלָה וְלֹא־הָיָה בָהּ מַטֵּה־עֹז שֵׁבֶט לִמְשׁוֹל קִינָה הָיא וַתְּהִי לְקִינָה׃ {פ}

ותצא אש ממטה בדיה. מעון מלכיה ושריה באת לה הרעה׃

קינה היא ותהי לקינה. איליא היא נבואתא ותהא לאיליא׃

פרק כ׳

א וַיְהִי | בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית בַּחֲמִשִּׁי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָי׃ {ס}

לדרוש את ה׳. על צרכיהם ואם אינו שומע לנו גם אנו לא נענש על עבירות שבידנו שהרי כבר מכרנו ואין לו עלינו כלום עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום ומסוף הענין אתה למד מתשובה שהשיבם והעולה על רוחכם וגו׳ (לקמן ל״ב)׃

ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

ג בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חַי־אָנִי אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

אם אדרש לכם. בבקשתכם ובסוף הספר הזה הוא אמר אדרש לבית ישראל זו אחת מן המקומות המלמדים אותנו שהקב״ה חוזר בו על הרעה ועל כיוצא בזה ההוא אמר ולא יעשה (במדבר כ״ג:י״ט) מדרש תנחומא׃

ד הֲתִשְׁפֹּט אֹתָם הֲתִשְׁפֹּט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֲבֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם׃

התשפוט אותם. לשון ויכוח׃

ה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם בְּחָרִי בְיִשְׂרָאֵל וָאֶשָּׂא יָדִי לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וָאִוָּדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וָאֶשָּׂא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

ביום בחרי בישראל. הרי שהיתה שנאה זו כבושה לפני המקום קרוב לתשע מאות שנה משהיו במצרי׳ עד יחזקאל והיתה אהבתו מחפ׳ עליהם ועל ידי שהיו עתה מרבים לפשוע נתעוררה ועל זה נאמר שנאה תעורר מדנים וגו׳ (משלי י׳:י״ב)׃

ו׳ בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי לָהֶם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃

ז׳ וָאֹמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל־תִּטַּמָּאוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

> **ואומר אליהם.** אהרן ניבא להם נבואה זו קודם שנגלה הקב״ה על משה בסנה וזהו שנאמר (שמואל א ב׳:כ״ז) לעלי הנגלה נגלתי אל בית אביך בהיותם במצרים וגו׳:

ח׳ וַיַּמְרוּ־בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי אִישׁ אֶת־שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם׃

> **וימרו בי.** הם הרשעים רובם של ישראל שמתו בשלשת ימי אפלה כמו שנאמר וחמושים עלו בני ישראל וגו׳ (שמות יד) אחד מחמשים ויש אומרים אחד מחמש מאות:

ט׳ וָאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־תָּמָּה בְתוֹכָם אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

> **לבלתי החל.** שלא יתחלל שמי מאחר שנודעתי להם והבטחתים להוציאם והכירו מצרים שהם עמי אילו הייתי משחיתם היו אומרים אויביהם מבלתי יכולת בידו להוציאם:

י׳ וָאוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֲבִאֵם אֶל־הַמִּדְבָּר׃

י״א וָאֶתֵּן לָהֶם אֶת־חֻקּוֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי הוֹדַעְתִּי אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם׃

י״ב וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם׃

> **להיות לאות.** אות גדול הוא להם שנתתי את יום מנוחתי להם למנוחה הרי היכר גדול שקדשתים לי:

י״ג וַיַּמְרוּ־בִי בֵּית־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּחֻקּוֹתַי לֹא־הָלָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר לְכַלּוֹתָם׃

> **בחוקותי לא הלכו.** נסו אותי בעגל וברפידים מלקבל את התורה והותירו מן המן:
>
> **ואת שבתותי חללו.** יצאו מן העם ללקוט מן:

י״ד וָאֶעֱשֶׂה לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם׃

ט״ו וְגַם־אֲנִי נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְבִלְתִּי הָבִיא אוֹתָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃

ט״ז יַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְאֶת־חֻקּוֹתַי לֹא־הָלְכוּ בָהֶם וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ כִּי אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ׃

י״ז וַתָּחָס עֵינִי עֲלֵיהֶם מִשַּׁחֲתָם וְלֹא־עָשִׂיתִי אוֹתָם כָּלָה בַּמִּדְבָּר׃

י״ח וָאֹמַר אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר בְּחֻקֵּי אֲבוֹתֵיכֶם אַל־תֵּלֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפְּטֵיהֶם אַל־תִּשְׁמֹרוּ וּבְגִלּוּלֵיהֶם אַל־תִּטַּמָּאוּ׃

י״ט אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּחֻקֹּתַי לֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם׃

כ׳ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי קַדֵּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

כ״א וַיַּמְרוּ־בִי הַבָּנִים בְּחֻקֹּתַי לֹא־הָלָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי לֹא־שָׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּם בַּמִּדְבָּר׃

וימרו בי הבנים. שבטו של דן וכן הנצמדים לבעל פעור (במדבר כה ה) לאחר שמתו דור המדבר:

כ״ב וַהֲשִׁבֹתִי֙ אֶת־יָדִ֔י וְאָעַשׂ֙ לְמַעַ֣ן שְׁמִ֔י לְבִלְתִּ֥י הֵחֵ֖ל לְעֵינֵ֑י הַגּוֹיִ֕ם אֲשֶׁר־הוֹצֵ֥אתִי אוֹתָ֖ם לְעֵינֵיהֶֽם׃

כ״ג גַּם־אֲנִ֞י נָשָׂ֤אתִי אֶת־יָדִי֙ לָהֶ֔ם בַּמִּדְבָּ֖ר לְהָפִ֣יץ אֹתָ֑ם בַּגּוֹיִ֖ם וּלְזָרוֹתָ֥ אוֹתָ֖ם בָּאֲרָצוֹֽת׃

להפיץ אותם. מאז הבטחתים להפיצם כי תוליד בנים ובני בנים וגו׳ (דברים ד׳:כ״ה):

כ״ד יַ֗עַן מִשְׁפָּטַי֙ לֹא־עָשׂ֔וּ וְחֻקּוֹתַ֖י מָאָ֑סוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַ֣י חִלֵּ֔לוּ וְאַחֲרֵ֥י גִּלּוּלֵ֖י אֲבוֹתָ֑ם הָיוּ֙ עֵינֵיהֶֽם׃

כ״ה וְגַם־אֲנִ֞י נָתַ֤תִּי לָהֶם֙ חֻקִּ֣ים לֹ֣א טוֹבִ֔ים וּמִשְׁפָּטִ֖ים לֹ֣א יִחְיוּ־בָֽם׃

נתתי להם חוקים לא טובים. מסרתם ביד יצרם להכשל בעוונם וכן ת״י ומסרתינון ביד יצרהון טפשא ואזלו ועבדו גזירן דלא תקנן ונמוסין דלא יתקיימו בהון:

כ״ו וָאֲטַמֵּ֣א אוֹתָ֔ם בְּמַתְּנוֹתָ֖ם בְּהַעֲבִ֣יר כָּל־פֶּ֑טֶר רֶ֚חֶם לְמַעַן֙ אֲשֶׁמֵּ֣ם לְמַ֔עַן אֲשֶׁ֥ר יֵֽדְע֖וּ אֲשֶׁ֥ר אֲנִ֖י יְהוָֽה׃ {ס}

ואטמא אותם במתנותם. אותם מתנות שחקקתי להם לקדש לי כל בכור מסרתים ביד יצרם להעבירם לאותם בכורות למולך הרי חוקים לא טובים:

למען אשמם. אשימם ואחריב אותם, אשמם לשון שממה והמפרשו לשון אשמה טועה הוא שהאל״ף אינה משרשי התיבה:

אשר ידעו. כשאביא עליהם הרעה:

כ״ז לָכֵ֞ן דַּבֵּ֣ר אֶל־בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵל֮ בֶּן־אָדָם֒ וְאָמַרְתָּ֣ אֲלֵיהֶ֗ם כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֣י יְהוִ֔ה עוֹד֙ זֹ֣את גִּדְּפ֔וּ אוֹתִ֖י אֲבוֹתֵיכֶ֑ם בְּמַעֲלָ֖ם בִּ֥י מָֽעַל׃

עוד זאת. הוסיפו לעשות כשהביאותים אל הארץ:

כ״ח וָאָבִיא֩ אֹתָ֨ם׀ אֶל־הָאָ֜רֶץ אֲשֶׁ֣ר נָשָׂ֣אתִי אֶת־יָדִ֗י לָתֵת֙ אוֹתָ֣הּ לָהֶ֔ם וַיִּרְא֣וּ כָל־גִּבְעָ֔ה רָמָ֖ה וְכָל־עֵ֣ץ עָבֹ֑ת וַיִּזְבְּח֤וּ שָׁם֙ אֶת־זִבְחֵיהֶ֔ם וַיִּתְּנ֥וּ שָׁ֖ם כַּ֣עַס קָרְבָּנָ֑ם וַיָּשִׂ֤ימוּ שָׁם֙ רֵ֣יחַ נִיחֹחֵיהֶ֔ם וַיַּסִּ֖יכוּ שָׁ֥ם אֶת־נִסְכֵּיהֶֽם׃

כ״ט וָאֹמַ֣ר אֲלֵהֶ֗ם מָ֚ה הַבָּמָ֣ה אֲשֶׁר־אַתֶּ֣ם הַבָּאִ֣ים שָׁ֔ם וַיִּקָּרֵ֥א שְׁמָ֖הּ בָּמָ֑ה עַ֚ד הַיּ֣וֹם הַזֶּ֔ה׃ {ס}

ויקרא שמה במה. לשון גנאי כלומר במה היא נחשבת:

ל׳ לָכֵ֞ן אֱמֹ֣ר | אֶל־בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֗ל כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֣י יְהוִ֔ה הַבְּדֶ֥רֶךְ אֲבוֹתֵיכֶ֖ם אַתֶּ֣ם נִטְמָאִ֑ים וְאַחֲרֵ֥י שִׁקּוּצֵיהֶ֖ם אַתֶּ֥ם זֹנִֽים׃

הבדרך אבותיכם וגו׳. לשון תימה וכי כך הגון שבדרך אבותיכם אתם נטמאים ואני אדרש לכם להשיב על שאלתכם:

ל״א וּבְשָׂאֵ֤ת מַתְּנֹתֵיכֶם֙ בְּהַעֲבִ֣יר בְּנֵיכֶ֔ם בָּאֵ֖שׁ אַתֶּ֣ם נִטְמָאִ֑ים לְכָל־גִּלּוּלֵיכֶ֖ם עַד־הַיּ֥וֹם {ס} וַאֲנִ֣י אִדָּרֵ֔שׁ לָכֶ֖ם בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֑ל חַי־אָ֣נִי נְאֻם־אֲדֹנָ֣י יְהוִ֔ה אִם־אִדָּרֵ֖שׁ לָכֶֽם׃

ובשאת מתנותיכם. ובלקיחת מתנותיכם שהיה לכם לתת לי ואתם לוקחים אותם ממני להעביר בכורותיכם לעבודת כוכבים:

ל״ב וְהָעֹלָ֥ה עַל־רוּחֲכֶ֖ם הָיוֹ֣ לֹ֣א תִהְיֶ֑ה אֲשֶׁ֣ר | אַתֶּ֣ם אֹמְרִ֗ים נִהְיֶ֤ה כַגּוֹיִם֙ כְּמִשְׁפְּחֹ֣ת הָאֲרָצ֔וֹת לְשָׁרֵ֥ת עֵ֖ץ וָאָֽבֶן׃

והעולה על רוחכם. שעולה על דעתכם:

נהיה כגוים. נפרוק עולו מעל צוארנו מאחר ששלח מעליו:

היו לא תהיה. כי כבר קבלתם עליכם מדעתכם בימי יהושע כמו שנאמר (יהושע כ״ד:א׳) ויאסוף יהושע את כל שבטי ישראל וכל הענין:

ל״ג חַי־אָ֣נִי נְאֻם֮ אֲדֹנָ֣י יְהוִה֒ אִם־לֹ֗א בְּיָ֤ד חֲזָקָה֙ וּבִזְרוֹעַ֣ נְטוּיָ֔ה וּבְחֵמָ֖ה שְׁפוּכָ֑ה אֶמְלֹ֖וךְ עֲלֵיכֶֽם׃

ל״ד וְהוֹצֵאתִ֤י אֶתְכֶם֙ מִן־הָֽעַמִּ֔ים וְקִבַּצְתִּ֥י אֶתְכֶ֖ם מִן־הָאֲרָצ֑וֹת אֲשֶׁ֥ר נְפוּצֹתֶ֖ם בָּ֣ם בְּיָ֤ד חֲזָקָה֙ וּבִזְרוֹעַ֣ נְטוּיָ֔ה וּבְחֵמָ֖ה שְׁפוּכָֽה׃

ל״ה וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־מִדְבַּר הָעַמִּים וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתְּכֶם שָׁם פָּנִים אֶל־פָּנִים׃

מדבר העמים. הוא המדבר שהלכו בו ארבעים שנה וכן ניבא (הושע ב) והולכתיה המדבר׃

ל״ו כַּאֲשֶׁר נִשְׁפַּטְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם בְּמִדְבַּר אֶרֶץ מִצְרָיִם כֵּן אִשָּׁפֵט אִתְּכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

ל״ז וְהַעֲבַרְתִּי אֶתְכֶם תַּחַת הַשָּׁבֶט וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם בְּמָסֹרֶת הַבְּרִית׃

תחת השבט. שתהיו כפופי׳ לי ולמוסרי׃

במסורת הברית. בברי׳ שמסרתי לכם׃

ל״ח וּבָרוֹתִי מִכֶּם הַמֹּרְדִים וְהַפּוֹשְׁעִים בִּי מֵאֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם אוֹצִיא אוֹתָם וְאֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹוא וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

וברותי. לשון ברירה׃

מארץ מגוריהם. מארץ גלותם אוציא אותם ואמיתם במדבר׃

ל״ט וְאַתֶּם בֵּית־יִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה אִישׁ גִּלּוּלָיו לְכוּ עִבְדוּ וְאַחַר אִם־אֵינְכֶם שֹׁמְעִים אֵלַי וְאֶת־שֵׁם קָדְשִׁי לֹא תְחַלְּלוּ־עוֹד בְּמַתְּנוֹתֵיכֶם וּבְגִלּוּלֵיכֶם׃

לכו עבודו. ואל תראו לאומות שאתם נקראים על שמי בבואכם אל הנביא לשאול לו תורה ומאחר שהוא אומר לכם דברי אינכם שומעים אלי כענין שנאמר (לקמן לג) והנך להם כשיר עגבים וגו׳ שומעים את דבריך ואינם עושים אותם׃

במתנותיכם ובגלוליכם. שאתם מפרישים הבכורות בשם בכורה כאשר צויתי אתכם ומשנקרא שמי על הדבר אתם מקריבים אותם לעבודת כוכבים׃

מ׳ כִּי בְהַר־קָדְשִׁי בְּהַר | מְרוֹם יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה שָׁם יַעַבְדֻנִי כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלָּה בָּאָרֶץ שָׁם אֶרְצֵם וְשָׁם אֶדְרֹושׁ אֶת־תְּרוּמֹתֵיכֶם וְאֶת־רֵאשִׁית מַשְׁאוֹתֵיכֶם בְּכָל־קָדְשֵׁיכֶם׃

משאותיכם. כמו משארותיכם לשון מזון כמו שארה כסותה ועונתה לא יגרע (שמות כא) וכן חברו מנחם׃

מ״א בְּרֵיחַ נִיחֹחַ אֶרְצֵה אֶתְכֶם בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפֹצֹתֶם בָּם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָכֶם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם׃

מ״ב וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בַּהֲבִיאִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לָתֵת אוֹתָהּ לַאֲבוֹתֵיכֶם׃

מ״ג וּזְכַרְתֶּם־שָׁם אֶת־דַּרְכֵיכֶם וְאֵת כָּל־עֲלִילוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר נִטְמֵאתֶם בָּם וּנְקֹטֹתֶם בִּפְנֵיכֶם בְּכָל־רָעוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם׃

ונקוטותם. לשון קטטה לשון אחר כתרגומו ותידנקון וכן תרגם יונתן הנאנחים דמוני״ר בלע״ז׃

מ״ד וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בַּעֲשׂוֹתִי אִתְּכֶם לְמַעַן שְׁמִי לֹא כְדַרְכֵיכֶם הָרָעִים וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם הַנִּשְׁחָתוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {פ}

פרק כ״א

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

ב׳ בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ דֶּרֶךְ תֵּימָנָה וְהַטֵּף אֶל־דָּרוֹם וְהִנָּבֵא אֶל־יַעַר הַשָּׂדֶה נֶגֶב׃

דרך תימנה. ארץ ישראל בדרומה של בבל׃

אל יער השדה. אל בית מקדשי שעתיד להיות כיער וכשדה להחרש להלך בו שועלים׃

ג׳ וְאָמַרְתָּ֙ לְיַ֣עַר הַנֶּ֔גֶב שְׁמַ֖ע דְּבַר־יְהוָ֑ה כֹּ֤ה אָמַר֙ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה הִנְנִי֙ מַצִּ֣ית בְּךָ֔ ׀ אֵ֖שׁ וְאָכְלָ֣ה בְךָ֗ כָּל־עֵ֤ץ לַח֙ וְכָל־עֵ֣ץ יָבֵ֔שׁ לֹא־תִכְבֶּ֖ה לַהֶ֣בֶת שַׁלְהֶ֑בֶת וְנִצְרְבוּ־בָ֕הּ כָּל־פָּנִ֖ים מִנֶּ֥גֶב צָפוֹנָֽה׃

ונצרבו. לשון צרבת השחין (ויקרא יג) על שפתיו כאש צרבת (משלי טז) לשון כויה׃

כל פנים מנגב צפונה. כל האנשים שבדרומה של בבל שהוא בצפון ל׳ צרב רטרי״יר בלע״ז׃

ד׳ וְרָא֣וּ כָל־בָּשָׂ֔ר כִּ֥י אֲנִ֖י יְהוָ֑ה בִּעַרְתִּ֥יהָ לֹ֖א תִּכְבֶּֽה׃

ה׳ וְאָמַ֕ר אֲהָהּ֙ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה הֲמָ֥ה אֹמְרִ֖ים לִ֑י הֲלֹ֥א מְמַשֵּׁ֖ל מְשָׁלִ֥ים הֽוּא׃ {פ}

ממשל משלים הוא. כשאני מתנבא להם בלשון משל וחידה כגון יער ואש אוכלת לח ויבש׃

ו׳ וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

ויהי דבר ה׳ אלי לאמר. הנבא להם נבואה מפורשת שאמרתי לך שים פניך דרך תימנה אני מפרש לך שים פניך אל ירושלים׃

ז׳ בֶּן־אָדָ֕ם שִׂ֥ים פָּנֶ֖יךָ אֶל־יְרוּשָׁלַ֑ם וְהַטֵּ֤ף אֶל־מִקְדָּשִׁים֙ וְהִנָּבֵ֔א אֶל־אַדְמַ֖ת יִשְׂרָאֵֽל׃

והטף. והנבא וכן אל תטיפו (מיכה ב) ואל תטיף על בית ישחק (עמוס ז)׃

אל מקדשים. הוא יער השדה׃

מקדשים. שני חורבנים׃

ח׳ וְאָמַרְתָּ֙ לְאַדְמַ֣ת יִשְׂרָאֵ֔ל כֹּ֥ה אָמַ֖ר יְהוָ֑ה הִנְנִ֣י אֵלַ֔יִךְ וְהוֹצֵאתִ֥י חַרְבִּ֖י מִתַּעְרָ֑הּ וְהִכְרַתִּ֥י מִמֵּ֖ךְ צַדִּ֥יק וְרָשָֽׁע׃

צדיק ורשע. הוא הלח והיבש׃

ט׳ יַ֗עַן אֲשֶׁ֤ר הִכְרַתִּי֙ מִמֵּ֣ךְ צַדִּ֔יק וְרָשָׁ֖ע לָכֵ֑ן תֵּצֵ֤א חַרְבִּי֙ מִתַּעְרָ֔הּ אֶל־כָּל־בָּשָׂ֖ר מִנֶּ֥גֶב צָפוֹֽן׃

יען אשר הכרתי ממך. וידעתי כי ישמחו העובדי כוכבים לאידכם אקצוף עליהם ואגרה את נבוכדנצר בכולם והוא שכתבתי ונצרבו בה כל פנים הדרומיים׃

י׳ וְיָדְע֣וּ כָל־בָּשָׂ֔ר כִּ֥י אֲנִ֖י יְהוָ֑ה הוֹצֵ֤אתִי חַרְבִּי֙ מִתַּעְרָ֔הּ לֹ֥א תָשׁ֖וּב עֽוֹד׃ {ס}

י״א וְאַתָּ֣ה בֶן־אָדָ֗ם הֵאָנֵ֤ק בְּשִׁבְרוֹן֙ מָתְנַ֔יִם וּבְמְרִירוּת֙ תֵּאָנַ֣ח לְעֵינֵיהֶֽם׃

י״ב וְהָיָ֗ה כִּֽי־יֹאמְרוּ֙ אֵלֶ֣יךָ עַל־מָ֔ה אַתָּ֖ה נֶאֱנָ֑ח וְאָמַרְתָּ֙ אֶל־שְׁמוּעָ֣ה כִּי־בָ֔אָה וְנָמֵ֖ס כָּל־לֵ֣בָ֑ב וְרָפ֣וּ כָל־יָדַ֗יִם וְכָהֲתָ֤ה כָל־רוּחַ֙ וְכָל־בִּרְכַּ֣יִם תֵּלַ֔כְנָה הִנֵּ֥ה בָאָ֖ה וְנִהְיָתָ֑ה נְאֻ֥ם אֲדֹנָ֖י יֱהוִֽה׃ {פ}

י״ג וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

י״ד בֶּן־אָדָ֕ם הִנָּבֵ֖א וְאָמַרְתָּ֣ כֹּ֔ה אָמַ֖ר אֲדֹנָ֑י אֱמֹ֣ר חֶ֤רֶב חֶ֙רֶב֙ חֻדָּ֣דָה וְגַם־מְרוּטָֽה׃

חרב חרב. שתי חרבות חרב מלך בבל ראשונה ואח״כ חרב בני עמון ביד ישמעאל בן נתניה שיהרוג את גדליה ואת הנאספים אליו משארית החרב כמו שמפורש בירמיהו (ירמיהו מ״א:י״א-י״ב)׃

מרוטה. פורביא״ה בלע״ז מנחם חברו לשון שליפה וכן ויתן אותה למורטה וכן כולם׃

ט״ו לְמַ֤עַן טְבֹ֙חַ֙ טִבְחָ֔ה הוּחַ֖דָּה לְמַ֣עַן הֱיֹה־לָ֑הּ בָּרָ֕ק מֹרָטָ֖ה אוֹ נָשִׂ֥ישׂ שֵׁ֖בֶט בְּנִ֥י מֹאֶ֛סֶת כָּל־עֵֽץ׃

היה לה ברק. להיות לה ברק זהרורית פלנדור״ש בלע״ז׃

או נשיש. לשון תמיה הוא שמא יש לנו לשמוח עוד׃

שבט בני מואסת כל עץ. שבט שאני מכה בה את בני ליסרו קשה מכל השבטים ומואסת היא מכת כל מטה וכל עץ כי אינם אצלה לכלום:

ט״ז **וַיִּתֵּן אֹתָהּ לְמֶרְטָה לִתְפֹּשׂ בַּכַּף הִיא־הוּחֲדָה חָרֶב וְהַיא מֹרֶטָה לָתֵת אוֹתָהּ בְּיַד־הוֹרֵג:**

ויתן אותה. את השבט:

למרטה לתפש בכף. לצחצחה שתהא נוחה והגונה לתופשה בכף:

היא הוחדה חרב. היא השבט חרב חדה ומרוטה היא לתת אותה ביד נבוכדנצר להרוג בה:

י״ז **זְעַק וְהֵילֵל בֶּן־אָדָם כִּי־הִיא הָיְתָה בְעַמִּי הִיא בְּכָל־נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל מְגוּרֵי אֶל־חָרֶב הָיוּ אֶת־עַמִּי לָכֵן סְפֹק אֶל־יָרֵךְ:**

והילל. לשון יללה:

כי היא. החרב תהיה בעמי ובכל נשיאיהם ושריהם:

מגורי אל חרב. קבוצות עמים באים לחרב היו סביבות עמי כן ת״י מגורי לשון אוגר בקיץ בן משכיל (משלי י׳:ה׳) אגרה בקציר (משלי ו׳:ח׳) נהרסו ממגורות (יואל א׳:י״ז) העוד הזרע במגורה (חגי ב׳:י״ט) ומנחם חברו לשון יראה כמו ויגר מואב (במדבר כב):

לכן ספוק אל ירך. לנהי ולקינה:

י״ח **כִּי בֹחַן וּמָה אִם־גַּם־שֵׁבֶט מֹאֶסֶת לֹא יִהְיֶה נָאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: {פ}**

כי בוחן. כי בוחן רב בצרות שאר פורעניות הרבה נבחנו בהן שפוט ודבר ורעב וחיה:

ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ומה תהי עוד על בני אם גם שבט מואסת זו תבא עליו עם שאר הבחן:

לא יהיה. עוד בני בעולם וכן ת״י לא יתקיימון אבל שאר המקרא לא תרגם כך וכן נראה בעיני ושמעתי בו לשונות רבים וראיתי בספרי פתרונות ולא נתיישבו לי והפייט שיסד בחנוכה (בשבת ראשונה ביוצר) המואסת כל עץ הדקיר המזנה מסייעני שקרא את החרב מואסת כל עץ ויונתן כן תרגם או נשיש וגו׳ על דחדיאו שבטיא דבית יהודה ובנימין לשבטי דישראל כד גלו על דפלחו לטעוותא ותבו אינון למטעי בתר צלמי אעיא אף הוא מפרש או נשיש לשון תמיהא:

כי בוחן ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה. ארי איתנביאו עליהון נבייא ולא תבו כלומר כבר הדבר בחוץ שלא ישובו ומה יהא בסופיהון:

אם גם שבט מואסת לא יהיה. אמר ואף שבטיא דבית יהודה ובנימין מגלא יגלון ובעובדיהון בישיא לא יתקיימון מלכות שבט שהיתה מואסת בחבירתה ומלעגת עליהם ועל הרעה הבאה עליהם אף היא לא תהיה ולא תקום, עוד אפרשנו לשון אחר **או נשיש וגומר** או שמא נשיש כי תאמר אלי שבט בני מואסת כל עץ מלכי יהודה מואסי עבודת כוכבים הם כמו שמצינו באביה שאמר (דברי הימים ב י״ג:ח׳) ועמכם עגלי הזהב ואסא ויהושפט וחזקיה ויאשיהו שבערו כל עבודת כוכבים שבעולם שתחת ידם ואף אלו ישובו בתשובה.

זעק והילל. ואל תשיש על זאת כי היא תהיה בעמי ולמה **כי בוחן** כבר בוחן הדבר לפני שלא ישובו תשובה הוגנת. **ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה.** ומה אמתין עוד אפילו אם באו לשוב ולמאוס בעבודת כוכבים לא יתקיים הדבר בידם כי ימהרו לשוב לרשעתם והוא שאמר לירמיה אם ישוב לא ישוב:

י״ט **וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא וְהַךְ כַּף אֶל־כָּף וְתִכָּפֵל חֶרֶב שְׁלִישִׁתָה חֶרֶב חֲלָלִים הִיא חֶרֶב חָלָל הַגָּדוֹל הַחֹדֶרֶת לָהֶם:**

הנבא והך כף אל כף. כדרך הסופדים ומה היא הנבואה:

ותכפל חרב שלישתה. אני אמרתי חרב חרב חרבו של נבוכדנצר להחריב ירושלים וחרב בני עמון בגדליה עוד יש חרב של שלישית כפולה כי שתיהן הללו חרב חללים תהיה והיא חרב החלל הגדול המפלת חללי׳ רבים:

החודרת להם. בכל אשר תצאו תרדוף אתכם בחדרי חדרים הרי יוחנן בן קרח ושרי החיילים ילכו למצרים שם תשיגם חרב וכן בכל המקומות אשר ימלטו מהם אל ערים בצורות כמו שאמור בענין על כל שעריהם נתתי אבחת חרב:

כ׳ **לְמַעַן | לָמוּג לֵב וְהַרְבֵּה הַמִּכְשֹׁלִים עַל כָּל־שַׁעֲרֵיהֶם נָתַתִּי אִבְחַת־חֶרֶב אֲח עֲשׂוּיָה לְבָרָק מְעֻטָּה לְטָבַח:**

למוג. לשון הנעה לשון אחר לשון דבר נמס:

והרבה המכשולים. והרבות המכשולים וכן כל הרבה שבמקרא לשון הרבות הוא לשון פעול:

אבחת חרב. יש פותרין טבחת טי״ת תחת אל״ף בא״ט ב״ח ויש פותרין כמו אבעת לשון בעתה ולא יתכן כי התיו באבחת אינה יסוד ולא באה אלא לסמיכה והתי״ו בבעתה מן היסוד ואני אומר אבחת חרב השמעת קול הרוגי חרב לשון נביחה גלאפ״י שמינ״ט בלע״ז כי נו״ן בנביחה יסוד נופל הוא כמו נו״ן בנשיכה ותבא אל״ף במקומה כמו (איוב י״ג:י״ז) ואחותי באזניכם אסוך שמן (מלכים ב יד) ומנחם פירש כמו אימת חרב ואין לו דמיון אלא פתרונו לפי ענייננו:

אח עשויה לברק. אוי ואח כי עשויה היא ללהט מרוטה ומוברקת:

מעטה לטבח. ועטויה בשמלה עד תתפש בכף לטבח ביום המלחמ׳ ויש פותרין מעטה על ל׳ מיעוט שמתמעטת כשמשננין אותה וטעות הוא בידם כי חסרון הוי״ו ודגשות הטי״ת יורה עליה כי אין המ״ם שורש בתיבה כמ״ם של מעונה ומשונה ומעוט׳ ומעולפת ספירי׳ (שיר ה) ומנחם חבר מעטה לשון מחשבה כמו (דניאל ב׳:י״ד) התיב עיטה וטעם אבל דונש פתר אותו כמו עוטה אור כשלמ׳ (תהילים ק״ד:ב׳):

כ״א **הִתְאַחֲרִי הַיְמָנִי הָשַׂימִי הַשְׂמֵילִי אֲנָה פָּנַיִךְ מַעֲדוֹת׃**

התאחרי. אל מקום אחד או לימין או לשמאל:

מועדות. מזומנות:

כ״ב **וְגַם־אָנִי אַכֶּה כַפִּי־אֶל־כַּפִּי וַהֲנִיחֹתִי חֲמָתִי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃ {פ}**

וגם אני אכה כפי אל כפי. אני אומר לך הכה כף אל כף וגם אני כמוך מקונן עליהם ואכה כפי אל כפי אך חמתי בוערת בי והניחותי אותה:

כ״ג **וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃**

כ״ד **וְאַתָּה בֶן־אָדָם שִׂים־לְךָ | שְׁנַיִם דְּרָכִים לָבוֹא חֶרֶב מֶלֶךְ־בָּבֶל מֵאֶרֶץ אֶחָד יֵצְאוּ שְׁנֵיהֶם וְיַד בָּרֹא בְּרֹאשׁ דֶּרֶךְ־עִיר בָּרָא׃**

שים לך שנים דרכים. כמו שהוא מסיים המקרא:

ויד ברא בראש דרך עיר. פנה לך מקום בראש דרך שאתה בה עשה לך כמין דרך מפוצלת לפרשת דרכים אחד פונה לימין ואחד פונה לשמאל:

יצאו שניהם. שני הדרכים:

ויד ברא. מקום פנוי מן הקוצים והברקני׳ אישרטי״ר בלע״ז ודוגמתו בספר יהושע (יז) עלה לך היערה ובראת לך שמה ועוד כי הר יהיה לך כי יער הוא ובראת (שם) ומנחם חברם כולם לשון ברירה כמו ברו לכם איש (שמואל א י״ד:ח׳) ברא לישנ״ט בלעז:

כ״ה **דֶּרֶךְ תָּשִׂים לָבוֹא חֶרֶב אֶת רַבַּת בְּנֵי־עַמּוֹן וְאֶת־יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם בְּצוּרָה׃**

דרך תשים לבוא וגו׳. סי׳ שתי דרכים הללו למלך בבל היוצא מארצו על מנת לילך או לירושלים או לרבת בני עמון לאיזה משתיהן שיפול לו גורל בקסמיו עליה כמו שמפורש כי עמד מלך בבל וגו׳:

כ״ו **כִּי־עָמַד מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶל־אֵם הַדֶּרֶךְ בְּרֹאשׁ שְׁנֵי הַדְּרָכִים לִקְסֹם־קֶסֶם קִלְקַל בַּחִצִּים שָׁאַל בַּתְּרָפִים רָאָה בַּכָּבֵד׃**

אם הדרך. קארפו״ר בלע״ז:

קלקל בחצים. ליהט בלהט חצים זרק חץ כלפי מעלה והיא פונה מאיליה לימין או לשמאל ולמקום שהיא פונה הוא הגורל:

קלקל בחצים. חברו מנחם עם נחשת קלל (לעיל א) והוא לא פנים קלקל (קהלת י) ויש משמע קלקל לשון קלקול כמו (ירמיה ד) וכל הגבעות התקלקלו ויש לועזים קלקל טראאי״ט בלע״ז וכן ת״י קלקל קשת בחצים בגירריא:

שאל בתרפים. דמות שמדבר במכשפות ויש שעה שמכוונת שאם עושהו באותה שעה יש בו דבור לעולם:

ראה בכבד. יש בקיאים קוסמים בכבד:

כ״ז **בִּימִינוֹ הָיָה | הַקֶּסֶם יְרוּשָׁלַם לָשׂוּם כָּרִים לִפְתֹּחַ פֶּה לְהָרִים קוֹל בְּתְרוּעָה לָשׂוּם כָּרִים עַל־שְׁעָרִים לִשְׁפֹּךְ סֹלְלָה לִבְנוֹת דָּיֵק׃**

בימינו היה הקסם ירושלים. כל גורלותיו קסמו לו לבא ירושלים:

לשום כרים. שלטונים ממונים ראשי גייסות:

לשום כרים על שערים. אתה וגייס שלך שב על שער פלוני:

לשפוך סוללה. שופכין עפר וסוללין וצוברין תל גבוה וכובשין אותה כעין שכובשים תלי המגדלים לעמוד עליו ולהלחם בבני העיר:

כ״ח וְהָיָה לָהֶם (כקסום) [כְּקֶסֶם־]שָׁוְא בְּעֵינֵיהֶם שְׁבֻעֵי שְׁבֻעוֹת לָהֶם וְהוּא־מַזְכִּיר עָו�ֹן לְהִתָּפֵשׂ׃ {ס}

והיה להם. לישראל מה שעשה נבוכדנצר:

כקסם שוא. ולא יאמינו שיצליח אך באמת שבועי שבועות להם ארבעים ותשע פעמים קסם להם נבוכדנצר וכל הקסמים כוונו זה כזה:

והוא מזכיר עון להתפש. נבוכדנצר בקסמו את קסמיו היה מזכיר עוונות שביד ישראל שהיו מודיעים לו עמון ומואב שכניהם שהיו שומעין את תוכחות הנביאים:

להתפש. שיהיו ישראל נתפשים בידו:

כ״ט לָכֵן כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן הַזְכֶּרְכֶם עֲוֹנְכֶם בְּהִגָּלוֹת פִּשְׁעֵיכֶם לְהֵרָאוֹת חַטֹּאותֵיכֶם בְּכֹל עֲלִילוֹתֵיכֶם יַעַן הִזָּכְרְכֶם בַּכַּף תִּתָּפָשׂוּ׃ {פ}

יען הזכרכם עונכם. שאתם מחדשין עבירות מיום אל יום ועונותיכם הראשונים נזכרים על ידיהם:

בהגלות פשעיכם. החדשים:

להראות חטאתיכם. הישנים:

יען הזכרכם. לפני לרעה לפיכך:

בכף תתפשו. ביד מלכא דבבל תתמסרון:

ל׳ וְאַתָּה חָלָל רָשָׁע נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־בָּא יוֹמוֹ בְּעֵת עֲוֹן קֵץ׃ {ס}

חלל רשע. חייב להיות חלל ברשעך:

נשיא ישראל. צדקיהו:

בעת עון קץ. בעת נתמלאת הסאה והגיע העון האחרון הממלא את הסאה:

ל״א כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הָסִיר הַמִּצְנֶפֶת וְהָרֵם הָעֲטָרָה זֹאת לֹא־זֹאת הַשְׁפָּלָה הַגְבֹּהַ וְהַגְבֹּהַ הַשְׁפִּיל׃

הסיר המצנפת וגו׳. כתרגומו אעדי מצנפתא משריה כהנא רבא ואבטל כתרא מצדקיה מלכא אמר דין ודין באתריה לא יתקיים:

הגבה וגו׳. גדליה בר אחיקם דלאו הוה דיליה יסבונה וצדקיהו דדיליה היא תעדי מיניה:

ל״ב עַוָּה עַוָּה אֲשִׂימֶנָּה גַּם־זֹאת לֹא הָיָה עַד־בֹּא אֲשֶׁר־לוֹ הַמִּשְׁפָּט וּנְתַתִּיו׃ {פ}

עוה עוה. לשון עי השדה לשון חורבה אחר חורבה פעמים ושלש אשימנה כבר ניטלה מיכניה ונתנה לצדקיה ומצדקיה תנתן לגדליה הרי שתי׳ ומנחם חבר עוה עם עותה ושתי המלכה (אסתר א׳:ט״ז) העוינו והרשענו (תהלים קו):

גם זאת לא היה. גם לגדליה לא תתקיים עד בא ישמעאל בן נתניה:

אשר לו המשפט. אשר עליו שמתי להפרע נקמתי ומשפטי:

ונתתיו. בידו:

ל״ג וְאַתָּה בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל־חֶרְפָּתָם וְאָמַרְתָּ חֶרֶב חֶרֶב פְּתוּחָה לְטֶבַח מְרוּטָה לְהָכִיל לְמַעַן בָּרָק׃

אל בני עמון ואל חרפתם. אשר שמחו בנפול גורלו של נבוכדנצר בקסמיו לבא על ירושלים וחרפו אותי ואת עמי לאמר יד עכו״ם שלהם רמה:

להכיל חללים רבים **למען ברק** למען לא יחשך מראה להט שלה בחללי׳:

ל״ד בַּחֲזוֹת לָךְ שָׁוְא בְּקָסְמָם־לָךְ כָּזָב לָתֵת אוֹתְךָ אֶל־צַוְּארֵי חַלְלֵי רְשָׁעִים אֲשֶׁר־בָּא יוֹמָם בְּעֵת עֲוֹן קֵץ׃

בחזות לך שוא. קוסמי עמון חזו להם שוא לאמר לא יבא עוד עלינו:

לתת אותך אל צוארי חללי רשעים. להטעותך ולתת את צואריך כצוארי חללי רשעי׳ של ישראל:

אשר בא יומם וגו׳. יום שלהם:

ל״ה הָשַׁב אֶל־תַּעֲרָה בְּמָקוֹם אֲשֶׁר־נִבְרֵאת בְּאֶרֶץ מְכֻרוֹתַיִךְ אָשְׁפֹּט אֹתָךְ:

השב. כמו השב שהרי השי״ן רפה המתיני עד שוב חרב שעל ישראל **אל תערה** ואחר כך כשיגמור נקמתו בישראל ישוב עליך ובמקום אשר נברא וגומר:

ל״ו וְשָׁפַכְתִּי עָלַיִךְ זַעְמִי בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי אָפִיחַ עָלַיִךְ וּנְתַתִּיךְ בְּיַד־אֲנָשִׁים בְּעָרִים חָרָשֵׁי מַשְׁחִית:

אפיח עליך. לשון נפיחת אש במפוח:

אנשים בוערים. מנהיגין עצמן בשגעון לחבל ולהשחית:

חרשי משחית. אומנין לקטלא, (זה ימים רבים שפירשתי פרשה זו כאשר כתוב למעלה עכשיו אני רואה בשינוי לשונות שבה שאין הנביא מדבר אלא על החרב), לתת אותך אל צוארי חללי רשעים וגו׳, השב אל תערה וגו׳, אפיח עליך וגו׳ אינו נופל ל׳ זה אלא על מתכת וכן חרשי משחית ונראה בעיני שעל נבוכדנאצר נאמרה נבואה זו וכן משמע הנבא ואמרת כה אמר ה׳ אלהים על בני עמון ועל חרפתם כלומר (שחרפתי שמחרפים היו) על נבוכדנצר (בשביל נבוכדנצר) שבני עמון מחרפים את ישראל על שהחריבם נבוכדנצר:

שחרב חרב פתוחה. חרב נבוכדנצר הכפולה לצאת בשני הדרכים על ירושלם ועל בני עמון כמו בפרשה העליונה הרי פורענות לבני עמון:

בחזות לך שוא בקסם לך כזב. אתה סבור כי על ידי קסמיך של הבל ושוא וכזב אתה מצליח שחרבך נתונה אל צוארי חללים הרשעים שבא יומם בגזרה מלפני בעת תשלום את קיצם:

השב אל תערה. כלומר העת יבא שתשוב אל תערה ותקבל החרב פורענותה מיד מלכי מדי ואז אפיח עליך באש עברתי ותהיה נתונה ביד נפחים שוטים שהם חרשי משחית שיבואו לחדדך ולמורטך כאשר מאז וישחיתוך:

ל״ז לָאֵשׁ תִּהְיֶה לְאָכְלָה דָּמֵךְ יִהְיֶה בְּתוֹךְ הָאָרֶץ לֹא תִזָּכְרִי כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי: {פ}

פרק כ״ב

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

ב׳ וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֲתִשְׁפֹּט הֲתִשְׁפֹּט אֶת־עִיר הַדָּמִים וְהוֹדַעְתָּהּ אֵת כָּל־תּוֹעֲבוֹתֶיהָ:

ויהי דבר ה׳ אלי לאמר. התשפוט את עיר הדמים. ירושלים:

והודעתה. מפיק ה״א והודעתה אותה:

ג׳ וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עִיר שֹׁפֶכֶת דָּם בְּתוֹכָהּ לָבוֹא עִתָּהּ וְעָשְׂתָה גִלּוּלִים עָלֶיהָ לְטָמְאָה:

עיר שופכת דם בתוכה לבוא עתה. הרי זה מקרא מסורס וזהו פיר׳ עיר שופכת דם בתוכה אמר ה׳ אלהים לבוא עתה:

ועשתה גילולים. כמו ואשר עשתה גלולים וגו׳:

ד׳ בְּדָמֵךְ אֲשֶׁר־שָׁפַכְתְּ אָשַׁמְתְּ וּבְגִלּוּלַיִךְ אֲשֶׁר־עָשִׂית טָמֵאת וַתַּקְרֵיבִי יָמַיִךְ וַתָּבוֹא עַד־שְׁנוֹתָיִךְ עַל־כֵּן נְתַתִּיךְ חֶרְפָּה לַגּוֹיִם וְקָלָסָה לְכָל־הָאֲרָצוֹת:

עד שנותיך. גזירת ונושנתם (דברים ד) בגי׳ שאמר משה:

וקלסה. דבה שהכל נדברים ביך פרלרי״ץ בלע״ז:

ה׳ הַקְּרֹבוֹת וְהָרְחֹקוֹת מִמֵּךְ יִתְקַלְסוּ־בָךְ טְמֵאַת הַשֵּׁם רַבַּת הַמְּהוּמָה:

יתקלסו בך. ומה היא הקלסות טמאת השם זו היא שטמאת את שמה שהיו נקראים עם קדוש בנים ליוצרם וגרמו עצמם להקראו׳ עם טמא שפתים (ישעיהו ו׳:ה׳):

ו׳ הִנֵּה֙ נְשִׂיאֵ֔י יִשְׂרָאֵ֖ל אִ֣ישׁ לִזְרֹע֑וֹ הָי֥וּ בָ֛ךְ לְמַ֥עַן שְׁפָךְ־דָּֽם׃

איש לזרועו. כל דאלים גבר׃

ז׳ אָ֣ב וָאֵ֔ם הֵקַ֥לּוּ בָ֖ךְ לַ֣גֵּר עָשׂ֑וּ בְּתוֹכֵךְ֙ יָת֣וֹם וְאַלְמָנָ֔ה הוֹנ֖וּ בָּֽךְ׃

אב ואם הקלו בך. כל התועבות שבפ׳ קדושים תהיו שהוזהרו עליהם נמנו כאן׃

ח׳ קָדָשַׁ֖י בָּזִ֑ית וְאֶת־שַׁבְּתֹתַ֖י חִלָּֽלְתְּ׃

קדשי בזית. ולא כמו שאמרתי לרצונכם תזבחו (ויקרא י״ט)׃

ט׳ אַנְשֵׁ֥י רָכִ֛יל הָי֥וּ בָ֖ךְ לְמַ֣עַן שְׁפָךְ־דָּ֑ם וְאֶל־הֶהָרִ֣ים אָכְל֔וּ בָּ֖ךְ זִמָּ֥ה עָשׂ֖וּ בְּתוֹכָֽךְ׃

ואל ההרים אכלו בך. ובטוריא פלחו ביך לטעותא׃

זמה עשו. עצות של רשעה׃

י׳ עֶרְוַת־אָ֣ב גִּלָּ֔ה בָּ֖ךְ טִמְאַ֣ת הַנִּדָּ֑ה עִנּ֖וּךְ בָּֽךְ׃

י״א וְאִ֤ישׁ | אֶת־אֵ֙שֶׁת֙ רֵעֵ֣הוּ עָשָׂ֣ה תוֹעֵבָ֔ה וְאִ֥ישׁ אֶת־כַּלָּתוֹ֖ טִמֵּ֣א בְּזִמָּ֑ה וְאִ֥ישׁ אֶת־אֲחֹת֖וֹ בַּת־אָבִ֥יו עִנָּ֖ה בָּֽךְ׃

י״ב שֹׁ֣חַד לָקְח֣וּ בָ֔ךְ לְמַ֥עַן שְׁפָךְ־דָּ֖ם נֶ֣שֶׁךְ וְתַרְבִּ֑ית לָקַ֙חַתְּ֙ וַתְּבַצְּעִ֣י רֵעַ֔יִךְ בַּעֹ֖שֶׁק וְאֹתִ֣י שָׁכַ֔חַתְּ נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יֱהוִֽה׃

ותבצעי רעיך בעושק. העשרת את אוהביך בעושק שעשקת מן העניים לשון אחר ותבצעי לשון גזל כמו ובוצע ברך נאץ ה׳ (תהלים ו׳) וכה פתרונו ותגזלי לרעיך בעושק׃

י״ג וְהִנֵּ֙ה הִכֵּ֣יתִי כַפִּ֔י אֶל־בִּצְעֲךְ֖ אֲשֶׁ֣ר עָשִׂ֑ית וְעַל־דָּמֵ֥ךְ אֲשֶׁר֙ הָי֣וּ בְתוֹכֵ֔ךְ׃

הכיתי כפי. צעקתי ווי וקינה׃

אל בצעיך. כאן למדנו שהגזל קשה מן הכל שעליו נתחתם גזר דין׃

י״ד הֲיַעֲמֹ֤ד לִבֵּךְ֙ אִם־תֶּחֱזַ֣קְנָה יָדַ֔יִךְ לַיָּמִ֕ים אֲשֶׁ֥ר אֲנִ֖י עֹשֶׂ֣ה אוֹתָ֑ךְ אֲנִ֤י יְהוָה֙ דִּבַּ֣רְתִּי וְעָשִׂ֔יתִי׃

אשר אני עושה אותך. פועל לך כפעלך׃

ט״ו וַהֲפִיצוֹתִ֙יךְ֙ אוֹתָ֣ךְ בַּגּוֹיִ֔ם וְזֵרִיתִ֖יךְ בָּאֲרָצ֑וֹת וַהֲתִמּוֹתִ֥י טֻמְאָתֵ֖ךְ מִמֵּֽךְ׃

והתימותי. וכליתי׃

ט״ז וְנַחַלְתְּ֥ בָּ֛ךְ לְעֵינֵ֥י גּוֹיִ֖ם וְיָדַעַ֥תְּ כִּֽי־אֲנִ֖י יְהוָֽה׃ {פ}

ונחלת בך. תתחלחלי בעצמך על מה שעשית׃

י״ז וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

י״ח בֶּן־אָדָ֗ם הָיוּ־לִ֥י בֵית־יִשְׂרָאֵ֛ל (לסוג) [לְסִיג] כֻּלָּ֖ם נְחֹ֣שֶׁת וּבְרִ֑יל וּבַרְזֶ֥ל וְעוֹפֶ֖רֶת בְּת֣וֹךְ כּ֔וּר סִגִ֥ים כֶּ֖סֶף הָיֽוּ׃ {ס}

לסיג. תערובת פסולת המעורב בכסף וזהב וצריך להתיכו באש לצורפו׃

כור. שצורפין בו זהב׃

י״ט לָכֵן כֹּה אָמַר֙ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה יַ֚עַן הֱיוֹת כֻּלְּכֶ֣ם לְסִגִ֔ים לָכֵ֕ן הִנְנִ֥י קֹבֵ֛ץ אֶתְכֶ֖ם אֶל־תּ֣וֹךְ יְרוּשָׁלָֽם׃

כ׳ קְבֻצַ֤ת כֶּ֙סֶף֙ וּנְחֹ֣שֶׁת וּבַרְזֶ֔ל וְע֥וֹפֶ֖רֶת וּבְדִיל֑ אֶל־תּ֣וֹךְ כּ֔וּר לָפַ֥חַת־עָלָ֖יו אֵ֣שׁ לְהַנְתִּ֑יךְ כֵּ֣ן אֶקְבֹּץ֙ בְּאַפִּ֣י וּבַחֲמָתִ֔י וְהִנַּחְתִּ֖י וְהִתַּכְתִּ֥י אֶתְכֶֽם׃

קבוצת כסף. כאשר יקבוץ הצורף את כל הסיגים אל תוך כור׃

לפחת. לנפח׃

להנתיך. ויצקת מתרגם ותתיך׃

כ״א וְכִנַּסְתִּ֥י אֶתְכֶ֖ם וְנָפַחְתִּ֣י עֲלֵיכֶ֑ם בְּאֵ֣שׁ עֶבְרָתִ֔י וְנִתַּכְתֶּ֖ם בְּתוֹכָֽהּ׃

כ״ב כְּהִתּ֤וּךְ כֶּ֙סֶף֙ בְּת֣וֹךְ כּ֔וּר כֵּ֚ן תֻּתְּכ֣וּ בְתוֹכָ֔הּ וִידַעְתֶּ֕ם כִּי־אֲנִ֥י יְהוָ֖ה שָׁפַ֥כְתִּי חֲמָתִ֖י עֲלֵיכֶֽם׃ {פ}

כ״ג וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

כ״ד בֶּן־אָדָ֕ם אֱמָר־לָ֖הּ אַתְּ֣ אֶ֔רֶץ לֹ֥א מְטֹהָרָ֖ה הִ֑יא לֹ֥א גֶשְׁמָ֖ה בְּי֥וֹם זָֽעַם׃

לא גושמה ביום זעם. לא נתן גשם הראוי לה לטהר ביום זעם ופירוש הדבר כתרגומו לא איתעבידו בה עובדין טבין דיגנון עלה ביום לווט׃

כ״ה קֶ֚שֶׁר נְבִיאֶ֔יהָ בְּתוֹכָ֖הּ כַּאֲרִ֣י שׁוֹאֵ֑ג טֹרֵ֣ף טֶ֔רֶף נֶ֥פֶשׁ אָכָ֖לוּ חֹ֣סֶן וִיקָ֑ר יְקַּ֥חוּ אַלְמְנוֹתֶ֖יהָ הִרְבּ֥וּ בְתוֹכָֽהּ׃

קשר נביאיה. נקשרים יחד בעצה רעה׃

נפש אכלו. שהיו נוטלין שוחד ומחזיקין ידי מרעים להרוג ולשלול ולבוז ונבאין להם שלום׃

חוסן. ממון׃

כ״ו כֹּהֲנֶ֙יהָ֙ חָמְס֣וּ תוֹרָתִ֔י וַיְחַלְּל֖וּ קָדָשַׁ֑י בֵּ֤ין קֹ֙דֶשׁ֙ לְחֹ֣ל לֹ֔א הִבְדִּ֖ילוּ וּבֵין־הַטָּמֵ֣א לְטָהוֹר֮ לֹ֣א הוֹדִ֣יעוּ֒ וּמִשַּׁבְּתוֹתַ֗י הֶֽעְלִ֤ימוּ עֵינֵיהֶם֙ וָאֵחַ֣ל בְּתוֹכָֽם׃

חמסו תורתי. עליהם היה להוכיח ולהורות ולהודיע חק ומשפט ולא עשו הרי זה חמס שחמסוה מן הצריכין ללמוד׃

ואחל. ונתחללתי׃

כ״ז שָׂרֶ֙יהָ֙ בְּקִרְבָּ֔הּ כִּזְאֵבִ֖ים טֹרְפֵ֣י טֶ֑רֶף לִשְׁפֹּךְ־דָּ֙ם֙ לְאַבֵּ֣ד נְפָשׁ֔וֹת לְמַ֥עַן בְּצַ֖ע בָּֽצַע׃

למען בצוע בצע. לחטוף ממון׃

כ״ח וּנְבִיאֶ֙יהָ֙ טָחְ֣וּ לָהֶ֔ם תָּפֵ֖ל חֹזִ֣ים שָׁ֑וְא וְקֹסְמִ֥ים לָהֶ֛ם כָּזָ֖ב אֹמְרִ֥ים כֹּֽה אָמַ֖ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֑ה וַיהוָ֖ה לֹ֥א דִבֶּֽר׃

טחו להם תפל. דומין לטחי בנין בטיט שאינו מעובד כל צרכו שאין בו תבן והוא נפשר מאליו בבא עליו גשמים ולשון תפל כל דבר המחוסר תקון׃

כ״ט עַם הָאָ֙רֶץ֙ עָשְׁק֣וּ עֹ֔שֶׁק וְגָזְל֖וּ גֵּ֑זֶל וְעָנִ֤י וְאֶבְיוֹן֙ הוֹנ֔וּ וְאֶת־הַגֵּ֖ר עָשְׁק֥וּ בְלֹא־מִשְׁפָּֽט׃

ל׳ וָאֲבַקֵּ֤שׁ מֵהֶם֙ אִ֣ישׁ גֹּדֵר־גָּ֔דֵר וְעֹמֵ֥ד בַּפֶּ֖רֶץ לְפָנַ֑י בְּעַד֙ הָאָ֔רֶץ לְבִלְתִּ֖י שַׁחֲתָ֑הּ וְלֹ֥א מָצָֽאתִי׃

ל״א וָאֶשְׁפֹּ֤ךְ עֲלֵיהֶם֙ זַעְמִ֔י בְּאֵ֥שׁ עֶבְרָתִ֖י כִּלִּיתִ֑ים דַּרְכָּ֥ם בְּרֹאשָׁ֛ם נָתַ֖תִּי נְאֻ֥ם אֲדֹנָ֖י יֱהוִֽה׃ {פ}

פרק כ״ג

א׳ וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

ב׳ בֶּן־אָדָם שְׁתַּיִם נָשִׁים בְּנוֹת אֵם־אַחַת הָיוּ׃

שתים נשים. תרתי מדינן דאינון כתרתין נשין׃

בנות אם אחת. שתיהן מכנסיה אחת נחלקו לשתים בימי רחבעם׃

ג׳ וַתִּזְנֶינָה בְּמִצְרַיִם בִּנְעוּרֵיהֶן זָנוּ שָׁמָּה מֹעֲכוּ שְׁדֵיהֶן וְשָׁם עִשּׂוּ דַּדֵּי בְתוּלֵיהֶן׃

שמה מועכו. בני מצרים את שדיהם ל׳ ומעוך (ויקרא כב)׃

ושם עשו. המצריים את דדי בתוליהן כלומר למדום את דרכי תועבותם, עשו איטיינירי״ש בלע״ז׃

ד׳ וּשְׁמוֹתָן אָהֳלָה הַגְּדוֹלָה וְאָהֳלִיבָה אֲחוֹתָהּ וַתִּהְיֶינָה לִי וַתֵּלַדְנָה בָּנִים וּבָנוֹת וּשְׁמוֹתָן שֹׁמְרוֹן אָהֳלָה וִירוּשָׁלַם אָהֳלִיבָה׃

ושמותן. בכינוי אהלה ואהליב׳׃

ושמותן. הראשונים שומרון היא שאני מכנה אהלה שנעשית אהל מתחילה לעגלי ירבעם ובית הבעל לאחאב ואע״פ ששומרון לא נבנתה אלא בימי עמרי קורא את מלכי ישראל על שמה שמשנבנית נעשית ראש׃

אהליבה. על שם שאהלי היה בה ומקדשי׃

ה׳ וַתִּזֶן אָהֳלָה תַּחְתָּי וַתְּעַגֵּב עַל־מְאַהֲבֶיהָ אֶל־אַשּׁוּר קְרוֹבִים׃

ותעגב. ותתאוה אישויי״ר בלע״ז ל״א דישישירי״ר׃

אל אשור קרובים. שהיו שכנים לה ושלחו להם להיות להם לעזר זה היה מנחם בן גדי (מלכים ב ט״ו:י״ט) שנתן מס לפול מלך אשור להיות ידו אתו להחזיק הממלכה בידו והנביא מדמה הדבר לאשה מנאפת שאם היו עובדים להקב״ה לא נצטרכו למלכי אשור׃

ו׳ לְבֻשֵׁי תְכֵלֶת פַּחוֹת וּסְגָנִים בַּחוּרֵי חֶמֶד כֻּלָּם פָּרָשִׁים רֹכְבֵי סוּסִים׃

ז׳ וַתִּתֵּן תַּזְנוּתֶיהָ עֲלֵיהֶם מִבְחַר בְּנֵי־אַשּׁוּר כֻּלָּם וּבְכֹל אֲשֶׁר־עָגְבָה בְּכָל־גִּלּוּלֵיהֶם נִטְמָאָה׃

ותתן תזנותיה עליהם. לב ניאופים ורוח זנונים נתנה עליה׳ שהית׳ מתאוה להם׃

ובכל אשר עגבה וגו׳. בכל העכו״ם אשר נשתתפה עמהם למדה דרכיהם ונטמא בגילוליהם׃

ח׳ וְאֶת־תַּזְנוּתֶיהָ מִמִּצְרַיִם לֹא עָזָבָה כִּי אוֹתָהּ שָׁכְבוּ בִנְעוּרֶיהָ וְהֵמָּה עִשּׂוּ דַּדֵּי בְתוּלֶיהָ וַיִּשְׁפְּכוּ תַזְנוּתָם עָלֶיהָ׃

ואת תזנותיה ממצרים לא עזבה. גם על מלכי מצרים סמכו שמצינו (שם יו) בהושע בן אלה אשר שלח מלאכים אל סוא מלך מצרים׃

כי אותה שכבו וגו׳. ומאז וישפכו תזנותם עליה תאות זנונים נכנס בה מימי נעוריה׃

ט׳ לָכֵן נְתַתִּיהָ בְּיַד־מְאַהֲבֶיהָ בְּיַד בְּנֵי אַשּׁוּר אֲשֶׁר עָגְבָה עֲלֵיהֶם׃

לכן נתתיה וגו׳. שבא סנחרב והגלה אותם׃

י׳ הֵמָּה גִּלּוּ עֶרְוָתָהּ בָּנֶיהָ וּבְנוֹתֶיהָ לָקָחוּ וְאוֹתָהּ בַּחֶרֶב הָרֶגוּ וַתְּהִי־שֵׁם לַנָּשִׁים וּשְׁפוּטִים עָשׂוּ בָהּ׃ {ס}

ותהי שם לנשים. לוקח מהן קללה לכל הנואפו׳ להווסר ממנה ראו מה עלתה לפלונית על זימתה׃

ושפוטים. כמו שפטים יושטישא״ט בלע״ז׃

י״א וַתֵּרֶא אֲחוֹתָהּ אָהֳלִיבָה וַתַּשְׁחֵת עַגְבָתָהּ מִמֶּנָּה וְאֶת־תַּזְנוּתֶיהָ מִזְּנוּנֶי אֲחוֹתָהּ׃

ותרא אחותה אהליבה. את כל הרעה אשר בא לאחותה על זנוניה ולא יראה׃

ותשחת עגבתה. תאותה זויט״ר בלע״ז׃

י״ב אֶל־בְּנֵי אַשּׁוּר עָגְבָה פַּחוֹת וּסְגָנִים קְרֹבִים לְבֻשֵׁי מִכְלוֹל פָּרָשִׁים רֹכְבֵי סוּסִים בַּחוּרֵי חֶמֶד כֻּלָּם׃

אל בני אשור עגבה. זה אחז ששלח אל מלך אשור לעזרה (שם):

י״ג וָאֵרֶא כִּי נִטְמָאָה דֶּרֶךְ אֶחָת לִשְׁתֵּיהֶן׃

י״ד וַתּוֹסֶף אֶל־תַּזְנוּתֶיהָ וַתֵּרֶא אַנְשֵׁי מְחֻקָּה עַל־הַקִּיר צַלְמֵי (כשדיים) [כַּשְׂדִּים] חֲקֻקִים בַּשָּׁשָׁר׃

ותוסף אל תזנותיה. להתאוות לצלמים שלא ראתה אותם אלא דמותם:

מחוקה על הקיר וגו׳. בששר כזאת לא עשתה אחותה:

צלמי כשדים. דמות אנשי כשדים שמשונין בלבושיהון:

בששר. מיני ציור:

ט״ו חֲגוּרֵי אֵזוֹר בְּמָתְנֵיהֶם סְרוּחֵי טְבוּלִים כְּרֹאשֵׁיהֶם מַרְאֵה שָׁלִשִׁים כֻּלָּם דְּמוּת בְּנֵי־בָבֶל כַּשְׂדִּים אֶרֶץ מוֹלַדְתָּם׃

חגורי אזור. כן דרך לבושי כשדים:

סרוחי טבולים. יתירי כובעים גדולים ומנחם פירש כמו ויטבלו הכתונת בדם (בראשית ל״ז:ל״א) ופתרון סרוחי טבולי׳ כן הוא סרח העודף (שמו׳ כו) מן המצנפת צבועה, טבולים אין לו דמיון ופתרונו לפי הענין וכן ת״י מחתין קולסין:

שלישים. גבורים:

ט״ז (ותעגב) [וַתַּעְגְּבָה] עֲלֵיהֶם לְמַרְאֵה עֵינֶיהָ וַתִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֲלֵיהֶם כַּשְׂדִּימָה׃

למראה עיניה. בשביל שראתה דמות צורתן:

י״ז וַיָּבֹאוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי־בָבֶל לְמִשְׁכַּב דֹּדִים וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּתַזְנוּתָם וַתִּטְמָא־בָם וַתֵּקַע נַפְשָׁהּ מֵהֶם׃

ויבאו אליה בני בבל למשכב דודים. כרתו יחד ברית ואומר אני שזה נאמר על חזקיה ששמח על מלאכי מרודך בלאדן (ישעיהו ל״ט:א׳) והאכילן על שלחנו והראם את כל בית נכותה ודוגמא שאמר הנביא אנשי מחוקה על הקיר לפי שמארץ רחוקה באו ולא היו בני כשדים רגילים אצלם כמו שנאמר שם מארץ רחוקה באו אלי ובשביל ראות פניהם פעם אחת נתחבבו עליו והקפיד הקב״ה על הדבר כמה שנאמר הנה ימים באים ונשא את כל אשר בביתך וגו׳ (שם) (ובדברי הימים ב ל״ב:כ״ה) ולא כגמול עלי השיב חזקיהו כי גבה לבו ויהי עליו קצף גדול וגומר:

ותקע נפשה מהם. שמרד בהם יהויקים וצדקיהו, ותקע אשלוקי״ר בלע״ז, ותקע כמו (בראשית ל״ב:כ״ו) ותקע כף ירך יעקב הוקעה. לשון חבור ותקיעת עץ בארץ הוא וכן בהשתלפו מן הארץ יפול בו ל׳ קעייה כאשר תאמר ותשרש שרשיה (תהילים פ׳:י׳) לשון קליטה ובכל תבואתי תשרש לשון עקור וכן בסעיפיה פוריה (ישעיהו י״ז:ו׳) ל׳ ענפים ומסעף פארה (שם י) לשון קוצץ ענפי העץ ופארותיו:

י״ח וַתִּגַּל תַּזְנוּתֶיהָ וַתִּגַּל אֶת־עֶרְוָתָהּ וַתֵּקַע נַפְשִׁי מֵעָלֶיהָ כַּאֲשֶׁר נָקְעָה נַפְשִׁי מֵעַל אֲחוֹתָהּ׃

י״ט וַתַּרְבֶּה אֶת־תַּזְנוּתֶיהָ לִזְכֹּר אֶת־יְמֵי נְעוּרֶיהָ אֲשֶׁר זָנְתָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

לזכור את ימי נעוריה. עלתה על לבה תאות בני מצרים ששלח צדקיהו אליה שנאמר (לעיל יז) וימרד בו לשלוח מלאכיו מצרים:

כ׳ וַתַּעְגְּבָה עַל פִּלַגְשֵׁיהֶם אֲשֶׁר בְּשַׂר־חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם וְזִרְמַת סוּסִים זִרְמָתָם׃

ותעגבה על פלגשיהם. על פלגשות׳ להיות להם לפלגש:

אשר בשר חמורים בשרם. אבר תשמיש:

וזרמת סוסים. לשון רבוי תשמיש שמרבים תשמיש יותר משאר כל הזכרים שבבהמה:

זרמת. קלוח הזרע כמו זרם מים עבר (חבקוק ג׳:י׳):

כ״א וַתִּפְקְדִי אֶת זִמַּת נְעוּרַיִךְ בַּעֲשׂוֹת מִמִּצְרַיִם דַּדַּיִךְ לְמַעַן שַׁדֵּי נְעוּרָיִךְ׃ {ס}

ותפקדי. ותזכרי:

בעשות. לשון כבישה:

כ״ב לָכֵן אֱהֶלִיבָה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי מֵעִיר אֶת־מְאַהֲבַיִךְ עָלַיִךְ אֵת אֲשֶׁר־נָקְעָה נַפְשֵׁךְ מֵהֶם וַהֲבֵאתִים עָלַיִךְ מִסָּבִיב׃

את מאהביך. את כשדים אשר ערבו על חזקיהו׃

את אשר נקעה נפשך מהם. אשר חזר צדקיהו ושנאם ומרד בהם׃

כ״ג בְּנֵי בָבֶל וְכָל־כַּשְׂדִּים פְּקוֹד וְשׁוֹעַ וְקוֹעַ כָּל־בְּנֵי אַשּׁוּר אוֹתָם בַּחוּרֵי חֶמֶד פַּחוֹת וּסְגָנִים כֻּלָּם שָׁלִשִׁים וּקְרוּאִים רֹכְבֵי סוּסִים כֻּלָּם׃

פקוד ושוע וקוע. ת״י שם מדינות ומקרא מסייעו (בספר ירמיהו נ׳:כ״א) על הארץ מרתים עלה עליה ועל יושבי פקוד, והפותרים אומרים ל׳ פקודים ושרים ושלטונים׃

וקרואים. שמונ״ץ בלע״ז׃

כ״ד וּבָאוּ עָלַיִךְ הֹצֶן רֶכֶב וְגַלְגַּל וּבְקָהָל עַמִּים צִנָּה וּמָגֵן וְקוֹבַע יָשִׂימוּ עָלַיִךְ סָבִיב וְנָתַתִּי לִפְנֵיהֶם מִשְׁפָּט וּשְׁפָטוּךְ בְּמִשְׁפְּטֵיהֶם׃

הצן. פירש דונש אחד מכלי המלחמה הוא ואני אומר לשון הקפות מחנות כמו ולצנינים בצדיכם (במדבר ל״ג:נ״ה) ולמשירין מקפנכון הצן (מנחם פירשו כמו צנה וסוחרה אמתו (תהילים צ״א:ד׳) ואין דונש מודה לו והתרגום שמתרגם וייתון עלך במאני זיינא מסייע לדונש)׃ הצן כמו בהוצן ויש משמע הוצן כמו חוצן מן והביאו בניך בחוצן (ישעיהו מ״ט:כ״ב) שפירושו זרוע וכן ובאו עליך הוצן (כאן) ועניינו חיל כמו וזרועות הנגב (דניאל י״א:ט״ו) שפירושו וחיילות הנגב׃

ונתתי לפניהם משפט. מה שעלי לשפוט אעשה אותם שלוחי לעשות המשפט׃

במשפטיהם. משפט שלא כתבתי בתורתי והוא ממשפטי נימוסיהם ואיזה זה סימוי עינים שעוורו את עיני צדקיהו׃

כ״ה וְנָתַתִּי קִנְאָתִי בָּךְ וְעָשׂוּ אוֹתָךְ בְּחֵמָה אַפִּךְ וְאָזְנֵיךְ יָסִירוּ וְאַחֲרִיתֵךְ בַּחֶרֶב תִּפּוֹל הֵמָּה בָּנַיִךְ וּבְנוֹתַיִךְ יִקָּחוּ וְאַחֲרִיתֵךְ תֵּאָכֵל בָּאֵשׁ׃

אפך ואזניך. הם תפארת הפרצוף ולהם המשיל הכהונה והמלכות׃

ואחריתך. שאר העם׃

ואחריתך תאכל באש. ושפר ארעיך שהן אחריות לישען עליהם לפרנסה׃

כ״ו וְהִפְשִׁיטוּךְ אֶת־בְּגָדַיִךְ וְלָקְחוּ כְּלֵי תִפְאַרְתֵּךְ׃

את בגדיך. בגדי כהונה׃

כ״ז וְהִשְׁבַּתִּי זִמָּתֵךְ מִמֵּךְ וְאֶת־זְנוּתֵךְ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא־תִשְׂאִי עֵינַיִךְ אֲלֵיהֶם וּמִצְרַיִם לֹא תִזְכְּרִי־עוֹד׃ {פ}

כ״ח כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי נֹתָנֵךְ בְּיַד אֲשֶׁר שָׂנֵאת בְּיַד אֲשֶׁר־נָקְעָה נַפְשֵׁךְ מֵהֶם׃

אשר שנאת. כשדים שמרדת בהם׃

כ״ט וְעָשׂוּ אוֹתָךְ בִּשְׂנְאָה וְלָקְחוּ כָּל־יְגִיעֵךְ וַעֲזָבוּךְ עֵירֹם וְעָרְיָה וְנִגְלָה עֶרְוַת זְנוּנַיִךְ וְזִמָּתֵךְ וְתַזְנוּתֵיךְ׃

ל׳ עָשׂה אֵלֶּה לָךְ בִּזְנוֹתֵךְ אַחֲרֵי גוֹיִם עַל אֲשֶׁר־נִטְמֵאת בְּגִלּוּלֵיהֶם׃

עשה אלה. לשון פעול פיישנ״ט בלע״ז׃

ל״א בְּדֶרֶךְ אֲחוֹתֵךְ הָלָכְתְּ וְנָתַתִּי כוֹסָהּ בְּיָדֵךְ׃ {ס}

ל״ב כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה כּוֹס אֲחוֹתֵךְ תִּשְׁתִּי הָעֲמֻקָּה וְהָרְחָבָה תִּהְיֶה לִצְחֹק וּלְלַעַג מְרֻבָּה לְהָכִיל׃

מרבה להכיל. יתירה מלהכיל כמו מלסבול׃

ל״ג שִׁכָּרוֹן וְיָגוֹן תִּמָּלְאִי כּוֹס שַׁמָּה וּשְׁמָמָה כּוֹס אֲחוֹתֵךְ שֹׁמְרוֹן׃

ושממה. תמהון׃

ל״ד וְשָׁתִית אוֹתָהּ וּמָצִית וְאֶת־חַרְשֶׁיהָ תְּגָרֵמִי וְשָׁדַיִךְ תְּנַתֵּקִי כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {ס}

ומצית. לשון מוצץ עד התמצית אישוצרא״ש בלע״ז׃

ואת חרשיה. דימה כוס המשקה פורענות לישראל לכלי חרש שמשנשתבר אין לו תקנה כך משתבא תשועתם וישבר הכוס לא ישוב להשקותם עוד וכשהוא מדבר בהשקאת העכו״ם קורא אותו זהב שנאמר כוס זהב בבל ביד ה׳ המשכרת כל הארץ (ירמיהו נ״א:ז׳)׃

ואת חרשיה תגרמי. כמו ועצמותיהם יגרם (במדבר כ״ד:ח׳) לא גרמו לבקר (צפניה ג׳:ג׳) רונגייר בלע״ז גורר בשיניו את סביבות העצם או החרש לרדות מעליו בשר הדבוק בו ומנחם חברו לשון שבירה וגם כן פתר ועצמותיהם יגרם וכן לא גרמו לבקר׃

ל״ה לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן שָׁכַחַתְּ אוֹתִי וַתַּשְׁלִיכִי אוֹתִי אַחֲרֵי גַּוֵּךְ וְגַם־אַתְּ שְׂאִי זִמָּתֵךְ וְאֶת־תַּזְנוּתַיִךְ׃ {ס}

שאי זמתך. קבילי חובי עצת חטאיך׃

ל״ו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתִשְׁפּוֹט אֶת־אָהֳלָה וְאֶת־אָהֳלִיבָה וְהַגֵּד לָהֶן אֵת תּוֹעֲבוֹתֵיהֶן׃

התשפוט. לשון ויכוח׃

ל״ז כִּי נִאֲפוּ וְדָם בִּידֵיהֶן וְאֶת־גִּלּוּלֵיהֶן נִאֲפוּ וְגַם אֶת־בְּנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלְדוּ־לִי הֶעֱבִירוּ לָהֶם לְאָכְלָה׃

ודם בידיהן. בנאופיהם שפכו דם׃

ואת גילוליהן נאפו. נאוף שלהם עם גלוליהם היה׃

וגם את בניהן וגו׳. וזהו שפיכות הדם שבידיהם (כלומר שהוציאו זרע לבטלה בידיהם ולא עשו תשובה)׃

ל״ח עוֹד זֹאת עָשׂוּ לִי טִמְּאוּ אֶת־מִקְדָּשִׁי בַּיּוֹם הַהוּא וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלָּלוּ׃

טמאו את מקדשי ביום ההוא. ביום ששחטו את בניהם לעכו״ם באות לפני במקדשי לעשות בו תועבה להכעיסני׃

ואת שבתותי חללו. שהיו שוחטין את בניהם בשבת׃

ל״ט וּבְשַׁחֲטָם אֶת־בְּנֵיהֶם לְגִלּוּלֵיהֶם וַיָּבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי בַּיּוֹם הַהוּא לְחַלְּלוֹ וְהִנֵּה־כֹה עָשׂוּ בְּתוֹךְ בֵּיתִי׃

מ׳ וְאַף כִּי תִשְׁלַחְנָה לַאֲנָשִׁים בָּאִים מִמֶּרְחָק אֲשֶׁר מַלְאָךְ שָׁלוּחַ אֲלֵיהֶם וְהִנֵּה־בָאוּ לַאֲשֶׁר רָחַצְתְּ כָּחַלְתְּ עֵינַיִךְ וְעָדִית עָדִי׃

ואף כי תשלחנה. וכל שכן קשה מן הכל כי תשלחנה להביא אליהן משרי העכו״ם אויביהן ורואין החלול שמחללות מקדשי׃

שלוח אליהם וגו׳. מאת אהלה ואהליבה לבא אליהם׃

והנה באו לאשר רחצת כחלת וגו׳. לאשר תרגם יונתן לאתר אללו״א בלע״ז אל מקום אשר יעדת להם לאמר במקום פלוני נצא לקראתכם מקושטות במרחץ וכחול׃

כחלת. מין צבע ושמו כחול וצובעות בו עיניהם אוקליר״א בלע״ז׃

מ״א וְיָשַׁבְתְּ עַל־מִטָּה כְבוּדָּה וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ לְפָנֶיהָ וּקְטֹרְתִּי וְשַׂמְנִי שַׂמְתְּ עָלֶיהָ׃

מטה כבודה. מכוללת במצעות נאות פרידד״י בלע״ז׃

מ״ב וְקוֹל הָמוֹן שָׁלֵו בָּהּ וְאֶל־אֲנָשִׁים מֵרַב אָדָם מוּבָאִים (סובאים) [סָבָאִים] מִמִּדְבָּר וַיִּתְּנוּ צְמִידִים אֶל־יְדֵיהֶן וַעֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת עַל־רָאשֵׁיהֶן׃

וקול המון. של עכו״ם רבות היו בה ולא המון של מלחמה אלא קול המון שליו׃

ואל אנשים. בשביל אנשים ושל אנשים היו אותו המון ולא של בהמה׃

מרוב אדם. שהיו בתוכה המובאים לנאוף מן המדבר׃

סבאים. שהיו דרין סביב לה משכיניה עמון ומואב וכן תרגום סבאים מסחור סחור׃

ויתנו. אהלה ואהליבה **צמידים אל ידיהן.** להתקשט לנאוף כלומר עמון ומואב מתוך שהן רבים היא מתקשטת ומתפארת להם ומתוך שהם שכיניה מתפארת לעיניהם בקישוטיה לפיכך ויתנו אהלה ואהליבה צמידים על ידיהם כדי שיהו נאות בעיני הנואפים וי״ו של ויתנו יתירה כמו אותה של עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה (שמות יד) וכמו אותך של ואשר לא שם לבו אל דבר ה׳ ויעזב (שם ט):

מ״ג **וָאֹמַר לַבָּלָה נְאוּפִים (עת) [עַתָּה] (יזנה) [יִזְנוּ] תַזְנוּתָהּ וָהִיא׃**

ואומר לבלה נאופים. עתה יזנו וגו׳ אמר לי לבי על זו שבלתה והזקינה בנאופים מעתה שהזקינה יזנו תזנותיה ממנה ותצא תאות זנותה מלבה ותחזור בה והרי היא עודנה בזנוניה כאשר בתחלה:

יזנו. יצאו כל זונה תרגום נפקת ברא כך שמעתי וכן ת״י:

לבלה נאופים. כמו לבלה בנאופים כאשר תאמר ותשב בית אביה (בראשית לה) כמו בבית אביה ירחצו מים (שמות ל) כמו ירחצו במים ויצאה חנם (שם כא) ואם בית אישה נדרה (במדבר ל׳:י״א) וכן פירש דונש ומנחם חברו עם תבל עשו (ויקרא כ) ולא יתכנו דבריו:

מ״ד **וַיָּבֹוא אֵלֶיהָ כְּבוֹא אֶל־אִשָּׁה זוֹנָה כֵּן בָּאוּ אֶל־אָהֳלָה וְאֶל־אָהֳלִיבָה אִשֹּׁת הַזִּמָּה׃**

ויבוא אליה. כל אשר מלאו לבו:

אשות הזמה. נשי הזמה:

מ״ה **וַאֲנָשִׁים צַדִּיקִם הֵמָּה יִשְׁפְּטוּ אוֹתָהֶם מִשְׁפַּט נֹאֲפוֹת וּמִשְׁפַּט שֹׁפְכוֹת דָּם כִּי נֹאֲפֹת הֵנָּה וְדָם בִּידֵיהֶן׃ {ס}**

ואנשים צדיקים. אנשים דיינים שרי מלך בבל ומלך אשור וי״ת זכאין בקיבליהון לפי מעשיהן של אלו הזונות צדיקים העכו״ם מהנה:

משפט נאפות ומשפט שופכות דם. כמו שמפורש אחריו:

מ״ו **כִּי כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הַעֲל�ֵה עֲלֵיהֶם קָהָל וְנָתֹן אֹתָן לְזַעֲוָה וְלָבָז׃**

העלה. ונתון, וברא, כולן לשון עשה ופעול הם:

מ״ז **וְרָגְמוּ עֲלֵיהֶן אֶבֶן קָהָל וּבְרָא אוֹתָן בְּחַרְבוֹתָם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם יַהֲרֹגוּ וּבָתֵּיהֶן בָּאֵשׁ יִשְׂרֹפוּ׃**

ורגמו עליהן אבן. הריגת בניהן ובנותיהן ושריפת בתיהן הוא משפט נואפות:

וברא אתהן בחרבותם. הוא משפט שופכות דם וברא לשון קציצה וכן ובראתו דיער יהיה לך בספר (יהושע י״ז:י״ז):

מ״ח **וְהִשְׁבַּתִּי זִמָּה מִן־הָאָרֶץ וְנִוַּסְרוּ כָּל־הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמַּתְכֶנָה׃**

מ״ט **וְנָתְנוּ זִמַּתְכֶנָה עֲלֵיכֶן וְחַטֹּאֵי גִלּוּלֵיכֶן תִּשֶּׂאינָה וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {פ}**

ונתנו זמתכנה עליכן. שופטיכן יתנו את משפט זמתכן בראשיכן:

פרק כ״ד

א׳ **וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי בַּשָּׁנָה הַתְּשִׁיעִית בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ לֵאמֹר׃**

התשיעית. לצדקיהו:

ב׳ **בֶּן־אָדָם (כתוב) [כְּתָב־]לְךָ אֶת־שֵׁם הַיּוֹם אֶת־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה סָמַךְ מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶל־יְרוּשָׁלַם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה׃**

סמך מלך בבל. היום צר עליה:

ג׳ **וּמְשֹׁל אֶל־בֵּית־הַמֶּרִי מָשָׁל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה שְׁפֹת הַסִּיר שְׁפֹת וְגַם־יְצֹק בּוֹ מָיִם׃**

שפות הסיר. ע״פ הכירה במקום מושבה היא קרויה שפיתה בלשון המשנה שאמרו רבותינו מקום שפיתת שתי קדירות ועוד שנינו אחד שופת את הקדירה ואחד נותן לתוכה מים ואחד נותן לתוכה תבלין למדנו שהשפיתה היא הושבתה על פי הכירה עד שלא יתנו לתוכה כלום והדוגמא זו על

ירושלים שאמרתם (לעיל) עליה היא הסיר עתה בא העת שתהיה לסיר ואתם בתוכה לבשר יבא נבוכדנצר ויתננה על האור, ומנחם פירש לשון שימה:

וגם יצוק בו מים. הם צרכי המצור, יצוק כמו שפוך:

ד אֶסֹף נְתָחֶיהָ אֵלֶיהָ כָּל־עַתָּח טוֹב יָרֵךְ וְכָתֵף מִבְחַר עֲצָמִים מַלֵּא:

אסוף נתחיה אליה. מיראת המצור אספו לתוכה כל ראשיה ושריה:

כל נתח טוב. כל גבר גיבר אימתן וגבר עביד קרב כן ת"י:

ה מִבְחַר הַצֹּאן לָקוֹחַ וְגַם דּוּר הָעֲצָמִים תַּחְתֶּיהָ רַתַּח רְתָחֶיהָ גַּם־בָּשְׁלוּ עֲצָמֶיהָ בְּתוֹכָהּ: {ס}

מבחר הצאן לקוח. קח אתה נבוכדנצר את מבחר חייליך סביבותיה כן ת"י ואינו מיושב על ענין הסיר וכן צריך לפותרו מבחר ישראל יבאו ויכנסו בתוכה:

וגם דור העצמים תחתיה. סדר וערך העצמים תחת שאר האיברים כלומר ילחמו הגבורים בשביל החלשים ויסמכו אלו עליהן, דור לשון עריכה וכן יצנפך צנפה כדור (ישעיהו כ"ב:י"ח) שורות היקף גייסות וכן שורה תרגום דרא מנחם פירש כמו אני אגדיל המדורה:

רתח רתחיה. ואחר שיהו כולם לתוכה יקרבו כלי המצור והמלחמה אל העיר:

ו לָכֵן כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה אוֹי עִיר הַדָּמִים סִיר אֲשֶׁר חֶלְאָתָהּ בָּהּ וְחֶלְאָתָהּ לֹא יָצְאָה מִמֶּנָּה לִנְתָחֶיהָ לִנְתָחֶיהָ הוֹצִיאָהּ לֹא־נָפַל עָלֶיהָ גּוֹרָל:

חלאתה. זוהמתה שמוציאין מעל פיה על ידי הרתחתה שקורין אשקומ"א בלע"ז כלומר לא יצאו ממנה רשעים שבה:

לנתחיה לנתחיה. גלות אחר גלות היוצא ונפל אל הכשדים איש איש לבדו:

לא נפל עליה גורל. לא כשאר קדירות שמוציאין נתחיהן יחד לתתה לפני כל אחד ואחד חלקו וגורלו ויונתן תרגם מדלא יתעביד בה תיובא לא נפל עליה גורלו של מקום:

ז כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ הָיָה עַל־צְחִיחַ סֶלַע שָׂמַתְהוּ לֹא שְׁפָכַתְהוּ עַל־הָאָרֶץ לְכַסּוֹת עָלָיו עָפָר:

צחיח. שעיעות:

לא שפכתהו על הארץ וגו'. ת"י בזידו ובדרע מרומם שפכתיה לא שפכתיה בשלו למיעבד עלוהי תיובא, ורבותינו פירשוהו בדמו של זכריה בן יהוידע לא נהגו בו לא כדם הצבי ולא כדם האיל:

ח לְהַעֲלוֹת חֵמָה לִנְקֹם נָקָם נָתַתִּי אֶת־דָּמָהּ עַל־צְחִיחַ סֶלַע לְבִלְתִּי הִכָּסוֹת: {פ}

להעלות חמה. לפני צויתי לאותו דם שלא יבלע בקרקע כדי שיזכר לנקום נקמתו:

ט לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אוֹי עִיר הַדָּמִים גַּם־אֲנִי אַגְדִּיל הַמְּדוּרָה:

המדורה. הסק גדולה פואיא"ה בלע"ז:

י הַרְבֵּה הָעֲצִים הַדְלֵק הָאֵשׁ תֻּם הַבָּשָׂר וְהֵרָקַח הַמְּרֻקָּחָה וְהָעֲצָמוֹת יֵחָרוּ:

הרבה העצים הדלק האש. להרבות העצים ולהדליק האש:

התם הבשר והרקח המרקחה. כשהבשר חם מעל העצמות והוא מצטמק ומעורב ברוטב ומגיס בכף דומה למרקחת פטום סממנין שמערבין אותה יפה יפה ומתוך צימוק הבשר עשנה נהפך לתוכה שקורין אאורש"יר בלע"ז וזהו שאמר והעצמות יחרו יבשו ויעשנו לשון חרה מני חורב (איוב כ"ט) וכן למען תחם וחרה נחשתה כדרך קדירה שתמו מימיה ברתיחתה מתחממת ונשרפין חרסיה והתבשיל מתקלקל:

יא וְהַעֲמִידֶהָ עַל־גֶּחָלֶיהָ רֵקָה לְמַעַן תֵּחַם וְתֻרַּת נְחֻשְׁתָּהּ וְנִתְּכָה בְתוֹכָהּ טֻמְאָתָהּ תִּתַּם חֶלְאָתָהּ:

תתום חלאתה. תכלה זוהמתה ותבלע בנחשתה סיר של נחשת היא:

יב תְּאֻנִּים הֶלְאָת וְלֹא־תֵצֵא מִמֶּנָּה רַבַּת חֶלְאָתָהּ בְּאֵשׁ חֶלְאָתָהּ:

תאונים הלאת. בתואנה ותרמית הלאת את העניים לכן לא יצאו ממנה רשעי׳ שבתוכה אלא באש פורענותה יכלו׃

י״ג בְּטֻמְאָתֵךְ זִמָּה יַעַן טִהַרְתִּיךְ וְלֹא טָהַרְתְּ מִשִּׁמְאָתֵךְ לֹא תִטְהֲרִי־עוֹד עַד־הֲנִיחֹתִי אֶת־חֲמָתִי בָּךְ׃

בטומאתך. בטומאה של זמה תכלה׃

יען טיהרתיך. להוכיח ע״פ הנביאים ולא טהרת וגו׳׃

י״ד אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי בָּאָה וְעָשִׂיתִי לֹא־אֶפְרַע וְלֹא־אָחוּס וְלֹא אֶנָּחֵם כִּדְרָכַיִךְ וְכַעֲלִילוֹתַיִךְ שָׁפְטוּךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {פ}

לא אפרע. לא אבטל גזירתי׃

ולא אנחם. לשוב ממחשבתי הרעה אשר דברתי לעשות לך׃

ט״ו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

ט״ז בֶּן־אָדָם הִנְנִי לֹקֵחַ מִמְּךְ אֶת־מַחְמַד עֵינֶיךְ בְּמַגֵּפָה וְלֹא תִסְפֹּד וְלֹא תִבְכֶּה וְלוֹא תָבוֹא דִּמְעָתֶךָ׃

מחמד עיניך. אשתך כמו שהענין מוכיח בסופו׃

י״ז הֵאָנֹק | דֹּם מֵתִים אֲבֶל לֹא־תַעֲשֶׂה פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בִּרְגְלֶיךָ וְלֹא תַעְטֶה עַל־שָׂפָם וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכָל׃

האנק. התמקמק בשתיקה שוא״ש דמוני״ן בלע״ז׃

פארך. תפילין כל אלה מצות אבלים ואתה חילוף אבל אסור בתפילין וסנדל וחייב בעטיפת הראש ומברין אותו סעודה ראשונה משל אחרים׃

י״ח וָאֲדַבֵּר אֶל־הָעָם בַּבֹּקֶר וַתָּמָת אִשְׁתִּי בָּעֶרֶב וָאַעַשׂ בַּבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי׃

כאשר צויתי. שלא לנהוג אבילות׃

י״ט וַיֹּאמְרוּ אֵלַי הָעָם הֲלֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָנוּ כִּי אַתָּה עֹשֶׂה׃

מה אלה לנו. מה הרמזים הללו עלינו׃

כ׳ וָאֹמַר אֲלֵיהֶם דְּבַר־יְהוָה הָיָה אֵלַי לֵאמֹר׃

כ״א אֱמֹר | לְבֵית יִשְׂרָאֵל כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם מַחְמַד עֵינֵיכֶם וּמַחְמַל נַפְשְׁכֶם וּבְנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ׃

אשר עזבתם. בירושלים כשיצאתם בגולה׃

כ״ב וַעֲשִׂיתֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי עַל־שָׂפָם לֹא תַעְטוּ וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵלוּ׃

ועשיתם כאשר עשיתי. לא תנהגו אבילות כי אין מנחמין לכם שאין בכם אחד שלא יהיה אבל ואין אבילות אלא במקום מנחמים, ד״א שתהיו יראים לבכות לפני הכשדים שאתם בתוכם׃

שפם. גרינו״ן בלע״ז׃

כ״ג וּפְאֵרְכֶם עַל־רַאשֵׁיכֶם וְנַעֲלֵיכֶם בִּרְגְלֵיכֶם לֹא תִסְפְּדוּ וְלֹא תִבְכּוּ וּנְמַקְתֶּם בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם וְנֶהֱמֹתֶם אִישׁ אֶל־אָחִיו׃

ונמקותם. אישרויי״ן דמוני״ן בלע״ז׃

כ״ד וְהָיָה יְחֶזְקֵאל לָכֶם לְמוֹפֵת כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה תַּעֲשׂוּ בְּבוֹאָהּ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {ס}

בבואה. באה הרעה הזאת׃

כ״ה וְאַתָּה בֶן־אָדָם הֲלוֹא בְּיוֹם קַחְתִּי מֵהֶם אֶת־מָעוּזָּם מְשׂוֹשׂ תִּפְאַרְתָּם אֶת־מַחְמַד עֵינֵיהֶם וְאֶת־מַשָּׂא נַפְשָׁם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם׃

משא נפשם. שנפשם מתנשאה בהם׃

כ״ו בַּיּוֹם הַהוּא יָבוֹא הַפָּלִיט אֵלֶיךָ לְהַשְׁמִעֲוֹת אָזְנָיִם׃

ביום ההוא. א״א לבא הפליט ביום החורבן וכן פתרונו ביום ההוא שיבא הפליט אליך להשמיע אזנך ביום ההוא יפתח פיך׃

להשמעות אזנים. לבשר בשורה שהוכתה העיר׃

כ״ז בַּיּוֹם הַהוּא יִפָּתַח פִּיךָ אֶת־הַפָּלִיט וּתְדַבֵּר וְלֹא תֵאָלֵם עוֹד וְהָיִיתָ לָהֶם לְמוֹפֵת וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ {פ}

את הפליט. עם הפליט׃

ותדבר ולא תאלם. לפי שאמרתי לך ונאלמת ולא תהיה להם וגו׳ מעתה יראו שדבריך אמת ולא תאלם עוד מהתנבאות להם׃

פרק כ״ה

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

ב׳ בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן וְהִנָּבֵא עֲלֵיהֶם׃

ג׳ וְאָמַרְתָּ לִבְנֵי עַמּוֹן שִׁמְעוּ דְּבַר־אֲדֹנָי יֱהוִה כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן אָמְרֵךְ הֶאָח אֶל־מִקְדָּשִׁי כִּי־נֶחָל וְאֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל כִּי נָשַׁמָּה וְאֶל־בֵּית יְהוּדָה כִּי הָלְכוּ בַגּוֹלָה׃

האח. לשון שמחה׃

כי נחל. כי ננחל והיה מורשה לאחרים׃

ד׳ לָכֵן הִנְנִי נֹתְנֵךְ לִבְנֵי־קֶדֶם לְמוֹרָשָׁה וְיִשְׁכְּנוּ טִירוֹתֵיהֶם בָּךְ וְנָתְנוּ בָךְ מִשְׁכְּנֵיהֶם הֵמָּה יֹאכְלוּ פִרְיֵךְ וְהֵמָּה יִשְׁתּוּ חֲלָבֵךְ׃

לבני קדם. כשדים וארם לצד מזרח הם׃

ה׳ וְנָתַתִּי אֶת־רַבָּה לִנְוֵה גְמַלִּים וְאֶת־בְּנֵי עַמּוֹן לְמִרְבַּץ־צֹאן וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ {פ}

ו׳ כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן מָחַאֲךָ יָד וְרַקַּעַךְ בְּרֶגֶל וַתִּשְׂמַח בְּכָל־שָׁאטְךָ בְּנֶפֶשׁ אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃

יען מחאך יד ורקעך ברגל. לשם שמחה ואע״פ שבראש הספר (לעיל ו) אמר כן לענין אבל הכה בכפך ורקע ברגליך ואמור האח יש דברים שעושין אותם לאבל ולשמחה אבל אין עניינם שוה וכן חלילים לכלה ולמת׃

ורקעך. לשון מרפס׃

בכל שאטך. לשון בזיון פותרין בו כמו ויבז עשו (בראשית כ״ה:ל״ד) שתרגום אונקלוס ושאט עשו ואני אומר שאט לשון שטף גולוזמנ״ט בלע״ז׃

ז׳ לָכֵן הִנְנִי נָטִיתִי אֶת־יָדִי עָלֶיךָ וּנְתַתִּיךָ (לבג) [לְבַז] לַגּוֹיִם וְהִכְרַתִּיךָ מִן־הָעַמִּים וְהַאֲבַדְתִּיךָ מִן־הָאֲרָצוֹת אַשְׁמִידְךָ וְיָדַעְתָּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃ {פ}

ח׳ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן אֲמֹר מוֹאָב וְשֵׂעִיר הִנֵּה כְּכָל־הַגּוֹיִם בֵּית יְהוּדָה׃

הנה ככל הגוים בית יהודה. בטלה אהבת הקב״ה מהם ונמאסו לתת ביד נבוכדנצר כשאר העכו״ם ומדרש אגדה שנכנסו להיכל וקפלו צורות הכרובים שצר שלמה על קיר ההיכל כמער איש ולויות (מלכים א ז׳:ל״ו) והוציאום לחוץ אמרו ראו אלו שהיו מראים עצמם כצנועים במה היו עוסקין׃

ט׳ לָכֵן הִנְנִי פֹתֵחַ אֶת־כָּתֶף מוֹאָב מֵהֳעָרִים מֵעָרָיו מִקְצֵהוּ צְבִי אֶרֶץ בֵּית הַיְשִׁימֹת בַּעַל מְעוֹן (וקריתמה) [וְקִרְיָתָיְמָה]׃

הנני פותח. את מבצרי ארץ מואב אשר בספר בסוף גבולם הוא הכתף סוף גבול ארצם כמו (שמות כ״ז:ט״ו) ולכתף השנית אל הכתף דמתרגם לעיברא׃

י׳ לִבְנֵי־קֶדֶם֙ עַל־בְּנֵ֣י עַמּ֔וֹן וּנְתַתִּ֖יהָ לְמוֹרָשָׁ֑ה לְמַ֨עַן לֹא־תִזָּכֵ֥ר בְּנֵי־עַמּ֖וֹן בַּגּוֹיִֽם׃

לבני קדם. אפתה אותם שיבאו על בני עמון דרך ארץ מואב׃

י״א וּבְמוֹאָ֖ב אֶֽעֱשֶׂ֣ה שְׁפָטִ֑ים וְיָדְע֖וּ כִּֽי־אֲנִ֥י יְהוָֹֽה׃ {פ}

י״ב כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֔י יְהוִ֔ה יַ֚עַן עֲשׂ֣וֹת אֱד֔וֹם בִּנְקֹ֖ם נָקָ֣ם לְבֵ֣ית יְהוּדָ֑ה וַיֶּאְשְׁמ֥וּ אָשֹׁ֖ם וְנִקְמ֥וּ בָהֶֽם׃

י״ג לָכֵ֕ן כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֔י יְהוִ֔ה וְנָטִ֥יתִי יָדִ֖י עַל־אֱד֑וֹם וְהִכְרַתִּ֤י מִמֶּנָּה֙ אָדָ֣ם וּבְהֵמָ֔ה וּנְתַתִּ֥יהָ חָרְבָּ֖ה מִתֵּימָ֑ן וּדְדָ֣נָה בַּחֶ֔רֶב יִפֹּֽלוּ׃

ודדנה. ויתבי דדן׃

י״ד וְנָתַתִּ֤י אֶת־נִקְמָתִי֙ בֶּאֱד֔וֹם בְּיַד־עַמִּ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל וְעָשׂ֣וּ בֶאֱד֗וֹם כְּאַפִּ֤י וְכַחֲמָתִי֙ וְיָדְע֣וּ אֶת־נִקְמָתִ֔י נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יְהוִֽה׃

ביד עמי ישראל. הם יהיו שלוחי לנקום נקמתי׃

ט״ו כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֔י יְהוִ֔ה יַ֚עַן עֲשׂ֣וֹת פְּלִשְׁתִּ֔ים בִּנְקָמָ֖ה וַיִּנָּקְמ֣וּ נָקָ֑ם בְּשִׁאָ֤ט בְּנֶ֙פֶשׁ֙ לְמַשְׁחֵ֣ית אֵיבַ֔ת עוֹלָֽם׃

יען עשות פלשתים בנקמה. בשנאה ובפרך כאדם הנוקם נקמתו באויבו׃

ט״ז לָכֵ֕ן כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֔י יְהוִ֔ה הִנְנִ֥י נוֹטֶ֛ה יָדִ֖י עַל־פְּלִשְׁתִּ֑ים וְהִכְרַתִּ֤י אֶת־כְּרֵתִים֙ וְהַאֲבַדְתִּ֔י אֶת־שְׁאֵרִ֖ית חוֹף־הַיָּֽם׃

את כרתים. עמא דחייבין לאישתיצאה ואומר אני לפי שראיתי במקום אחר קורא אל פלשתים כרתים היו יושבי חבל הים גוי כרתים (צפניה ב׳:ה׳) ואינו קורא כן לאומה אחרת נראה בעיני שיש גבול בפלשתים ששמו כרתי וכן אני מוצא בספר (שמואל (א׳ ל׳) בגדוד ששרף את צקלג אנחנו פשטנו על נגב הכרתי׃

חוף הים. מארק״א בלע״ז הם פלשתים שיושבים במקצוע דרומית מערבית של גבול ארץ ישראל על הים האחרון׃

י״ז וְעָשִׂ֥יתִי בָ֛ם נְקָמ֥וֹת גְּדֹל֖וֹת בְּתוֹכְחֹ֣ות חֵמָ֑ה וְיָדְע֣וּ כִֽי־אֲנִ֤י יְהוָה֙ בְּתִתִּ֣י אֶת־נִקְמָתִ֔י בָּ֖ם׃ {פ}

פרק כ״ו

א׳ וַיְהִ֗י בְּעַשְׁתֵּ֤י־עֶשְׂרֵה֙ שָׁנָ֔ה בְּאֶחָ֖ד לַחֹ֑דֶשׁ הָיָ֥ה דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

בעשתי עשרה. לצדקיהו׃

ב׳ בֶּן־אָדָ֗ם יַ֚עַן אֲשֶׁר־אָמְרָ֣ה צ֔וֹר עַל־יְרוּשָׁלַ֖͏ִם֙ הֶ֣אָח֔ נִשְׁבְּרָ֥ה דַלְתוֹת֙ הָעַמִּ֔ים נָסַ֖בָּה אֵלַ֣י אִמְלְאָ֑ה הֻחֳרָֽבָה׃

על ירושלים. שהיתה במצור׃

האח. לשון קול שמחה׃

נשברה דלתות העמים. עיר שכל העכו״ם היו נכנסים לה לסחורה מעתה תשבר כי לא ילך המצור מעליה עד תלכד׃

נסבה אלי. מעתה הוסבה סחורות העמים אלי׃

אמלאה החרבה. אתמלא אני מן העיר ירושלים החרבה׃

ג׳ לָכֵ֕ן כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֔י יְהוִ֔ה הִנְנִ֥י עָלַ֖יִךְ צ֑וֹר וְהַעֲלִיתִ֤י עָלַ֙יִךְ֙ גּוֹיִ֣ם רַבִּ֔ים כְּהַעֲל֥וֹת הַיָּ֖ם לְגַלָּֽיו׃

ד׳ וְשִׁחֲת֣וּ חֹמ֣וֹת צ֔וֹר וְהָרְס֖וּ מִגְדָּלֶ֑יהָ וְסִחֵ֤יתִי עֲפָרָהּ֙ מִמֶּ֔נָּה וְנָתַתִּ֥י אוֹתָ֖הּ לְצָחְתִּ֥ים סָֽלַע׃

וסחיתי. ועקרתי כמו בית גאים יסח ה׳ (משלי ט״ו:כ״ה) ונסחתם מעל (דברים כח):

לצחיח סלע. לפי שהיתה בנויה בסלע בתוך הים כשתנתץ ויסח עפרה אל הים נשאר הסלע חלק וכן ת״י לשעיעות כיף גלי:

ה׳ מִשְׁטַח חֲרָמִים תִּהְיֶה בְּתוֹךְ הַיָּם כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה וְהָיְתָה לְבַז לַגּוֹיִם:

משטח חרמים. על הסלע ישטחו הדייגים את חרמי מכמרותם לנגבם:

ו׳ וּבְנוֹתֶיהָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב תֶּהָרַגְנָה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה: {פ}

ובנותיה אשר בשדה. הכפרים המשועבדות לה סביבותיה:

ז׳ כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי מֵבִיא אֶל־צֹר נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל מִצָּפוֹן מֶלֶךְ מְלָכִים בְּסוּס וּבְרֶכֶב וּבְפָרָשִׁים וְקָהָל וְעַם־רָב:

ח׳ בְּנוֹתַיִךְ בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב יַהֲרֹג וְנָתַן עָלַיִךְ דָּיֵק וְשָׁפַךְ עָלַיִךְ סֹלְלָה וְהֵקִים עָלַיִךְ צִנָּה:

והקים עליך צנה. ויקים עליך די מזיינין בתרסין:

ט׳ וּמְחִי קָבְלוֹ יִתֵּן בְּחֹמוֹתַיִךְ וּמִגְדְּלֹתַיִךְ יִתֹּץ בְּחַרְבוֹתָיו:

ומחי קבלו. הוא אחד מתחבולות המצור לזרוק אבנים גדולות ומכה כנגדו אילקולי״אה דשאפורי״ירא בלע״ז ויש לועזים קבלו דשארבלי״טא בלעז ויש לועזין פוריירא בלע״ז:

בחרבותיו. באומנות חורבן שיביא עמו:

י׳ מִשִּׁפְעַת סוּסָיו יְכַסֶּךָּ אֲבָקָם מִקּוֹל פָּרָשׁ וְגַלְגַּל וָרֶכֶב תִּרְעַשְׁנָה חוֹמוֹתַיִךְ בְּבֹאוֹ בְּשְׁעָרַיִךְ כִּמְבוֹאֵי עִיר מְבֻקָּעָה:

משפעת סוסיו. כשיש סוסים הרבה מעלים אבק ברגליהם ועולה ונעשה כענן ומחשיך הארץ הוא קרוי שפעת וכן ושפעת מים תכסך (איוב כב) דלאפוי״שון בלע״ז:

כמבוא עיר מבוקעה. כמה דעלין לקרתי דמתרעא משור שנפרצה חומתה:

י״א בְּפַרְסוֹת סוּסָיו יִרְמֹס אֶת־כָּל־חוּצוֹתַיִךְ עַמֵּךְ בַּחֶרֶב יַהֲרֹג וּמַצְּבוֹת עֻזֵּךְ לָאָרֶץ תֵּרֵד:

י״ב וְשָׁלְלוּ חֵילֵךְ וּבָזְזוּ רְכֻלָּתֵךְ וְהָרְסוּ חוֹמוֹתַיִךְ וּבָתֵּי חֶמְדָּתֵךְ יִתֹּצוּ וַאֲבָנַיִךְ וְעֵצַיִךְ וַעֲפָרֵךְ בְּתוֹךְ מַיִם יָשִׂימוּ:

רכולתך. סחורתך:

י״ג וְהִשְׁבַּתִּי הָמוֹן שִׁיָרַיִךְ וְקוֹל כִּנּוֹרַיִךְ לֹא יִשָּׁמַע עוֹד:

י״ד וּנְתַתִּיךְ לְצָחִיחַ סֶלַע מִשְׁטַח חֲרָמִים תִּהְיֶה לֹא תִבָּנֶה עוֹד כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: {ס}

ט״ו כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לְצֹר הֲלֹא | מִקּוֹל מַפַּלְתֵּךְ בָּאֲנֹק חָלָל בֶּהָרֵג הֲרֹג בְּתוֹכֵךְ יִרְעֲשׁוּ הָאִיִּים:

ט״ז וְיָרְדוּ מֵעַל כִּסְאוֹתָם כָּל נְשִׂיאֵי הַיָּם וְהֵסִירוּ אֶת־מְעִילֵיהֶם וְאֶת־בִּגְדֵי רִקְמָתָם יִפְשָׁטוּ חֲרָדוֹת | יִלְבָּשׁוּ עַל־הָאָרֶץ יֵשֵׁבוּ וְחָרְדוּ לְרָגָעִים וְשָׁמְמוּ עָלָיִךְ:

וחרדו לרגעים. לשברים פן יבא עליהם גם הם כשברך:

לרגעים. לשון שבר כמו (ישעיה נא) רוגע הים עורי רגע (איוב כו) על רגעי ארץ (תהלים לה) על דכאי ארץ ומנחם פירשו לשון רגע כמו כי רגע באפו (שם ל):

ושממו. לשון תמהון:

י״ז וְנָשְׁאוּ עָלַיִךְ קִינָה וְאָמְרוּ לָךְ אֵיךְ אָבַדְתְּ נוֹשֶׁבֶת מִיַּמִּים הָעִיר הַהֲלֻלָה אֲשֶׁר הָיְתָה חֲזָקָה בַּיָּם הִיא וְיֹשְׁבֶיהָ אֲשֶׁר־נָתְנוּ חִתִּיתָם לְכָל־יוֹשְׁבֶיהָ׃

נושבת מימים. יש נוקדין רפי ופותרין מיושבת מימים קדמונים ויש נוקדים דגש ופותרין מיושבת בחזקה על ידי ימים הסובבים לה וכן תרגם יונתן וכן הוא׃

אשר נתנו חתיתם. סביבות לכל היושבים׃

חתיתם. לורדפריימ״נט בלע״ז׃

י״ח עַתָּה יֶחֶרְדוּ הָאִיִּים בְּיוֹם מַפַּלְתֵּךְ וְנִבְהֲלוּ הָאִיִּים אֲשֶׁר־בַּיָּם מִצֵּאתֵךְ׃ {ס}

האין. כמו האיים׃

מצאתך. מיציאתך בגולה׃

י״ט כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּתִתִּי אֹתָךְ עִיר נֶחֱרֶבֶת כֶּעָרִים אֲשֶׁר לֹא־נוֹשָׁבוּ בְּהַעֲלוֹת עָלַיִךְ אֶת־תְּהוֹם וְכִסּוּךְ הַמַּיִם הָרַבִּים׃

בהעלות עליך את תהום. באסקותי עליך משריית עממין דסגיאין כמו תהומא ויחפונך עממין סגיאין כן ת״י וכמשמעו בתחלה נתנה ביד נבוכדנצר וסוף עלה הים וטבעה׃

כ׳ וְהוֹרַדְתִּיךְ אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר אֶל־עַם עוֹלָם וְהוֹשַׁבְתִּיךְ בְּאֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת כֶּחָרְבוֹת מֵעוֹלָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר לְמַעַן לֹא תֵשֵׁבִי וְנָתַתִּי צְבִי בְּאֶרֶץ חַיִּים׃

את יורדי בור. עם יורדי גיהנם׃

אל עם עולם. עם שאר העכו״ם אשר שם מעולם׃

כחרבות מעולם. כערים אשר חרבו מאז כסדום וחבירותיה׃

ונתתי צבי בארץ חיים. ואתן התפארת בירושלי׳׃

כ״א בַּלָּהוֹת אֶתְּנֵךְ וְאֵינֵךְ וְתִבָּקְשִׁי וְלֹא־תִמָּצְאִי עוֹד לָעוֹלָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {פ}

בלהות. פרשו יונתן בלהות כדלא הוית והפותרים אומרים ל׳ מקום מרקד שעירי׳ ומזיקי׳׃

פרק כ״ז

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

ב׳ וְאַתָּה בֶן־אָדָם שָׂא עַל־צֹר קִינָה׃

ג׳ וְאָמַרְתָּ לְצֹור (הישבתי) [הַיֹּשֶׁבֶת] עַל־מְבוֹאֹת יָם רֹכֶלֶת הָעַמִּים אֶל־אִיִּים רַבִּים {ס} כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה צֹור אַתְּ אָמַרְתְּ אֲנִי כְּלִילַת יָפְי׃

על מבואות ים. על הנמל שהספינות באות עד החומה והשערים והרבה כרכין יושבין על הים ואינה מקום נמל ואין הספינות יכולות לקרב אליהם׃

מבואות ים. פור״ט בלע״ז׃

רוכלת העמים. כך היה מנהגם סוחרים הבאים לה זה מצפון וזה מדרום לא היו רשאין לעשות סחורה זה עם זה אלא יושבי העיר לוקחין מזה ומוכרין לזה׃

את אמרת אני כלילת יופי. עד עכשיו הכל אומרי׳ על ירושלים כלילת יופי (איכה ב׳:ט״ו-ט״ז) משוש כל הארץ (תהילים מ״ח:ג׳) עכשיו את מתגאה לומר אני כלילת היופי סוף גמר היופי כלול בי׃

ד׳ בְּלֵב יַמִּים גְּבוּלַיִךְ בֹּנַיִךְ כָּלְלוּ יָפְיֵךְ׃

בוניך. ארדכלייך, ל׳ בנין׃

ה׳ בְּרוֹשִׁים מִשְּׁנִיר בָּנוּ לָךְ אֶת כָּל־לַחְתַּיִם אֶרֶז מִלְּבָנוֹן לָקָחוּ לַעֲשׂוֹת תֹּרֶן עָלָיִךְ׃

ברושים משניר. לפי שהיתה בנויה בים ובים אבדה המשילה הנביא לספינה משובחת שהכבידו משאה בתוכה וטבעה ברוח קדים׃

משניר. טור תלגא׃

את כל לוחתים. הלוחים שנעשית האניה מהם׃

ארז מלבנון. שם יער שהארזים מצויין בו׃

תורן. הוא העץ הזקוף וגבוה התקוע בספינה שבו תולין המפרש שקורין בוייל״א בלע״ז ובו נקבים בראשו שהחבל שמושכין בו הספינה נכנס ויוצא בו מש״ט בלע״ז׃

ו׳ אַלּוֹנִים מִבָּשָׁן עָשׂוּ מְשׁוֹטָיִךְ קַרְשֵׁךְ עָשׂוּ־שֵׁן בַּת־אָשֻׁרִים מֵאִיֵּי כִתִּים׃

אלונים. מן עץ סרק שקורין קיישנ״א בלע״ז׃

משוטיך. הם שרחבים בראשם שמנהיגין בהם האניה ריימ״ש בלע״ז׃

קרשך. הוא הקרש הרחב שבראש השני של ספינה אל מול התורן שבראשה אשר בו מהפכין את הספינה לכל צדדיה ומכוונין אותה אל הדרך ורב החובל אוחז בו ובלשון משנה קברניט ובלשון לעז גובריינא״ל׃

עשו שן בת אשורים. א״א לו להיות אלא של עץ וזהו בת אשורים כאלו הוא תיבה אחת לשון תדהר ותאשור (ישעיהו מ״א:י״ט) שניהם ת״י אשכרועין ואת קברניטה של צור המשיל לקרש של אשכרוע מצופה בשן ע״י מסמרים לנוי ולחוזק כי כן תרגם יונתן דפין דאשכרועין מכבשין בשן דפיל בית חופאה לא תיטרון כסויה לא יפול אבל יונתן פירש הקברניט הזה לפי עניין העיר על קרשי שעריה׃

ז׳ שֵׁשׁ־בְּרִקְמָה מִמִּצְרַיִם הָיָה מְפָרְשֵׂךְ לִהְיוֹת לָךְ לְנֵס תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן מֵאִיֵּי אֱלִישָׁה הָיָה מְכַסָּךְ׃

שש ברקמה. נגד שש עשוי בציורי רקמות׃

מפרשך. הוא שקורין בל״א סיג״ל ובלשונינו בווייל״א בלע״ז׃

להיות לך לנס. לפורשו על כלונס הארז ולהגביהו על התורן, נס בלשון משנה כלונס ובלע״ז פורקא׃

היה מכסך. לאהל ולגג על פני כל האניה׃

ח׳ יֹשְׁבֵי צִידוֹן וְאַרְוָד הָיוּ שָׁטִים לָךְ חֲכָמַיִךְ צוֹר הָיוּ בָךְ הֵמָּה חֹבְלָיִךְ׃

היו שטים לך. תופסי משוטיך להנהיגך׃

חובליך. אוחזי הקברניט לכוין וליישר האניה׃

ט׳ זִקְנֵי גְבַל וַחֲכָמֶיהָ הָיוּ בָךְ מַחֲזִיקֵי בְּדָקֵךְ כָּל־אֳנִיּוֹת הַיָּם וּמַלָּחֵיהֶם הָיוּ בָךְ לַעֲרֹב מַעֲרָבֵךְ׃

זקני גבל. אומני הבנין כמו שנאמר ובוני חירום והגבלים (מלכים א ה׳:ל״ב)׃

מחזיקי בדקך. מתקני בדקך שלא יכנסו בהם המים אפייטונ״ט טאקראוצ״א בלע״ז׃

כל אניות הים ומלחיהם. הספנים שלהם׃

היו בך. היו סביבך לשוט אל המדינות הרחוקות להביא הסחור׳ לתוכך׃

לערוב מערבך. ל׳ ערובה הם כל צורכי האדם שהוא חי בהם וממונו הוא ערובתו והצלתו לחייו גרנטיא״ה בלע״ז׃

י׳ פָּרָס וְלוּד וּפוּט הָיוּ בְחֵילֵךְ אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֵּךְ מָגֵן וְכוֹבַע תָּלוּ־בָךְ הֵמָּה נָתְנוּ הֲדָרֵךְ׃

י״א בְּנֵי אַרְוָד וְחֵילֵךְ עַל־חוֹמוֹתַיִךְ סָבִיב וְגַמָּדִים בְּמִגְדְּלוֹתַיִךְ הָיוּ שִׁלְטֵיהֶם תָּלוּ עַל־חוֹמוֹתַיִךְ סָבִיב הֵמָּה כָּלְלוּ יָפְיֵךְ׃

בני ארוד וחילך. ושאר חיל בני אדם היושבים בתוכך:

וגמדים. ת״י ואף קפוטקאי שמעתי משמו של רבי מנחם על שם שיורדין בים עד התהום משערי גומדי אמות עומקה נקראו גמדים אנדוי״ש בלע״ז ויש פותרים שהם ננסים ונכנסין במדת אמה:

שלטיהם. הם אשפות שנותנין בהם חצים כמו (ירמיה כא) הברו החיצים מלאו השלטים קויכרינ״ה בלע״ז:

תלו. הרבה תלי תלים:

י״ב תַּרְשִׁישׁ סֹחֲרֵתֵךְ מֵרֹב כָּל־הׇון בְּכֶסֶף בַּרְזֶל בְּדִיל וְעוֹפֶרֶת נָתְנוּ עִזְבוֹנָיִךְ:

תרשיש. ים ששמה תרשיש:

מרוב כל הון. שהיה בתוכך ובטוחים הסוחרים שימצאו בך סחורה הראויה להם:

בדיל. אשטיי״ן בלע״ז:

עזבוניך. חוזקיך ועוזרך כמו (נחמיה ג׳:ח׳) ויעזבו את ירושלים עד החומה וממונו של אדם הוא חזקו המעמידו על רגליו:

י״ג יָוָן תֻּבַל הֵמָּה רֹכְלַיִךְ בְּנֶפֶשׁ אָדָם וּכְלֵי נְחֹשֶׁת נָתְנוּ מַעֲרָבֵךְ:

בנפש אדם. עבדים ושפחות למכור:

י״ד מִבֵּית תּוֹגַרְמָה סוּסִים וּפָרָשִׁים וּפְרָדִים נָתְנוּ עִזְבוֹנָיִךְ:

ט״ו בְּנֵי דְדָן רֹכְלַיִךְ אִיִּים רַבִּים סְחֹרֶת יָדֵךְ קַרְנוֹת שֵׁן (והובנים) [וְהָבְנִים] הֵשִׁיבוּ אֶשְׁכָּרֵךְ:

ידך. מקומך:

קרנות שן והבנים. קרני יעלים ועצמות פיל וטווסים עופות ששמן פאו״ן בלע״ז:

השיבו אשכרך. הביאו לך תשורה:

ט״ז אֲרָם סֹחֲרֵתֵךְ מֵרֹב מַעֲשַׂיִךְ בְּנֹפֶךְ אַרְגָּמָן וְרִקְמָה וּבוּץ וְרָאמֹת וְכַדְכֹּד נָתְנוּ בְּעִזְבוֹנָיִךְ:

ארם סוחרתך. באבנים טובות האמורות במקרא וארגמן ורקמה ובוץ:

מרוב מעשיך. מתוך שהיו יודעים בנשיאיך ושריך שמראין להם מעשה נוי ותפארת לתכשיט:

בנופך. איקרבונקל״א בלעז:

י״ז יְהוּדָה וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֵמָּה רֹכְלַיִךְ בְּחִטֵּי מִנִּית וּפַנַּג וּדְבַשׁ וָשֶׁמֶן וְצֳרִי נָתְנוּ מַעֲרָבֵךְ:

בחטי מנית. שם מקום שחיטיה יפות כמו עד בואך מנית (שופטים יח) ומדרש אגדה חטין יפין וגסין הנמכרים במניין ויונתן תרגם בחטי ריחוש לשון קבוצת מניינים הרבה טרוקא״ס בלע״ז וחבירו בפסיקתא מה הדם רחוש בעלין אף לאה רחושה בבנים ולא ידעתי מהו מפי רבי שמעון מצאתי שמצא במקרא תרגום ירושלמי בחיטי מנית ופנג דחושלא וקלמא שערי דחושלא שבגמרא אנו שונים שעורים קלופים ואומר אני מנית לשון מנות מאכל מזומן ואף לפי נקוד דגש דרכו של יונתן לתרגם התיבה פעם משמעה פעם מדרשה כן תרגם וגם שם העיר המונה אנו נוקדים שם והמונה לא מפיק ה״א ותרגם אף לתמן יתרמון קטולי קרתא דסגיאין איתרגושתהא:

ופנג. ראיתי בספר יוסף הכהן עץ אפרסמון הוא פנג והיו מצויין ביריחו ועל שם ריח הטוב נקראת יריחו באלסמ״א בלע״ז:

י״ח דַּמֶּשֶׂק סֹחֲרֵתֵךְ בְּרֹב מַעֲשַׂיִךְ מֵרֹב כָּל־הׇון בְּיֵין חֶלְבּוֹן וְצֶמֶר צָחַר:

ביין חלבון. יין לבן מבושל ומנחם חברו עם חלב חטים (תהלים קמו) ל׳ טוב:

וצמר צחר. ועמר מלת כבינא ביום שנולד הטלה וטהרתו אמו בלחיכתה עושין כסות ומכבנין אותו סביבו בקרסים כדי שיהא צמרו נקי:

צחר. לבן כמו אתונות צחורות (שופטים ה):

י״ט וְדָן וְיָוָן מְאוּזָל בְּעִזְבוֹנַיִךְ נָתָנוּ בַּרְזֶל עָשׂוּת קִדָּה וְקָנֶה בְּמַעֲרָבֵךְ הָיָה:

ודן ויון. מדינות הם:

מאוזל. מטוה של שיראין:

ברזל עשות. עשוי כעששיות מש"ש בלעז והוא פרזלא הנדואה:

כ׳ דְּדָן וְכַלְמַד בְּבִגְדֵי־חֹפֶשׁ לִרְכְבָה:

בבגדי חופש לרכבה. בלבוש דיקר לרתיכין:

כ״א עֲרַב וְכָל־נְשִׂיאֵי קֵדָר הֵמָּה סֹחֲרֵי יָדֶךָ בְּכָרִים וְאֵילִם וַעַתּוּדִים בָּם סָחָרְיִךָ:

בכרים. כבשים ויונתן תרגם בתורין וכן תרגם מאה אלף כרים דמישע מלך מואב (מלכים ב ג׳:ד׳):

כ״ב רְכֻלֵי שְׁבָא וְרַעְמָה הֵמָּה רְכָלַיִךְ בְּרֹאשׁ כָּל־בֹּשֶׂם וּבְכָל־אֶבֶן יְקָרָה וְזָהָב נָתְנוּ עִזְבוֹנָיִךְ:

כ״ג חָרָן וְכַנֵּה וְעָדֶן רֹכְלֵי שְׁבָא אַשּׁוּר כִּלְמַד רֹכְלָתֶךָ:

אשור כלמד. י"ת מדינן אשור ומדי:

כ״ד הֵמָּה רֹכְלַיִךְ בְּמַכְלֻלִים בִּגְלוֹמֵי תְכֵלֶת וְרִקְמָה וּבְגִנְזֵי בְרֹמִים בַּחֲבָלִים חֲבֻשִׁים וַאֲרָזִים בְּמַרְכֻלְתֵּךְ:

במכלולים. בדברים שהם למכלול פרמונ"ט בלע"ז ומה הם המכלולים גלומי תכלת ורקמה טליתות של תכלת מרוקמות:

ובגנזי ברומים. בתכשיטי פאר שגונזין אותן בארגזין שקורין אשקרי"ן בלע"ז והם מחופין עור ומצוירין לנוי במיני מסמרין שורות שורות וציורין והם בלשון ארמי קמטרין ובלשון עברי ברומים והם חבושין ואסורין בחבלי בוץ לנוי:

וארוזים. ת"י אעי הדסים אותן ארגזים היו נתונין במגדלי עץ הדס ומביאין אותן לתוך המגדלין והקמטראות שבתוכן והתכשיטין שבתוך הקמטראות הכל יחד לסחורה וכה פתרון הלשון בלשון קצרה ובגנזי ברומים החבושים בחבלים וארוזים בתוך עץ ארז שהברומים הם הקמטראות והיו אסורים בחבלים ונתונים במגדלי הדס שהיא ממיני ארז ומכלולים שבתוך הברומים קרא יונתן וכושפין דארזא באימלין די זהריתא תכשיטין הצריכין שמירה נאה דמחתין בקומטרין מונחים בקמטראות והמגדלים שבתרגום כמו שאנו שונין תיבה ומגדל שיפרייט"ש בלע"ז:

כ״ה אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ שָׁרוֹתַיִךְ מַעַרָבֵךְ וַתִּמָּלְאִי וַתִּכָּבְדִי מְאֹד בְּלֶב יַמִּים:

אניות תרשיש. שרותיך הם היו לך לערבה ומישור כשם שהמישור הוא דרך כבושה להביא בו סחורה לעיר היושבת ביבשה היו לך תחתם אניות תרשיש מסילה להביא מערבך לתוכך:

שרותיך. לשון שרון ומישור ודוגמתו עלו בשרותיה (ירמיה ה):

ותמלאי, ותכבדי מאד. הביאו לתוכך משא רב והכבידו משאך יותר מדאי:

כ״ו בְּמַיִם רַבִּים הֱבִאוּךְ הַשָּׁטִים אֹתָךְ רוּחַ הַקָּדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֶב יַמִּים:

במים רבים הביאוך השטים אותך. כדרך האניות הגדולות שמפליגין אותן לתוך פלגום הים ומתוך שנתמלאת וכבדת בא רוח הקדים ושברך בלב ימים ולענין דוגמת העיר מתוך שנתמלאת עושר גבה לבך ובא עליך פורענות:

כ״ז הוֹנֵךְ וְעִזְבוֹנַיִךְ מַעַרָבֵךְ מַלָּחַיִךְ וְחֹבְלַיִךְ מַחֲזִיקֵי בִרְקֵךְ וְעֹרְבֵי מַעַרָבֵךְ וְכָל־אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֵּךְ אֲשֶׁר־בָּךְ וּבְכָל־קְהָלֵךְ אֲשֶׁר בְּתוֹכֵךְ יִפְּלוּ בְּלֶב יַמִּים בְּיוֹם מַפַּלְתֵּךְ:

כ״ח לְקוֹל זַעֲקַת חֹבְלַיִךְ יִרְעָשׁוּ מִגְרָשׁוֹת:

מגרשות. כמו מגרשי העיר:

כ״ט וְיָרְדוּ מֵאֳנִיוֹתֵיהֶם כָּל תֹּפְשֵׂי מָשׁוֹט מַלָּחִים כָּל חֹבְלֵי הַיָּם אֶל־הָאָרֶץ יַעֲמֹדוּ:

אל הארץ יעמודו. מה לנו עוד באניות להיכן נוליך סחורה עוד:

ל׳ וְהִשְׁמִיעוּ עָלַיִךְ בְּקוֹלָם וְיִזְעֲקוּ מָרָה וְיַעֲלוּ עָפָר עַל־רָאשֵׁיהֶם בָּאֵפֶר יִתְפַּלָּשׁוּ׃

יתפלשו. יתגלגלו׃

ל״א וְהִקְרִיחוּ אֵלַיִךְ קָרְחָה וְחָגְרוּ שַׂקִּים וּבָכוּ אֵלַיִךְ בְּמַר־נֶפֶשׁ מִסְפֵּד מָר׃

ל״ב וְנָשְׂאוּ אֵלַיִךְ בְּנִיהֶם קִינָה וְקוֹנְנוּ עָלַיִךְ מִי כְצוֹר כְּדֻמָּה בְּתוֹךְ הַיָּם׃

ונשאו אליך בניהם. בנהי שלהם׃

כדומה. כך היה שם ראשי אדום כענין שנאמר משא דומה (ישעיהו כ״א:י״א) וי״ת לית דדמי לה׃

כדומה. כדוגמתה׃

ל״ג בְּצֵאת עִזְבוֹנַיִךְ מִיַּמִּים הִשְׂבַּעַתְ עַמִּים רַבִּים בְּרֹב הוֹנַיִךְ וּמַעֲרָבַיִךְ הֶעֱשַׁרְתְּ מַלְכֵי־אָרֶץ׃

בצאת עזבוניך וגו׳. כל זה יקוננו עליך בקינתם׃

ל״ד עֵת נִשְׁבַּרְתְּ מִיַּמִּים בְּמַעֲמַקֵּי־מָיִם מַעֲרָבֵךְ וְכָל־קְהָלֵךְ בְּתוֹכֵךְ נָפָלוּ׃

ל״ה כָּל יֹשְׁבֵי הָאִיִּים שָׁמְמוּ עָלַיִךְ וּמַלְכֵיהֶם שָׂעֲרוּ שַׂעַר רָעֲמוּ פָּנִים׃

רעמו פנים. זעומי פנים וכן בעבור הרעימה (שמואל א א׳:ו׳) וכן כל תלונה תורעמתא׃

ל״ו סֹחֲרִים בָּעַמִּים שָׁרְקוּ עָלַיִךְ בַּלָּהוֹת הָיִית וְאֵינֵךְ עַד־עוֹלָם׃ {פ}

שרקו. שובלי״ר בלעז כך שורקין על דבר שחלף והלך לו׃

פרק כ״ח

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

ב׳ בֶּן־אָדָם אֱמֹר לִנְגִיד צֹר כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן גָּבַהּ לִבְּךָ וַתֹּאמֶר׀ אֵל אָנִי מוֹשַׁב אֱלֹהִים יָשַׁבְתִּי בְּלֵב יַמִּים וְאַתָּה אָדָם׀ וְלֹא־אֵל וַתִּתֵּן לִבְּךָ כְּלֵב אֱלֹהִים׃

מושב אלהים. עשה לו באויר על הים במנגנין כמין שבעה רקיעים וישב לו על העליון׃

ג׳ הִנֵּה חָכָם אַתָּה (מדנאל) [מִדָּנִיֵּאל] כָּל־סָתוּם לֹא עָמָמוּךָ׃

הנה חכם אתה מדניאל. דניאל בא נבוכדנצר לעשותו אלוה ולדניאל סגיד ומנחה וניחוחין אמר לנסכא ליה ולא קביל עליה ואתה עושה עצמך אלוה׃

כל סתום לא עממוך. לא עמום ממך קנתורין הם שמקנתרין כלומר שמא חכם אתה כדניאל שנא׳ בו כל רז לא אנס לך (דניאל ו׳)׃

ד׳ בְּחָכְמָתְךָ׀ וּבִתְבוּנָתְךָ עָשִׂיתָ לְךָ חַיִל וַתַּעַשׂ זָהָב וָכֶסֶף בְּאוֹצְרוֹתֶיךָ׃

עשית לך חיל. קנית לך נכסין׃

ותעש זהב וכסף. וכנשתא׃

ה׳ בְּרֹב תָּכְמָתְךָ בְּרָכֻלָּתְךָ הִרְבֵּיתָ חֵילֶךָ וַיִּגְבַּהּ לִבָּבְךָ בְּחֵילֶךָ׃ {ס}

ו׳ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן תִּתְּךָ אֶת־לִבְּךָ כְּלֵב אֱלֹהִים׃

ז׳ לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא עָלֶיךָ זָרִים עָרִיצֵי גּוֹיִם וְהֵרִיקוּ חַרְבוֹתָם׀ עַל־יְפִי חָכְמָתֶךָ וְחִלְּלוּ יִפְעָתֶךָ׃

והריקו חרבותם. כמשמעו ומדרש אגדה משכב זכור שנבעל כנשים שלשה עשו עצמם אלוה ונבעלו כנשים יואש בן אחזיה שנאמר (ד״ה ב׳ כ״ד) ואת יואש עשו שפוטים וחירם ונבוכדנצר:

יפעתך. הופעתך לשון תואר פנים, והמדרש דורשו יופי עתך:

ח׳ לַשַּׁחַת יוֹרִדֻךְ וָמַתָּה מְמוֹתֵי חֲלָלִים בְּלֵב יַמִּים:

ט׳ הֶאָמֹר תֹּאמַר אֱלֹהִים אָנִי לִפְנֵי הֹרְגֶךָ וְאַתָּה אָדָם וְלֹא־אֵל בְּיַד מְחַלְלֶיךָ:

מחללך. כמו הורגך:

י׳ מוֹתֵי עֲרֵלִים תָּמוּת בְּיַד־זָרִים כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: {פ}

י״א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

י״ב בֶּן־אָדָם שָׂא קִינָה עַל־מֶלֶךְ צֹר וְאָמַרְתָּ לּוֹ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה חוֹתֵם תָּכְנִית מָלֵא חָכְמָה וּכְלִיל יֹפִי:

אתה חותם תכנית וגו׳. אתה הוא מלא חכמה לחתום ולטבוע כל תבנית וצורה:

תכנית. פיינטור״א בלע״ז:

י״ג בְּעֵדֶן גַּן־אֱלֹהִים הָיִיתָ כָּל־אֶבֶן יְקָרָה מְסֻכָתְךָ אֹדֶם פִּטְדָה וְיָהֲלֹם תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם וְיַשְׁפֵּה סַפִּיר נֹפֶךְ וּבָרְקַת וְזָהָב מְלֶאכֶת תֻּפֶּיךָ וּנְקָבֶיךָ בָּךְ בְּיוֹם הִבָּרְאֲךָ כוֹנָנוּ:

בעדן גן אלהים וגו׳. בסגי טבון ותפנוקין את מתפניק כאלו בעדן גינתא דה׳ את שרי כל עותרא גיותא ויקרא מתיהב לך כל אבנין טבן מסדרן על לבושך:

מסוכתך. חופתך, ל״א לבוש כיסוייך:

מלאכת תופיך ונקביך בך. אע״פ שנתתי לך הכבוד הזה יודע הייתי שתתגאה ועשיתי בך מלאכת תופים ונקבים המוציאין רוח בקול זמר כתוף ובם היה לך להתבונן:

י״ד אַתְּ כְּרוּב מְמֹשָׁח הַסּוֹכֵךְ וּנְתַתִּיךָ בְּהַר קֹדֶשׁ אֱלֹהִים הָיִיתָ בְּתוֹךְ אַבְנֵי־אֵשׁ הִתְהַלָּכְתָּ:

את כרוב ממשח הסוכך. את עוף מדה כלומר העוף הגדול הסוכך בכנפיו סכך רב כלומר מושל ממשל רב, ממשח לשון גודל כמו אנשי מדות (במדבר י״ד) דמתרגמינן גברי דמשחן:

ונתתיך בהר קודש אלהים היית. ונתתי לך מקום לקנות לך שם בבנין הר קדשי שסייעת את שלמה בעצי ארזים:

בתוך אבני אש התהלכת. קנית לך זכרון עם מלכי ישראל שהם כמלאכי השרת:

ט״ו תָּמִים אַתָּה בִּדְרָכֶיךָ מִיּוֹם הִבָּרְאֲךָ עַד־נִמְצְאָה עַוְלָתָה בָּךְ:

נמצא עולתה בך. באמרך אל אני:

ט״ז בְּרֹב רְכֻלָּתְךָ מָלְאוּ תוֹכְךָ חָמָס וַתֶּחֱטָא וָאֲחַלֶּלְךָ מֵהַר אֱלֹהִים וַאֲבַדְךָ כְּרוּב הַסֹּכֵךְ מִתּוֹךְ אַבְנֵי־אֵשׁ:

מלו. כמו מלאו:

ואחללך מהר אלהים. גרמת שאמחה אותך שלא תצדק עוד בבנין ביתי:

ואבדך. כמו ואאבדך:

מתוך אבני אש. שלא תטול חלק עם הצדיקי׳, ורבותינו במדרש אגדה דרשו הענין הזה באדם הראשון וכך אמר הנביא לחירם מה נתגאית ברקיעך שמא בגן עדן היית כמו שהיה אדם הראשון כל אבן יקרה וגו׳ כי כל החופות האלה עשיתי לאדם הראשון ופחותה שבכולן זהב שהיא מנוייה אחרון מלאכת תופיך וגו׳. בזאת השויתיך לו ולא באחרת ובך נסתכלתי ובראתי תופים ונקבים באדם הראשון. את כרוב ממשח. שמא אתה כאותו כרוב שהיה גדול בממשח הסוכך כולו מקצה השמים ועד קצה השמים ושמא נתתיך להיות בהררי קדש כאשר נתתי לו:

י״ז גְּבַהּ לִבְּךָ֙ בִּיפְיֶ֔ךָ שַׁחַ֥ת חָכְמָתְךָ֖ עַל־יִפְעָתֶ֑ךָ עַל־אֶ֙רֶץ֙ הִשְׁלַכְתִּ֣יךָ לִפְנֵ֣י מְלָכִ֔ים נְתַתִּ֖יךָ לְרַאֲוָ֥ה בָּֽךְ׃

שחת חכמתך על יפעתך. שנתגאית ביפעתך׃

לראוה בך. להסתכל בבושתך, לראוה כמו לראיה׃

י״ח מֵרֹ֣ב עֲוֹנֶ֗יךָ בְּעֶ֙וְלַת֙ רְכֻלָּתְךָ֔ חִלַּלְתָּ֖ מִקְדָּשֶׁ֑יךָ וָאוֹצִ֤א־אֵשׁ֙ מִתּוֹכְךָ֣ הִ֔יא אֲכָלַתְךָ֖ וָאֶתְּנְךָ֣ לְאֵ֔פֶר עַל־הָאָ֖רֶץ לְעֵינֵ֥י כָל־רֹאָֽיִךְ׃

חללת מקדשיך. קדושתך׃

אש מתוכך. דברי גאוה שיצאו מפיך לאמר אל אני ל״א כתרגומו ואייתי עממיא דתקיפין כאשתא מחובי זדונך׃

י״ט כָּל־יוֹדְעֶ֙יךָ֙ בָּעַמִּ֔ים שָׁמְמ֖וּ עָלֶ֑יךָ בַּלָּהוֹת֙ הָיִ֣יתָ וְאֵינְךָ֔ עַד־עוֹלָ֖ם׃ {פ}

שממו. תמהו׃

כ׳ וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

כ״א בֶּן־אָדָ֕ם שִׂ֥ים פָּנֶ֖יךָ אֶל־צִיד֑וֹן וְהִנָּבֵ֖א עָלֶֽיהָ׃

כ״ב וְאָמַרְתָּ֗ כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה הִנְנִ֥י עָלַ֖יִךְ צִיד֑וֹן וְנִכְבַּדְתִּ֣י בְתוֹכֵ֔ךְ וְיָדְע֗וּ כִּֽי־אֲנִ֤י יְהוָה֙ בַּעֲשׂוֹתִ֣י בָ֔הּ שְׁפָטִ֖ים וְנִקְדַּשְׁתִּ֥י בָֽהּ׃

כ״ג וְשִׁלַּחְתִּי־בָ֥הּ דֶּ֖בֶר וָדָ֣ם בְּחוּצוֹתֶ֑יהָ וְנֹפֶ֤לֶת חָלָל֙ בְּתוֹכָ֔הּ בְּחֶ֥רֶב עָלֶ֖יהָ מִסָּבִ֑יב וְיָדְע֖וּ כִּֽי־אֲנִ֥י יְהוָֽה׃

ונפלל חלל בתוכה בחרב עליה מסביב. על אשר יראו החרב מסביב בחוץ יפלו יושבי העיר ויהיו בטוחים להיות חללים בתוכה׃

ונפלל. כמו לא פללתי (בראשית מ״ח) לא סברית וכמו ואויבינו פלילים (דברים ל״ב:ל״א) ידונו עצמם להיות חללים בתוכה׃

כ״ד וְלֹא־יִהְיֶ֨ה עוֹד֙ לְבֵ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל סִלּ֥וֹן מַמְאִ֖יר וְקוֹץ֙ מַכְאֵ֔ב מִכֹּל֙ סְבִיבֹתָ֔ם הַשָּׁאטִ֖ים אוֹתָ֑ם וְיָדְע֖וּ כִּ֥י אֲנִ֛י אֲדֹנָ֥י יֱהוִֽה׃ {פ}

ולא יהיה עוד לבית ישראל וגו׳. לפי שניבא על עמון ומואב ופלשתים ואדום וצור וצידון שהם שכיני ארץ ישראל שיחרבו ומאחר שיאבדו כולן לא יהיה סילון וקוץ לישראל בכל סביבות׳ שיכאיבם ושירע להם׃

סילון. מין קמשונים וחוחים הוא׃

ממאיר. ענין הכאבה כמו צרעת ממארת (ויקרא י״ג:נ״א) פונייני״ט בלע״ז׃

השאטים אותם. הבוזים אותם׃

כ״ה כֹּֽה־אָמַ֞ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֗ה בְּקַבְּצִי֙ | אֶת־בֵּ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל מִן־הָעַמִּ֖ים אֲשֶׁ֣ר נָפֹ֑צוּ בָּ֣ם וְנִקְדַּשְׁתִּ֤י בָם֙ לְעֵינֵ֣י הַגּוֹיִ֔ם וְיָשְׁב֥וּ עַל־אַדְמָתָ֖ם אֲשֶׁ֣ר נָתַ֑תִּי לְעַבְדִּ֖י לְיַעֲקֹֽב׃

לעבדי ליעקב. כמו שנתנה ליעקב נחלה בלא מצרי׳ ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה (בראשית כ״ח:י״ד)׃

כ״ו וְיָשְׁב֤וּ עָלֶ֙יהָ֙ לָבֶ֔טַח וּבָנ֥וּ בָתִּ֖ים וְנָטְע֣וּ כְרָמִ֑ים וְיָשְׁב֣וּ לָבֶ֔טַח בַּעֲשׂוֹתִ֣י שְׁפָטִ֗ים בְּכָל־הַשָּׁאטִ֤ים אֹתָם֙ מִסְּבִיבוֹתָ֔ם וְיָדְע֖וּ כִּ֣י אֲנִ֣י יְהוָ֔ה אֱלֹהֵיהֶ֖ם׃ {פ}

פרק כ״ט

א׳ בַּשָּׁנָה֙ הָעֲשִׂרִ֔ית בָּעֲשִׂרִ֖י בִּשְׁנֵ֣ים עָשָׂ֑ר לַחֹ֣דֶשׁ הָיָ֔ה דְּבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

ב׳ בֶּן־אָדָ֕ם שִׂ֥ים פָּנֶ֖יךָ עַל־פַּרְעֹ֣ה מֶֽלֶךְ־מִצְרַ֑יִם וְהִנָּבֵ֥א עָלָ֖יו וְעַל־מִצְרַ֥יִם כֻּלָּֽהּ׃

ג דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי עָלַיִךְ פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עָשִׂיתְנִי׃

התנים הגדול. לפי שכל גדולתה של מצרים וכל שובע שבה על ידי יאורי נילוס הוא לפיכך הנביא ממשל את מלכה לתנין ואת עמה לדגת יאור׃

לי יאורי. איני צריך לעליונים כי יש לי יאורי מספיק כל צרכי׃

ואני עשיתני. בגבורתי ובחכמתי הגדלתי גדולתי וממשלתי׃

ד וְנָתַתִּי (חחיים) [חַחִים] בִּלְחָיָיִךְ וְהִדְבַּקְתִּי דַּגַת־יְאֹרֶיךְ בְּקַשְׂקְשֹׂתָיִךְ וְהַעֲלִיתִיךְ מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךְ וְאֵת כָּל־דַּגַת יְאֹרֶיךְ בְּקַשְׂקְשֹׂתָיִךְ תִּדְבָּק׃

חחים. כמין טבעות ברזל איינ״ש בלע״ז׃

דגת יאוריך בקשקשתיך. אינטישאיקראטי״ש בלע״ז כלומר אתן בלב כל גבוריך לצאת עמך למלחמה ויפלו כולם׃

ה וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֵת כָּל־דַּגַת יְאֹרֶיךָ עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל לֹא תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיַּת הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה׃

ונטשתיך המדברה. זו היא אובדנן של דגים כיון שנטשו על פני היבשה מתים א״י אטינדר״י טו״י בלע״ז׃

ו וְיָדְעוּ כָּל־יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן הֱיוֹתָם מִשְׁעֶנֶת קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃

משענת קנה. כמה פעמים סמכו עליהם בימי סנחריב ובימי נבוכדנצר ולא הועיל להם בקנה זה שהוא רך ואינו סומך את הנשען עליו׃

ז בְּתָפְשָׂם בְּךָ (בכפך) [בַּכַּף] תִּרּוֹץ וּבָקַעְתָּ לָהֶם כָּל־כָּתֵף וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ תִּשָּׁבֵר וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל־מָתְנָיִם׃ {ס}

בתפשם בך בכפך. בכף קרי כאדם המהלך ונשען על מקלו׃

תרוץ. תירצץ׃

ובקעת להם כל כתף. כתפיהם כאדם הנסמך על קנה ונשבר והאדם נופל עליו והקרומיות נכנסות לו בכתיפיו׃

והעמדת להם כל מתנים. מאחר שתשבר יצטרכו לחזק את מתניהם ולעמוד עליהם והרי אתה כאדם שחבירו נשען עליו והוא חלש ואומר לו התחזק על מתניך כי לא תסמוך עוד עלי וכן ת״י ולא תהא להון לבי׳ סומכוון ויש מחליפין והעמדת להם להמעדת ואיני רואה את דבריהן, ומנחם חברו עם מעמד רגלים כמוני׃

ח לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי מֵבִיא עָלַיִךְ חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ אָדָם וּבְהֵמָה׃

ט וְהָיְתָה אֶרֶץ־מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה וְחָרְבָּה וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי עָשִׂיתִי׃

י לָכֵן הִנְנִי אֵלַיִךְ וְאֶל־יְאֹרֶיךְ וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת חָרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה וְעַד־גְּבוּל כּוּשׁ׃

יא לֹא תַעֲבָר־בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא תַעֲבָר־בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה׃

ולא תשב ארבעים שנה. ארבעים ושתים שני רעבון נגזרו בחלום פרעה כנגד שלשה פעמים שנכתב החלום שבע פרות ושבע שבלים רעות (בראשית מ״א:כ׳) ראה וספרו ליוסף הרי שני פעמים ויוסף אמר לו שבע הפרות הרקות והרעות וז׳ השבלים הרקות (שם) הרי ארבעים ושתים לרעב ולא היה להם אלא שתים שנאמר כי זה שנתי׳ הרעב (שם מ״ה) ומשירד יעקב למצרים פסק הרעב שהרי בשנה השלישית זרעו שנאמר ותן זרע ונחיה וגו׳ (שם מז) והארבעים נפרעו להם עכשיו׃

תשב ארבעים שנה. תשב שר״א אשיגיא״ה בלע״ז׃

יב וְנָתַתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה בְּתוֹךְ | אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מֻחֳרָבוֹת תִּהְיֶי�Vן שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי אֶת־מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים בָּאֲרָצוֹת׃ {ס}

יג כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת־מִצְרַיִם מִן־הָעַמִּים אֲשֶׁר־נָפֹצוּ שָׁמָּה׃

י״ד וְשַׁבְתִּי֙ אֶת־שִׁבוּת֣ מִצְרַ֔יִם וַהֲשִׁבֹתִ֥י אֹתָ֖ם אֶ֣רֶץ פַּתְרֹ֑וס עַל־אֶ֥רֶץ מְכוּרָתָ֖ם וְהָי֥וּ שָׁ֖ם מַמְלָכָ֥ה שְׁפָלָֽה׃

מכורתם. מגורתם ל״א כמו תולדותם וכן חברו מנחם׃

ט״ו מִן־הַמַּמְלָכוֹת֙ תִּהְיֶ֣ה שְׁפָלָ֔ה וְלֹא־תִתְנַשֵּׂ֥א ע֖וֹד עַל־הַגּוֹיִ֑ם וְהִמְעַטְתִּ֣ים לְבִלְתִּ֔י רְד֖וֹת בַּגּוֹיִֽם׃

לבלתי רדות בגוים. לשון ממשלה כמו ורדו בדגת הים (שם א)׃

ט״ז וְלֹא יִהְיֶה־עוֹד֙ לְבֵ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל לְמִבְטָ֖ח מַזְכִּ֣יר עָוֹ֑ן בְּפָנוֹתָ֣ם אַחֲרֵיהֶ֗ם וְיָדְע֣וּ כִּ֤י אֲנִי֙ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה׃ {פ}

ולא יהיה. מצרים לבית ישראל עוד למבטח המזכיר להם עון שאמר להם הקב״ה לא תוסיפו לראותם עוד (שמות י״ד:י״ג)׃

י״ז וַיְהִ֗י בְּעֶשְׂרִ֤ים וָשֶׁ֙בַע֙ שָׁנָ֔ה בָּרִאשׁ֖וֹן בְּאֶחָ֣ד לַחֹ֑דֶשׁ הָיָ֥ה דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

ויהי בעשרים ושבע שנה. למלכות נבוכדנצר, אותה שנה נתנה מצרים בידו כך שנינו בסדר עולם ויש בספר הזה הרבה נבואות כתובות מוקדם ומאוחר׃

י״ח בֶּן־אָדָ֗ם נְבוּכַדְרֶאצַּ֤ר מֶֽלֶךְ־בָּבֶל֙ הֶעֱבִ֣יד אֶת־חֵילוֹ֔ עֲבֹדָ֖ה גְּדוֹלָ֑ה אֶל־צֹ֙ר כָּל־רֹ֣אשׁ מֻקָּרָ֔ח וְכָל־כָּתֵ֖ף מְרוּטָ֑ה וְשָׂכָ֣ר לֹא־הָיָ֤ה לוֹ֙ וּלְחֵילוֹ֔ מִצֹּ֖ר עַל־הָעֲבֹדָ֥ה אֲשֶׁר־עָבַ֖ד עָלֶ֑יהָ׃ {ס}

העביד את חילו. על צור עבודה גדולה׃

כל ראש. אנשי חיילותיו׃

מוקרח וכל כתף מרוטה. כדרך הצרים על העיר ימים רבים וטורחים ויגיעים בשאת משאות עצים ואבנים והוא לכד את צור בעשרים ושלש למלכותו כמו שמצינו בסדר עולם, מוקרח קאלב״ו בלע״ז׃

מרוט׳. פלי״אה בלע״ז׃

ושכר לא היה לו. לאחר ששללו שללה עלה הים ושטף מהם לפי שנגזר עליה ועל שללה ליאבד בים׃

י״ט לָכֵ֞ן כֹּ֣ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֗ה הִנְנִי֙ נֹתֵ֣ן לִנְבוּכַדְרֶאצַּ֤ר מֶֽלֶךְ־בָּבֶל֙ אֶת־אֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם וְנָשָׂ֥א הֲמֹנָ֖הּ וְשָׁלַ֣ל שְׁלָלָ֑הּ וּבָזַ֥ז בִּזָּ֖הּ וְהָיְתָ֥ה שָׂכָ֖ר לְחֵילֽוֹ׃

כ׳ פְּעֻלָּתוֹ֙ אֲשֶׁר־עָבַ֣ד בָּ֔הּ נָתַ֥תִּי לוֹ֙ אֶת־אֶ֣רֶץ מִצְרַ֔יִם אֲשֶׁ֥ר עָשׂ֖וּ לִ֑י נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יֱהוִֽה׃

פעולתו אשר עבד בה. שכר פעולה אשר עבד במצותי בצור אתן לו את ארץ מצרים׃

אשר עשו לי. מצרים רעה במשענתם שהבטיחו את עמי בעזרתם הבל׃

כ״א בַּיּ֣וֹם הַה֗וּא אַצְמִ֤יחַ קֶ֙רֶן֙ לְבֵ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל וּלְךָ֥ אֶתֵּ֖ן פִּתְחוֹן־פֶּ֑ה בְּתוֹכָ֗ם וְיָדְע֣וּ כִּֽי־אֲנִ֔י יְהוָֽה׃ {פ}

ביום ההוא אצמיח קרן. לא שמעתי ולא מצאתי פי׳ מקרא זה מה הוא צמח קרנם של ישראל במפלת מצרים שהרי ישראל גלו שמונה שנים לפני מפלת מצרים ואומר אני ביום ההוא מוסב על פרשה של מעלה מקץ ארבעים שנה אקבץ את מצרים ואותו חשבון כלה בשנה שמלך בלשאצר ומצינו בדניאל שבאותה שנה התחילו מלכי פרס להתחזק ונגזרה מפלה על בבל שנאמר (דניאל ז׳:א׳) בשנת חדא לבלשאצר דניאל חלם חזה וגו׳ קדמיתא כאריה היא בבל (שם) וכתיב (שם) חזה הוית עד די מריטו גפה וגומר וארו חיוה אוחרי תנינא דמיא לדוב היא פרס וכתיב וכן אמרין לה קומי אכולי בשר שגיא, כלומר תפשי המלוכה ומלכות פרס היא צמיחת קרן לישראל שנאמר בכורש הוא יבנה עירי וגלותי ישלח (ישעיהו מ״ה:י״ג) ומניין שארבעים שנה של מצרי׳ כלו באותו הפרק מצרים נתנה ביד נבוכדנצר בכ״ז לנבוכדנצר בשנה שנאמר׳ נבוא׳ זו ליחזקאל הוסיף ארבעים שנה הרי ששים ושבע צא מהם ארבעים וחמש לנבוכדנצר ועשרים ושלש לאויל מרודך כדאמרינן במסכת מגלה ושנה אחת מהם עלתה לזה ולזה כדאמרינן התם שנים מקוטעו׳ היו׃

ולך אתן פתחון פה בתוכם. לך יחזקאל יהא פתחון פה כשיראו נבואתך מתקיימת׃

פרק ל׳

א׳ וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

ב׳ בֶּן־אָדָם הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הֵילִילוּ הָהּ לַיּוֹם׃

הה. כמו אהה הה ליום העתיד לבא על אותן העכו״ם׃

ג׳ כִּי־קָרוֹב יוֹם וְקָרוֹב יוֹם לַיהוָה יוֹם עָנָן עֵת גּוֹיִם יִהְיֶה׃

עת גוים. עידן תבר עממיא׃

ד׳ וּבָאָה חֶרֶב בְּמִצְרַיִם וְהָיְתָה חַלְחָלָה בְּכוּשׁ בִּנְפֹל חָלָל בְּמִצְרַיִם וְלָקְחוּ הֲמוֹנָהּ וְנֶהֶרְסוּ יְסֹדוֹתֶיהָ׃

והיתה חלחלה בכוש. ל׳ רעד כשישמעו מפלת מצרים יחרדו לנפשם פן יעלה מלך בבל עליהם׃

ה׳ כּוּשׁ וּפוּט וְלוּד וְכָל־הָעֲרָב וְכוּב וּבְנֵי אֶרֶץ הַבְּרִית אִתָּם בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ׃ {פ}

וכל הערב. ת״י וכל סומכוותא כל העורבים ערובת מצרים גרנסי״אה בלע״ז׃

ארץ הברית. כורתי ברית למצרים לעזור לה׃

ו׳ כֹּה אָמַר יְהוָה וְנָפְלוּ סֹמְכֵי מִצְרַיִם וְיָרַד גְּאוֹן עֻזָּהּ מִמִּגְדֹּל סְוֵנָה בַּחֶרֶב יִפְּלוּ־בָהּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

ז׳ וְנָשַׁמּוּ בְּתוֹךְ אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ־עָרִים נַחֲרָבוֹת תִּהְיֶינָה׃

ח׳ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי־אֵשׁ בְּמִצְרַיִם וְנִשְׁבְּרוּ כָּל־עֹזְרֶיהָ׃

בתתי אש. חמתי כאש׃

ט׳ בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַלְאָכִים מִלְּפָנַי בַּצִּים לְהַחֲרִיד אֶת־כּוּשׁ בֶּטַח וְהָיְתָה חַלְחָלָה בָהֶם בְּיוֹם מִצְרַיִם כִּי הִנֵּה בָּאָה׃ {ס}

מלאכים מלפני. גדודי גייסות הולכים בשליחותי בשיירות רבות להחריד את כוש היושבת בטח׃

בצים. כמו וצים מיד כתים (במדבר כ״ד:כ״ד) וכן תרגמו יונתן בלגיונין׃

י׳ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה וְהִשְׁבַּתִּי אֶת־הֲמוֹן מִצְרַיִם בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל׃

י״א הוּא וְעַמּוֹ אִתּוֹ עָרִיצֵי גּוֹיִם מוּבָאִים לְשַׁחֵת הָאָרֶץ וְהֵרִיקוּ חַרְבוֹתָם עַל־מִצְרַיִם וּמָלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ חָלָל׃

י״ב וְנָתַתִּי יְאֹרִים חָרָבָה וּמָכַרְתִּי אֶת־הָאָרֶץ בְּיַד־רָעִים וְהַשְׁמֹתִי אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ בְּיַד־זָרִים אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃ {ס}

ונתתי יאורים. ארץ היאורים היא מצרים׃

ומכרתי. כתרגומו ואימסר׃

י״ג כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה וְהַאֲבַדְתִּי גִלּוּלִים וְהִשְׁבַּתִּי אֱלִילִים מִנֹּף וְנָשִׂיא מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם לֹא יִהְיֶה־עוֹד וְנָתַתִּי יִרְאָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃

י״ד וְהַשְׁמֹתִי אֶת־פַּתְרוֹס וְנָתַתִּי אֵשׁ בְּצֹעַן וְעָשִׂיתִי שְׁפָטִים בְּנֹא׃

ועשיתי שפטים בנא. אלכסנדריא׃

ט״ו וְשָׁפַכְתִּי חֲמָתִי עַל־סִין מָעוֹז מִצְרָיִם וְהִכְרַתִּי אֶת־הֲמוֹן נֹא׃

ט״ז וְנָתַתִּי אֵשׁ בְּמִצְרַיִם חוֹל (תחיל) [תָּחוּל] סִין וְנֹא תִּהְיֶה לְהִבָּקֵעַ וְנֹף צָרֵי יוֹמָם׃

להבקע. חומתה תבקע׃

צרי יומם. צרים יבאו עליה יום יום׃

י״ז בַּחֻרֵי אָוֶן וּפִי־בֶסֶת בַּחֲרֵב יִפְּלוּ וְהַנָּה בַּשְּׁבִי תֵּלַכְנָה׃

והנה בשבי תלכנה. שתיהן המדינות און ופיבסת׃

י״ח וּבְתַחְפַּנְחֵס֙ חָשַׁךְ֙ הַיּ֔וֹם בְּשָׁבְרִי־שָׁ֖ם אֶת־מֹטֹ֣ות מִצְרַ֑יִם וְנִשְׁבַּת־בָּ֣הּ גְּאֹ֣ון עַזָּ֔הּ הִ֥יא עָנָ֖ן יְכַסֶּ֑נָּה וּבְנוֹתֶ֖יהָ בַּשְּׁבִ֥י תֵלַֽכְנָה׃

חשך היום. ימנע האור׃

ענן יכסנה. צרה תבוא עליה ותכסנה ותחשך כיום כסוי הענן׃

ובנותיה. וכפרנהא׃

י״ט וְעָשִׂ֥יתִי שְׁפָטִ֖ים בְּמִצְרָ֑יִם וְיָדְע֖וּ כִּי־אֲנִ֥י יְהוָֽה׃ {פ}

כ׳ וַיְהִי֙ בְּאַחַ֣ת עֶשְׂרֵה֙ שָׁנָ֔ה בָּרִאשֹׁ֖ון בְּשִׁבְעָ֣ה לַחֹ֑דֶשׁ הָיָ֥ה דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

כ״א בֶּן־אָדָ֕ם אֶת־זְרֹ֥עַ פַּרְעֹ֖ה מֶ֣לֶךְ־מִצְרַ֑יִם שָׁבָ֔רְתִּי וְהִנֵּ֥ה לֹא־חֻבְּשָׁ֖ה לָתֵ֣ת רְפֻאֹ֑ות לָשׂ֤וּם חִתּוּל֙ לְחָזְקָ֣הּ לְתָפְשׂ֖ בֶּחָֽרֶב׃ {ס}

את זרוע פרעה מלך מצרים שברתי. כבר פעם אחרת שנתתי חילו ביד נבוכדנצר בשנה הרביעית ליהויקים כמה שנאמר בספר (ירמיהו מ״ו:ב׳) למצרים על חיל פרעה נכה מלך מצרים אשר היה בכרכמיש על נהר פרת אשר הכה נבוכדנצר וגומר׃

והנה לא חובשה. מאותו היום והלאה כמה שנאמ׳ בספר מלכים (מלכים ב כ״ד:ז׳) בסופו ולא יסף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנהר פרת עד נחל מצרים ובסגנון זה נתנבא ירמי׳ גם הוא על אותה המכה בלשון רפואה אין לה שנאמר (ירמיהו מ״ו:י״א) עלי גלעד וקחי צרי בתולת בת מצרים לשוא הרבית רפואות תעלה אין לך׃

לא חובשה. ל׳ קשירה שקושרין עצם הנשבר׃

לשום חתול. מעשה בגדים ורטייה כמו (לעיל טז) והחתל לא חתלת׃

לתפוש בחרב. שיהא לו עוד כח להלחם׃

כ״ב לָכֵ֞ן כֹּֽה־אָמַ֣ר | אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֗ה הִנְנִי֙ אֶל־פַּרְעֹ֣ה מֶֽלֶךְ־מִצְרַ֔יִם וְשָׁבַרְתִּי֙ אֶת־זְרֹעֹתָ֔יו אֶת־הַחֲזָקָ֖ה וְאֶת־הַנִּשְׁבֶּ֑רֶת וְהִפַּלְתִּ֥י אֶת־הַחֶ֖רֶב מִיָּדֹֽו׃

ושברתי את זרועותיו. אשבור את השנית ותהיינה שתיהן שבורות כלומר כבר לקח מלך בבל מצד הא׳ עוד אמסור לו יתר המלכות כולו׃

כ״ג וְזֵרִיתִ֥י אֶת־מִצְרַ֖יִם בַּגֹּויִ֑ם וְזֵרִיתִ֖ים בָּאֲרָצֹֽות׃

כ״ד וְחִזַּקְתִּ֞י אֶת־זְרֹעֹ֣ות ׀ מֶ֣לֶךְ בָּבֶ֗ל וְנָתַתִּ֤י אֶת־חַרְבִּי֙ בְּיָדֹ֔ו וְשָׁבַרְתִּ֖י אֶת־זְרֹעֹ֣ות פַּרְעֹ֑ה וְנָאַ֤ק נַאֲקֹות֙ חָלָ֣ל לְפָנָֽיו׃

וחזקתי. לשון חוזק׃

כ״ה וְהַחֲזַקְתִּ֞י אֶת־זְרֹעֹ֣ות ׀ מֶ֣לֶךְ בָּבֶ֗ל וּזְרֹעֹות֙ פַּרְעֹ֣ה תִּפֹּ֔לְנָה וְיָדְע֥וּ כִּֽי־אֲנִ֖י יְהוָ֑ה בְּתִתִּ֤י חַרְבִּי֙ בְּיַד֙ מֶ֣לֶךְ בָּבֶ֔ל וְנָטָ֖ה אֹתָ֥הּ אֶל־אֶ֖רֶץ מִצְרָֽיִם׃

והחזקתי. ל׳ אחיזה שאוחז בידו לסמיכה שלא תפול וסופו יוכיח וזרועות פרעה תפולנה שאינו אוחז בהן׃

כ״ו וְהֵפַצְתִּ֥י אֶת־מִצְרַ֖יִם בַּגֹּויִ֑ם וְזֵרִיתִ֖י אֹותָ֥ם בָּאֲרָצֹ֛ות וְיָדְע֥וּ כִּֽי־אֲנִ֖י יְהוָֽה׃ {פ}

פרק ל״א

א׳ וַיְהִי֙ בְּאַחַ֣ת עֶשְׂרֵ֔ה שָׁנָ֖ה בַּשְּׁלִישִׁ֣י בְּאֶחָ֑ד לַחֹ֕דֶשׁ הָיָ֥ה דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

ב׳ בֶּן־אָדָ֕ם אֱמֹ֥ר אֶל־פַּרְעֹ֖ה מֶ֣לֶךְ־מִצְרַ֑יִם וְאֶל־הֲמוֹנֹ֔ו אֶל־מִ֥י דָמִ֖יתָ בגדלך׃

אל מי דמית בגדלך. בהתגדלך לנגדי אל מי היית סבור לדמות׃

ג׳ הִנֵּה אַשּׁוּר אֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יְפֵה עָנָף וְחֹרֶשׁ מֵצַּל וּגְבַהּ קוֹמָה וּבֵין עֲבֹתִים הָיְתָה צַמַּרְתּוֹ׃

הנה אשור. שהפלתי כבר׃

ארז בלבנון. היה׃

וחורש מצל. יער מסכך צל גדול׃

ובין עבותים. עצי רענן׃

צמרתו. צימ״א בלע״ז׃

ד׳ מַיִם גִּדְּלוּהוּ תְּהוֹם רוֹמְמָתְהוּ אֶת־נַהֲרוֹתֶיהָ הֹלֵךְ סְבִיבוֹת מַטָּעָהּ וְאֶת־תְּעָלֹתֶיהָ שִׁלְחָה אֶל כָּל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה׃

תעלותיה. פושיץ בלע״ז׃

אל כל עצי השדה. להשקותם והדוגמא כתרגומו של יונתן הא אתוראה דמיא לארזא בלבנון וגומר כבעמוד׃

מים גדלוהו תהום רוממתהו. בעממיא סגי בסומכוותא תקוף ית מלכיא שעביד לתחות מלכותיה וית שלטונוהי מני על כל מדינות ארעא, ומדרש אגדה ובין עבותים היתה צמרתו מהיכן זכה לגדולה לפי שנמנע מעצת דור הפלגה שנאמר (בראשית ז) מן הארץ ההיא יצא אשור כשנעשו כל באי העולם קליעה אחת לבוא בעצה למרוד בו אז היתה צמרתו נראית לעצמה ולא נשתלשלה עמהם. מים גדלוהו תהום רוממתהו. ועל ששמע לקול יונה בן אמתי שירד לתהום ושבו אנשי ננוה מן החמס אשר בכפיהם׃

ה׳ עַל־כֵּן גָּבְהָא קֹמָתוֹ מִכֹּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה וַתִּרְבֶּינָה סַרְעַפְתָּיו וַתֶּאֱרַכְנָה פְּארֹתָו מִמַּיִם רַבִּים בְּשַׁלְחוֹ׃

סרעפותיו. ענפיו׃

פארותיו. זמורותיו׃

ממים רבים בשלחו. פארותיו על ידי מים רבים בשלחו פארותיו כלומר בגדלו פארותיו ול׳ שילוח נופל בהן כמו ותשלח פאורות (לעיל טז)׃

ו׳ בְּסַעֲפֹתָיו קִנְנוּ כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְתַחַת פְּארֹתָיו יָלְדוּ כֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּבְצִלּוֹ יָשְׁבוּ כָּל גּוֹיִם רַבִּים׃

בסעפותיו. בענפיו׃

קננו. ל׳ קן׃

ז׳ וַיִּיְפְ בְּגָדְלוֹ בְּאָרֶךְ דָּלִיּוֹתָיו כִּי־הָיָה שָׁרְשׁוֹ אֶל־מַיִם רַבִּים׃

וייף. ל׳ יופי׃

דליותיו. אף הם ל׳ ענפים הנטוים לאורך לכל צד כמין דליות הכרם שישטרוי״לאש בלע״ז׃

ח׳ אֲרָזִים לֹא־עִמָּמֻהוּ בְּגַן־אֱלֹהִים בְּרוֹשִׁים לֹא דָמוּ אֶל־סַעֲפֹתָיו וְעַרְמֹנִים לֹא־הָיוּ כְּפֹארֹתָיו כָּל־עֵץ בְּגַן־אֱלֹהִים לֹא־דָמָה אֵלָיו בְּיָפְיוֹ׃

לא עממוהו. לא כהו תארו כלומר לא היה בהם אחד נאה ממנו׃

בגן אלהים. כלומר בכל העולם׃

וערמונים. קאשטיני״ש בלע״ז׃

ט׳ יָפֶה עֲשִׂיתִיו בְּרֹב דָּלִיּוֹתָיו וַיְקַנְאֻהוּ כָּל־עֲצֵי־עֵדֶן אֲשֶׁר בְּגַן הָאֱלֹהִים׃ {פ}

כל עצי עדן. כלומר כל המלכים המשובחים׃

י׳ לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן אֲשֶׁר גָּבַהְתָּ בְקוֹמָה וַיִּתֵּן צַמַּרְתּוֹ אֶל־בֵּין עֲבֹתִים וְרָם לִבָּבוֹ בְּגָבְהוֹ׃

יען אשר גבהת בקומה. כך אמרתי לאשור׃

י״א וְאֶתְּנֵהוּ בְּיַד אֵיל גּוֹיִם עָשׂוֹ יַעֲשֶׂה־לּוֹ כְּרִשְׁעוֹ גֵּרַשְׁתִּהוּ׃

ביד אל גוים. ביד קשה שבגוים ביד נבוכדנצר נתתיו דאמר מר שנה ראשונה כבש ננוה:

עשו יעשה לו. נבוכדנצר ככל רצוני:

י״ב וַיִּכְרְתָהוּ זָרִים עָרִיצֵי גוֹיִם וַיִּטְּשֻׁהוּ אֶל־הֶהָרִים וּבְכָל־גֵּאָיוֹת נָפְלוּ דָלִיּוֹתָיו וַתִּשָּׁבַרְנָה פְּרֹאתָיו בְּכֹל אֲפִיקֵי הָאָרֶץ וַיֵּרְדוּ מִצִּלּוֹ כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ וַיִּטְּשֻׁהוּ:

ויטשוהו. ויפלוהו לארץ כמו ויטש על המחנה (במדבר י״א:ל״א):

י״ג עַל־מַפַּלְתּוֹ יִשְׁכְּנוּ כָּל־עוֹף הַשָּׁמָיִם וְאֶל־פְּרֹאתָיו הָיוּ כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה:

על מפלתו ישכנו וגו׳. כתרגומו על מפלת קטילוהי:

י״ד לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִגְבְּהוּ בְקוֹמָתָם כָּל־עֲצֵי־מַיִם וְלֹא־יִתְּנוּ אֶת־צַמַּרְתָּם אֶל־בֵּין עֲבֹתִים וְלֹא־יַעַמְדוּ אֵלֵיהֶם בְּגָבְהָם כָּל־שֹׁתֵי מָיִם כִּי־כֻלָּם נִתְּנוּ לַמָּוֶת אֶל־אֶרֶץ תַּחְתִּית בְּתוֹךְ בְּנֵי אָדָם אֶל־יוֹרְדֵי בוֹר: {פ}

עצי מים. שהם רכים וחלשים אלא שענפיהם רכים וארוכין מחמת לחלוחית המים אין להם לדמות עצמן לארזי עדן כלומר לא היה לו להתגאות על ישראל ולא יעמדו עליהם:

אל בין עבותים. לא יתגאו להשוות גבורתם שותה מים אל עצי עבותים:

ט״ו כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם רִדְתּוֹ שְׁאוֹלָה הֶאֱבַלְתִּי כִּסֵּיתִי עָלָיו אֶת־תְּהוֹם וָאֶמְנַע נַהֲרוֹתֶיהָ וַיִּכָּלְאוּ מַיִם רַבִּים וָאַקְדִּר עָלָיו לְבָנוֹן וְכָל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה עָלָיו עָלְפָה:

ביום רדתו שאולה. כשהשפלתי את מלך אשור ביד אויבו:

האבלתי כסתי עליו. אבלים רבים שהיו סמוכין עליו:

כסיתי עליו את תהום. כסיתי בשבילו את תהום שהיה רגיל להשקותו ולגדלו כמו שאמר למעלה תהום רוממתהו אותו היום כסיתיו שלא יעלה ויכבה את תבערתו כלומר החלטתי את עוזריו:

ואמנע נהרותיה. שהיו הולכין סביבות מטעה:

ויכלאו מים רבים. שהיו מאריכין פארות כמו שאמר למעלה ותארכנה פארות׳ ממים רבים:

ואקדיר. בשבילו לבנון:

ואקדיר. לשון שחרות:

וכל עצי השדה. שהיו תעלותיו שלוחין אליהם כמו שאמר למעלה:

עליו עולפה. בשבילו פסק לחלוחם כאדם שמתעלף ורוחו פורחת פשמי״ר בלע״ז:

ט״ז מִקּוֹל מַפַּלְתּוֹ הִרְעַשְׁתִּי גוֹיִם בְּהוֹרִדִי אֹתוֹ שְׁאוֹלָה אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר וַיִּנָּחֲמוּ בְאֶרֶץ תַּחְתִּית כָּל־עֲצֵי־עֵדֶן מִבְחַר וְטוֹב־לְבָנוֹן כֹּל שֹׁתֵי מָיִם:

וינחמו בארץ תחתית. שאר יורדי גיהנם קבלו תנחומים אמרו אף זה כמונו:

י״ז גַּם־הֵם אִתּוֹ יָרְדוּ שְׁאוֹלָה אֶל־חַלְלֵי־חָרֶב וּזְרוֹעַ יָשְׁבוּ בְצִלּוֹ בְּתוֹךְ גּוֹיִם:

וזרועו ישבו בצלו. ועוזריו אשר ישבו בצלו:

י״ח אֶל־מִי דָמִיתָ כָּכָה בְּכָבוֹד וּבְגֹדֶל בַּעֲצֵי־עֵדֶן וְהוּרַדְתָּ אֶת־עֲצֵי־עֵדֶן אֶל־אֶרֶץ תַּחְתִּית בְּתוֹךְ עֲרֵלִים תִּשְׁכַּב אֶת־חַלְלֵי־חֶרֶב הוּא פַרְעֹה וְכָל־הֲמוֹנֹה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: {פ}

אל מי דמית ככה. אתה פרעה אל מי מעצי עדן דמית שיהא ככה גדול כאשור בכבוד ובגודל והרי ראית שהורדתיו שאול ואף אתה והורדת עם עצי עדן עם שאר מלכים חזקים:

אל ארץ תחתית. גיהנ׳:

פרק ל״ב

א׳ וַיְהִי֙ בִּשְׁתֵּ֣י עֶשְׂרֵ֔ה שָׁנָ֖ה בִּשְׁנֵי־עָשָׂ֣ר חֹ֑דֶשׁ בְּאֶחָ֣ד לַחֹ֔דֶשׁ הָיָ֥ה דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

ב׳ בֶּן־אָדָ֗ם שָׂ֚א קִינָ֣ה עַל־פַּרְעֹ֣ה מֶלֶךְ־מִצְרַ֔יִם וְאָמַרְתָּ֣ אֵלָ֔יו כְּפִ֥יר גּוֹיִ֖ם נִדְמֵ֑יתָ וְאַתָּה֙ כַּתַּנִּ֣ים בַּיַּמִּ֔ים וַתָּ֣גַח בְּנַהֲרוֹתֶ֔יךָ וַתִּדְלַ֥ח מַ֙יִם֙ בְּרַגְלֶ֔יךָ וַתִּרְפֹּ֖ס נַהֲרוֹתָֽם׃ {ס}

כפיר גוים נדמית ואתה כתנים בימים. היה לך לרבוץ תוך יאורך כמשפט הדגים ולא לצאת אל היבשה ונתגאית בלבך ונדמית בעצמך לכפיר השליט ביבשה ויצא לטרוף טרף׃

ותגח בנהרותיך. ותצא חוץ עם נהרותיך לשון גוחי מבטן (תהלים כ״ו) כי יגיח ירדן (איוב מא) ואורב ישראל מגיח ממקומו (שופטים כ׳:ל״ג) לשון דבר הנוגע ויוצא מבית מסתרים׃

ותדלח. לשון עכירה׃

ברגליך. רגלים לא היו לך ועשית לך רגלים כחית הארץ לעבור מימי ארצות ולרפוס נהרות׳ והדוגמא בתרגום יונתן ואגחתא במשרייתך ואזעא עממיא בסומכוות׳ ואחריבת׳ מדינתהון׃

ג׳ כֹּ֤ה אָמַר֙ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה וּפָרַשְׂתִּ֥י עָלֶ֖יךָ אֶת־רִשְׁתִּ֑י בִּקְהַ֣ל עַמִּ֔ים רַבִּ֖ים וְהֶעֱל֥וּךָ בְּחֶרְמִֽי׃

בחרמי. ל׳ מצודה והרבה יש במקרא יגורהו בחרמו (חבקוק א׳:ט״ו) מצודים וחרמים (קהלת ז)׃

ד׳ וּנְטַשְׁתִּ֥יךָ בָאֶ֖רֶץ עַל־פְּנֵ֣י הַשָּׂדֶ֑ה אֲטִילֶ֙ךָ֙ וְהִשְׁכַּנְתִּ֣י עָלֶ֔יךָ כָּל־עֹ֖וף הַשָּׁמַ֑יִם וְהִשְׂבַּעְתִּ֥י מִמְּךָ֖ חַיַּ֥ת כָּל־הָאָֽרֶץ׃

ה׳ וְנָתַתִּ֥י אֶת־בְּשָׂרְךָ֖ עַל־הֶהָרִ֑ים וּמִלֵּאתִ֥י הַגֵּאָיוֹת֙ רָמוּתֶֽךָ׃

ומלאתי הגאיות רמותיך. השלכתיך כמו רמה בים (שמות ט״ו:א׳), ויש אומרים רמותיך לשון רמה כמו וירם תולעים ויבאש (שם ט״ז)׃

ו׳ וְהִשְׁקֵיתִ֥י אֶֽרֶץ צָפָתְךָ֖ מִדָּמְךָ֣ אֶל־הֶהָרִ֑ים וַאֲפִיקִ֖ים יִמָּלְא֥וּן מִמֶּֽךָּ׃

והשקיתי ארץ צפתך. ארץ אשר אתה צף בה על פני מימי יאורך כמו (איכה ג׳:נ״ד) צפו מים על ראשי (מלכים ב׳ ז׳) ויצף הברזל אותה הארץ אשקה מדמך׃

צפתך. טונפרוט״מנט בלע״ז, על ההרים הגבוהין שבה׃

ואפיקים. ראויר״ש בלע״ז׃

ז׳ וְכִסֵּיתִ֣י בְכִבּוֹתְךָ֣ שָׁמַ֔יִם וְהִקְדַּרְתִּ֖י אֶת־כּוֹכְבֵיהֶ֑ם שֶׁ֚מֶשׁ בֶּעָנָ֣ן אֲכַסֶּ֔נּוּ וְיָרֵ֖חַ לֹא־תָאִ֥יר אוֹרֽוֹ׃

וכסיתי בכבותך שמים. כשתכבה תבערתך יעלה העשן ויכסה השמים ויחשיך המאורות כלומר כל שומעי שמעך יתאבלו וישתוממו כי ידאג איש לנפשו לאמר גם עלינו יעמוד המשחית׃

ח׳ כָּל־מְאוֹרֵ֥י א֛וֹר בַּשָּׁמַ֖יִם אַקְדִּירֵ֣ם עָלֶ֑יךָ וְנָתַתִּ֥י חֹ֙שֶׁךְ֙ עַל־אַרְצְךָ֔ נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יֱהוִֽה׃

כל מאורי אור בשמים. שרים של מעלה מליציך׃

ט׳ וְהִכְעַסְתִּ֣י לֵ֔ב עַמִּ֖ים רַבִּ֑ים בַּהֲבִיאִ֤י שִׁבְרְךָ֙ בַּגּוֹיִ֔ם עַל־אֲרָצ֖וֹת אֲשֶׁ֥ר לֹא־יָדַ֖עְתָּם׃

והכעסתי לב. כלומר ירגז ויחרד לבם׃

בהביאי שברך. באיתיותי תבירי קרבך לביני עממיא׃

י׳ וַהֲשֹׁמֹתִ֥י עָלֶ֖יךָ עַמִּ֣ים רַבִּ֑ים וּמַלְכֵיהֶ֙ם֙ יִשְׂעֲר֣וּ עָלֶ֔יךָ שַׂעַ֖ר בְּעוֹפְפִ֣י חַרְבִּ֑י עַל־פָּנֶ֣יהָ֔ם וְחָרְד֥וּ לִרְגָעִ֖ים אִ֣ישׁ לְנַפְשׁ֑וֹ בְּי֥וֹם מַפַּלְתֶּֽךָ׃ {פ}

והשמותי. לשון תמהון:

בעופפי חרבי על פניהם. לשון עוף פורח בשלחי עליך חיל שלוחי דרך ארצם:

וחרדו לרגעים. לשברים פן גם עליהן יבא השבר ל״א לשון רגע ממש כן חברו מנחם:

איש לנפשו. כל אחד על עצמו שויימ״אימאש בלע״ז:

י״א כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה חֶרֶב מֶלֶךְ־בָּבֶל תְּבוֹאָךְ׃

י״ב בְּחַרְבוֹת גִּבּוֹרִים אַפִּיל הֲמוֹנֵךְ עָרִיצֵי גוֹיִם כֻּלָּם וְשָׁדְדוּ אֶת־גְּאוֹן מִצְרַיִם וְנִשְׁמַד כָּל־הֲמוֹנָהּ׃

י״ג וְהַאֲבַדְתִּי אֶת־כָּל־בְּהֶמְתָּהּ מֵעַל מַיִם רַבִּים וְלֹא תִדְלָחֵם רֶגֶל־אָדָם וּפַרְסוֹת בְּהֵמָה לֹא תִדְלָחֵם׃

מעל מים. של שאר מדינות שהיית עוכרם:

י״ד אָז אַשְׁקִיעַ מֵימֵיהֶם וְנַהֲרוֹתָם כַּשֶּׁמֶן אוֹלִיךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

אשקיע מימיהם. שלא תעכרם רגל בהמה וישקע הטיט ויהו המים צלולין ונקיים כשמן המזוקק:

ט״ו בְּתִתִּי אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה וּנְשַׁמָּה אֶרֶץ מְמִלֹּאָהּ בְּהַכּוֹתִי אֶת־כָּל־יוֹשְׁבֵי בָהּ וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה׃

ארץ ממלואה. ארץ שהיא עתה ממלואה מכל טוב:

ט״ז קִינָה הִיא וְקוֹנְנוּהָ בְּנוֹת הַגּוֹיִם תְּקוֹנְנֶנָּה אוֹתָהּ עַל־מִצְרַיִם וְעַל־כָּל־הֲמוֹנָהּ תְּקוֹנְנֶנָּה אוֹתָהּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {פ}

י״ז וַיְהִי בְּשִׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

י״ח בֶּן־אָדָם נְהֵה עַל־הֲמוֹן מִצְרַיִם וְהוֹרִדֵהוּ אוֹתָהּ וּבְנוֹת גּוֹיִם אַדִּרִים אֶל־אֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר׃

נהה. בכה וקונן:

והורידהו אותה ובנות וגו׳. התנבא עליו ועל כל מכחישי הנבואה שירדו לבאר שחת כאן הראהו הקב״ה ליחזקאל שכל מכחישי הנבואה יורדין לגיהנ׳:

י״ט מִמִּי נָעַמְתְּ רְדֵה וְהָשָׁכְבָה אֶת־עֲרֵלִים׃

ממי נעמת. כלום נעמת משאר העכו״ם אף אתה רדה לבור והשכבה אותם:

כ׳ בְּתוֹךְ חַלְלֵי־חָרֶב יִפֹּלוּ חֶרֶב נִתְּנָה מָשְׁכוּ אוֹתָהּ וְכָל־הֲמוֹנֶיהָ׃

חרב נתנה. לחרב נתנה מצרים:

כ״א יְדַבְּרוּ־לוֹ אֵלֵי גִּבּוֹרִים מִתּוֹךְ שְׁאוֹל אֶת־עֹזְרָיו יָרְדוּ שָׁכְבוּ הָעֲרֵלִים חַלְלֵי־חָרֶב׃

ידברו לו. ידברו עליו ועל עוזריו:

אלי גבורים מתוך שאול. סרס המקרא ודרשהו ידברו לו את עוזריו עם עוזריו כלומר גם על עוזריו אתו ידברו אילי גבורים שבשאול וככה יאמרו עליהם ירדו שכבו הערלים וגו׳ כל לו ולי ולהם ולך הסמוכין לדבור אינם אלא לשון על:

כ״ב שָׁם אַשּׁוּר וְכָל־קְהָלָהּ סְבִיבוֹתָיו קִבְרֹתָיו כֻּלָּם חֲלָלִים הַנֹּפְלִים בֶּחָרֶב׃

שם אשור. בגיהנ׳:

סביבותיו. בתוך שאול קברותיו מוכנין כי משם לא יצא לנוח בקברו:

כ״ג אֲשֶׁר נִתְּנוּ קִבְרֹתֶיהָ בִּירֵכְתֵי־בוֹר וַיְהִי קְהָלָהּ סְבִיבוֹת קִבְרָתָהּ כֻּלָּם חֲלָלִים נֹפְלִים בַּחֶרֶב אֲשֶׁר־נָתְנוּ חִתִּית בְּאֶרֶץ חַיִּים׃

בירכתי בור. במעמקי בור בתוך עמקו:

ויהי קהלה. בתוך שאול סביבות קבורתה:

אשר נתנו חתית. אשר נתנו שבר בארץ ישראל:

כ״ד שָׁם עֵילָם וְכָל־הֲמוֹנָהּ סְבִיבוֹתֶיהָ קְבֻרָתָהּ כֻּלָּם חֲלָלִים הַנֹּפְלִים בַּחָרֶב אֲשֶׁר־יָרְדוּ עֲרֵלִים | אֶל־אֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת אֲשֶׁר נָתְנוּ חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר:

כ״ה בְּתוֹךְ חֲלָלִים נָתְנוּ מִשְׁכָּב לָהּ בְּכָל־הֲמוֹנָהּ סְבִיבוֹתֶיו קְבֻרוֹתֶיהָ כֻּלָּם עֲרֵלִים חַלְלֵי־חָרֶב כִּי־נִתְּנוּ חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר בְּתוֹךְ חֲלָלִים נִתָּן:

נתנו משכב לה. לעילם:

כ״ו שָׁם מֶשֶׁךְ תֻּבַל וְכָל־הֲמוֹנָהּ סְבִיבוֹתֶיו קִבְרוֹתֶיהָ כֻּלָּם עֲרֵלִים מְחַלְלֵי חָרֶב כִּי־נָתְנוּ חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים:

מחוללי. כמו הרוגי:

כ״ז וְלֹא יִשְׁכְּבוּ אֶת־גִּבּוֹרִים נֹפְלִים מֵעֲרֵלִים אֲשֶׁר יָרְדוּ־שְׁאוֹל בִּכְלֵי־מִלְחַמְתָּם וַיִּתְּנוּ אֶת־חַרְבוֹתָם תַּחַת רָאשֵׁיהֶם וַתְּהִי עֲוֹנֹתָם עַל־עַצְמוֹתָם כִּי־חִתִּית גִּבּוֹרִים בְּאֶרֶץ חַיִּים:

ולא ישכבו. אלה הנזכרים עם גבורים שמתו מיתת עצמם כי נופלין וגרועים יהיו מהעכו״ם אשר מתו מיתת עצמם וירדו בכלי מלחמתם שאול:

ויתנו. קובריהם את חרבותם תחת ראשיהם לסימן להודיע כי לא שלטה בהם חרב:

ותהי עוונותם על עצמותם. לא נחסר מעוונם כלום שלא כפרה עליהם חרב הריגה שלא נהרגו ומה הוא העון כי חתית הגבורים ההם היתה בארץ חיים:

כ״ח וְאַתָּה בְּתוֹךְ עֲרֵלִים תִּשָּׁבֵר וְתִשְׁכַּב אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב:

ואתה בתוך. לפרעה הוא אומר:

את חללי חרב. ולא עם המתים מיתת עצמם:

כ״ט שָׁמָּה אֱדוֹם מְלָכֶיהָ וְכָל־נְשִׂיאֶיהָ אֲשֶׁר־נִתְּנוּ בִגְבוּרָתָם אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב הַמָּה אֶת־עֲרֵלִים יִשְׁכָּבוּ וְאֶת־יוֹרְדֵי בוֹר:

ל׳ שָׁמָּה נְסִיכֵי צָפוֹן כֻּלָּם וְכָל־צִדֹנִי אֲשֶׁר־יָרְדוּ אֶת־חֲלָלִים בְּחִתִּיתָם מִגְבוּרָתָם בּוֹשִׁים וַיִּשְׁכְּבוּ עֲרֵלִים אֶת־חַלְלֵי־חָרֶב וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם אֶת־יוֹרְדֵי בוֹר:

בחתיתם מגבורתם בושים. באתברותהון מגבורתהון בהתון:

ל״א אוֹתָם יִרְאֶה פַּרְעֹה וְנִחַם עַל־כָּל־הֲמוֹנָה חַלְלֵי־חֶרֶב פַּרְעֹה וְכָל־חֵילוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:

ל״ב כִּי־נָתַתִּי אֶת־[חִתִּיתִי] (חתיתו) בְּאֶרֶץ חַיִּים וְהֻשְׁכַּב בְּתוֹךְ עֲרֵלִים אֶת־חַלְלֵי־חֶרֶב פַּרְעֹה וְכָל־הֲמוֹנֹה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: {פ}

כי נתתי את. חתיתי בארץ חיים כי אתן אני את מוראי בארץ ישראל ולא תנתן עוד חתית אדם בה:

פרק ל״ג

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

ב׳ בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־עַמֶּךָ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶרֶץ כִּי־אָבִיא עָלֶיהָ חָרֶב וְלָקְחוּ עַם־הָאָרֶץ אִישׁ אֶחָד מִקְּצֵיהֶם וְנָתְנוּ אֹתוֹ לָהֶם לְצֹפֶה:

לצופה. באדי״טא בלע״ז:

ג׳ וְרָאָה אֶת־הַחֶרֶב בָּאָה עַל־הָאָרֶץ וְתָקַע בַּשּׁוֹפָר וְהִזְהִיר אֶת־הָעָם׃

וראה את החרב. המה הגייסות׃

ד׳ וְשָׁמַע הַשֹּׁמֵעַ אֶת־קוֹל הַשּׁוֹפָר וְלֹא נִזְהָר וַתָּבוֹא חֶרֶב וַתִּקָּחֵהוּ דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ יִהְיֶה׃

דמו בראשו יהיה. עון מיתתו ידרש מיד עצמו שפשע בנפשו׃

ה׳ אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר שָׁמַע וְלֹא נִזְהָר דָּמוֹ בּוֹ יִהְיֶה וְהוּא נִזְהָר נַפְשׁוֹ מִלָּט׃

והוא נזהר נפשו מלט. אם נזהר היה נמלט׃

ו׳ וְהַצֹּפֶה כִּי־יִרְאֶה אֶת־הַחֶרֶב בָּאָה וְלֹא־תָקַע בַּשּׁוֹפָר וְהָעָם לֹא־נִזְהָר וַתָּבוֹא חֶרֶב וַתִּקַּח מֵהֶם נֶפֶשׁ הִוא בַּעֲוֹנוֹ נִלְקָח וְדָמוֹ מִיַּד־הַצֹּפֶה אֶדְרֹשׁ׃ {פ}

ז׳ וְאַתָּה בֶּן־אָדָם צֹפֶה נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַעְתָּ מִפִּי דָּבָר וְהִזְהַרְתָּ אוֹתָם מִמֶּנִּי׃

צופה נתתיך. כאותו הצופה הניתן להזהיר שלא תאבד נפש כן נתתיך להזהיר את ישראל׃

ח׳ בְּאָמְרִי לָרָשָׁע רָשָׁע מוֹת תָּמוּת וְלֹא דִבַּרְתָּ לְהַזְהִיר רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ הוּא רָשָׁע בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת וְדָמוֹ מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ׃

ט׳ וְאַתָּה כִּי־הִזְהַרְתָּ רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ לָשׁוּב מִמֶּנָּה וְלֹא־שָׁב מִדַּרְכּוֹ הוּא בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת וְאַתָּה נַפְשְׁךָ הִצָּלְתָּ׃ {פ}

י׳ וְאַתָּה בֶּן־אָדָם אֱמֹר אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֵּן אֲמַרְתֶּם לֵאמֹר כִּי־פְשָׁעֵינוּ וְחַטֹּאתֵינוּ עָלֵינוּ וּבָם אֲנַחְנוּ נְמַקִּים וְאֵיךְ נִחְיֶה׃

כן אמרתם. לפיכך אין אתם חפצים לשוב כסבורין אתם שלא תועיל לכם תשובה׃

י״א אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי־אֲנִי | נְאֻם | אֲדֹנָי יֱהוִה אִם־אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם־בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ {פ}

י״ב וְאַתָּה בֶּן־אָדָם אֱמֹר אֶל־בְּנֵי־עַמְּךָ צִדְקַת הַצַּדִּיק לֹא תַצִּילֶנּוּ בְּיוֹם פִּשְׁעוֹ וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא־יִכָּשֶׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ וְצַדִּיק לֹא יוּכַל לִחְיוֹת בָּהּ בְּיוֹם חֲטֹאתוֹ׃

לחיות בה. בצדקתו׃

י״ג בְּאָמְרִי לַצַּדִּיק חָיֹה יִחְיֶה וְהוּא־בָטַח עַל־צִדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל כָּל־צִדְקֹתָו לֹא תִזָּכַרְנָה וּבְעַוְלָתוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה בּוֹ יָמוּת׃

לא תזכרנה. להצילו מליענש על עבירה זו׃

י״ד וּבְאָמְרִי לָרָשָׁע מוֹת תָּמוּת וְשָׁב מֵחַטָּאתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃

ט״ו חֲבָל יָשִׁיב רָשָׁע גְּזֵלָה יְשַׁלֵּם בְּחֻקּוֹת הַחַיִּים הָלַךְ לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת עָוֶל חָיוֹ יִחְיֶה לֹא יָמוּת׃

חבול. עבוט שצויתי להשיבו כבא השמש׃

ט״ז כָּל־חַטֹּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא לֹא תִזָּכַרְנָה לוֹ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עָשָׂה חָיוֹ יִחְיֶה׃

י״ז וְאָמְרוּ בְּנֵי עַמְּךָ לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי וְהֵמָּה דַּרְכָּם לֹא־יִתָּכֵן׃

י״ח בְּשׁוּב־צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל וּמֵת בָּהֶם׃

ומת בהם. בשבילם יענש׃

י״ט וּבְשׁוּב רָשָׁע֙ מֵרִשְׁעָת֔וֹ וְעָשָׂ֖ה מִשְׁפָּ֣ט וּצְדָקָ֑ה עֲלֵיהֶ֖ם הוּא֥ יִחְיֶֽה׃

כ׳ וַאֲמַרְתֶּ֗ם לֹ֤א יִתָּכֵן֙ דֶּ֣רֶךְ אֲדֹנָ֔י אִ֥ישׁ כִּדְרָכָ֖יו אֶשְׁפּ֣וֹט אֶתְכֶ֑ם בֵּ֖ית יִשְׂרָאֵ֥ל׃ {פ}

כ״א וַיְהִ֗י בִּשְׁתֵּי֙ עֶשְׂרֵ֣ה שָׁנָ֔ה בָּעֲשִׂרִ֖י בַּחֲמִשָּׁ֣ה לַחֹ֑דֶשׁ לְגָלוּתֵ֔נוּ בָּ֣א אֵלַ֔י הַפָּלִ֖יט מִירוּשָׁלָ֣ם לֵאמֹ֔ר הֻכְּתָ֖ה הָעִֽיר׃

כ״ב וְיַד־יְהוָ֞ה הָיְתָ֤ה אֵלַי֙ בָּעֶ֔רֶב לִפְנֵי֙ בֹּ֣וא הַפָּלִ֔יט וַיִּפְתַּ֥ח אֶת־פִּ֖י עַד־בּ֣וֹא אֵלַ֑י בַּבֹּ֗קֶר וַיִּפָּתַ֤ח פִּי֙ וְלֹ֣א נֶאֱלַ֔מְתִּי עֽוֹד׃ {פ}

> **ויפתח את פי.** כמו שאמר בראש הספר (לעיל ג) ונאלמת ולא תהיה לאיש מוכיח ואח״כ אמר לו (לעיל כד) ביום קחתי מהם את מעוז יבא הפליט אליך ביום ההוא יפתח פיך את הפליט ולא תאלם עוד׃
>
> **עד בוא אלי בבקר.** כלומר בעוד בואו אלי בבקר כמו לפני בואו אלי בבקר׃

כ״ג וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

כ״ד בֶּן־אָדָ֗ם יֹשְׁבֵ֤י הֶֽחֳרָבוֹת֙ הָאֵ֔לֶּה עַל־אַדְמַ֖ת יִשְׂרָאֵ֑ל אֹמְרִ֣ים לֵאמֹ֔ר אֶחָ֖ד הָיָ֣ה אַבְרָהָ֑ם וַיִּירַ֣שׁ אֶת־הָאָ֔רֶץ וַאֲנַ֥חְנוּ רַבִּ֖ים לָ֣נוּ נִתְּנָ֥ה הָאָ֖רֶץ לְמוֹרָשָׁ֥ה׃ {ס}

> **אחד היה אברהם.** זה אחד מד׳ דברים שהיה רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון בן יוחאי תלמידו דורש כמותו וכך היה רבי שמעון דורשו אברהם שלא נצטווה אלא על מצווה אחת ירש את הארץ אנו שנצטוינו על מצות הרבה כל שכן שלנו נתנה הארץ למורשה הוא שהנביא משיבם׃

כ״ה לָכֵ֞ן אֱמֹ֣ר אֲלֵהֶ֗ם כֹּֽה־אָמַ֤ר | אֲדֹנָי֙ יֱהוִ֔ה עַל־הַדָּ֖ם | תֹּאכֵ֑לוּ וְעֵינֵיכֶ֣ם תִּשְׂאוּ֩ אֶל־גִּלּוּלֵיכֶ֨ם וְדָ֜ם תִּשְׁפֹּ֗כוּ וְהָאָ֛רֶץ תִּירָשׁ֖וּ׃

> **על הדם תאכלו וגו׳.** והארץ תירשו בתמיה אם נצטויתם אין אתם שומרים על הדם תאכלו את מאכלי תפנוקים אתם אוכלים על ידי רציחה שהורגין את בעלי ממון ונוטלין את ממונם׃

כ״ו עֲמַדְתֶּ֣ם עַל־חַרְבְּכֶ֔ם עֲשִׂיתֶ֥ן תּוֹעֵבָ֖ה וְאִ֣ישׁ אֶת־אֵ֣שֶׁת רֵעֵ֔הוּ טִמֵּאתֶ֑ם וְהָאָ֖רֶץ תִּירָשׁ֥וּ׃ {ס}

> **עמדתם על חרבכם.** כלומר כל בטחונכם נתחזקתם על חרבכם׃
>
> **עשיתן תועבה.** משכב זכור׃

כ״ז כֹּֽה־תֹאמַ֞ר אֲלֵהֶ֗ם כֹּֽה־אָמַ֤ר אֲדֹנָי֙ יֱהוִ֔ה חַי־אָ֑נִי אִם־לֹ֗א אֲשֶׁ֤ר בֶּֽחֳרֵבוֹת֙ בַּחֶ֣רֶב יִפֹּ֔לוּ וַאֲשֶׁ֥ר עַל־פְּנֵ֖י הַשָּׂדֶ֑ה לַחַיָּ֥ה נְתַתִּ֖יו לְאָכְלָ֑ו וַאֲשֶׁ֤ר בַּמְּצָד֙וֹת֙ וּבַמְּעָרוֹת֙ בַּדֶּ֣בֶר יָמ֔וּתוּ׃

> **אשר בחרבות.** בערים הבצורות שסופן להיות חריבים׃
>
> **ואשר במצדות.** במחבא להטמן מן החרב אשלח בם את הדבר׃

כ״ח וְנָתַתִּ֤י אֶת־הָאָ֙רֶץ֙ שְׁמָמָ֣ה וּמְשֹׁמָ֔ה וְנִשְׁבַּ֥ת גְּא֖וֹן עֻזָּ֑הּ וְשָׁמְמ֞וּ הָרֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל מֵאֵין֙ עוֹבֵֽר׃

כ״ט וְיָדְע֣וּ כִֽי־אֲנִ֤י יְהוָה֙ בְּתִתִּ֣י אֶת־הָאָ֔רֶץ שְׁמָמָ֖ה וּמְשֹׁמָ֑ה עַל֙ כָּל־תּוֹעֲבֹתָ֔ם אֲשֶׁ֥ר עָשׂ֖וּ׃ {פ}

ל׳ וְאַתָּ֣ה בֶן־אָדָ֗ם בְּנֵ֤י עַמְּךָ֙ הַנִּדְבָּרִ֣ים בְּךָ֔ אֵ֖צֶל הַקִּירוֹת֙ וּבְפִתְחֵ֣י הַבָּתִּ֔ים וְדִבְּר֥וּ אִישׁ֙ אֶת־אָחִ֔יו לֵאמֹ֖ר בֹּאוּ־נָ֣א וְשִׁמְעוּ֙ מֶ֣ה הַדָּבָ֔ר הַיּוֹצֵ֖א מֵאֵ֥ת יְהוָֽה׃

> **הנדברים בך.** מתלוצצים בך׃

ל״א וְיָבֹ֤אוּ אֵלֶ֙יךָ֙ כְּמְב֣וֹא עָ֔ם וְיֵשְׁב֥וּ לְפָנֶ֖יךָ עַמִּ֑י וְשָׁמְע֣וּ אֶת־דְּבָרֶ֔יךָ וְאוֹתָ֖ם לֹ֣א יַעֲשׂ֑וּ כִּֽי־עֲגָבִ֤ים בְּפִיהֶם֙ הֵ֣מָּה עֹשִׂ֔ים אַחֲרֵ֥י בִצְעָ֖ם לִבָּ֥ם הֹלֵֽךְ׃

> **וישבו לפניך.** כאילו הם עמי׃

עגבים. שחוק כמו עוגב:

בצעם. גזילתם:

ל״ב וְהִנְךָ֤ לָהֶם֙ כְּשִׁ֣יר עֲגָבִ֔ים יְפֵ֖ה קֹ֑ול וּמֵיטִ֣ב נגֵּ֔ן וְשָׁמְע֥וּ אֶת־דְּבָרֶ֖יךָ וְעֹשִׂ֥ים אֵינָ֖ם אֹותָֽם׃

והנך להם כשיר עגבים. והא את להון כזמר אבובין:

ל״ג וּבְבֹאָ֣ה הִנֵּ֣ה בָאָ֔ה וְיָדְע֖וּ כִּ֣י נָבִ֣יא הָיָ֔ה בְּתוֹכָֽם׃ {פ}

ובבאה. הרעה אליהם:

הנה באה. כי אמת מוכנת היא לבא אז ידעו כי לא שחוק היו דבריך כי נביא אמת היה בתוכם:

פרק ל״ד

א׳ וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

ב׳ בֶּן־אָדָ֗ם הִנָּבֵ֤א עַל־רֹועֵי֙ יִשְׂרָאֵ֔ל הִנָּבֵ֖א וְאָמַרְתָּ֣ אֲלֵיהֶ֔ם לָרֹעִ֑ים כֹּה־אָמַ֞ר | אֲדֹנָ֤י יֱהוִה֙ הֹ֣וי רֹעֵי־יִשְׂרָאֵ֔ל אֲשֶׁ֥ר הָי֖וּ רֹעִ֣ים אוֹתָ֑ם הֲלֹ֥וא הַצֹּ֖אן יִרְעוּ֥ הָרֹעִֽים׃

על רועי ישראל. על פרנסי ישראל:

אשר היו רועים אותם. את עצמם היו מענגין מממון חבריהם אשר תחתיהם:

הלא הצאן ירעו הרועים. הלא משפט הרועים לרעות את הצאן ולא לרעות את עצמן:

ג׳ אֶת־הַחֵ֣לֶב תֹּאכֵ֔לוּ וְאֶת־הַצֶּ֥מֶר תִּלְבָּשׁ֖וּ הַבְּרִיאָ֣ה תִזְבָּ֑חוּ הַצֹּ֖אן לֹ֥א תִרְעֽוּ׃

ד׳ אֶת־הַנְּחֻלֹות֙ לֹ֣א חִזַּקְתֶּ֔ם וְאֶת־הַחוֹלָ֖ה לֹא־רִפֵּאתֶ֑ם וְלַנִּשְׁבֶּ֣רֶת֙ לֹ֣א חֲבַשְׁתֶּ֔ם וְאֶת־הַנִּדַּחַ֖ת לֹ֣א הֲשֵׁבְתֶּ֑ם וְאֶת־הָאֹבֶ֣דֶת לֹ֣א בִקַּשְׁתֶּ֗ם וּבְחָזְקָ֛ה רְדִיתֶ֥ם אֹתָ֖ם וּבְפָֽרֶךְ׃

את הנחלות. את הכחושות מאין כח דולרושי״אש בלע״ז שצריכות חיזוק לתמוך בהן ביד:

לא חבשתם. לקשור שברי העצם זה עם זה כמשפט הרופאי׳:

ואת הנדחת. שנדחת מתוך העדר אל החוץ:

רדיתם. יסרתם:

ה׳ וַתְּפוּצֶ֣ינָה מִבְּלִ֣י רֹעֶ֔ה וַתִּהְיֶ֖ינָה לְאָכְלָ֑ה לְכֹל֙ חַיַּ֣ת הַשָּׂדֶ֔ה וַתְּפוּצֶֽינָה׃

ו׳ יִשְׁגּ֤וּ צֹאנִי֙ בְּכָל־הֶֽהָרִ֔ים וְעַ֖ל כָּל־גִּבְעָ֣ה רָמָ֑ה וְעַ֤ל כָּל־פְּנֵי֙ הָאָ֣רֶץ֔ נָפֻ֖צוּ צֹאנִ֑י וְאֵ֥ין דֹּורֵ֖שׁ וְאֵ֥ין מְבַקֵּֽשׁ׃

ישגו צאני. הולכות טועות על פני כל ההרים כלו׳ נעשו הפקר לעשות איש איש כרצונו ולא הוכחתם אותם ולא שפטת׳ בין איש לרעהו:

ז׳ לָכֵ֥ן רֹעִ֖ים שִׁמְע֣וּ אֶת־דְּבַ֑ר יְהוָֽה׃

ח׳ חַי־אָ֣נִי נְאֻם֩ | אֲדֹנָ֨י יֱהוִ֜ה אִם־לֹ֣א יַ֣עַן הֱיוֹת־צֹאנִ֗י | לָבַז֙ וַתִּהְיֶ֣ינָה צֹאנִ֔י לְאָכְלָ֖ה לְכָל־חַיַּ֣ת הַשָּׂדֶ֑ה מֵאֵ֤ין רֹעֶה֙ וְלֹא־דָרַ֣שׁ רֹעַ֔י אֶת־צֹאנָ֖י וַיִּרְעוּ֙ הָרֹעִ֣ים אוֹתָ֔ם וְאֶת־צֹאנַ֖י לֹ֥א רָעֽוּ׃

וירעו הרועים אותם. את עצמם:

ט׳ לָכֵן֙ הָרֹעִ֣ים שִׁמְע֔וּ דְּבַר־יְהוָֽה׃

י כִּֽי־כֹ֣ה אָמַ֗ר אֲדֹנָ֤י יֱהוִה֙ הִנְנִ֣י אֶל־הָרֹעִ֔ים וְדָרַשְׁתִּ֥י אֶת־צֹאנִ֖י מִיָּדָ֑ם וְהִשְׁבַּתִּ֥ים מֵרְע֖וֹת צֹ֑אן וְלֹא־יִרְעוּ֩ ע֨וֹד הָרֹעִ֜ים אוֹתָ֗ם וְהִצַּלְתִּ֤י צֹאנִי֙ מִפִּיהֶ֔ם וְלֹא־תִהְיֶ֥יֶן לָהֶ֖ם לְאָכְלָֽה׃ {ס}

ולא ירעו עוד הרועים אותם. את עצמם׃

יא כִּֽי־כֹ֣ה אָמַ֗ר אֲדֹנָ֤י יֱהוִה֙ הִנְנִ֣י אֲנִ֔י וְדָרַשְׁתִּ֥י אֶת־צֹאנִ֖י וּבִקַּרְתִּֽים׃

ובקרתים. ל׳ בקור חולים׃

יב כְּבַקֶּ֤רֶת רֹעֶה֙ עֶדְר֔וֹ בְּיוֹם־הֱיוֹת֥וֹ בְתוֹךְ־צֹאנ֖וֹ נִפְרָשׁ֑וֹת כֵּ֚ן אֲבַקֵּ֣ר אֶת־צֹאנִ֔י וְהִצַּלְתִּ֥י אֹתָ֖ם מִכָּל־הַמְּקוֹמֹ֑ת אֲשֶׁ֥ר נָפְצ֛וּ שָׁ֖ם בְּי֥וֹם עָנָ֖ן וַעֲרָפֶֽל׃

נפרשות. כשהן נפוצות והוא הולך ביניהם ומאספן יחד׃

ביום ענן וערפל. כי כן דרך הצאן להתפזר ביום המעונן׃

יג וְהוֹצֵאתִ֥ים מִן־הָעַמִּ֖ים וְקִבַּצְתִּ֑ים מִן־הָאֲרָצ֗וֹת וַהֲבִיאוֹתִ֛ים אֶל־אַדְמָתָ֖ם וּרְעִיתִ֣ים אֶל־הָרֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל בָּאֲפִיקִ֖ים וּבְכֹ֣ל מוֹשְׁבֵ֔י הָאָֽרֶץ׃

יד בְּמִרְעֶה־טּ֥וֹב אִרְעֵ֖ם וּבְהָרֵ֣י מְר֣וֹם יִשְׂרָאֵ֑ל יִהְיֶ֥ה נָוֵ֛הוּ שָׁ֖ם תִּרְבַּ֣צְנָה֑ בְּנ֤וֶה טוֹב֙ וּמִרְעֶ֣ה שָׁמֵ֔ן תִּרְעֶ֖ינָה אֶל־הָרֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

טו אֲנִ֥י אֶרְעֶ֖ה צֹאנִ֑י וַאֲנִ֖י אַרְבִּיצֵ֔ם נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יֱהוִֽה׃

טז אֶת־הָאֲבֵדֶ֣ת אְבַקֵּ֔שׁ וְאֶת־הַנִּדַּחַ֖ת אָשִׁ֑יב וְלַנִּשְׁבֶּ֣רֶת אֲחַבֹּ֔שׁ וְאֶת־הַחוֹלָ֖ה אֲחַזֵּ֑ק וְאֶת־הַֽשְּׁמֵנָ֣ה וְאֶת־הַחֲזָקָ֗ה אַשְׁמִ֤יד אֶרְעֶ֙נָּה֙ בְּמִשְׁפָּֽט׃

ואת השמנה ואת החזקה. ההודפת ודוחפת את חברותיה׃

יז וְאַתֶּ֣נָה צֹאנִ֗י כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה הִנְנִ֥י שֹׁפֵ֛ט בֵּ֥ין־שֶׂ֖ה לְשֶׂ֑ה לָאֵילִ֖ים וְלָעַתּוּדִֽים׃

בין שה לשה. בין בעלי אגרופין לחלשים׃

יח הַמְעַט֙ מִכֶּ֣ם הַמִּרְעֶ֔ה הַטּ֖וֹב תִּרְעוּ֑ וְיֶ֤תֶר֙ מִרְעֵיכֶ֣ם תִּרְמְסוּ֔ בְּרַגְלֵיכֶ֖ם וּמִשְׁקַ֣ע מַ֔יִם תִּשְׁתּ֑וּ וְאֶת־הַנּוֹתָרִ֖ים בְּרַגְלֵיכֶ֥ם תִּרְפְּשֽׁוּן׃

המעט מכם. את אשר החזקות שבכם רועות המרעה הטוב והלוואי לא תרמסו המותר ברגליכם ותאכלנה אותן שאר צאני אלא שאף מותר מרעיכם תרמסו ברגליכם ולא די לכם אשר משקה מים תשתו אלא שהנותרי׳ ברגליכם תרפושין׃

ומשקע מים. המים הצלולים ששקע הטיט ולא נעכרו ברגלי׳ והדוגמא כתרגומו הזעיר לכון דפרנוס טב אתון מתפרנסין ומותר פרנוסכון דישין ברגליכון ומשתי מתקן אתון שתן וית מותרא ברגליכון אתון דישין׃

יט וְצֹאנִ֖י מִרְמַ֣ס רַגְלֵיכֶ֣ם תִּרְעֶ֑ינָה וּמִרְפַּ֖שׂ רַגְלֵיכֶ֥ם תִּשְׁתֶּֽינָה׃ {פ}

וצאני מרמס רגליכם וגו׳. ועמי מותר מיכל שמשיכון אכלין ומותר משתי שמשיכון שתן׃

כ לָכֵ֞ן כֹּ֣ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה אֲלֵיהֶ֕ם הִנְנִ֥י אֲנִ֖י וְשָׁפַטְתִּ֣י בֵּין־שֶׂ֔ה בְּרִיָּ֖ה וּבֵ֥ין שֶׂ֖ה רָזָֽה׃

שה בריה. חזקה׃

רזה. מייגר״א בלעז׃

כא יַ֚עַן בְּצַ֣ד וּבְכָתֵ֔ף תָּהִדֹּ֖פוּ וּבְקַרְנֵיכֶ֣ם תְּנַגְּח֑וּ כָּל־הַנַּחֲלוֹת֙ עַד אֲשֶׁ֣ר הֲפִיצוֹתֶ֔ם אוֹתָ֖נָה אֶל־הַחוּצָֽה׃

כב וְהוֹשַׁעְתִּ֥י לְצֹאנִ֖י וְלֹא־תִהְיֶ֣ינָה עוֹד֮ לָבֵז֒ וְשָׁפַטְתִּ֣י בֵּין־שֶׂ֔ה לָשֶֽׂה׃

כג וַהֲקִמֹתִ֤י עֲלֵיהֶם֙ רֹ֣עֶה אֶחָ֔ד וְרָעָ֖ה אֹתָ֑ן אֶ֚ת עַבְדִּ֣י דָוִ֔יד הוּא֙ יִרְעֶ֣ה אֹתָ֔ם וְה֥וּא־יִהְיֶ֖ה לָהֶ֥ם לְרֹֽעֶה׃

עבדי דוד. מלך מזרעו:

כ״ד וַאֲנִי יְהוָה אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים וְעַבְדִּי דָוִד נָשִׂיא בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי:

כ״ה וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם וְהִשְׁבַּתִּי חַיְתָה־רָעָה מִן־הָאָרֶץ וְיָשְׁבוּ בַמִּדְבָּר לָבֶטַח וְיָשְׁנוּ בַּיְעָרִים:

וישנו ביערים. ת״י ויתעתקון בחורשא ויש לפותרו בלשון שינה:

כ״ו וְנָתַתִּי אוֹתָם וּסְבִיבוֹת גִּבְעָתַי בְּרָכָה וְהוֹרַדְתִּי הַגֶּשֶׁם בְּעִתּוֹ גִּשְׁמֵי בְרָכָה יִהְיוּ:

ונתתי אותם וסביבות גבעתי. תהא נתינתה בברכה, ונתתי כמו והשכנתי:

כ״ז וְנָתַן עֵץ הַשָּׂדֶה אֶת־פִּרְיוֹ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ וְהָיוּ עַל־אַדְמָתָם לָבֶטַח וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּשִׁבְרִי אֶת־מֹטוֹת עֻלָּם וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעֹבְדִים בָּהֶם:

כ״ח וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד בַּז לַגּוֹיִם וְחַיַּת הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלֵם וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח וְאֵין מַחֲרִיד:

כ״ט וַהֲקִמֹתִי לָהֶם מַטָּע לְשֵׁם וְלֹא־יִהְיוּ עוֹד אַסַּפְיָ רָעָב בָּאָרֶץ וְלֹא־יִשְׂאוּ עוֹד כְּלִמַּת הַגּוֹיִם:

מטע לשם. קיום שיהא לשם עולם:

אסופי רעב. טמוני רעב מחמת בושת רעבון ועוני:

ל׳ וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אִתָּם וְהֵמָּה עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:

ל״א וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: {פ}

אדם אתם. אינכם כבהמות בעיני:

פרק ל״ה

א׳ וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

ב׳ בֶּן־אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל־הַר שֵׂעִיר וְהִנָּבֵא עָלָיו:

ג׳ וְאָמַרְתָּ לּוֹ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי אֵלֶיךָ הַר־שֵׂעִיר וְנָטִיתִי יָדִי עָלֶיךָ וּנְתַתִּיךָ שְׁמָמָה וּמְשַׁמָּה:

ד׳ עָרֶיךָ חָרְבָּה אֶשִּׁים וְאַתָּה שְׁמָמָה תִּהְיֶה וְיָדַעְתָּ כִּי־אֲנִי יְהוָה:

ה׳ יַעַן הֱיוֹת לְךָ אֵיבַת עוֹלָם וַתַּגֵּר אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־יְדֵי־חֶרֶב בְּעֵת אֵידָם בְּעֵת עֲוֹן קֵץ:

ותגר. ותשפל כמו (מיכה א׳:ו׳) והגרתי לגיא אבניה שהיו מסגירין אותן לאויביהן כשהיו בורחין דרך ארצם וזו היא שאמר (עובדיה א׳:י״ד) אל תעמוד על הפרק:

בעת אידם. בעת כשמסרתים ביד אויב:

בעת עון קץ. כשנגמר קץ עוונם ונתמלאה סאתם:

ו׳ לָכֵן חַי־אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה כִּי־לְדָם אֶעֱשְׂךָ וְדָם יִרְדָּפֶךָּ אִם־לֹא דָם שָׂנֵאתָ וְדָם יִרְדָּפֶךָּ:

לדם אעשך. נופל בחרב:

דם שנאת. בזית את הבכורה שעבודתי היתה מסורה להם ושנאת להיות מלכלך עצמך בדם קרבן עבודתי ולכלוך דם הרוגים ירדפך וי״א רוצחים אתה ירא כשאר כל אדם ורוצחים ירדפוך וי״א דם שנאת אחיך שהוא בשרך ודמך:

ז׳ וְנָתַתִּי֙ אֶת־הַ֣ר שֵׂעִ֔יר לְשִׁמָּמָ֖ה וּשְׁמָמָ֑ה וְהִכְרַתִּ֥י מִמֶּ֛נּוּ עֹבֵ֥ר וָשָֽׁב׃

ח׳ וּמִלֵּאתִ֥י אֶת־הָרָ֖יו חֲלָלָ֑יו גִּבְעֹתֶ֙יךָ֙ וְגֵיאוֹתֶ֣יךָ וְכָל־אֲפִיקֶ֔יךָ חַלְלֵי־חָ֖רֶב יִפְּל֥וּ בָהֶֽם׃

ט׳ שְׁמָמֹ֥ות עוֹלָ֖ם אֶֽתְּנֵ֑ךְ וְעָרַ֙יִךְ֙ לֹ֣א (תישבנה) [תָשֻׁ֔בְנָה] וִֽידַעְתֶּ֖ם כִּי־אֲנִ֥י יְהוָֽה׃

ועריך לא תשובנה. לא כמו שאמרתי למצרים (לעיל כט) ושבתי את שבות מצרים ושבתי את שבות בני עמון (ירמיהו מ״ט:ו׳) וזו היא שאמר (מלאכי א׳:ג׳) ואת עשו שנאתי ואתן את הריו שממה שעתידים לשוממות עולם:

י׳ יַ֚עַן אֲמָרֵ֣ךְ אֶת־שְׁתֵּ֣י הַגּוֹיִ֔ם וְאֶת־שְׁתֵּ֥י הָאֲרָצֹ֖ות לִ֣י תִהְיֶ֑ינָה וִֽירִשְׁנוּהָ֙ וַיהוָ֣ה שָׁ֔ם הָיָ֖ה׃ {ס}

שני הגוים. ישראל ויהודה ומדרש אגדה ר׳ תנחומא דורשו כלפי שהלך עשו אל ישמעאל להתחתן בו להשיאו שיעורר על יצחק על ירושת אברהם ויהרוג ישמעאל את יצחק ואהיה אני גואל הדם ואהרוג את ישמעאל וזהו יקרבו ימי אבל אבי ואירש אני את יצחק ואת ישמעאל (בראשית כ״ד:מ״א):

וה׳ שם היה. יודע את מחשבותיך:

י״א לָכֵ֗ן חַי־אָ֙נִי֙ נְאֻם֙ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה וְעָשִׂ֥יתִי כְאַפְּךָ֖ וּכְקִנְאָתְךָ֑ אֲשֶׁ֤ר עָשִׂ֙יתָה֙ מִשִּׂנְאָתֶ֣יךָ בָּ֔ם וְנוֹדַעְתִּ֥י בָ֖ם כַּאֲשֶׁ֥ר אֶשְׁפָּטֶֽךָּ׃

ועשיתי כאפך. כאותה האף שעשית לישראל אעשה לך:

ונודעתי בם. כאשר אשפטך אז יכירו את גבורתי:

י״ב וְיָדַעְתָּ֖ כִּֽי־אֲנִ֣י יְהוָ֑ה שָׁמַ֣עְתִּי | אֶת־כָּל־נְאָצוֹתֶ֗יךָ אֲשֶׁ֤ר אָמַרְתָּ֙ עַל־הָרֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל לֵאמֹ֕ר | [שָׁמֵ֖מוּ] (שממה) לָ֥נוּ נִתְּנ֖וּ לְאָכְלָֽה׃

י״ג וַתַּגְדִּ֤ילוּ עָלַי֙ בְּפִיכֶ֔ם וְהַעְתַּרְתֶּ֥ם עָלַ֖י דִּבְרֵיכֶ֑ם אֲנִ֖י שָׁמָֽעְתִּי׃ {ס}

והעתרתם. הרביתם וכן ועתר ענן הקטרת (לעיל ח) לשון רבוי:

י״ד כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה כִּשְׂמֹ֥חַ כָּל־הָאָ֖רֶץ שְׁמָמָ֥ה אֶֽעֱשֶׂה־לָּֽךְ׃

כשמוח כל הארץ. כשאטול אני את מלכותי כי אז תשמח הארץ כענין שנא׳ ה׳ מלך תגל הארץ (תהלים צו) אז שממה אעשה לך:

ט״ו כְּשִׂמְחָתְךָ֙ לְנַחֲלַ֣ת בֵּית־יִשְׂרָאֵ֔ל עַ֚ל אֲשֶׁר־שָׁמֵ֣מָה כֵּן֙ אֶֽעֱשֶׂה־לָּ֔ךְ שְׁמָמָ֥ה תִהְיֶ֖ה הַר־שֵׂעִ֑יר וְכָל־אֱדֹ֣ום כֻּלָּ֔הּ וְיָדְע֖וּ כִּֽי־אֲנִ֥י יְהוָֽה׃ {פ}

פרק ל״ו

א׳ וְאַתָּ֣ה בֶן־אָדָ֗ם הִנָּבֵ֙א אֶל־הָרֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל וְאָמַרְתָּ֖ הָרֵ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל שִׁמְעוּ֙ דְּבַר־יְהוָֽה׃

ב׳ כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה יַ֚עַן אֲמֹ֣ר הָאוֹיֵ֔ב עֲלֵיכֶ֖ם הֶאָ֑ח וּבָמֹ֥ות עוֹלָ֖ם לְמוֹרָשָׁ֥ה הָיְתָה־לָּֽנוּ׃

האח. שמחה:

ובמות עולם. ארץ ישראל שהוא גובהו ונויו של עולם:

ג׳ לָכֵ֗ן הִנָּבֵ֙א וְאָמַרְתָּ֙ כֹּ֣ה אָמַ֔ר אֲדֹנָ֖י יֱהוִ֑ה יַ֚עַן בְּלַ֣עַן שַׁמּ֔וֹת וְשָׁאֹ֥ף אֶתְכֶ֖ם מִסָּבִ֑יב לִֽהְיוֹתְכֶ֞ם מוֹרָשָׁ֣ה לִשְׁאֵרִ֣ית הַגּוֹיִ֗ם וַתַּֽעֲלוּ֙ עַל־שִׂפַ֣ת לָשֹׁ֔ון וְדִבַּ֥ת־עָֽם׃

שמות ושאוף אתכם מסביב. שכיניכם היו משתוממים ותומהין לשתוק ולראות בסוף חורבנכם ושואפי׳ ותאבים ומצפים להיותכם מורשה לשארית הגוים:

ותעלו על שפת לשון. ועכשיו בחורבנכם הכל מדברים ומדובבים בכם לאמר האח הרי שממו:

ודבת עם. פארלמנ"ט בלע"ז:

ד לָכֵן֙ הָרֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל שִׁמְעוּ֙ דְּבַר־אֲדֹנָ֖י יֱהוִ֑ה כֹּ֤ה־אָמַר֙ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה לֶֽהָרִ֖ים וְלַגְּבָע֑וֹת לָאֲפִיקִ֥ים וְלַגֵּאָי֖וֹת וְלֶחֳרְבוֹת֙ הַשֹּׁמ֣וֹת וְלֶֽעָרִ֔ים הַנֶּעֱזָבוֹת֙ אֲשֶׁ֣ר הָיְו֔וּ לָבַ֖ז וּלְלַעַ֑ג לִשְׁאֵרִ֖ית הַגּוֹיִ֥ם אֲשֶׁר־סָֽבִיב׃

ה לָכֵן֙ כֹּ֣ה־אָמַ֔ר אֲדֹנָ֖י יֱהוִ֑ה אִם־לֹ֣א בְאֵ֤שׁ קִנְאָתִי֙ דִּבַּ֔רְתִּי עַל־שְׁאֵרִ֖ית הַגּוֹיִ֑ם וְעַל־אֱד֣וֹם כֻּלָּ֔א אֲשֶׁ֤ר נָתְנ֨וּ אֶת־אַרְצִי֙ ׀ לָהֶ֣ם לְמוֹרָשָׁ֔ה בְּשִׂמְחַ֥ת כָּל־לֵבָ֖ב בְּשִׁאָ֣ט נָ֑פֶשׁ לְמַ֥עַן מִגְרְשָׁ֖הּ לָבָֽז׃

למען מגרשה לבז. לפי שראו גירושה לבז שהוטלה לביזה:

ו לָכֵ֣ן הִנָּבֵ֗א עַל־אַדְמַ֛ת יִשְׂרָאֵ֖ל וְאָמַרְתָּ֣ לֶֽהָרִ֑ים וְלַגְּבָע֔וֹת לָאֲפִיקִ֖ים וְלַגֵּאָי֑וֹת כֹּ֤ה־אָמַר֙ אֲדֹנָ֣י יֱהוִ֔ה הִנְנִ֥י בְקִנְאָתִ֖י וּבַחֲמָתִ֑י דִּבַּ֕רְתִּי יַ֚עַן כְּלִמַּ֣ת גּוֹיִ֔ם נְשָׂאתֶֽם׃

ז לָכֵ֣ן כֹּ֣ה אָמַ֔ר אֲדֹנָ֖י יֱהוִ֑ה אֲנִ֣י נָשָׂ֔אתִי אֶת־יָדִ֕י אִם־לֹ֥א הַגּוֹיִ֖ם אֲשֶׁר־לָכֶ֣ם מִסָּבִ֑יב הֵ֥מָּה כְלִמָּתָ֖ם יִשָּׂאוּ׃

ח וְאַתֶּ֤ם הָרֵי֙ יִשְׂרָאֵ֔ל עַנְפְּכֶ֥ם תִּתֵּ֖נוּ וּפִרְיְכֶ֣ם תִּשְׂא֑וּ לְעַמִּ֖י יִשְׂרָאֵ֥ל כִּֽי־קָרְב֖וּ לָבֽוֹא׃

ט כִּ֥י הִנְנִ֖י אֵלֵיכֶ֣ם וּפָנִיתִ֑י וַעֲבַדְתֶּ֖ם וְנֹזַרְעְתֶֽם׃

י וְהִרְבֵּיתִ֤י עֲלֵיכֶם֙ אָדָ֔ם כָּל־בֵּ֖ית יִשְׂרָאֵ֣ל כֻּלֹּ֑ה וְנֹשְׁב֣וּ הֶֽעָרִ֔ים וְהֶחֳרָבוֹת֙ תִּבָּנֶ֔ינָה׃

יא וְהִרְבֵּיתִ֤י עֲלֵיכֶם֙ אָדָ֣ם וּבְהֵמָ֔ה וְרָבְ֖ו וּפָרָ֑ו וְהוֹשַׁבְתִּ֤י אֶתְכֶם֙ כְּקֶדְמוֹתֵיכֶ֔ם וְהֵיטַבְתִּ֥י מֵרִאשֹׁתֵיכֶ֖ם וִידַעְתֶּ֥ם כִּֽי־אֲנִ֖י יְהוָֽה׃

יב וְהוֹלַכְתִּ֥י עֲלֵיכֶ֛ם אָדָ֖ם אֶת־עַמִּ֣י יִשְׂרָאֵ֑ל וִירֵשׁ֣וּךָ֔ וְהָיִ֥יתָ לָהֶ֖ם לְנַחֲלָ֑ה וְלֹא־תוֹסֵ֥ף עוֹד֙ לְשַׁכְּלָ֔ם׃ {ס}

לשכלם. לגרש יושביך מקרבך הוא קרוי שכול:

יג כֹּ֣ה אָמַ֔ר אֲדֹנָ֖י יֱהוִ֑ה יַ֚עַן אֹמְרִ֣ים לָכֶ֔ם אֹכֶ֥לֶת אָדָ֖ם (אתי) [אָתְּ] וּמְשַׁכֶּ֣לֶת (גויך) [גּוֹיַ֔יִךְ] הָיִֽית׃

אוכלת אדם את. למודה היא הארץ הזאת להשחית את יושביה האמוריים כלו בה והיהודים כלו בה:

יד לָכֵ֣ן אָדָ֗ם לֹא־תֹאכְלִי֙ עוֹד (וגויך) [וְגוֹיַ֔יִךְ] לֹ֥א (תכשלי) [תְשַׁכְּלִי־]עוֹד נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יֱהוִֽה׃

טו וְלֹא־אַשְׁמִ֥יעַ אֵלַ֖יִךְ עוֹד֙ כְּלִמַּ֣ת הַגּוֹיִ֔ם וְחֶרְפַּ֥ת עַמִּ֖ים לֹ֣א תִשְׂאִי־עוֹד֮ (וגויך) [וְגוֹיַ֣יִךְ] לֹא־תַכְשִׁ֣לִי עוֹד֒ נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יֱהוִֽה׃ {פ}

טז וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

יז בֶּן־אָדָ֗ם בֵּ֚ית יִשְׂרָאֵ֣ל ׀ יֹשְׁבִ֣ים עַל־אַדְמָתָ֔ם וַיְטַמְּא֥וּ אוֹתָ֛הּ בִּדַרְכָּ֖ם וּבַעֲלִילוֹתָ֑ם כְּטֻמְאַ֤ת הַנִּדָּה֙ הָיְתָ֣ה דַרְכָּ֔ם לְפָנָֽי׃

בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם וגו'. כטומאת הנדה המשילה הכתוב לנדה שבעלה מצפה מתי תטהר ותאב לשוב אליה:

יח וָאֶשְׁפֹּ֤ךְ חֲמָתִי֙ עֲלֵיהֶ֔ם עַל־הַדָּ֖ם אֲשֶׁר־שָׁפְכ֣וּ עַל־הָאָ֑רֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶ֖ם טִמְּאֽוּהָ׃

יט וָאָפִ֥יץ אֹתָ֖ם בַּגּוֹיִ֑ם וַיִּזָּר֖וּ בָּאֲרָצ֑וֹת כְּדַרְכָּ֥ם וְכַעֲלִילוֹתָ֖ם שְׁפַטְתִּֽים׃

כ וַיָּבֹ֣וא אֶל־הַגּוֹיִם֮ אֲשֶׁר־בָּ֣אוּ שָׁם֒ וַיְחַלְּל֗וּ אֶת־שֵׁ֙ם קָדְשִׁ֔י בֱּאָמֹ֥ר לָהֶ֖ם עַם־יְהוָ֣ה אֵ֑לֶּה וּמֵאַרְצ֖וֹ יָצָֽאוּ׃

ויבוא. לפי שאמר בית ישראל בראש הפרשה קרא כל הפרשה בלשון יחיד ומדרש אגדה הקב״ה בא עמהם בגולה והטה אוזן מה היו אומרים השבאין הרי אלו עם ה׳ ולא היה לו יכולת להצילן במדרש איכה רבתי:

ויחללו את שם קדשי. השפילו את כבודי ומהו החילול באמור אויביהם עליהם עם ה׳ אלה ומארצו יצאו ולא היה יכולת בידו להציל את עמו ואת ארצו:

כ״א וְאָחְמֹל עַל־שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלָהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאוּ שָׁמָּה׃ {פ}

כ״ב לָכֵן אֱמֹר לְבֵית־יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם־לְשֵׁם־קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־בָּאתֶם שָׁם׃

לא למענכם אני עושה. התשועה שאושיעכם:

כ״ג וְקִדַּשְׁתִּי אֶת־שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה בְּהִקָּדְשִׁי בָכֶם לְעֵינֵיהֶם׃

וקדשתי את שמי. ומה הוא הקידוש ולקחתי אתכם מן הגוים:

כ״ד וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן־הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַתְכֶם׃

כ״ה וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל־גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם׃

מים טהורים. אכפר עליכם ואעביר טומאותיכם בהזית מי חטאת המעבירין טומאת המת:

כ״ו וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת־לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר׃

לב חדש. יצר שנתחדש לטובה:

כ״ז וְאֶת־רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר־בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם׃

כ״ח וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים׃

כ״ט וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל־הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא־אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב׃

ל׳ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם׃

ל״א וּזְכַרְתֶּם אֶת־דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־טוֹבִים וּנְקֹטְתֶם בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם׃

ונקוטותם בפניכם. דמוניי״ר בלע״ז תמקו בעצמיכם בבשתכם על הגמול הרע אשר גמלתם לפני ואני גומל לכם טובה:

ל״ב לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי־עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה יְוֻדַּע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ {ס}

ל״ג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת־הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת׃

ל״ד וְהָאֶרֶץ הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל־עוֹבֵר׃

והארץ הנשמה תעבד. הארץ אשר היתה שממה עד הנה תהיה נעבדת ונזרעת:

ל״ה וְאָמְרוּ הָאֶרֶץ הַלָּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן־עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת וְהַנְּשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ׃

היתה כגן עדן. עכשיו נהפכה להיות כגן עדן:

והערים החרבות. זה ימים רבים עכשיו בצורות ישבו:

ל״ו וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי | אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי: {ס}

ל״ז כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עוֹד זֹאת אִדָּרֵשׁ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם:

אדרש לבית ישראל. אתפתה להם בתפלתם בדורשם אותי על זאת:

ארבה אותם. אדם כצאן לרוב:

ל״ח כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַ͏ִם בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה: {פ}

כצאן קדשים. שהיא באה לירושלים במועדי פסחים לשון אחר כתרגומו אסגינון באינשא ואצלחינון בבעירא כלומר שלא יהיו עוונותיהם נזכרים עליהן:

פרק ל״ז

א׳ הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה וַיּוֹצִאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת:

היתה עלי יד ה׳ ויוציאני ברוח ה׳ וגו׳. יד ה׳ כל יד ה׳ שבנבואה לשון כפייה הוא שהיתה הרוח כופה אותו לילך כמשתגע אל מקום שהרוח חפץ:

והיא מלאה עצמות. רבותינו אמרו שהיו משבט אפרים שיצאו ממצרים לפני הקץ והרגום אנשי גת הנולדי׳ בארץ כמו שאמור בדברי הימים:

ב׳ וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב | סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל־פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יְבֵשׁוֹת מְאֹד:

והעבירני עליהם סביב. לבקעה ולא הכניסו לתוכה לפי שהיה כהן:

ג׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה יָדָעְתָּ:

התחיינה. הנראה בעיניך שיוכלו לחיות:

ד׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל־הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה:

ה׳ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם:

ו׳ וְנָתַתִּי עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהַעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה:

ונתתי עליכם גידים וגו׳. ובספר איוב הוא אומר עור ובשר תלבישני תחיל׳ ואחר כך ובעצמות וגידים תסוככני אלא למה היו אלו דומים לאדם שפושט וחוזר ולובש שמה שפשט אחרון לובש ראשון אבל בתחילת בריית הוולד עור ובשר תחילה ואח״כ עצמות וגידים:

וקרמתי. לשון קרום איקרוטיי״ריא בלע״ז:

ז׳ וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי וַיְהִי־קוֹל כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה־רַעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל־עַצְמוֹ:

ויהי קול. והנה רעש העצמות שהיו טופחין זה לזה:

עצם אל עצמו. עצמות כל אחד כל מקום שנתפזרו היו קופצין ומתקרבין כל אחד ואחד אצל מקו׳ חבורו:

ח׳ וְרָאִיתִי וְהִנֵּה־עֲלֵיהֶם גִּדִים וּבְשָׂר עָלָה וַיִּקְרָם עֲלֵיהֶם עוֹר מִלְמָעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם:

ט׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל־הָרוּחַ הִנָּבֵא בֶן־אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל־הָרוּחַ {ס} כֹּה־אָמַר | אֲדֹנָי יֱהוִה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי הָרוּחַ וּפְחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ:

מארבע רוחות. כל מקום שהלכו נשמותיהן לשוט לד׳ רוחות העולם משם יתקבצו ויבאו:

ופחי. כמו נופח באש פחם (ישעיהו נ״ד:ט״ז):

י וְהִנַּבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צִוָּנִי וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל־רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל מְאֹד־מְאֹד׃

יא וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הִנֵּה אֹמְרִים יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ׃

> **העצמות האלה כל בית ישראל המה.** רמז ודוגמא לכל בית ישראל בצרותם המה שהרי הם אומרי׳ יבשו עצמותינו בצרות אבדה תקותינו ומה נוחיל לתשועה עוד דבר אחר כולם אלו משל ישראל היו ומפני שהחייתם עכשיו הם אומרים אבדה תקותינו ולא נחיה עוד שנית כשיחיו המתים׃

יב לָכֵן הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי פֹתֵחַ אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וְהַעֲלֵיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל־אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃

> **לכן הנבא.** שעתיד אני להחיותם שנית׃

יג וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּפִתְחִי אֶת־קִבְרוֹתֵיכֶם וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי׃

יד וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם וְחִיִּיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל־אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי נְאֻם־יְהוָה׃ {פ}

טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃

טז וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו׃

> **ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וגו׳.** וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חבריו. ארבע תיבות הללו כתוב עליו לאמר עץ זה ליהודה ולשבט בנימין שנלוה עליו׃
>
> **ולקח עץ אחד וכתיב עליו.** זה ליוסף עץ אפרי׳ ושאר תשעה שבטים שהיו אחרי ירבע׳ שהיו משבט אפרי׳׃

יז וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ׃

> **והיו לאחדים.** אני אחבר׳ לשני העצים שיהא עץ אחד בידך׃

יח וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תַגִּיד לָנוּ מָה־אֵלֶּה לָךְ׃

יט דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי׃

> **הנה אני לוקח את עץ וגו׳.** שלא יהיו עוד לשתי ממלכות׃

כ וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם׃

כא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל־אַדְמָתָם׃

כב וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא (יהיה) [יִהְיוּ]עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד׃

כג וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים׃

כ״ד וְעַבְדִּי דָוִד֙ מֶ֣לֶךְ עֲלֵיהֶ֔ם וְרוֹעֶ֥ה אֶחָ֖ד יִהְיֶ֣ה לְכֻלָּ֑ם וּבְמִשְׁפָּטַ֣י יֵלֵ֔כוּ וְחֻקּוֹתַ֥י יִשְׁמְר֖וּ וְעָשׂ֥וּ אוֹתָֽם׃

כ״ה וְיָשְׁבוּ֙ עַל־הָאָ֣רֶץ אֲשֶׁ֣ר נָתַ֔תִּי לְעַבְדִּ֖י לְיַעֲקֹ֑ב אֲשֶׁ֤ר יָשְׁבוּ־בָהּ֙ אֲבוֹתֵיכֶ֔ם וְיָשְׁב֣וּ עָלֶ֔יהָ הֵ֚מָּה וּבְנֵיהֶ֣ם וּבְנֵי־בְנֵיהֶ֔ם עַד־עוֹלָ֖ם וְדָוִ֣ד עַבְדִּ֔י נָשִׂ֥יא לָהֶ֖ם לְעוֹלָֽם׃

> **לעבדי ליעקב.** כעין שנתתיה ליעקב בלי מצרי׳׃

כ״ו וְכָרַתִּ֤י לָהֶם֙ בְּרִ֣ית שָׁל֔וֹם בְּרִ֥ית עוֹלָ֖ם יִהְיֶ֣ה אוֹתָ֑ם וּנְתַתִּים֙ וְהִרְבֵּיתִ֔י וְנָתַתִּ֥י אֶת־מִקְדָּשִׁ֖י בְּתוֹכָ֥ם לְעוֹלָֽם׃

כ״ז וְהָיָ֥ה מִשְׁכָּנִ֖י עֲלֵיהֶ֑ם וְהָיִ֤יתִי לָהֶם֙ לֵֽאלֹהִ֔ים וְהֵ֖מָּה יִהְיוּ־לִ֥י לְעָֽם׃

כ״ח וְיָדְע֣וּ הַגּוֹיִם֮ כִּ֣י אֲנִ֣י יְהוָה֒ מְקַדֵּ֣שׁ אֶת־יִשְׂרָאֵ֔ל בִּֽהְיוֹת֥ מִקְדָּשִׁ֖י בְּתוֹכָ֥ם לְעוֹלָֽם׃ {פ}

פרק ל״ח

א׳ וַיְהִ֥י דְבַר־יְהוָ֖ה אֵלַ֥י לֵאמֹֽר׃

ב׳ בֶּן־אָדָ֕ם שִׂ֥ים פָּנֶ֖יךָ אֶל־גּ֣וֹג אֶֽרֶץ־הַמָּג֑וֹג נְשִׂ֤יא רֹאשׁ֙ מֶ֣שֶׁךְ וְתֻבָ֔ל וְהִנָּבֵ֖א עָלָֽיו׃

> **אל גוג.** כך שם המלך׃
>
> **המגוג.** שם האומה כד״א גומר ומגוג (בראשית י)׃

ג׳ וְאָמַרְתָּ֗ כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֣י יְהוִ֔ה הִנְנִ֖י אֵלֶ֑יךָ גּ֣וֹג נְשִׂ֤יא רֹאשׁ֙ מֶ֣שֶׁךְ וְתֻבָ֔ל׃

ד׳ וְשֹׁובַבְתִּ֖יךָ וְנָתַתִּ֣י חַחִ֣ים בִּלְחָיֶ֑יךָ וְהוֹצֵאתִ֤י אוֹתְךָ֙ וְאֶת־כָּל־חֵילֶ֔ךָ סוּסִ֥ים וּפָרָשִׁ֖ים לְבֻשֵׁ֣י מִכְלוֹל֑ כֻּלָּם֙ קָהָ֣ל רַב֔ צִנָּ֥ה וּמָגֵ֖ן תֹּפְשֵׂ֥י חֲרָבֽוֹת כֻּלָּֽם׃

> **ושובבתיך.** אעשה אותך שובב אנבו״יישיר בלע״ז כל ההולך בשרירות לבו נקרא שובב כמו (ישעיהו נ״ז:י״ז) וילך שובב בדרך לבו׃
>
> **ונתתי חחים בלחייך.** דרך חיה להוציאה בחחים שבלחייה לפי שאינה רוצה לצאת גם אני אתן בלבך הרהורין ויצר המושך אותך מארצך לבא על ארץ ישראל׃

ה׳ פָּרָ֤ס כּוּשׁ֙ וּפוּט֙ אִתָּ֔ם כֻּלָּ֖ם מָגֵ֣ן וְכוֹבָֽע׃

ו׳ גֹּ֤מֶר וְכָל־אֲגַפָּ֙יהָ֙ בֵּ֣ית תּוֹגַרְמָ֔ה יַרְכְתֵ֥י צָפ֖וֹן וְאֶת־כָּל־אֲגַפָּ֑יו עַמִּ֥ים רַבִּ֖ים אִתָּֽךְ׃

> **וכל אגפיה.** כל סביביה׃

ז׳ הִכֹּ֣ן וְהָכֵ֗ן לְךָ֙ אַתָּ֣ה וְכָל־קְהָלֶ֔ךָ הַנִּקְהָלִ֖ים עָלֶ֑יךָ וְהָיִ֥יתָ לָהֶ֖ם לְמִשְׁמָֽר׃

> **הכון והכן לך.** הכון אותך והכן לך חיל אחרי׳׃
>
> **הכון.** הזדמן׃
>
> **והיית להם למשמר.** דרך המלכים לתת לב על חיילותיהם היאך יצאו ולהעמיד משמרות שלא יבא משחית על חילו בלילה׃

ח׳ מִיָּמִ֥ים רַבִּ֖ים תִּפָּקֵ֑דוּ בְּאַחֲרִ֣ית הַשָּׁנִ֗ים תָּבוֹא֙ | אֶל־אֶ֣רֶץ | מְשׁוֹבֶ֔בֶת מֵחֶ֖רֶב מְקֻבָּצָ֣ת׀ מֵעַמִּ֣ים רַבִּ֗ים עַל֙ הָרֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֲשֶׁר־הָי֥וּ לְחָרְבָּ֖ה תָּמִ֑יד וְהִיא֙ מֵעַמִּ֣ים הוּצָ֔אָה וְיָשְׁב֥וּ לָבֶ֖טַח כֻּלָּֽם׃

> **מימים רבים תפקד.** מימים רבים שחטאת לי תפקד עתה לפני לזכור עונותיך ולהשיב גמולך ואשיאך באחרית השנים לבא אל ארץ ישראל המשובבת מחרב ששבו יושביה מן הגולה אשר גלו שם ע״י חרב האויב׃

אשר היו לחרבה תמיד. זה שנים רבות וסמוך לבואך עליה׳ חזרו׃

והיא מעמים הוצאה. והיה לך לשום על לב שהיא מעמים הוצאה והמוציאה מן העמים לא יעזבנה בידך׃

ט׳ וְעָלִ֖יתָ כַּשּׂוֹאָ֣ה תָּבֹ֑וא כֶּֽעָנָן֙ לְכַסּ֣וֹת הָאָ֔רֶץ תִּֽהְיֶ֥ה אַתָּ֛ה וְכָל־אֲגַפֶּ֖יךָ וְעַמִּ֣ים רַבִּ֑ים אוֹתָֽךְ׃ {ס}

כשואה. כחשך המכסה את הארץ, שואה ברואינ״ה בלע״ז׃

י׳ כֹּ֚ה אָמַ֣ר אֲדֹנָ֔י יְהוִ֖ה וְהָיָ֣ה | בַּיּ֣וֹם הַה֑וּא יַעֲל֥וּ דְבָרִ֖ים עַל־לְבָבֶ֑ךָ וְחָשַׁבְתָּ֖ מַחֲשֶׁ֥בֶת רָעָֽה׃

יעלו דברים. יסקון הרהורין׃

מחשבת רעה. להלחם כנגדי׃

י״א וְאָמַרְתָּ֙ אֶֽעֱלֶ֣ה עַל־אֶ֔רֶץ פְּרָז֖וֹת אָב֑וֹא הַשֹּׁקְטִ֣ים יֹשְׁבֵ֣י לָבֶ֔טַח כֻּלָּ֥ם יֹשְׁבִ֖ים בְּאֵ֣ין חוֹמָ֑ה וּבְרִיחַ֙ וּדְלָתַ֣יִם אֵ֔ין לָהֶֽם׃

על ארץ פרזות. יושבי כפרים מאין חומה שבוטחים במעוזם ואינ׳ יראים להתאסף אל ערי מבצר׃

פרזות. כמו מערי הפרזי מאין חומה׃

אבוא. אל השוקטים וארא מה הוא מבטחם׃

י״ב לִשְׁלֹ֥ל שָׁלָ֛ל וְלָבַ֖ז בַּ֑ז לְהָשִׁ֤יב יָדְךָ֙ עַל־חֳרָבוֹת֙ נוֹשָׁבֹ֔ת וְאֶל־עַ֥ם מְאֻסָּ֖ף מִגּוֹיִ֣ם עֹשֶׂ֣ה מִקְנֶ֔ה וְקִנְיָ֑ן יֹשְׁבֵ֖י עַל־טַבּ֥וּר הָאָֽרֶץ׃

להשיב ידך על חרבות נושבות. להשחית שנית את הערים שהיו חורבות עד הנה ועכשיו נתיישבו׃

ואל עם מאוסף. מעמים העושים עתה מקנה וקניין׃

על טבור הארץ. על גובה וחוזק הארץ כטבור זה שהוא אמצעי של אדם ומשופע מכל צדדיו׃

י״ג שְׁבָ֣א וּדְדָ֔ן וְסֹחֲרֵ֖י תַּרְשִׁ֑ישׁ וְכָל־כְּפִירֶ֣יהָ֔ יֹאמְרוּ֙ לְךָ֔ הֲלִשְׁלֹ֥ל שָׁלָ֛ל אַתָּ֖ה בָּ֑א הֲלָבַ֤ז בַּז֙ הַקְהַלְתָּ֣ קָהָלֶ֔ךָ לָשֵׂ֥את כֶּ֛סֶף וְזָהָ֖ב לָקַ֣חַת מִקְנֶ֑ה וְקִנְיָ֛ן לִשְׁלֹ֥ל שָׁלָ֖ל גָּדֽוֹל׃ {ס}

וכל כפיריה. סוחרים חריפין שבה הרגילין לצאת ולשוט ככפירים בכל המדינות ויודעין איזה מקום העושר׃

יאמרו לך הלשלול שלל אתה. כלומר מי הגיד לך את מקום העושר הידעת כי לארץ מלאה שלל ובו אתה הולך ושם באמת תמצא הון עתק׃

י״ד לָכֵ֞ן הִנָּבֵ֣א בֶּן־אָדָ֗ם וְאָמַרְתָּ֙ לְגוֹג֙ כֹּ֣ה אָמַ֔ר אֲדֹנָ֖י יְהוִ֑ה הֲלוֹא֙ | בַּיּ֣וֹם הַה֔וּא בְּשֶׁ֥בֶת עַמִּ֖י יִשְׂרָאֵ֣ל לָבֶ֑טַח תֵּדָֽע׃

תדע. ת״י תדע פורענות גבורתי כלו׳ תדע ותכיר מי הוא מעוזם ומבטחם׃

ט״ו וּבָ֣אתָ מִמְּקוֹמְךָ֙ מִיַּרְכְּתֵ֣י צָפ֔וֹן אַתָּ֖ה וְעַמִּ֣ים רַבִּ֑ים אִתָּ֗ךְ רֹכְבֵ֤י סוּסִים֙ כֻּלָּ֣ם קָהָ֣ל גָּד֔וֹל וְחַ֥יִל רָֽב׃

ט״ז וְעָלִ֥יתָ עַל־עַמִּ֖י יִשְׂרָאֵ֑ל כֶּֽעָנָן֙ לְכַסּ֣וֹת הָאָ֔רֶץ בְּאַחֲרִ֥ית הַיָּמִ֖ים תִּֽהְיֶ֑ה וַהֲבִאוֹתִ֣יךָ֔ עַל־אַרְצִ֔י לְמַ֙עַן֙ דַּ֣עַת הַגּוֹיִ֔ם אֹתִ֖י בְּהִקָּדְשִׁ֣י בְךָ֔ לְעֵינֵיהֶ֖ם גּ֥וֹג׃ {ס}

י״ז כֹּה־אָמַ֞ר אֲדֹנָ֣י יְהוִ֗ה הַאַתָּה־הוּא֙ אֲשֶׁר־דִּבַּ֣רְתִּי בְּיָמִ֔ים קַדְמוֹנִ֖ים בְּיַד־עֲבָדַ֣י נְבִיאֵ֣י יִשְׂרָאֵ֗ל הַנִּבְּאִים֙ בַּיָּמִ֣ים הָהֵ֔ם שָׁנִ֖ים לְהָבִ֥יא אֹתְךָ֖ עֲלֵיהֶֽם׃ {ס}

האתה הוא. באותן הימים יאמר הקב״ה האתה הוא אותו אשר דברתי בימים קדמונים ביד עבדי נביאי ישראל כגון יחזקאל וזכריה שאף הוא נתנבא על מלחמות גוג ומגוג ואספתי את כל הגוים וגו׳ (זכריה י״ד:ב׳) ורבותינו אמרו אלדד ומידד הם נתנבאו עליו וזהו שנים האמור כאן אל תיקרי שנים אלא שנים (בפת״ח) שני נביאים נתנבאו נבואה א׳ בפרק אחד (אבל לא בסגנון אחד)׃

י״ח וְהָיָ֣ה | בַּיּ֣וֹם הַה֗וּא בְּי֤וֹם בּוֹא֙ גוֹג֙ עַל־אַדְמַ֣ת יִשְׂרָאֵ֔ל נְאֻם֙ אֲדֹנָ֣י יְהוִ֔ה תַּעֲלֶ֥ה חֲמָתִ֖י בְּאַפִּֽי׃

י״ט וּבְקִנְאָתִ֥י בְאֵשׁ־עֶבְרָתִ֖י דִּבַּ֑רְתִּי אִם־לֹ֗א | בַּיּ֣וֹם הַה֔וּא יִהְיֶ֥ה רַעַשׁ גָּד֖וֹל עַל אַדְמַ֥ת יִשְׂרָאֵֽל׃

רעש גדול. על ידי קולות ורעמים כמו שהוא אומר:

כ וְרָעֲשׁוּ מִפָּנַי דְּגֵי הַיָּם וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְחַיַּת הַשָּׂדֶה וְכָל־הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאֲדָמָה וְכֹל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה וְנֶהֶרְסוּ הֶהָרִים וְנָפְלוּ הַמַּדְרֵגוֹת וְכָל־חוֹמָה לָאָרֶץ תִּפּוֹל:

ונפלו המדרגו'. אני שמעתי שהם סלעי' הזקופי' ותלויים ונראים כנופלים ואני אומר הם תלי מגדלי' שחופרים סביב וזורקים העפר באמצע להגביה התל ועשוי מדרגות מדרגות אשקלונ"ש בלע"ז כדי שיעמוד העפר ולאחר שנכבש יפה נוטלים המלבנים מעמידי המדרגה:

כ"א וְקָרָאתִי עָלָיו לְכָל־הָרַי חֶרֶב נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה חֶרֶב אִישׁ בְּאָחִיו תִּהְיֶה:

וקראתי עליו לכל הרי חרב. לבא חרב בהם עליו, וקראתי וזימנתי ומה היא החרב שאקרא עליו חרבם של עצמם חרב איש באחיו:

כ"ב וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ בְּדֶבֶר וּבְדָם וְגֶשֶׁם שׁוֹטֵף וַאֲבָנֵי אֶלְגָּבִישׁ אֵשׁ וְגָפְרִית אַמְטִיר עָלָיו וְעַל־אֲגַפָּיו וְעַל־עַמִּים רַבִּים אֲשֶׁר אִתּוֹ:

ואבני אלגביש. אבני ברד המאירות כאבנים טובות ששמם גביש כענין שנא' (איוב כ"ח) ראמות וגביש ורבותינו אמרו אל גב איש אבני ברד שהתחילו לירד על מצרים ועמדו באויר על גב האיש משה שהתפלל שלא ירדו כענין שנא' (שמות ה) לא נתך ארצה לא הגיע לארץ:

כ"ג וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי לְעֵינֵי גּוֹיִם רַבִּים וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה: {ס}

פרק ל"ט

א' וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא עַל־גּוֹג וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי אֵלֶיךָ גּוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ מֶשֶׁךְ וְתֻבָל:

ב' וְשִׁבַּבְתִּיךָ וְשִׁשֵּׁאתִיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִיַּרְכָתֵי צָפוֹן וַהֲבִאוֹתִךָ עַל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל:

וששאתיך. כמו והשאתיך על עמי כמו תהלי' פ"ט לא ישיא אויב בו:

ג' וְהִכֵּיתִי קַשְׁתְּךָ מִיַּד שְׂמֹאולֶךָ וְחִצֶּיךָ מִיַּד יְמִינְךָ אַפִּיל:

ד' עַל־הָרֵי יִשְׂרָאֵל תִּפּוֹל אַתָּה וְכָל־אֲגַפֶּיךָ וְעַמִּים אֲשֶׁר אִתָּךְ לְעַיִט צִפּוֹר כָּל־כָּנָף וְחַיַּת הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה:

ה' עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:

ו' וְשִׁלַּחְתִּי־אֵשׁ בְּמָגוֹג וּבְיֹשְׁבֵי הָאִיִּים לָבֶטַח וְיָדְעוּ כִּי־אֲנִי יְהוָה:

ז' וְאֶת־שֵׁם קָדְשִׁי אוֹדִיעַ בְּתוֹךְ עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְלֹא־אַחֵל אֶת־שֵׁם־קָדְשִׁי עוֹד וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה קָדוֹשׁ בְּיִשְׂרָאֵל:

ולא אחל את שם קדשי. שפלותם של ישראל חלול שמו הוא באמור להם (לעיל ל) עם ה' אלה ולא יכול להצילם:

ח' הִנֵּה בָאָה וְנִהְיָתָה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה הוּא הַיּוֹם אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי:

ט' וְיָצְאוּ יֹשְׁבֵי | עָרֵי יִשְׂרָאֵל וּבִעֲרוּ וְהִשִּׁיקוּ בְּנֶשֶׁק וּמָגֵן וְצִנָּה בְּקֶשֶׁת וּבְחִצִּים וּבְמַקֵּל יָד וּבְרֹמַח וּבִעֲרוּ בָהֶם אֵשׁ שֶׁבַע שָׁנִים:

והשיקו. כמו תנור שהשיקוהו בלשון משנה:

בנשק. אנא"ר מורא"ש בלע"ז:

י' וְלֹא־יִשְׂאוּ עֵצִים מִן־הַשָּׂדֶה וְלֹא יַחְטְבוּ מִן־הַיְעָרִים כִּי בַנֶּשֶׁק יְבַעֲרוּ־אֵשׁ וְשָׁלְלוּ אֶת־שֹׁלְלֵיהֶם וּבָזְזוּ אֶת־בֹּזְזֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: {ס}

י״א וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא אֶתֵּן לְגוֹג ׀ מְקוֹם־שָׁם קֶבֶר בְּיִשְׂרָאֵל גֵּי הָעֹבְרִים קִדְמַת הַיָּם וְחֹסֶמֶת הֵיא אֶת־הָעֹבְרִים וְקָבְרוּ שָׁם אֶת־גּוֹג וְאֶת־כָּל־הֲמוֹנֹה וְקָרְאוּ גֵּיא הֲמוֹן גּוֹג׃

אתן לגוג מקום שם קבר. מקום שיהא שם קבר להם לפי שהוא מזרעו של יפת שכסה את ערות אביו לפיכך זכה לקבורה׃

גי העוברים. גי שהם עוברים את ים כנרת להביא משם פירות גינוסר תמיד׃

קדמת הים. ת״י במדנח ים גינוסר׃

וחוסמת היא את העוברים. וסוגרת היא את העוברים כמו לא תחסום (דברים כה) שרוב פגרים שיפלו שם יחדלו את העוברים מעבור לפיכך יעברו עליהם ויקברו אותם ומנחם פתרו בספרו יחסמו את אפם מלהריח ריח הפגרי׳׃

י״ב וּקְבָרוּם בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמַעַן טַהֵר אֶת־הָאָרֶץ שִׁבְעָה חֳדָשִׁים׃

י״ג וְקָבְרוּ כָּל־עַם הָאָרֶץ וְהָיָה לָהֶם לְשֵׁם יוֹם הִכָּבְדִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

וקברו כל עם הארץ. שמתו שם׃

והיה להם לשם. כל העכו״ם יספרו את שמם לשבח ולחסד אין לך כאומה זו רחמנים יש לך אדם שקובר את אויבו שעמד עליו להורגו׃

י״ד וַאֲנָשֵׁי תָמִיד יַבְדִּילוּ עֹבְרִים בָּאָרֶץ מְקַבְּרִים אֶת־הָעֹבְרִים אֶת־הַנּוֹתָרִים עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ לְטַהֲרָהּ מִקְצָה שִׁבְעָה־חֳדָשִׁים יַחְקֹרוּ׃

ואנשי תמיד. אנשים המותמדים לכך יבדילו ישראל כדי לעבור בארץ ללקט את המפוזרים׃

מקברים את העוברים. מקברים עם העוברים את הפגרים החוסמין ומעכבין את המעבר שהעוברין את הים מקברים אותם להנאתם, **את העוברים** עם העוברים כך שמעתי וכן ת״י׃

את הנותרים על פני הארץ. רחוק מן המעבר שאין העוברי׳ את הים מתעסקים בהם לקוברם יקברום אלה המותמדי׳ ומובדלים לכך׃

מקצה שבעה חדשים. יכלו מרבית הפגרים הנראים לעינם להקבר ומאז והלאה יחקורו בארץ במקום המסתרים בחוחים ובין הקוצי׳ ויקברו מה שימצאו׃

ט״ו וְעָבְרֵי הָעֹבְרִים בָּאָרֶץ וְרָאָה עֶצֶם אָדָם וּבָנָה אֶצְלוֹ צִיּוּן עַד קָבְרָם אֹתוֹ הַמְקַבְּרִים אֶל־גֵּיא הֲמוֹן גּוֹג׃

ועברו העוברים בארץ. הולכי דרכים שיראו עצם אדם׃

ובנה אצלו ציון. סימן שיש כאן עצם של מת כדי שיפרשו ממנו הולכי דרכים ועושי טהרות עד בא אנשי התמיד המובדלים לחקור וקברו אותן׃

ט״ז וְגַם שֵׁם־עִיר הֲמוֹנָה וְטִהֲרוּ הָאָרֶץ׃ {פ}

וגם שם עיר המונה. וגם העיר ששמה עיר הומיה מרוב אדם היא עיר הגדולה גם היא חיל יושביה שם יקברו׃

וטהרו. את ישראל בארץ את טהרותיהם ותרומותיהם׃

המונה. לא מפיק ה״א לפי שה״א אחרונה משמשת שם דבר המונה כמו הומיה׃

י״ז וְאַתָּה בֶן־אָדָם כֹּה־אָמַר ׀ אֲדֹנָי יֱהוִה אֱמֹר לְצִפּוֹר כָּל־כָּנָף וּלְכֹל ׀ חַיַּת הַשָּׂדֶה הִקָּבְצוּ וָבֹאוּ הֵאָסְפוּ מִסָּבִיב עַל־זִבְחִי אֲשֶׁר אֲנִי זֹבֵחַ לָכֶם זֶבַח גָּדוֹל עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲכַלְתֶּם בָּשָׂר וּשְׁתִיתֶם דָּם׃

י״ח בְּשַׂר גִּבּוֹרִים תֹּאכֵלוּ וְדַם־נְשִׂיאֵי הָאָרֶץ תִּשְׁתּוּ אֵילִים כָּרִים וַעַתּוּדִים פָּרִים מְרִיאֵי בָשָׁן כֻּלָּם׃

אלים כרים ועתודים פרים. מלכים ודוכסי׳ שלטונין ושרים׃

מריאי בשן. שור של פטם קרוי אלמר״י בלשון ערבי׃

י״ט וַאֲכַלְתֶּם־חֵלֶב לְשָׂבְעָה וּשְׁתִיתֶם דָּם לְשָׁכְרוֹן מִזִּבְחִי אֲשֶׁר־זָבַחְתִּי לָכֶם׃

כ׳ וּשְׂבַעְתֶּם עַל־שֻׁלְחָנִי סוּס וָרֹכֵב גִּבּוֹר וְכָל־אִישׁ מִלְחָמָה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

כ״א וְנָתַתִּי אֶת־כְּבוֹדִי בַּגּוֹיִם וְרָאוּ כָל־הַגּוֹיִם אֶת־מִשְׁפָּטִי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי וְאֶת־יָדִי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בָהֶם׃

את משפטי. את פורענותי יושטיצ״א בלע״ז׃

כ״ב וְיָדְעוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם מִן־הַיּוֹם הַהוּא וָהָלְאָה׃

כ״ג וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי בַעֲוֹנָם גָּלוּ בֵּית־יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי וָאַסְתִּר פָּנַי מֵהֶם וָאֶתְּנֵם בְּיַד צָרֵיהֶם וַיִּפְּלוּ בַחֶרֶב כֻּלָּם׃

וידעו הגוים כי בעוונם גלו בית ישראל. כשיראו את גבורתי יכירו כי לא מקוצר ידי היה שלא הושעתים אלא בעוונם הסתרתי פני מהם וגלו׃

כ״ד כְּטֻמְאָתָם וּכְפִשְׁעֵיהֶם עָשִׂיתִי אֹתָם וָאַסְתֵּר פָּנַי מֵהֶם׃ {ס}

כ״ה לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עַתָּה אָשִׁיב אֶת־(שבית) [שְׁבוּת] יַעֲקֹב וְרִחַמְתִּי כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל וְקִנֵּאתִי לְשֵׁם קָדְשִׁי׃

וקנאתי לשם קדשי. ולבשתי קנאת תשועה ונקם למען שם קדשי שלא יתחלל עוד׃

וקנאתי לשם קדשי. בשביל שם קדשי כמו המקנא אתה לי (מדבר יא)׃

כ״ו וְנָשׂוּ אֶת־כְּלִמָּתָם וְאֶת־כָּל־מַעֲלָם אֲשֶׁר מָעֲלוּ־בִי בְּשִׁבְתָּם עַל־אַדְמָתָם לָבֶטַח וְאֵין מַחֲרִיד׃

ונשו את כלימתם. בהיטיבי להם ולא אגמלם כרעתם אז ישאו כלימתם ויבושו מלהרים פנים ומנחם פי׳ ונשו כמו (תהילים ל״ב:א׳) אשרי נשוי פשע לשון כפרה׃

כ״ז בְּשׁוּבִי אוֹתָם מֵהַעַמִּים וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מֵאַרְצוֹת אֹיְבֵיהֶם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם רַבִּים׃

כ״ח וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם בְּהַגְלוֹתִי אֹתָם אֶל־הַגּוֹיִם וְכִנַּסְתִּים עַל־אַדְמָתָם וְלֹא־אוֹתִיר עוֹד מֵהֶם שָׁם׃

ולא אותיר. אחד מהם בגולה׃

כ״ט וְלֹא־אַסְתִּיר עוֹד פָּנַי מֵהֶם אֲשֶׁר שָׁפַכְתִּי אֶת־רוּחִי עַל־בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {פ}

פרק מ׳

א׳ בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לְגָלוּתֵנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר בְּעֶצֶם | הַיּוֹם הַזֶּה הָיְתָה עָלַי יַד־יְהוָה וַיָּבֵא אֹתִי שָׁמָּה׃

בראש השנה בעשור לחודש. איזוהי שנה שראש השנה שלה בעשור לחדש הוי אומר זה יובל שחרב הבית בשנת ל׳ ושש ביובל שהתחיל בשמנה עשרה שנה לישעיהו ולסוף ארבע עשרה היה ראוי היובל להיות והיא שנת עשרים וחמש לגלות יכניה שגלה בעשרים ושש ביובל י״ד של יאשיהו מי״ח עד ל״א ויהויקים י״א׃

יד ה׳. חוזק תוקפו להוליכני על כרחי׃

ויבא אותי שמה. אל העיר ההוכתה היא ירושלים אותה שנה הראהו בנין הבית לעתיד לבא׃

ב׳ בְּמַרְאוֹת אֱלֹהִים הֱבִיאַנִי אֶל־אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיַּנִּיחֵנִי אֶל־הַר גָּבֹהַּ מְאֹד וְעָלָיו כְּמִבְנֵה־עִיר מִנֶּגֶב׃

במראות אלהים הביאני. לא הוליכני שם אלא הראני כאילו אני שם׃

אל הר גבוה מאוד. שכן הוא עתיד להיות גבוה שנא׳ (ישעי׳ ב) ונשא מגבעות׃

כמבנה עיר. כבנין עיר׃

מנגב. בדרומו של הר׃

ג וַיָּבֵא אוֹתִי שָׁמָּה וְהִנֵּה־אִישׁ מַרְאֵהוּ כְּמַרְאֵה נְחֹשֶׁת וּפְתִיל־פִּשְׁתִּים בְּיָדוֹ וּקְנֵה הַמִּדָּה וְהוּא עֹמֵד בַּשָּׁעַר׃

כמראה נחושת. כעין זיו החיות ונוצצים כעין נחשת קלל׃

ופתיל פשתים בידו. למדידת קרקע אין (דבר) יפה מחבל פשתים׃

וקנה המדה. למוד בו את עובי החומה ואורך ורוחב השערים׃

ד וַיְדַבֵּר אֵלַי הָאִישׁ בֶּן־אָדָם רְאֵה בְעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמָע וְשִׂים לִבְּךָ לְכֹל אֲשֶׁר־אֲנִי מַרְאֶה אוֹתָךְ כִּי לְמַעַן הַרְאוֹתְכָה הֻבָאתָה הֵנָּה הַגֶּד אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃

לכל אשר אני מראה אותך. ענין הבנין׃

הובאתה הנה. מבבל׃

ה וְהִנֵּה חוֹמָה מִחוּץ לַבַּיִת סָבִיב ׀ סָבִיב וּבְיַד הָאִישׁ קָנֵה הַמִּדָּה שֵׁשׁ־אַמּוֹת בָּאַמָּה וָטֹפַח וַיָּמָד אֶת־רֹחַב הַבִּנְיָן קָנֶה אֶחָד וְקוֹמָה קָנֶה אֶחָד׃

והנה חומה מחוץ לבית. בנין בית אחד הראני בצפון ההר והחומה מחוץ סביב סביב כך מפורש בסוף הספר שהעיר בדרום והבית בצפון׃

שש אמות באמה וטופח. שית אמין באמתא דהיא אמתא ופשך כן ת״י זו היא אמה בינונית בת ו׳ שהוא אמה וטופח באמה בת חמשה׃

רוחב הבנין. עובי החומה׃

וקומה קנה אחד. וזהו היא קומה חצונה שהיא סביב הר הבית והיא היתה נמוכה כמו ששנינו כל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל מזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה כו׳׃

ו וַיָּבֹא אֶל־שַׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִימָה וַיַּעַל בְּמַעֲלוֹתָו וַיָּמָד ׀ אֶת־סַף הַשַּׁעַר קָנֶה אֶחָד רֹחַב וְאֵת סַף אֶחָד קָנֶה אֶחָד רֹחַב׃

ויבא אל שער אשר פניו דרך הקדימה. נכנס לתוך ההיקף ובא לו לשער עזרת נשים המזרחי היא נקראת חצר החיצונה בכל הענין הזה לפי שהוא לפני עזרת ישראל׃

ויעל במעלתו. ששפוע ההר הולך ועולה מן החיל התחתון עד עזרת נשים שתים עשרה מעלות כאותה ששנינו לפנים ממנו החיל י׳ אמות וי״ב מעלות היו שם׃

סף השער. היא מזוזת השער׃

קנה אחד רוחב. שש אמות ומכסה את כל עובי החומה שהיה קנה אחד כמו שאמר למעלה׃

ואת סף אחד. מזוזה השנית אחת מצפון ואחת מדרום׃

ז וְהַתָּא קָנֶה אֶחָד אֹרֶךְ וְקָנֶה אֶחָד רֹחַב וּבֵין הַתָּאִים חָמֵשׁ אַמּוֹת וְסַף הַשַּׁעַר מֵאֵצֶל אֻלָם הַשַּׁעַר מֵהַבַּיִת קָנֶה אֶחָד׃

והתא. הוא יציע שקורין אפנדי״ן בלע״ז והיה שלשה מימין השער ושלשה מן השמאל כמו שאמור בענין והתאים סמוכין לכותל המזרחי של עזרת נשים מבחוץ כלפי הר הבית ומהיכן אני למד שהם מבחוץ ממה שכתוב אחר כל הענין ויבאני אל החצר החיצונה מכאן אני למד שכל האמור למעלה היה חוצה לה שעדיין לא נכנס לתוכו׃

והתא קנה אחד ארך וגו׳. חללו של כל אחד ואחד שש אמות מרובע׃

ובין התאים חמש אמות. כתלים המפסיקים בין התאים עוביים ה׳ אמות וכן תרגם יונתן ובין תאוויא כתלא ה׳ אמין וכן שנינו במסכת מדות כותל התא חמש׃

וסף השער מאצל אולם השער וגו׳. שלפנים מן השער היה עשוי אולם מחובר לשער כמו שמפורש בענין בולט לתוך עזרת נשים עשר אמות ובראשו דלתות ומזוזות וזהו שאמר וסף השער שהוא אצל אולם השער׃

מהבית. כלומר לצד פנים׃

קנה אחד. רחבו לכסות עובי חומות האולם אחד מימין ואחד משמאל שעובי החומה של אולם לימין ולשמאל קנה אחד כמו שמפרש והולך׃

ח וַיָּמָד אֶת־אֻלָם הַשַּׁעַר מֵהַבַּיִת קָנֶה אֶחָד׃

וימד את אולם השער מהבית. לפנים מן השער:

קנה אחד. עובי חומות הימין והשמאל שהאולם נכון עליהם:

ט׳ וַיָּמָד אֶת־אֻלָם הַשַּׁעַר שְׁמֹנָה אַמּוֹת וְאֵילָו שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְאֻלָם הַשַּׁעַר מֵהַבָּיִת׃

וימד את אולם השער שמונה אמות. משך בליטתו לתוך עזרת נשים:

ואיליו. אשישלטינ״ץ כל אילים האמורים בענין הם כמין אילנות עגולין עשויין מאבני גזית ועומדין בפתח אחד מימין ואחד משמאל במקום ספים במקום מזוזות וכן ת״י (ישעיהו ו׳:ד׳) וינועו אמות הסיפי׳ אילנות ספיא וקרוין אילים על שם עגולין כאלה וכאלון:

ואיליו שתים אמות. עובי עגולן ועומדין בסוף חלל האולם דבוקים זה לכותל ימין וזה לכותל שמאל נמצא בליטת האולם ואילים שלו י׳ אמות לתוך העזרה לפנים מן השער:

ואולם השער מהבית. לפי שאולמי שער עזרת ישראל היו בולטים ומשוכים לצד החוץ כמו שמפורש בענין פי׳ באולמי שערי עזרת נשים שהם היו משוכין לצד פנים ושערי עזרת נשים מכוונים כנגד שערי עזרת ישראל נמצא אולם כנגד אולם ודבר נוי הוא זה:

י׳ וְתָאֵי הַשַּׁעַר דֶּרֶךְ הַקֶּדֶם שְׁלֹשָׁה מִפֹּה וּשְׁלֹשָׁה מִפֹּה מִדָּה אַחַת לִשְׁלָשְׁתָּם וּמִדָּה אַחַת לָאֵילִם מִפֹּה וּמִפֹּו׃

ותאי השער. הזה אשר דרך הקדים שבכותל מזרחי של עזרת נשים ג׳ היו מפה וג׳ היו מפה ג׳ לדרום וג׳ לצפון סמוכין לכותל עזרת נשים ופניהם להר הבית ומדת חללו וכותל המפסיק בין כל אחד פי׳ למעלה:

ומדה אחת לאילים. העשויין לספי האולם מבפנים:

מפה. ומפה מימין ומשמאל מדתן שתים אמות:

י״א וַיָּמָד אֶת־רֹחַב פֶּתַח־הַשַּׁעַר עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַשַּׁעַר שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת׃

רחב פתח השער. רוחב חלל הפתח וכן שנינו כל הפתחים רחבן י׳ אמות:

אורך השער. הוא חלל אולם השער מן הצפון לדרום:

שלש עשרה אמות. י׳ כנגד חלל הפתח ואמה וחצי לכאן ואמה וחצי לכאן ואל תתמה שאצל הפתח קורהו רוחב ואצל חלל האולם קורהו אורך שהפתח גובהו הוא ארכו והרחב מסף אל סף והאולם לפי שמשך בליטת חללו מן המזרח למערב פחות ממדת חללו מן הצפון לדרום שזו שמונה אמות וזו י״ג קורא את המדה היתירה אורך והרי עדות לדבר במשכנא (דמלכים א׳) והאולם על פני היכל הבית כ׳ אמה ארכו על פני רוחב הבית נמצא מן הצפון לדרום קרוי להיכל רוחב ולאולם קרוי אורך לפי שההיכל מדתו מן המזרח למערב יתירה על מצפון לדרום ובאולם חלוף למדת שהמידה היתירה קרוי אורך:

י״ב וּגְבוּל לִפְנֵי הַתָּאוֹת אַמָּה אֶחָת וְאַמָּה־אַחַת גְּבוּל מִפֹּה וְהַתָּא שֵׁשׁ־אַמּוֹת מִפֹּו וְשֵׁשׁ אַמּוֹת מִפֹּו׃

וגבול לפני התאות אמה אחת וגו׳. התאות שמכאן ומכאן לשער היו משוכין מן כנגד חלל האול׳ שלפנים אמה לצפון ואמה לדרו׳ שכבר פי׳ שהוא מבית משוך מכנגד חלל השער אמה ומחצה לצפון וכן לדרום ועכשיו מפרש שהתאים שבחוץ משוכים לצפון אמה אחת יותר מן האולם וכן לדרום אמה אחת נמצאו משוכין מחלל רחב הפתח ב׳ אמות ומחצה לכאן וב׳ אמות ומחצה לכאן וזהו ל׳ וגבול אשומיי״ל בלע״ז מקום פנוי וכותל התא עובי ה׳ נמצא עובי כותל הצפוני (צ״ל הדרומי צ״ה) של התא הצפוני ועובי כותל הצפוני של אולם כלים זה כנגד זה שכותל אולם עוביו שש וכותל התא חמש והוא נמשך אמה אחת לתוך כנגד עובי כותל האולם וכן לדרום:

י״ג וַיָּמָד אֶת־הַשַּׁעַר מִגַּג הַתָּא לְגַגּוֹ רֹחַב עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אַמּוֹת פֶּתַח נֶגֶד פָּתַח׃

וימד את השער מגג התא לגגו. מגג התא שבצפון השער לגג התא שבדרום השער:

עשרים וחמש אמות. עובי כותל התא חמש וכן עובי כותל התא שמצד שני הרי עשר ושתי אמות ומחצה שתהא (כצ״ל צ״ה) משוך מחלל הפתח לכאן וכן לכאן הרי ט״ו וחלל הפתח עשר אמות הרי כ״ה וכולן מדת רוחב השער הן כנגד י״ג אמות של חלל האולם מבפנים ושני כתלים קנה מכאן וקנה מכאן הרי כ״ה:

פתח נגד פתח. פתח התא שאצל השער בדרום מכוון כנגד פתח התא שאצל השער בצפון שלא היה לכל ששת התאים האלה פתח בכותל שבצד החוץ אלא שלשני התאים הסמוכין לשער היו להם פתחים פונים אל שער אויר שביו שניהם וכן הוא אומר למטה ואל אליהמה לפנימה לשער למדנו שפתחיהם פונים לשער:

י״ד וַיַּעַשׂ אֶת־אֵילֵ֖ים שִׁשִּׁ֣ים אַמָּ֑ה וְאֶל־אֵ֣יל ׀ הֶחָצֵ֣ר הַשַּׁ֗עַר סָבִ֛יב ׀ סָבִ֖יב׃

ויעש את אילים ששים אמה. גובהן של אילים של ספי האולם גבוהים ששים אמה׃

ואל איל החצר השער סביב. וכן לכל אילי החצר שבכל אולמי שערים סביב סביב שאף בצפון ובדרום היו לה שערים עשויין כתבנית השער הזה כמו שמפורש בענין׃

ט״ו וְעַ֖ל פְּנֵ֣י הַשַּׁ֑עַר (היאתון) [הָאִיתוֹן] עַל־לִפְנֵ֣י אֻלָ֔ם הַשַּׁ֥עַר הַפְּנִימִ֖י חֲמִשִּׁ֥ים אַמָּֽה׃

ועל פני השער האיתון. גובהו של השער הזה והוא קרוי שער האיתון לפי שהוא משמש כניסה ויציאה לכל באי העזרה׃

איתון. תרגום של ביאה׃

על לפני אולם השער הפנימי. עם גובהו של אולם השער שהוא לפנים מן השער נ׳ אמה, ומגובה שאר השערים שבענין שהם נ׳ אמה אני למד שעל פני האמור כאן הוא גובה (כלומר משער החיצון גובהו נ׳ אמה על פני כל האולם ששער הפנימי של אולם שאף בסופו של אולם הוא שער כמו שמפורש כבר בפסוק ז׳ סא״א)׃

ט״ז וְחַלּוֹנוֹת֙ אֲטֻמ֣וֹת אֶל־הַמְּאַ֔יִם וְאֶ֖ל אֵילֵיהֶ֑מָה לִפְנִימָ֔ה לַשַּׁ֥עַר סָבִ֖יב ׀ סָבִ֖יב וְכֵ֣ן לָאֲלָמ֑וֹת וְחַלּוֹנ֥וֹת סָבִ֖יב ׀ סָבִ֣יב לִפְנִימָ֔ה וְאֶל־אַ֖יִל תְּמָרִֽים׃

וחלונות אטומות אל התאים. התאים האלה לא היו להם פתחים אל החוץ אלא זה פתוח לזה וכן מצינו במסכת מדות בתאים שסביבות ההיכל ג׳ פתחים לכל א׳ וא׳ א׳ לתא מן הימין וא׳ לתא מן השמאל וא׳ לתא שעל גביו ולתאים שבחצר שלא היו אלא ג׳ תאים זה אצל זה ולא היו להם תאים על גביהם היו לאמצעי ב׳ פתחים א׳ לתא מן הימין וא׳ לתא מן השמאל ולחיצון של צד השער היו ב׳ פתחים א׳ פתוח לאמצעי ואחד לצד השער וכן לתא החיצון של כתף השני מזה ומזה לשער כמו שכתוב למעל׳ פתח נגד פתח והיו להם חלונות שקופים אטומים פתוחי׳ לצד החיצון וסתומים לצד פנים כלומר קצרים לצד פנים ורחבים לצד החוץ אל המזרח, ומנחם פתר שקופים לשון השקפה כמו (שיר השירים ו׳:י׳) מי זאת הנשקפה (תהילים ק״ב:כ׳) כי השקיף ממרום קדשו וכן (שמות י״ב) אל המשקוף גם כן פתר לשון השקפה׃

ואל אליהמה לפנימה לשער. ואל כתפות פתחיהם של שני תאים הסמוכים לשער מזה ומזה שהיה פתחן אל תוך אויר השער פתח התא הצפוני מצפון לשער ופתח התא הדרומי מדרום לשער וכתפות הפתחים שמזה ומזה לפתח התא הם האילים והיו בהם חלונות פתוחים לאויר הפסק רוחב השער שהיה מפסיק בין התאים ואותו אויר קורא לפנימה לשער שמי שנכנס לבין אויר בליטת התאים שמכאן ומכאן נראה שהוא נכנס לשער׃

וכן לאילמות. וכן היו חלונות לאילמות של כל שער ושער׃

וחלונות סביב סביב לפנימה. בחומה לצד העזרה מבפנים׃

ואל איל תמורים. ת״י כותרתא כותרות בראש האיל היה עשוי כמין כותרות דומה לדקל כי במשכנא דשלמה הן מתורגמות צורת דקלין פומיל״ש בלע״ז׃

י״ז וַיְבִיאֵ֕נִי אֶל־הֶחָצֵ֖ר הַחִיצוֹנָ֑ה וְהִנֵּ֤ה לְשָׁכוֹת֙ וְרִצְפָ֣ה עָשׂ֣וּי לֶחָצֵ֔ר סָבִ֖יב ׀ סָבִ֑יב שְׁלֹשִׁ֥ים לְשָׁכֹ֖ות אֶל־הָרִצְפָֽה׃

ורצפה. פלנקי״ץ בלע״ז, רצפה אומר אני שהוא עלייה סביב כאותה ששנינו חלקה היתה בראשונ׳ והקיפוה גזוזטרא ועל אותה העלייה היו הלשכות קנברא״ש בלע״ז וממה שאמור בענין והרצפה אל כתף השערים ותחתיהם כנגד גובה השערים אנו למדין שהרצפה הזאת עלייה היא׃

י״ח וְהָרִצְפָ֖ה אֶל־כֶּ֣תֶף הַשְּׁעָרִ֑ים לְעֻמַּ֥ת אֹ֖רֶךְ הַשְּׁעָרִ֥ים הָרִצְפָּ֖ה הַתַּחְתּוֹנָֽה׃

והרצפה אל כתף השערים. גובה שער החצר היה מפסיק העלייה שלא היתה מסבבת כל החצר והיא לכתפות השער מזה ומזה כנגד גובה השערים׃

הרצפה התחתונה. נשתנית תיבה זו מכל תחתונה שבמקרא שבכל מקום הטעם בנו״ן וזה בתי״ו למדנו שאין תחתונה זו רצפה שתחת אחרת אלא רצפה אחת היא ותחתיתה של רצפה היה לעומת גובה השער וה״א של תחתונה כה״א של ביתה וכה״א של עזרתה ושל חלאתה שהן יתירות׃

י״ט וַיָּמֶד֙ רֹ֣חַב מִלִּפְנֵ֣י הַשַּׁ֗עַר הַתַּחְתּוֹנָה֙ לִפְנֵ֣י הֶחָצֵ֔ר הַפְּנִימִ֖י מִח֣וּץ מֵאָ֑ה אַמָּ֥ה הַקֶּ֖דֶם וְהַצָּפֽוֹן׃

וימד רוחב. חלל עזרת נשים׃

מלפני השער התחתונה. זה השער המפורש למעלה׃

לפני החצר הפנימי. עד עזרת ישראל׃

הקדים והצפון. לשתי רוחותיה חללה מאה אמה׃

כ׳ וְהַשַּׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו֙ דֶּ֣רֶךְ הַצָּפ֔וֹן לֶחָצֵ֖ר הַחִיצוֹנָ֑ה מָדַ֥ד אָרְכּ֖וֹ וְרָחְבּֽוֹ׃

מדד ארכו ורחבו. כמדת שער הקדים כך מפורש בענין׃

כ״א וְחַלּוֹנָ֣יו וְאֵילָמָ֔ו וְתִימֹרָ֖ו כְּמִדַּ֣ת הַשַּׁ֑עַר אֲשֶׁ֥ר פָּנָ֖יו דֶּ֣רֶךְ הַקָּדִ֑ים וּבְמַעֲל֥וֹת שֶׁ֙בַע֙ יַעֲל֣וּ בּ֔וֹ וְאֵילָמָ֖ו לִפְנֵיהֶֽם׃

חמשים אמה ארכו. גובהו׃

ורוחב חמש ועשרים. מגג התא לגגו׃

כ״ב וְחַלּוֹנָ֣ו וְאֵילָמָ֔ו וְתִימֹרָ֖ו כְּמִדַּ֣ת הַשַּׁ֑עַר אֲשֶׁ֥ר פָּנָ֖יו דֶּ֣רֶךְ הַקָּדִ֑ים וּבְמַעֲל֥וֹת שֶׁ֙בַע֙ יַעֲל֣וּ בּ֔וֹ וְאֵילָמָ֖ו לִפְנֵיהֶֽם׃

ואילמיו לפניהם. ואולם השער לפני המעלות קודם שיכנס לאולם היה עולה במעלות׃

כ״ג וְשַׁעַר֙ לֶחָצֵ֣ר הַפְּנִימִ֔י נֶ֖גֶד הַשַּׁ֣עַר לַצָּפ֑וֹן וְלַקָּדִ֖ים וַיָּ֣מָד מִשַּׁ֔עַר אֶל־שַׁ֖עַר מֵאָ֥ה אַמָּֽה׃

ושער לחצר הפנימי. לעזרת ישראל׃

נגד השער. החיצונ׳ מכוונין׃

וימד משער. התחתון עד העליון מאה אמה הוא רחב חלל עזרת נשים׃

כ״ד וַיּוֹלִכֵ֙נִי֙ דֶּ֣רֶךְ הַדָּר֔וֹם וְהִנֵּה־שַׁ֥עַר דֶּ֖רֶךְ הַדָּר֑וֹם וַיָּ֣מָד אֵילָ֔ו וְאֵילָמָ֖ו כַּמִּדּ֥וֹת הָאֵֽלֶּה׃

ויוליכני דרך הדרום. לחצר החיצונה׃

כ״ה וְחַלּוֹנִ֥ים לוֹ֙ וּלְאֵילָמָ֔ו סָבִ֖יב ׀ סָבִ֑יב כַּחַלֹּנ֣וֹת הָאֵ֔לֶּה חֲמִשִּׁ֥ים אַמָּ֖ה אֹ֑רֶךְ וְרֹ֥חַב חָמֵ֖שׁ וְעֶשְׂרִ֥ים אַמָּֽה׃

כהחלונות האלה. דרש רבי תנחומא ה״א זו יתירה לשון כהה חלונות כהות רחבות מבחוץ וקצרות מבפנים לומר לא לאורה אני צריך שכל חלונות העשויות להכניס אורה קצרות מבחוץ ומרחיבות מבפני׳׃

כ״ו וּמַעֲל֣וֹת שִׁבְעָ֔ה עֹלוֹתָ֖ו וְאֵילָמָ֣ו לִפְנֵיהֶ֑ם וְתִמֹרִ֥ים לוֹ֙ אֶחָ֣ד מִפֹּ֔ה וְאֶחָ֖ד מִפֹּ֥ו אֶל־אֵילָֽו׃

עולותיו. כמו מעלותיו׃

אל איליו. על ראש האיל היה דקל מצוייר׃

כ״ז וְשַׁעַר֙ לֶחָצֵ֣ר הַפְּנִימִ֔י דֶּ֖רֶךְ הַדָּר֑וֹם וַיָּ֣מָד מִשַּׁ֔עַר אֶל־שַׁ֖עַר דֶּ֣רֶךְ הַדָּר֑וֹם מֵאָ֥ה אַמּֽוֹת׃

כ״ח וַיְבִיאֵ֙נִי֙ אֶל־חָצֵ֣ר הַפְּנִימִ֔י בְּשַׁ֖עַר הַדָּר֑וֹם וַיָּ֣מָד אֶת־הַשַּׁ֔עַר הַדָּר֖וֹם כַּמִּדּ֥וֹת הָאֵֽלֶּה׃

וימד את השער הדרום. של חצר הפנימי׃

כ״ט וְאֵילָ֣ו וְאֵילָמָ֔ו כַּמִּדּ֥וֹת הָאֵ֖לֶּה וְחַלּוֹנִ֣ים לוֹ֙ וּלְאֵילָמָ֔ו סָבִ֖יב ׀ סָבִ֑יב חֲמִשִּׁ֥ים אַמָּ֖ה אֹ֑רֶךְ וְרֹ֥חַב עֶשְׂרִ֖ים וְחָמֵ֥שׁ אַמּֽוֹת׃

ל׳ וְאֻלָמֹ֥ות סָבִ֖יב ׀ סָבִ֑יב אֹ֥רֶךְ חָמֵ֛שׁ וְעֶשְׂרִ֥ים אַמָּ֖ה וְרֹ֥חַב חָמֵ֖שׁ אַמּֽוֹת׃

ואלמות. ארבו״ץ בלע״ז׃

סביב סביב. הכותל היה עשוי אולמים אולמים נכנסי׳ בעוביו ואלמות הללו היו בפנים (ס״א למעלה מהתאים כי התאים היו מבפני׳ בחצר הפנימי שהרי אולם השער היה בולט אל החיצונה כמו שאמור בענין וא״א שהיו התאים והאולם פונים למקום אחד להיות פתחי התאים נפתחים לתוך האולם שהרי השוה העניין כל מדות השערים החיצונים והפנימים ולא חלק ביניהם אלא בליטת האולמות) (כי התאים היו מבחוץ וששה תאים וכותליהם וט״ו אמות של רוחב השער עולים לשמוני׳ ואחת (לתשעים ואחת כצ״ל צ״ה) אמה וכל החצר הפנימי אינו אלא מאה על מאה כמו שמפורש בענין סא״א)׃

ל״א וְאֵלְמָו אֶל־חָצֵר הַחִיצוֹנָה וְתִמֹרִים אֶל־אֵילָו וּמַעֲלוֹת שְׁמוֹנָה מַעֲלָו׃

ואילמיו אל חצר החיצונה. אולמו של שער הפנימי לא היה לצד פנים כמו שהיו אולמות של שער החיצונה אלא מבחוץ היה בולט׃

ל״ב וַיְבִיאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִי דֶּרֶךְ הַקָּדִים וַיָּמָד אֶת־הַשַּׁעַר כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה׃

ל״ג וְתָאָו וְאֵלָו וְאֵלְמָו כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה וְחַלּוֹנוֹת לּוֹ וּלְאֵלְמָו סָבִיב ׀ סָבִיב אֹרֶךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה וְרֹחַב חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה׃

ל״ד וְאֵלְמָו לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה וְתִמֹרִים אֶל־אֵילָו מִפּוֹ וּמִפּוֹ וּשְׁמֹנָה מַעֲלוֹת מַעֲלָו׃

ל״ה וַיְבִיאֵנִי אֶל־שַׁעַר הַצָּפוֹן וּמָדַד כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה׃

ל״ו תָּאָו אֵלָו וְאֵלְמָו וְחַלּוֹנוֹת לּוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב אֹרֶךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה וְרֹחַב חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה׃

אורך חמשים אמה. גבהו חמשים אמה׃

ל״ז וְאֵילָו לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה וְתִמֹרִים אֶל־אֵילָו מִפּוֹ וּמִפּוֹ וּשְׁמֹנָה מַעֲלוֹת מַעֲלָו׃

ואיליו לחצר החיצונה. אשישפיאר״קאש בלע״ז ואולם השער קרוי אילים כאן׃

ל״ח וְלִשְׁכָּה וּפִתְחָהּ בְּאֵילֵי הַשְּׁעָרִים שָׁם יָרֵיחוּ אֶת־הָעֹלָה׃

ולשכה. היתה אצל שער הצפוני בעזרת ישראל׃

ופתחה. של לשכה אל אילי השער לצד השער׃

באילים השערים. יש בפרשה פסוקים קורין לכתפו׳ השער אילי׳ מיינשלי״ש בלע״ז׃

שם ידיחו את העולה. העולה הנשחטת בצפון׃

ידיחו את העולה. ירחצו את הקרביים׃

ל״ט וּבְאֻלָם הַשַּׁעַר שְׁנַיִם שֻׁלְחָנוֹת מִפּוֹ וּשְׁנַיִם שֻׁלְחָנוֹת מִפֶּה לִשְׁחֹט עֲלֵיהֶם אֶת־הָעוֹלָה וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם׃

ובאולם השער. הצפוני׃

שנים שולחנות. במזרחו ושתים במערבו ואע״פ שהן היו משוכין אל תוך החצר החיצונה קדושתן כלפנים׃

מ׳ וְאֵל־הַכָּתֵף מְחוּצָה לָעוֹלֶה לְפֶתַח הַשַּׁעַר הַצָּפוֹנָה שְׁנַיִם שֻׁלְחָנוֹת וְאֶל־הַכָּתֵף הָאַחֶרֶת אֲשֶׁר לְאֻלַם הַשַּׁעַר שְׁנַיִם שֻׁלְחָנוֹת׃

ואל הכתף מחוצה. ואל עבר פתח האולם מחוצה לחלל האולם לתוך חללו של פתח של (סא״א של צד) עזרת ישראל׃

לעולה לפתח השער הצפונה. כשנכנס לתוך השער ועולה במעלות פתח העזרה׃

שנים. שולחנות לכתף הפתח למזרח (וכן) למערב׃

ואל הכתף האחרת. אשר לפתח האולם שנים שולחנות׃

מ״א אַרְבָּעָה שֻׁלְחָנוֹת מִפֶּה וְאַרְבָּעָה שֻׁלְחָנוֹת מִפֶּה לְכָתֵף הַשַּׁעַר שְׁמוֹנָה שֻׁלְחָנוֹת אֲלֵיהֶם יִשְׁחָטוּ׃

מ״ב וְאַרְבָּעָה שֻׁלְחָנוֹת לָעוֹלָה אַבְנֵי גָזִית אׇרְכָּהּ אַמָּה אַחַת וָחֵצִי וְרׇחַב אַמָּה אַחַת וָחֵצִי וְגׇבַהּ אַמָּה אַחַת אֲלֵיהֶם וַיַּנִּיחוּ אֶת־הַכֵּלִים אֲשֶׁר יִשְׁחָטוּ אֶת־הָעוֹלָה בָּם וְהַזָּבַח׃

אליהם ויניחו את הכלים. עליהם מניחין הסכינין והמזרקות שמקבלין בהן את הדם שיהיו מוכנים לשוחטים שם קדשי קדשים בצפון׃

מ״ג וְהַשְׂפָתַיִם טֶפַח אֶחָד מוּכָנִים בַּבַּיִת סָבִיב ׀ וְאֶל־הַשֻּׁלְחָנוֹת בְּשַׂר הַקָּרְבָּן׃

והשפתים טופח אחד. אונקליות של ברזל קבועין בעמודי ננסין שבבית המטבחים בצפון לתלות ולהפשיט בהם את הקדשים הוא ששנינו בפסחים אונקליות של ברזל היו קבועין בעמודים ובכתלים שבהם תולין ומפשיטין וכן ת״י ועונקלין נפקין פשך חד:

מוכנים בבית. קבועים בתוך חלל העזרה בבית לגיו:

מ״ד וּמְחוּצָה לַשַּׁעַר הַפְּנִימִי לִשְׁכוֹת שָׁרִים בֶּחָצֵר הַפְּנִימִי אֲשֶׁר אֶל־כֶּתֶף שַׁעַר הַצָּפוֹן וּפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם אֶחָד אֶל־כֶּתֶף שַׁעַר הַקֶּדֶם פְּנֵי דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן׃

ומחוצה לשער הפנימי. ומחוץ לחלל אולם השער לתוך אויר חצר הפנימי כמו שמפורש במקרא בסופו:

לשכות שרים. לשכות לוים משוררים:

ופניהם דרך הדרום. פתחם לצד דרום:

אחד אל כתף שער הקדים. לשכה אחת אל כתף שער הקדים:

פני דרך הצפון. ופתחה לצד צפון:

מ״ה וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַלִּשְׁכָּה אֲשֶׁר פָּנֶיהָ דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם לַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַבָּיִת׃

לכהנים. משרתי הבית כמדומה הם הלוים המשוררים:

מ״ו וְהַלִּשְׁכָּה אֲשֶׁר פָּנֶיהָ דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן לַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַמִּזְבֵּחַ הֵמָּה בְּנֵי־צָדוֹק הַקְּרֵבִים מִבְּנֵי־לֵוִי אֶל־יְהוָה לְשָׁרְתוֹ׃

מ״ז וַיָּמָד אֶת־הֶחָצֵר אֹרֶךְ | מֵאָה אַמָּה וְרֹחַב מֵאָה אַמָּה רְבֻעַת וְהַמִּזְבֵּחַ לִפְנֵי הַבָּיִת׃

וימד את החצר. חלל עזרת ישראל לפני האולם וההיכל:

מ״ח וַיְבִאֵנִי ׀ אֶל־אֻלָם הַבַּיִת וַיָּמָד אֶל אֻלָם חָמֵשׁ אַמּוֹת מִפֹּה וְחָמֵשׁ אַמּוֹת מִפֹּה וְרֹחַב הַשַּׁעַר שָׁלֹשׁ אַמּוֹת מִפֹּו וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת מִפּוֹ׃

אל אולם הבית. אולם ההיכל:

וימד אל אולם. כמו איל אולם עובי כתפות הפתח (הרואה את המזרח סא״א) מדד מן המזרח למערב, (ואנ״י הכות״ב מצאת״י בפירושי״ם אחרי״ם כ״מו שהעתק״תי):

(**ורוחב השער שלשה אמות מפה וגו׳** הוא עובי האיל הצפוני לתוך חלל הפתח למערב וכן עובי האיל הדרומי לתוך חלל האולם למערב ואף ע״פ שכך שנינו כותל אולם חמש ואולם אחת עשרה שלעתיד לבא אינו אלא שלש אלא שבאולם בית שני וכו׳ סא״א):

חמש אמות. ואף של בית שני היה כן שכן שנינו כותל אולם חמש ואולם אחת עשרה אלא שבאולם בית שני לא היו כתפות לפתח לצפון ולדרום שהיה רוחב הפתח עשרים אמה כרוחב האולם וכאן כתוב ורוחב השער ג׳ אמות מפה וג׳ אמות מפה ואינ״י יוד״ע לצד״ד פירוש״ו אלא לרוחב כתפות הפתח ג׳ אמות סותמין חלל הפתח מכאן וג׳ אמות מכאן:

מ״ט אֹרֶךְ הָאֻלָם עֶשְׂרִים אַמָּה וְרֹחַב עַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה אַמָּה וּבְמַעֲלוֹת אֲשֶׁר יַעֲלוּ אֵלָיו וַעֲמֻדִים אֶל־הָאֵילִים אֶחָד מִפֹּה וְאֶחָד מִפֹּה׃

אורך האולם עשרים אמה. כנגד רחב ההיכל:

ורוחב עשתי עשרה. מן המזרח למערב:

ובמעלות אשר יעלו אליו. ובמעלות היה הדרך אשר בהם יעלו אליו כמו ששנינו בין האולם ולמזבח כ״ב אמה וי״ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה:

ועמודים אל האילים. תחת יכין ובועז שהיו במקדש ראשון:

פרק מ״א

א׳ וַיְבִיאֵנִי אֶל־הַהֵיכָל וַיָּמָד אֶת־הָאֵילִים שֵׁשׁ־אַמּוֹת רֹחַב מִפֹּו וְשֵׁשׁ־אַמּוֹת־רֹחַב מִפּוֹ רֹחַב הָאֹהֶל׃

שש אמות רוחב. הוא עובי כותל ההיכל שבין ההיכל לאולם (ממזרח למערב):

רוחב האהל. רוחב האולם שהוא ברחבו של אולם ובאורכו של היכל, בפירוש״ים אחרי״ם רחב האוהל אהלו של פתח:

ב׳ וְרֹחַב הַפֶּ֫תַח עֶ֥שֶׂר אַמּ֑וֹת וְכִתְפ֣וֹת הַפֶּ֗תַח חָמֵ֤שׁ אַמּוֹת֙ מִפֹּ֣ה וְחָמֵ֣שׁ אַמּ֔וֹת מִפֹּ֖ו וַיָּ֣מָד אָרְכּ֑וֹ אַרְבָּעִ֥ים אַמָּ֖ה וְרֹ֥חַב עֶשְׂרִ֖ים אַמָּֽה׃

וכתפות הפתח חמש אמות. שההיכל רחבו כ׳ אמה ורוחב הפתח י׳ נמצא כתפותיו מפה ומפה של ה׳ ה׳:

ג׳ וּבָ֣א לִפְנִימָ֔ה וַיָּ֖מָד אֵ֣יל־הַפֶּ֑תַח שְׁתַּ֤יִם אַמּוֹת֙ וְהַפֶּ֣תַח שֵׁ֣שׁ אַמּ֔וֹת וְרֹ֖חַב הַפֶּ֑תַח שֶׁ֥בַע אַמּֽוֹת׃

ובא לפנימה. אל המחיצה המפסקת בין ההיכל לקודש הקדשים:

וימד איל הפתח. עוביו שתים אמות אין זה שוה לאמה טרקסין:

והפתח שש אמות. איני יכול לפרשו אלא לגבהו:

ד׳ וַיָּ֥מָד אֶת־אָרְכּ֖וֹ עֶשְׂרִ֣ים אַמָּ֑ה וְרֹ֣חַב עֶשְׂרִ֗ים אַמָּה֙ אֶל־פְּנֵ֣י הַהֵיכָ֔ל וַיֹּ֥אמֶר אֵלַ֖י זֶ֥ה קֹֽדֶשׁ־הַקָּדָשִֽׁים׃

אל פני ההיכל. על פני רחבו של היכל:

ה׳ וַיָּ֣מָד קִֽיר־הַבַּ֗יִת שֵׁ֚שׁ אַמּ֔וֹת וְרֹ֖חַב הַצֵּלָ֑ע אַרְבַּ֥ע אַמּ֖וֹת סָבִ֥יב ׀ סָבִ֖יב לַבָּֽיִת׃

קיר הבית. כותל מערבי:

ורוחב הצלע. אפנדי״ץ בלע״ז התא של אחריו ד׳ אמות חללו ושל בית שני היה שש ועל כרחך בית זה לעתיד לבא שהרי בבית שני לא היתה חומה מפסקת לבית קדשי הקדשים:

ו׳ וְהַצְּלָעוֹת֙ צֵלָ֣ע אֶל־צֵלָ֔ע שָׁל֥וֹשׁ וּשְׁלֹשִׁ֖ים פְּעָמִ֑ים וּבָאוֹת֙ בַּקִּ֣יר אֲשֶׁר־לַבַּ֔יִת לַצְּלָעוֹת֙ סָבִ֣יב ׀ סָבִ֔יב לִהְיוֹת֙ אֲחוּזִ֔ים וְלֹא־יִהְי֥וּ אֲחוּזִ֖ים בְּקִ֥יר הַבָּֽיִת׃

צלע אל צלע. תא אל תא ותא על תא:

שלוש ושלשים פעמים. ובבית שני היו ל״ח ט״ו בצפון וט״ו בדרום חמשה על חמשה וחמשה על גביהם ושמונה במערב הוא צלע הוא יציע הוא תא, ואומר אני שהתאים שבצפון ובדרום כך סדרן שכל א׳ וא׳ ארכו י״ב אמה הרי ס׳ אמה לחמש תאים וה׳ כתלים של ה׳ ה׳ אמה הרי פ״ה ורחב ה׳ אמות של המונח פירנסת צ׳ אמה של אורך הכותל וכן לדרום ושבמערב א׳ ע״ג א׳ ושלישי על גביהן ואורכן על גביהם כ׳ אמה כנגד רחב בית קדשי הקדשים הרי י״א בכל סדר וכת״י חד עסרי בסידרא, (ס״א ל״ג פעמים ג״פ י״א ע״ג אחת עשר על גביהן וכן ת״י חד עסרי בסידור׳ ובבית שני וכו׳ עד הוא תא, ותו לא):

ובאות בקיר אשר לבית לצלעות. קורות עליות היציעים היו ראשיהם שלצד מחיצת התאים החיצונה באות ונוקבות בקיר בצדו הפנימי וזהו אשר לבית לצלעות בצדו אשר לתוך התאים וזהו להיות אחוזים בקיר הבית קבועים בחזקה פופרי״ש בלע״ז:

ולא יהיו אחוזים בקיר הבית. ראשיהם של צד קיר ההיכל היו באות ונוקבות על כניסות שהיה קיר ההיכל בולט לתוך התאים כמו שאמור בבנין שלמה (מלכים א ב) כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה היציע התחתונה חמש באמה רוחב חללה ועלייתה שש שהיה כותל ההיכל כנוס מלמעלה אמה לפיכך חלל התיכונה ו׳ אמה רחבה והשלישית שבע באמה רחבה והיא היתה עלייה של תיכונה שהיה כותל ההיכל כנוס לתוכה אמה מלמעלה ואף אלו היו כמותן וזהו שאמר ולא יהיו אחוזים בקיר הבית לא היו נוקבים בקיר ההיכל כשאר ראשי הקורות נמוכי׳ הקבועים בכותל גבוה שנוקבים הכותל ותוקעים ראשי הקורות בנקבי׳:

ז׳ וְרָחְבָ֞ה וְנָסְבָ֣ה לְמַעְלָ֗ה לְמַעְלָה֙ לַצְּלָעוֹת֔ כִּ֣י מוּסַ֤ב הַבַּ֙יִת֙ לְמַעְלָ֔ה לְמַעְלָ֖ה סָבִ֑יב ׀ סָבִ֣יב לַבַּ֔יִת עַל־כֵּ֥ן רֹחַב־לַבַּ֖יִת לְמַעְלָ֑ה וְכֵ֤ן הַתַּחְתּוֹנָה֙ יַעֲלֶ֣ה עַל־הָעֶלְיוֹנָ֔ה לַתִּיכוֹנָֽה׃

ורחבה. והצלעות היו הולכין ומרחיבין למעלה כמו שפירשתי האמצעית רחבה מן התחתונה אמה וכן העליונה מן האמצעית אמה:

ונסבה למעלה למעלה. ומוסבה מסיבה שקורין וי״ץ בלע״ז של בנין אבנים הוא כמין עמוד ומעלות עולות בו והעולה בהם דומה לו כהולך ומקיף סביבות עמוד אבנים ובלשון אשכנז קרוי שווינד״ל שטיין הוא שאמור בבנין שלמה ובלולי׳ יעלו אל התיכונה אף הוא מתורגם ובמסיבת׳ כמו ונסבה למעל׳ למעל׳ וכן מסיבה עולה למעלה עד גג התא העליון כמו שהוא מפרש והולך שהמסיבה עולה מן התחתון לאמצעי ומן האמצעי לעליון:

כי מוסב הבית. לצלעות:

למעלה למעלה סביב סביב לבית על כן רוחב לבית למעל. ע״כ שאמרנו ורחבה למעלה למעלה רחב בית תוך הצלעות למעלה העליונה רחבה מכולן:

וכן התחתונה. תרגם יונתן וכן במסיבתא סלקין מן ארעיתא לעיליתא באורך מציעתא וכן יעלו ע״י מסיבה מן התחתונה אל העליונה דרך התיכונה:

ח׳ וְרָאִיתִי לַבַּיִת גֹּבַהּ סָבִיב | סָבִיב (מיסדות) [מוּסְדוֹת] הַצְּלָעוֹת מְלֹא הַקָּנֶה שֵׁשׁ אַמּוֹת אֲצִילָה:

וראיתי לבית גובה. לא פירש שיעורו אבל במסכת מדות שנינו על רום מאה אמה:

מוסדות הצלעות מלו הקנה. יסוד הצלעות היה מלא כקנה:

שש אמות אצילה. ת״י ריוח יסוד מחיצת הצלע בתוך הארץ היה רחב שש אמות אבל למעלה מן הארץ היה רחבו חמש אמות כמו שמפורש בענין במקרא של אחריו:

ט׳ רֹחַב הַקִּיר אֲשֶׁר־לַצֵּלָע אֶל־הַחוּץ חָמֵשׁ אַמּוֹת וַאֲשֶׁר מַנַּח בֵּית צְלָעוֹת אֲשֶׁר לַבָּיִת:

רוחב הקיר אשר לצלע אל החוץ. מחיצת התאים הסמוכה לחצר הוא מחיצת מערבית:

חמש אמות. וכן שנינו במסכת מדות שאותו כותל הוא חמש:

ואשר מונח. ומקום פנוי היה מונח במקצועות הצפון והדרום שאצל המזרח שאין התאים מקיפין את כל הבית ולאותו מקום פנוי היו פתחי התאים שבמקצועות מזרחיים כמו שאמור בענין ופתח הצלע למונח כי לא היה להם פתחים לתאים לא לצד החצר ולא לצד ההיכל אלא לאותן שבמקצוע מזרחית צפונית ובמזרחית דרומית היה הפתח בכותל רחבו פתוח לאותו מקום המונח ובאותו פתח נכנסין לו וממנו לתא השני ומן השני אל השלישי וכן סביב שכן שנינו במסכת מדות שלשה פתחים לכל אחד ואחד א׳ לתא מן הימין וא׳ לתא מן השמאל וא׳ לתא שעל גביו ואף י״ת כן ואשר מונח ואתר שביק. לשון אחר **ואשר מונח** כלומ׳ וכן אותן (של צד פנים) מן הצלעות לצד בית מונח מקום פנוי היה מונח בין התאים ובין הבית ובאותו מקום היו פתחי התאים כמו שמפורש בענין ופתח הצלע למונח ורחבו היה ה׳ אמות כמו שהוא אומר ורחב מקום המונח ה׳ אמות כדפרישית לעיל שלא יהיו התאים סמוכים לבית כלל ואויר יהיה ביניהם והבית ה׳ אמות וכן ת״י ואתר שביק:

בית צלעות אשר לבית. נגד אויר רוחב הצלעות בקרן הזוית, סביב סביב שכתוב במקום המונח אינו בד׳ פנות כמשמעו אלא כלומר מכאן ומכאן דרום וצפון זוית דרומית מזרחית וזוית צפונית מזרחית:

י׳ וּבֵין הַלְּשָׁכוֹת רֹחַב עֶשְׂרִים אַמָּה סָבִיב לַבַּיִת סָבִיב | סָבִיב:

ובין הלשכות רוחב עשרים אמה. לשכות היו בחצר החיצונה בצפונה של החצר הפנימית אצל קומתה והפסק כ׳ אמה בין רחב מחיצות הלשכות למחיצות התאים שסביב היה ולא היה הבית כן בבנין בית שני אלא בבנין העתיד:

י״א וּפֶתַח הַצֵּלָע לַמַּנַּח פֶּתַח אֶחָד דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן וּפֶתַח אֶחָד לַדָּרוֹם וְרֹחַב מְקוֹם הַמַּנַּח חָמֵשׁ אַמּוֹת סָבִיב | סָבִיב:

ופתח הצלע למונח. ופתח התאים החיצוני׳ פתוחים למקום המונח פנוי בקרן זוית כמו שפרשתי:

י״ב וְהַבִּנְיָן אֲשֶׁר אֶל־פְּנֵי הַגִּזְרָה פְּאַת דֶּרֶךְ־הַיָּם רֹחַב שִׁבְעִים אַמָּה וְקִיר הַבִּנְיָן חָמֵשׁ־אַמּוֹת רֹחַב סָבִיב | סָבִיב וְאָרְכּוֹ תִּשְׁעִים אַמָּה:

והבנין אשר אל פני הגזרה וגו׳. רחב כל הבנין לרוח המערבית רחב הבית ועובי הכתלים הצפוניים והדרומיים עם התאים הצפונים והדרומים ועובי כתליהם לצפון ולדרום רחב ע׳ אמה וכן היה בבית שני וכן שנינו במסכת מדות בקיר מערבי מן הצפון לדרום שבעים אמה ומונה החשבון:

הגזרה. ת״י בצורתא, ואומר אני שהבית הגבוה קרוי כן והתאים הנמוכין אשר סביב אותם הוא קורא בנין ומנחם פתר גזרה לשון לשכה:

פאת דרך הים. רוח מערבית:

רוחב שבעים אמה. רוחב הבנין מצפון לדרום שבעים אמה, והא לך החשבון, התא הצפוני ארבע, וכותליו עשר, הרי ארבע עשר, וחמש מקום הפנוי בין התא לבית, הרי תשע עשר, רוחב יסוד הכתלים היה נבלע בחלל התא ובמקום הפנוי וכותל ההיכל ששה, הרי כ״ה, וחללו רוחב כ׳, הרי מ״ה, וכותל ההיכל דרומי ששה, הרי נ״א, וי״ט של תאי הדרום, סך הכל שבעים:

וקיר הבנין. כותלי התאים:

וארכו תשעים אמה. אורך בנין התאים והמונח תשעים אמה הצפון והדרום חוץ מבית החליפות שאינו נמנה עמו לפי שהיה בולט אל החוץ לצפון ולדרום ולא היה שוה לשאר הבנין שהבית היה רחב מלפניו ל׳ אמה יותר משל אחריו כמו ששנינו האולם עודף על ההיכל ט״ו אמה בצפון וט״ו אמה בדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גונזין את הסכינין ואורך אותו בנין מן המזרח למערב עשר אמות נשארו תשעים אמה אורך ברוחב ע׳ שכל הבית היה אורך ק׳ מזה ומזה כמו שמפורש בענין ובמסכת מדות:

י״ג וּמָדַד אֶת־הַבַּיִת אֹרֶךְ מֵאָה אַמָּה וְהַגִּזְרָה וְהַבִּנְיָה וְקִירוֹתֶיהָ אֹרֶךְ מֵאָה אַמָּה׃

ומדד את הבית אורך מאה אמה. סך הכל עם משך בית החליפות וכן שנינו במסכת מדות ההיכל ק׳ על ק׳ ברום ק׳ מן המזרח למערב ק׳ כותל אולם חמש ורחבו י״א כותל ההיכל שש וארכו מ׳ ואמה טרקסין וכ׳ אמה בית קדשי הקדשים וכותל שש והתא שש וכותל התא חמש ואף למעלה בענין כך מפורשת מדת כולם חוץ מאמה טרקסין שכתוב בו בענין זה שתים אמות וכנגדן הוא ממעט את רוחב התא אמה שהתא שבמשנה רחבו שש וכותלו חמש וכאן רחבו ארבע וכותלו שש שנאמר (כאן) ומוסדות הצלעות מלא הקנה ולמעלה הוא מצר וכונס אמה שנאמר וקיר הצלע חמש אמות׃

והגזרה והבניה וקירותיה. סוף המקרא מפרש את ראשו לומר סך הכל מאה אמה׃

י״ד וְרֹחַב פְּנֵי הַבַּיִת וְהַגִּזְרָה לַקְּדָרִים מֵאָה אַמָּה׃

ורוחב פני הבית והגזרה לקדים מאה אמה. הגזרה והתא שמאחריו היא הבנויה כמו בנין ועובי הכתלים הכל ק׳ אמה הוא שפירשתי למעלה שהבית עודף לפניו רחב שלשים אמה שהאולם מרחיב מן ההיכל ומן התאים ט״ו אמה לצפון וט״ו אמה לדרום ולא שחלל האולם רחב מחלל ההיכל אלא כי בית החליפות מחובר לאולם מכאן ומכאן׃

ט״ו וּמָדַד אֹרֶךְ־הַבִּנְיָן אֶל־פְּנֵי הַגִּזְרָה אֲשֶׁר עַל־אֲחֹרֶיהָ (ואתוקיהא) [וַאֲתִיקֶיהָא] מִפֹּה וּמִפֹּה מֵאָה אַמָּה וְהַהֵיכָל־הַפְּנִימִי וְאַלְמֵי הֶחָצֵר׃

ומדד אורך הבנין אל פני הגזרה אשר על אחריה. עכשיו חוזר ומודד אורך הבית לדרום כמו שמדד לצפון, מצאתי, והיינו על אחריה כלומר אחורנית שחזר ומדד על עקיבו כלפי מערב׃

ואתיקיהא. ת״י זויות כלומר עם משך בית החליפות שבזויות הבית׃

וההיכל הפנימי ואולמי החצר. סופו של מקרא זה אינו מוסב כלפי ראשו אלא מחובר למקרא של אחריו וכן פירושו וההיכל הפנימי שהוא בית קדשי הקדשים וכן אולמי החצר המפורשין למעל׳ ואולמות סביב סביב לכל אלו הספים והחלונות האטומות והאתיקים סביב לשלשתן בין לגזרה הוא ההיכל בין לאולמות בין לבית קדשי הקדשים לשלשתן היו הסיפים מזוזות לפתחיהן ולשלשתן היו חלונות אטומות ולשלשתן היו אתיקים ולא ידעתי מה הם ואומר אני שהם כמין עמודים מרובעים בולטין בחומה לחיזוק וקורין להם פילי״ש בלע״ז׃

ט״ז הַסִּפִּים וְהַחַלּוֹנִים הָאֲטֻמוֹת וְהָאֲתִיקִים ׀ סָבִיב לִשְׁלֹשְׁתָּם נֶגֶד הַסַּף שְׁחִיף עֵץ סָבִיב ׀ סָבִיב וְהָאָרֶץ עַד־הַחַלּוֹנוֹת וְהַחַלּוֹנוֹת מְכֻסּוֹת׃

נגד הסף שחיף עץ. ת״י נסר של ארז׃

נגד הסף נגד מזוזות הפתח בתוך חלל עובי הפתח חיפה בעץ (סא״א) מצאתי׃

סביב סביב. כלומר מזה ומזה בשני צדי חלל הפתח׃

והארץ עד החלונות. מקרקעית החומה עשוי כותל נסרי ארז כנגדו ועולה למעלה עד החלונו׳ וגם החלונות מכוסות בו, מצאתי שאף החלונות היו אטומות מבפנים כענין שנאמר (כאן) וחלונות אטומות אל הבי׳ (סא״א) וכל זה מבפנים לפי שהיו טחין עליו צפוי זהב שכל הבית טוח בזהב ואין יכולין לטוח זהב על גבי אבנים׃

י״ז עַל־מֵעַל הַפֶּתַח וְעַד־הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְלַחוּץ וְאֶל־כָּל־הַקִּיר סָבִיב ׀ סָבִיב בַּפְּנִימִי וּבַחִיצוֹן מִדּוֹת׃

על מעל הפתח. בגובה׃

ועד הבית הפנימי. כל הבית קדשי הקדשים עד כולו׃

ולחוץ. לצד ההיכל׃

סביב סביב. בכל כותליו׃

בפנימי ובחיצון. בבית קדשי הקדשים ובהיכל׃

מדות. מחופה נסרים גדולות עשויות במדה׃

י״ח וְעָשׂוּי כְּרוּבִים וְתִמֹרִים וְתִמָרָה ׀ בֵּין־כְּרוּב לְכְרוּב וּשְׁנַיִם פָּנִים לַכְּרוּב׃

ועשוי כרובים ותמורים. ואותו הארז מצוייר כרובים ודקלים׃

ושנים פנים לכרוב. אחד פני כפיר ואחד פני אדם זה פונה לכאן וזה פונה לכאן כשהיתה התמורה בין כרוב לכרוב היה פני הכפיר לה מכאן ופני אדם מכאן כמו שאמור בענין׃

י״ט וּפְנֵי אָדָם אֶל־הַתְּמָרָה מִפֹּה וּפְנֵי־כְפִיר אֶל־הַתְּמָרָה מִפֹּו עָשׂוּי אֶל־כָּל־הַבַּיִת סָבִיב ׀ סָבִיב׃

עשוי אל כל הבית. לבית קדשי׳ :

כ׳ מֵהָאָרֶץ וְעַד־מֵעַל הַפֶּתַח הַכְּרוּבִים וְהַתְּמָרִים עֲשׂוּיִם וְקִיר הַהֵיכָל׃

וקיר ההיכל. וכן לקיר ההיכל :

כ״א הַהֵיכָל מְזוּזַת רְבֻעָה וּפְנֵי הַקֹּדֶשׁ הַמַּרְאֶה כְּמַרְאֵה׃

מזוזת רבועה. אני שמעתי בבנין שלמה מזוזת רבועה שהיו לה מזוזות משני צדדין ומפתן מתחת ומשקוף ממעל ואני אומר שהמזוזות היו מרובעות :

המראה כמראה. ת״י חזויה כחיזו יקריה כמראה כסא כבוד שראיתי במרכבה על נהר כבר ואור נוגה ראיתי בבית קדשי הקדשים :

כ״ב הַמִּזְבַּח עֵץ שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת גָּבֹהַּ וְאָרְכּוֹ שְׁתַּיִם־אַמּוֹת וּמִקְצֹעוֹתָיו֙ לוֹ וְאָרְכּוֹ וְקִירֹתָיו עֵץ וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה׃

המזבח עץ. ת״י לקבל מדבחא פתורא ר״ל השלחן קורא מזבח שמכפר בזמן הזה כמזבח כך שמעתי :

ומקצעותיו. (רגליו, גגו וארכו כתוב במקרא גגו והוא ורגליו, וארכו הכתוב במקרא הוא גגו כצ״ל צו״ה) גוף השלחן :

וקירותיו. מסגרותיו :

כ״ג וּשְׁתַּיִם דְּלָתוֹת לַהֵיכָל וְלַקֹּדֶשׁ׃

ושתים דלתות. לכל פתח סוגרים זה לעומת זה אחד במזוזת צפונית ואחד במזוזת דרומית :

כ״ד וּשְׁתַּיִם דְּלָתוֹת לַדְּלָתוֹת שְׁתַּיִם מוּסַבּוֹת דְּלָתוֹת שְׁתַּיִם לְדֶלֶת אֶחָת וּשְׁתֵּי דַלְתוֹת לָאַחֶרֶת׃

ושתים דלתות לדלתות. לפתח ההיכל היו שתי זוגות דלתות כמו ששנינו במסכת מדות ד׳ דלתות היו לו ב׳ מבפנים וב׳ מבחוץ החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עוביו של כותל שהיה שש אמה והדלת רחבו חמש כשיעור חצי רוחב הפתח וכנוס אמה לפנים מן המזוזה נמצא עובי הכותל ה׳ אמות מגולה וכשהדלת החיצון בפתח לפנים היה מכסה אותה והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחר הדלתות שכל הבית היה טוח בזהב חוץ מאחר הדלתות רבי יהודה אומר אף הפנימיות היו עומדות בתוך הפתח וכמין איסטרמיטא היו נקפלות לאחוריהן אלו ב׳ אמות ומחצה ואלו ב׳ אמות ומחצה וחצי אמה מזוזה מכאן וחצי אמה מזוזה מכאן שנאמר ושתים דלתות לדלתות שתים מוסבות דלתות וגו׳ וזהו פירושו בין פנימיות בין חיצונות עומדות בתוך עובי הכותל ואלו ואלו כנוסות חצי אמה לפנים מן המזוזה הפנימיות נפתחות לצד החיצוניו׳ וחיצוניות לצד הפנימיות וכיצד ב׳ דלתות של חמש חמש אמות נפתחות זו כנגד זו בתוך ה״א רחב של עובי הכותל של חוליו׳ היו וכנגד חציין היו נקפלות לאחוריהן כשפותחין אותן כמין פנקסאות של עץ שכותבין עליהם בעט ברזל שנקפלות זו אחורי זו נמצא כשנקפלות עמדו על שתי אמות ומחצ׳ וכשנפתחו׳ זו לעומת זו מכסות חמש אמות של עובי הכותל :

כ״ה וְעָשׂוּיָה עֲלֵיהֶן עַל־הַדְּלָתוֹת הַהֵיכָל כְּרוּבִים וְתִמֹרִים כַּאֲשֶׁר עֲשׂוּיִם לַקִּירוֹת וְעָב עֵץ עַל־פְּנֵי הָאוּלָם מֵהַחוּץ׃

ועב עץ אל פני האולם. (ועב טרי״ף בלע״ז לשון קורות בתינו סא״א) כלונסות של ארז היו קבועים מכותלו של היכל לכותלו של אולם כדי שלא יבעט כך שנינו במסכת מדות וזהו ועב יוצא מכותל הבית ובא אל פני האולם מבחוץ :

כ״ו וְחַלּוֹנִים אֲטֻמוֹת וְתִמֹרִים מִפֹּו וּמִפֹּו אֶל־כִּתְפוֹת הָאוּלָם וְצַלְעוֹת הַבַּיִת וְהָעֲבִים׃

אל כתפות האולם. לשתי עברי הפתח :

וצלעות הבית והעובים. והראני צלעות ואת העובים ואמרו רז״ל צלעות הבית אלו המלטסין והעובים אלו המרישו׳ ומה הן מרישות קורות ומה הן מלטסין ארזים שנותנין בראש הכתלים להניח עליהן ראשי הקורות :

פרק מ״ב

א׳ וַיּוֹצִאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה הַדֶּרֶךְ דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן וַיְבִאֵנִי אֶל־הַלִּשְׁכָּה אֲשֶׁר נֶגֶד הַגְּזֵרָה וַאֲשֶׁר־נֶגֶד הַבִּנְיָן אֶל־הַצָּפוֹן׃

ויוציאני. מן החצר הפנימי :

אל החצר החיצונה. בשער הצפון שהוזכר למעלה ושער לחצר הפנימי נגד השער לצפון והוא היה נתון באמצע אורך עזרת ישראל שהוא מאה אמה:

ויביאני אל הלשכה אשר נגד וגו'. (אל אחת מהלשכות הראשונות א"נ סא"א) אל מקום הלשכות קנברי"ץ בלע"ז הם הלשכות העומדות בצפון הבית המובדלו' כ' אמה מן התאים כמו שאמור למעלה ובין הלשכות רחב כ' אמה סביב לבית ואין אדם יוכל לכנס לאותן לשכות ולא לאויר רחב העשרים שביניהם ובין התאי' אלא דרך החצר (הפנימי') (החיצונה כצ"ל) כמו שמפורש למטה בענין שהרי אמר שהחצר הפנימי מאה על מאה מרובע לפני הבית למזרח ואמר על רחב הבית לקדים מאה אמה נמצא רוחב הבית סותם את רוחב החצר החיצונה (הפנימית כצ"ל יוש"ה) ואינו יכול ליכנס לפנים מצידי הלשכות לא לצפון ולא לדרום לכך הוצרך לבא לאותן הלשכות דרך החצר החיצונה הצפונית:

אשר נגד הגזרה. אותן הלשכות היו כנגד כל מאה אמה של אורך הבית מן המזרח למערב כמו שאמור בענין בלשכות הללו והנה על פני ההיכל מאה אמה:

ב' אֶל־פְּנֵי־אֹרֶךְ֙ אַמּ֣וֹת הַמֵּאָ֔ה פֶּ֖תַח הַצָּפ֑וֹן וְהָרֹ֖חַב חֲמִשִּׁ֥ים אַמּֽוֹת׃

אל פני אורך אמות המאה. פתח הצפון אל פתח הלשכה שהיא פונה לצפון לחצר החיצונה ורואה כנגדו חמשים אמה רחב עד הכותל צפוני של חצר החיצונה ואורך מאה אמה שהרי הלשכות מחזיקות מן המזרח למערב מאה אמה ורחבו מן הצפון לדרום נ' אמה כמו שאמו' למטה בענין וחלל החצר החיצונה מאה אמה רחב כמו שאמור למעלה וימד משער אל שער מאה אמה נמצא לפני הלשכות חלל אויר אורך מאה אמה ורוחב חמשים:

ג' נֶ֣גֶד ׀ הָעֶשְׂרִ֣ים אֲשֶׁר֮ לֶֽחָצֵר֒ הַפְּנִימִ֗י וְנֶ֙גֶד֙ רְצָפָ֣ה אֲשֶׁ֔ר לֶֽחָצַ֖ר הַחִיצוֹנָ֑ה אַתִּ֥יק אֶל־פְּנֵי־אַתִּ֖יק בַּשְּׁלִשִּֽׁים׃

נגד העשרים אשר לחצר הפנימי. כל זה סימן מקום הלשכות אצל העשרים רוחב אויר אשר לחצר הפנימי סביב סביב לבית כמו שאמור למעלה ובנין הלשכות רוחב כ' אמה:

ונגד רצפה אשר לחצר החיצונה. שאמרנו למעלה שעליה היתה החצר (סביב) מוקפת סביב לה:

אתיק אל פני אתיק. לא ידעתי מהו:

(תו') אתיק אל פני אתיק, אתיק הוא עמוד כמו שפי' רש"י נמי (לעיל טז) והאתיקים סביב לשלשתם שהם עמודים והלשכות העליונות היינו הני לשכות עצמם שמדבר מהם וקורא אותם עליונות לפי שהם בגובהו של הר כמו שפירש"י גבי ומתחת הלשכות האלה והכי פי' על הסדר:

והלשכות העליונות. שהם בגובהו של הר ב' מהם היו קצרות כלומ' אינם רווחות לפי שהאתיקים היו ממעטים בהם שכן דרך הבנאים לחזק מלאכת בניינם לעשות עמודים עד ב' שלישי החומה ומשם ואילך כלים ומשפיעים ולכך השלישית אינה קצרה והיינו דקאמר כי משולשות הנה ואין להם עמודים לפי שאין צריך חיזוק כמו מלמטה ואין להם עמודים כעמודי החצרות כלומר עמודי לשכות אלו אינם כשאר עמודי' ששאר עמודים מיושבים אצל החומה לחיזוק אבל הני בעובי החומה בולטין לחוץ ולפנים לכך אוכלים מן הבנין:

על כן נאצל. כתרגומו דחיקן לפי שהם בעובי החומה בולטים לחוץ ולפנים מחזקים הלשכות:

מהתחתונות ומהתיכונות מהארץ. לצד הארץ כך מצאתי בשם אשל גדול (סא"א):

בשלישים. ת"י מתלתין משמע שהיו אותן לשכות משולשות שלש זו למעלה מזו וגם המקראות מוכיחין כן שהוא אומר והלשכות העליונות קצרות מהתחתונות ומהתיכונות ואני לא יכולתי להבין בשלשת המקראות הללו כלל מהו כי יוכלו אתיקים מה הם אותם אתיקים והיאך אוכלות מן העליונות ואינם אוכלות מן התחתונות ומן התיכונות וטעם שהוא נותן לדבר כי משולשות הנה ואין להם עמודים לא ידעתי להבין בו, (ואנ"י ל"א היה ל"י ל"א ר"ב ול"א עו"זר בכ"ל הבני"ן הזה אל"א כמ"ו שהראוני מ"ן השמי"ם):

ד' וְלִפְנֵ֣י הַלְּשָׁכ֗וֹת מַהֲלַךְ֙ עֶ֣שֶׂר אַמּ֔וֹת ר֥חַב אֶל־הַפְּנִימִ֖ית דֶּ֣רֶךְ אַמָּ֑ה אָחֳרֵ֖ת וּפִתְחֵיהֶ֥ם לַצָּפֽוֹן׃

ולפני הלשכות מהלך עשר אמות רחב אל הפנימית דרך אמה אחת. נראה בעיני לפי שחלל החיצונה רחב מאה מצפון לדרום ומהן הלשכות רחב חמשים ולפניהם אויר חמשים לצד צפון הרי כאן כל רחב החצר נמצא כל רחב החצר סתום שאין אויר בין הלשכות לבין זוית בית החליפות כלום ואין מבוא ליכנס בו לאויר הכ' שבין הלשכות והתאים כי אויר כ' אמה המפסיק בין התאים והלשכות הוא ט"ו אמות שאחורי בית החליפות ונוסף עליהם חמש אמות וא"ת נמצא אויר ה"א בין זויות החליפות לזויות הלשכו' הרי עובי כותל המפסיק בין חצר הפנימי ובין חצר החיצונה הבא מן המזרח למערב סותמו שהרי עוביו ו"א וראשו כלה לאותו זוית לתוך מאה אורך של חצר הפנימית אל זוית בית החליפות לפיכך אין מבוא לאותו אויר כ' לא בפנימית ולא בחיצונה אא"כ היה משפע וכונס כשהיה מכלה סוף חומה שבין שתי החצרות (שופע בתוך חצר החיצונה בפנימית) בעובי החומה אמה כדי כניסת אדם ונכנס לתוך אויר ה"א שבין כותל החליפות לכותל הלשכה והולך באותו אויר לצד מערב י' אמות ושם כלה משך בית החליפות ונכנס לתוך אויר רחב כ' וזהו שאמר מהלך י"א רחב לבא אל הפנימית ודרך אמה א' שהרי נכנס בו דרך פתח אמה אחת ששיפע וכינס בסוף החומה ולמה

קורהו מהלך רחב ולא היה לו לומר מהלך י׳ אמות אורך לפי שלענין בנין החליפות הוא רוחב לפי שבנין החליפות מן הצפון לדרום ט״ו אמה ומן המזרח למערב אינו אלא י״א:

ופתחיהם לצפון. פתחי הלשכות הללו לצפון, מצאתי, וזהו פי׳ של פתח הצפון הכתובה למעלה שם קיצר הדבור וכאן פירשו (זה שייך לרש״י מ״ב פסוק ב׳ בגמר הדבור למעלה וזהו פי׳ ר׳ שמעיה וכתב מדעתו, תוספות):

ה׳ וְהַלְּשָׁכוֹת הָעֶלְיוֹנֹת קְצָרוֹת כִּי־יוּכְלוּ אֲתִיקִים מֵהֵנָּה מֵהַתַּחְתֹּנוֹת וּמֵהַתִּכֹנוֹת בִּנְיָן:

והלשכות העליונות וגו׳ כי משולשות הנה וגו׳. לא הבנתי בהם כלל:

כי יוכלו אתיקים. כמו יאכלו אוכלים וממעטים באויר הלשכות:

ו׳ כִּי מְשֻׁלָּשׁוֹת הֵנָּה וְאֵין לָהֶן עַמּוּדִים כְּעַמּוּדֵי הַחֲצֵרוֹת עַל־כֵּן נֶאֱצָל מֵהַתַּחְתּוֹנוֹת וּמֵהַתִּיכֹנוֹת מֵהָאָרֶץ:

ז׳ וְגָדֵר אֲשֶׁר־לַחוּץ לְעֻמַּת הַלְּשָׁכוֹת דֶּרֶךְ הֶחָצֵר הַחִצוֹנָה אֶל־פְּנֵי הַלְּשָׁכוֹת אָרְכּוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה:

וגדר אשר לחוץ וגו׳. המפסיק בין הלשכות והחצר החיצונה של צד מזרח:

ארכו חמשים אמה. מן הצפון לדרום:

ח׳ כִּי־אֹרֶךְ הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר לֶחָצֵר הַחִצוֹנָה חֲמִשִּׁים אַמָּה וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַהֵיכָל מֵאָה אַמָּה:

כי אורך הלשכות. מן הצפון לדרום חמשים אמה:

והנה על פני ההיכל. מן המזרח למערב כנגד האולם וההיכל ובית הכפרת והתאים ק׳ אמה:

ט׳ (ומתחתה לשכות) [וּמִתַּחַת הַלְּשָׁכוֹת] הָאֵלֶּה (המבוא) [הַמֵּבִיא] מֵהַקָּדִים בְּבֹאוֹ לָהֵנָּה מֵהֶחָצֵר הַחִצֹנָה:

ומתחת הלשכות האלה. איני יודע אם בא ללמד שהיה להם מחילות מתחתיהם או בא ללמד שהיו לשכות במזרח החצר ולפי שההר הולך ומשפע לצד המזרח קורא לו ומתחת הלשכות האלה שאלו בגובהו ואלו בשפולו וכן הוא אומר ובשפולו של חצר אל המבוא אשר מהקדים בבואו להנה מהחצר החיצונה:

י׳ בְּרֹחַב | גֶּדֶר הֶחָצֵר דֶּרֶךְ הַקֶּדֶם אֶל־פְּנֵי הַגִּזְרָה וְאֶל־פְּנֵי הַבִּנְיָן לְשָׁכוֹת:

ברחב גדר החצר וגו׳. הבא מן הקדים של חצר החיצונה וסובב אל הצפון דרך מקצוע צפונית מזרחית של חומות הפנימית מבחוץ לבא לאותן הלשכות שבצפון מוצא על פני גדר החצר כותל מזרח של חצר הפנימית שהיא מערבית לחיצונית כנגד הגזרה והבנין שבפנימית **לשכות** סמוכות לאותו הכותל ועומדי׳ בחיצונה מצאתי:

י״א וְדֶרֶךְ לִפְנֵיהֶם כְּמַרְאֵה הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן כְּאָרְכָּן כֵּן רָחְבָּן וְכֹל מוֹצָאֵיהֶן וּכְמִשְׁפְּטֵיהֶן וּכְפִתְחֵיהֶן:

ודרך לפניהם. לפני לשכות הללו יש דרך רחב אויר בחצר (החיצונה) חמשים אמה כמראה דרך הלשכות אשר בצד הצפון הכתובות למעלה:

כארכן. של לשכות הצפון ארכן של אלו וכן רחבן:

וכל מוצאיהן. כמוצא לשכות הצפון:

וכמשפטיהן וכפתחיהן. של לשכות הצפון:

י״ב וּכְפִתְחֵי הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם פֶּתַח בְּרֹאשׁ דֶּרֶךְ דֶּרֶךְ בְּפִנֵּי הַגְּדֵרָת הַגִּינָה דֶּרֶךְ הַקֶּדֶם בְּבוֹאָן:

וכפתחי הלשכות אשר דרך הדרום. פתחי לשכות הקדים שאף בדרו׳ היו לשכות מובדלות מן התאים הדרומיים עשרים אמה כמו שאמור למעלה ובין הלשכות רוחב כ׳ אמה מבית לבית סביב סביב:

פתח בראש דרך. פתח היה להם ללשכות הקדים בראש דרך והדרך היה בפני הגדרת הגינה ת״י דוכן ליואי ולשון גדרת הגינה בנין גדר אבנים עשוי במעלות שהיו נוגנים ושרים עליו:

דרך הקדים. שהדוכן היה במזרח כדכתיב בדברי הימים בפרשת ותשלם והלוים המשוררים לכולם לאסף להימן לידותון וגו׳ עומדים מזרח למזבח:

י״ג וַיֹּאמֶר אֵלַי לִשְׁכוֹת הַצָּפוֹן לִשְׁכוֹת הַדָּרוֹם אֲשֶׁר אֶל־פְּנֵי הַגִּזְרָה הַנֵּה | לִשְׁכוֹת הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יֹאכְלוּ־שָׁם הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר־קְרוֹבִים לַיהוָה קָרְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים שָׁם יַנִּיחוּ | קָרְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וְהַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם כִּי הַמָּקוֹם קֹדֶשׁ׃

י״ד בְּבֹאָם הַכֹּהֲנִים וְלֹא־יֵצְאוּ מֵהַקֹּדֶשׁ אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה וְשָׁם יַנִּיחוּ בִגְדֵיהֶם אֲשֶׁר־יְשָׁרְתוּ בָהֶן כִּי־קֹדֶשׁ הֵנָּה (ילבשו) [וְלָבְשׁוּ] בְּגָדִים אֲחֵרִים וְקָרְבוּ אֶל־אֲשֶׁר לָעָם׃

בבואם הכהנים וגו׳. בבואם לאותן לשכות לאכול׃

ולא יצאו. מהן שהן קודש׃

אל החצר החיצונה. בבגדי קודש שעליהם׃

ושם יניחו בגדיהם וגו׳. וקרבו אל אשר לעם ויגשו ליגע בבגדי העם אם ירצו אבל בבגדי כהונה לא יגעו אל העם שיש בהן מעלות טהרה ובגדי החול מדרס להם׃

ט״ו וְכִלָּה אֶת־מִדּוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְהוֹצִיאַנִי דֶּרֶךְ שַׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִים וּמְדָדָן סָבִיב | סָבִיב׃

ומדדו סביב סביב. לכל היקף הר הבית מבחוץ׃

ט״ז מָדַד רוּחַ הַקָּדִים בְּקָנֶה הַמִּדָּה חֲמֵשׁ־[מֵאוֹת] (אמות) קָנִים בְּקָנֶה הַמִּדָּה סָבִיב׃

י״ז מָדַד רוּחַ הַצָּפוֹן חֲמֵשׁ־מֵאוֹת קָנִים בְּקָנֶה הַמִּדָּה סָבִיב׃

י״ח אֵת רוּחַ הַדָּרוֹם מָדַד חֲמֵשׁ־מֵאוֹת קָנִים בְּקָנֶה הַמִּדָּה׃

י״ט סָבַב אֶל־רוּחַ הַיָּם מָדַד חֲמֵשׁ־מֵאוֹת קָנִים בְּקָנֶה הַמִּדָּה׃

כ׳ לְאַרְבַּע רוּחוֹת מָדָדוֹ חוֹמָה לוֹ סָבִיב | סָבִיב אֹרֶךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְרֹחַב חֲמֵשׁ מֵאוֹת לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ לְחֹל׃

לארבע רוחות מדדו. שלשת אלפים על שלשת אלפים אמה שהקנה שש אמה וזהו שייסד הקלירי (בקדושתא דיום שני של סוכות) דוד ינטה קו שלשת אלפי אמות קצובה על שלשת אלפי אמות והיא שלשים ושש כמדה הראשונה שהיה הר הבית ה׳ מאות אמה על ה׳ מאות אמה חלוק שלשת אלפי׳ על שלשת אלפים לרצועות של ה׳ מאות אמות שתי וערב ותמצא שם שלשים ושש רבעים של חמש מאות על חמש מאות ועל כן אמר הפייט (שם בקדושתא) ל״ו כמו שהיתה מתכפלת, מצאתי׃

חומה לו. להר הבית׃

סביב. חמש מאות שתי וערב זו חומת החיל המקפת כל ההר׃

להבדיל. את העם בין קודש שלפנים לחול שבחוץ, מצאתי גמר כל מדה (סא״א)׃

פרק מ״ג

א׳ וַיּוֹלִכֵנִי אֶל־הַשַּׁעַר שַׁעַר אֲשֶׁר פָּנָה דֶּרֶךְ הַקָּדִים׃

ויוליכני. חזר והכניסני לשער הקדים וראיתי הכבוד יורד לעזרה׃

ב׳ וְהִנֵּה כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּא מִדֶּרֶךְ הַקָּדִים וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם רַבִּים וְהָאָרֶץ הֵאִירָה מִכְּבֹדוֹ׃

ג׳ וּכְמַרְאֶה הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר־רָאִיתִי לְשַׁחֵת אֶת־הָעִיר וּמַרְאוֹת כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי אֶל־נְהַר־כְּבָר וָאֶפֹּל אֶל־פָּנָי׃

וכמראה המראה. תשע מראות כתובין במקרא זה ומתוכן היו רואין הנביאים חוץ ממשה רבינו שהיה רואה מתוך מראה אחת לפיכך איספקלריא שלו מאירה ורואה ממש וזהו שייסד הפייט (שם בסילוק) מחזות המצוחצחות בתשע מחזות׃

בבואי לשחת את העיר. בפרשת והתוית תיו (לעיל ט׳) שנאמר שם קרבו פקודות העיר ושם פירש את דוגמת מרכבה:

ד׳ וּכְבוֹד יְהוָה בָּא אֶל־הַבַּיִת דֶּרֶךְ שַׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִים׃

ה׳ וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וַתְּבִאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִי וְהִנֵּה מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה הַבָּיִת׃

ו׳ וָאֶשְׁמַע מְדַבֵּר אֵלַי מֵהַבַּיִת וְאִישׁ הָיָה עֹמֵד אֶצְלִי׃

מדבר אלי. מתמלל עמי כבוד הוא לומר כלפי מעלה מדבר כמו מתדבר כלומר בינו לבין כבודו מדבר והקול בא אלי:

ז׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם ׀ אֶת־מְקוֹם כִּסְאִי וְאֶת־מְקוֹם כַּפּוֹת רַגְלַי אֲשֶׁר אֶשְׁכָּן־שָׁם בְּתוֹךְ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם וְלֹא יְטַמְּאוּ עוֹד בֵּית־יִשְׂרָאֵל שֵׁם קָדְשִׁי הֵמָּה וּמַלְכֵיהֶם ׀ בִּזְנוּתָם וּבְפִגְרֵי מַלְכֵיהֶם בָּמוֹתָם׃

ובפגרי מלכיהם. שהיו בתיהם סמוכין (לבית הקברות) כמו שמצינו במלכים בשלמה ובעתליהו ופעמים שהיו קוברין אותם בגו ביתם כמו שהוא מפורש ואמר בתתם ספם את ספי, מצאתי:

ח׳ בְּתִתָּם סִפָּם אֶת־סִפִּי וּמְזוּזָתָם ׀ אֵצֶל מְזוּזָתִי וְהַקִּיר בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם וְטִמְּאוּ ׀ אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי בְּתוֹעֲבוֹתָם ׀ אֲשֶׁר עָשׂוּ וָאֲכַל אֹתָם בְּאַפִּי׃

ואכל. כמו ואכלה וכליתי:

ט׳ עַתָּה יַרְחִקוּ אֶת־זְנוּתָם וּפִגְרֵי מַלְכֵיהֶם מִמֶּנִּי וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכָם לְעוֹלָם׃ {ס}

עתה. על כרחם ירחקו את זנותם שהבדלתי לי היקף גבול גדול סביב:

י׳ אַתָּה בֶן־אָדָם הַגֶּד אֶת־בֵּית־יִשְׂרָאֵל ׀ אֶת־הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֹנֹתֵיהֶם וּמָדְדוּ אֶת־תָּכְנִית׃

אתה בן אדם הגד את בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם. בהראותי למו חסדי שאיני מואסם בעונם, מצאתי:

ומדדו את תכנית. ומדדו על ידיך שאתה מורה את תוכן חשבון הבנין:

י״א וְאִם־נִכְלְמוּ מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ צוּרַת הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמוּבָאָיו וְכָל־צוּרֹתָו וְאֵת כָּל־חֻקֹּתָיו וְכָל־תּוֹרֹתָו ׀ הוֹדַע אוֹתָם וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־צוּרָתוֹ וְאֶת־כָּל־חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ אוֹתָם׃

ואם נכלמו. שיתביישו ויכבשו פניהם מכל אשר עשו אז הודע אותם את מה שאני עתיד לעשות להם:

צורת הבית. וגבול הבנין היאך הוא מלפניו ועד אחריו סדורים לארבע רוחותיו:

ותכונתו. חשבון תאיו ולשכותיו:

וכל צורותיו. כרובים ותמורי׳ ואילי׳ ואילמים, מצאתי:

וכל צורותיו בתרא. לא פורש:

וישמרו. ילמדו ענייני המדות מפיך שידעו לעשותם לעת קץ, מצאתי, ראויה היתה ביאה שנייה של עזרא כביאה ראשונה של יהושע לבא בזרוע ובנס כדדרשינן עד יעבור ובנין זה מאז היה ראוי להם כשעלו מן הגולה לגאולת עולם אלא שגרם החטא שלא היתה תשובתם הוגנת על מנת שלא לחטוא ויצאו ברשות כורש ובנו לעצמן ויש אומרים בבבל נכשלו בנכריות:

י״ב זֹאת תּוֹרַת הַבַּיִת עַל־רֹאשׁ הָהָר כָּל־גְּבֻלּוֹ סָבִיב ׀ סָבִיב קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִנֵּה־זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת׃

י״ג וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בָּאַמּוֹת אַמָּה אַמָּה וַטֶּפַח וְחֵיק הָאַמָּה וְאַמָּה־רֹחַב וּגְבוּלָהּ אֶל־שְׂפָתָהּ סָבִיב ׀ זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גֵּב הַמִּזְבֵּחַ׃

ואלה מדות המזבח. שמפרש למטה ארבע עשרה אורך בארבע עשרה רחב:

באמות אמה אמה וטופח. באמה בת ששה שהיא אמה וטופח באמה בת חמשה:

וחיק האמה. אבל היסוד שלא נמדד באמה של חול שהיא בת ה׳ חיק לשון חיקויו קביעות והיא היסוד האמה אמת חול ולא אמה וטופח שהיא אמה בת ששה וכן שנינו במנחות שהיסוד והסובב והקרנות נמדדין באמה בת חמשה:

וחיק האמה. זה היסוד:

ואמה רוחב. זה הסובב:

וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד. אלו הקרנות זרת אחד מאמצעיתו מדדו זרת לכל רוח הרי אמה על אמה:

וזה גב המזבח. ובאמה זו היה נמדד גב מזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו רבוע כך מפורש בעירובין ובמנחות (דף צז:) מפורש יותר לפי החשבון חיק האמה בגובהה עלה אמה ואמה רחב כנסה כניסת הסובב אמה בת חמשה אבל עלייתו ששנינו עלה ה׳ וכנס אמה אינו באמה בת חמשה:

וגבולה אל שפתה. הקרנות בין לרחבן בין לגבהן באמה בת חמשה:

י״ד **וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד־הָעֲזָרָה הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת וּמֵהָעֲזָרָה הַקְּטַנָּה עַד־הָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת וְרֹחַב הָאַמָּה:**

ומחיק הארץ. מן היסוד מקרקע הארץ:

עד העזרה התחתונה. עד גב מלבן הראשון:

שתים אמות. ולא היה כן בבית עולמים ששם שנינו מביא מלבן של ל״ב על ל״ב וגובהו אמה וכאן גובהו שתים:

ורחב אמה אחת. כשהניח מלבן השני עליו היה מלבן השני שלשים על שלשים נמצא כניסה לו סביב סביב רחב אמה והוא היסוד הרי עלה שתים וכנס אמה והוא היסוד י״ת עזרה מסמתא לשון רצפה שהיה ממלא את המלבן חלוקי אבנים מזפת וסיד וקוניא וממחה ושופך ומחליקו למעלה והרי הוא כמין רצפה:

ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה ארבע אמות. מגג מלבן התחתון עד גג מלבן שעליו ארבע אמות גובה:

ורחב האמה. הוא כניסת הסובב עלה ארבעה וכנס אמה זהו סובב והתחתון קורא קטנה לפי שאין גובהו אלא שתי׳ והעליון גובהו ארבע:

ט״ו **וְהָהָרְאֵל אַרְבַּע אַמּוֹת (ומהאראיל) [וּמֵהָאֲרִיאֵל] וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבָּע:**

והראל. הוא גובה גג המזבח מן הסובב ולמעלה ובבית עולמים לא היה אלא שלש וי״ת אף הוא ומדבח׳ ארבע אמין:

ט״ז **(והאראיל) [וְהָאֲרִיאֵל] שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בִּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבוּעַ אֶל אַרְבַּעַת רְבָעָיו:**

והאריאל שתים עשרה אורך. מקום המערכה היה עשרים וארבע על עשרים וארבע וזהו י״ב בי״ב:

אל ארבעת רבעיו. שמאמצעיתו הוא מודד י״ב לכל רוח הרי כ״ד על כ״ד כך מפורש בזבחים וכן שנינו במסכת מדות המזבח היה ל״ב על ל״ב עלה אמה וכנס אמה זה היסוד נמצא ל׳ על ל׳ עלה חמש וכנס אמה זה הסובב נמצא כ״ח על כ״ח מקום הקרנות אמה מזה ואמה מזה נמצא עשרים ושש על עשרים ושש מקום הלוך רגלי הכהנים אמה מזה ואמה מזה נמצא כ״ד על כ״ד מקום המערכה:

י״ז **וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ וְהַגְּבוּל סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק־לָהּ אַמָּה סָבִיב וּמַעֲלֹתֶהָ פְּנוֹת קָדִים:**

והעזרה ארבע עשרה אורך. גג המזבח עם מקום הקרנות ועם מקום רגלי הכהנים כ״ח על כ״ח וי״ד האמורים כאן מאמצעיתו מודד כמו שמפורש על ארבעת רבעיה:

והגבול סביב אותה. י״ת וגדנפא ורבותינו פרשוהו על הקרנות:

חצי האמה. מאמצעיתו מודד נמצא אמה על אמה:

והחיק לה אמה. זו כניסת היסוד:

ומעלתהו פנות קדים. וכבש שעולים בו היה בדרום כדי שיהא העולה בו פונה למזרח שכל הפינות היו דרך ימין וכשאתה נותן הכבש בדרום העולה בו ופונה דרך ימין פונה למזרח:

י״ח **וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אֵלֶּה חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הֵעָשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם:**

י״ט **וְנָתַתָּה אֶל־הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע צָדוֹק הַקְּרֹבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה לְשָׁרְתֵנִי פַּר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת:**

הכהנים הלוים. אשר משבט לוי:

מזרע צדוק. לפי שהיה כ״ג ששימש ראשון במקדש בימי שלמה נקראו על שמו:

כ׳ וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל־אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה וְאָל־הַגְּבוּל סָבִיב וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ׃

על ארבע קרנותיו. של מזבח:

פנות העזרה. גג המזבח:

וכפרתהו. תקנח אותו מדרך חול שבו להכניסו בקדוש׳ להיותו ראוי לכפר עליו מזה ולהלן:

כ״א וְלָקַחְתָּ אֶת הַפַּר הַחַטָּאת וּשְׂרָפוֹ בְּמִפְקַד הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ׃

במפקד הבית. ת״י באתר דחזי לביתא כלומ׳ במקום קדוש ולשון במפקד הבית מקום שהבית כלה כמו (מדבר לה) לא נפקד ממנו איש והוא פר המלואים כדרך שעשו במשכן ונשרף אותו פר ולא נאכל וכן דרשו רבותינו במנחו׳ מלואים הקריבו בימי עזרא כדרך שהקריבו בימי משה:

כ״ב וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי תַּקְרִיב שְׂעִיר־עִזִּים תָּמִים לְחַטָּאת וְחִטְּאוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר חִטְּאוּ בַּפָּר׃

תקריב שעיר עזים. זה לא היה במשכן ובמלואים של לעתיד לבא כך הם על פי הדבור:

כ״ג בְּכַלּוֹתְךָ מְחַטֵּא תַּקְרִיב פַּר בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תְּמִים׃

מחטא. מלטהר:

כ״ד וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה׃

כ״ה שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה שְׂעִיר־חַטָּאת לַיּוֹם וּפַר בֶּן־בָּקָר וְאַיִל מִן־הַצֹּאן תְּמִימִם יֵעָשׂוּ׃

תמימים יעשו. לעולה:

כ״ו שִׁבְעַת יָמִים יְכַפְּרוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אֹתוֹ וּמִלְאוּ יָדוֹ׃

כ״ז וְיכַלּוּ אֶת־הַיָּמִים {ס} וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־עוֹלֹתֵיכֶם וְאֶת־שַׁלְמֵיכֶם וְרָצִאתִי אֶתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {ס}

ורצאתי. לשון רצון:

פרק מ״ד

א׳ וַיָּשָׁב אֹתִי דֶּרֶךְ שַׁעַר הַמִּקְדָּשׁ הַחִיצוֹן הַפֹּנֶה קָדִים וְהוּא סָגוּר׃

ב׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה הַשַּׁעַר הַזֶּה סָגוּר יִהְיֶה לֹא יִפָּתֵחַ וְאִישׁ לֹא־יָבֹא בוֹ כִּי יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בָּא בוֹ וְהָיָה סָגוּר׃

סגור יהיה. רבותינו העמידו המקרא הזה בפשפש הדרומי שהיה לשער ההיכל פשפש פתח קטן כך שנינו במסכת מדות שני פשפשין היו לו לשער הגדול אחד בדרום ואחד בצפון שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם עליו מפורש ע״י יחזקאל השער הזה יהיה סגור:

בא בו. לעתיד לבא:

ג׳ אֶת־הַנָּשִׂיא הוּא נָשִׂיא יֵשֵׁב־בּוֹ (לאכול) [לֶאֱכָל־]לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה מִדֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּמִדַּרְכּוֹ יֵצֵא׃

את הנשיא נשיא הוא וגו׳. את הנשיא אני נותן רשות נשיא הוא וחשוב ואין דרכו לישב ולאכול עם שאר הכהנים בלשכות:

הוא ישב בו. לאכל לחם בתוך חללו:

מדרך אולם השער יבוא. כשהוא נכנס לתוך החצר הפנימית כדי ליכנס לשער קטן זה לאכול בו דרך אולם השער העזרה שבמזרח יכנס לתוך העזרה ובו בדרך ישוב כשישוב יצא באותו הדרך שנכנס ולפי שהוא אומר למטה (מ״ו) בענין ובבא עם הארץ לפני ה׳ במועדים הבא דרך וגו׳ שצוה לעשות העזרה קפנדריא לפי שאותה ביאה לראיית פנים וצריך להראות יפה הוצרך לומר כאן בביאות של כל ימות השנה שלא יעשנה קפנדריא לפי שאין ביאה זו לראיית פנים כמו של רגלים וכן העיד עוד למטה בענין פעמים רבות:

מצאתי. **את הנשיא.** כ״ג נשיא הוא ומחשיבותו יהא רשאי לאכול בשר ולחם קדשים באותו שער שפותחין לו בשעת אכילתו:

מדרך אולם השער יבוא. דרך אולם שער מזרחי יכנס לעזרה ויבוא עד אותו פשפש לאכול בו לחמו:

ומדרכו יצא. שאין זה ראוי לקפנדריא כשאר שערים וכל היום שלא בשעת אכילת הנשיא יהיה סגור, (סא״א):

ד׳ וַיְבִיאֵנִי דֶּרֶךְ־שַׁעַר הַצָּפוֹן אֶל־פְּנֵי הַבַּיִת וָאֵרֶא וְהִנֵּה מָלֵא כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה וָאֶפֹּל אֶל־פָּנָי׃

ה׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה בֶּן־אָדָם שִׂים לִבְּךָ וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְׁמַע אֵת כָּל־אֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר אִתָּךְ לְכָל־חֻקּוֹת בֵּית־יְהוָה וּלְכָל־תּוֹרֹתָו וְשַׂמְתָּ לִבְּךָ לְמְבוֹא הַבַּיִת בְּכֹל מוֹצָאֵי הַמִּקְדָּשׁ׃

ו׳ וְאָמַרְתָּ אֶל־מֹרִי אֶל־בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה רַב־לָכֶם מִכֹּל־תּוֹעֲבֹתֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל׃

ז׳ בַּהֲבִיאֲכֶם בְּנֵי־נֵכָר עֲרֵלֵי־לֵב וַעֲרֵלֵי בָשָׂר לִהְיוֹת בְּמִקְדָּשִׁי לְחַלְּלוֹ אֶת־בֵּיתִי בְּהַקְרִיבְכֶם אֶת־לַחְמִי חֵלֶב וָדָם וַיָּפֵרוּ אֶת־בְּרִיתִי אֶל כָּל־תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם׃

בני נכר. שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים והן ערלי לב:

וערלי בשר. כהן שמתו אחיו מחמת מילה:

ח׳ וְלֹא שְׁמַרְתֶּם מִשְׁמֶרֶת קָדָשַׁי וַתְּשִׂימוּן לְשֹׁמְרֵי מִשְׁמַרְתַּי בְּמִקְדָּשִׁי לָכֶם׃ {ס}

ותשימון לשומרי משמרתי, במקדשי לכם. תשימון לכם לדעתכם במקדשי אנשים רוצחים שאינם ראויין להיות שומרי משמרתי:

ט׳ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה כָּל־בֶּן־נֵכָר עֲרֵל לֵב וְעֲרֵל בָּשָׂר לֹא יָבוֹא אֶל־מִקְדָּשִׁי לְכָל־בֶּן־נֵכָר אֲשֶׁר בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

י׳ כִּי אִם־הַלְוִיִּם אֲשֶׁר רָחֲקוּ מֵעָלַי בִּתְעוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר תָּעוּ מֵעָלַי אַחֲרֵי גִּלּוּלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ עֲוֹנָם׃

כי אם הלוים אשר רחקו וגו׳. כי אם כה תעשו להם הלוים אשר רחקו מעלי (ונעשו כומרים) ועכשיו חזרו בהם:

ונשאו עונם. מגשת עוד אל מזבחי אל פקודות של שערי הבית, פקודות קומנדישא״ש בלע״ז שומרים ושוטרים יהיו:

י״א וְהָיוּ בְמִקְדָּשִׁי מְשָׁרְתִים פְּקֻדוֹת אֶל־שַׁעֲרֵי הַבַּיִת וּמְשָׁרְתִים אֶת־הַבַּיִת הֵמָּה יִשְׁחֲטוּ אֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַזֶּבַח לָעָם וְהֵמָּה יַעַמְדוּ לִפְנֵיהֶם לְשָׁרְתָם׃

המה ישחטו את העולה. עבודה הכשרה בזרים ובעבדים ובנשים:

י״ב יַעַן אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ אוֹתָם לִפְנֵי גִלּוּלֵיהֶם וַיִּהְיוּ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לְמִכְשׁוֹל עָו�ֹן עַל־כֵּן נָשָׂאתִי יָדִי עֲלֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה וְנָשְׂאוּ עֲוֹנָם׃

למכשול עון. כומרים לעכו״ם להמשיכם לכך:

י״ג וְלֹא־יִגְּשׁוּ אֵלַי לְכַהֵן לִי וְלָגֶשֶׁת עַל־כָּל־קָדָשַׁי אֶל־קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים וְנָשְׂאוּ כְלִמָּתָם וְתוֹעֲבוֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ׃

י״ד וְנָתַתִּי אוֹתָם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת לְכֹל עֲבֹדָתוֹ וּלְכֹל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה בּוֹ׃ {פ}

ט״ו וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי בִּתְעוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵעָלַי הֵמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי לְשָׁרְתֵנִי וְעָמְדוּ לְפָנַי לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

והכהנים הלוים. משבט לוי:

בני צדוק. לפי שהיה כ״ג ששימש ראשון במקדש בימי שלמה נקראו על שמו:

בתעות. קנאינשר״ר בלע״ז:

ט״ז הֵמָּה יָבֹאוּ אֶל־מִקְדָּשִׁי וְהֵמָּה יִקְרְבוּ אֶל־שֻׁלְחָנִי לְשָׁרְתָנִי וְשָׁמְרוּ אֶת־מִשְׁמַרְתִּי׃

י״ז וְהָיָה בְּבוֹאָם ׀ אֶל־שַׁעֲרֵי ׀ הֶחָצֵר הַפְּנִימִית בִּגְדֵי פִשְׁתִּים יִלְבָּשׁוּ וְלֹא־יַעֲלֶה עֲלֵיהֶם ׀ צֶמֶר בְּשָׁרְתָם בְּשַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית וָבָיְתָה׃

אל שערי החצר הפנימית. לפני ולפנים בי״ה:

ולא יעלה עליהם צמר. תכלת שהיה במעיל ובאבנט לא ילבשנו בי״ה בעבודת פנים:

וביתה. ולפנים:

י״ח פַּאֲרֵי פִשְׁתִּים ׀ יִהְיוּ עַל־רֹאשָׁם וּמִכְנְסֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל־מָתְנֵיהֶם לֹא יַחְגְּרוּ בַּיָּזַע׃

פארי. קאפייל״ש בלע״ז:

לא יחגרו ביזע. שנינו בברייתא אין חוגרין במקום שמזיעין לא למעלה מאציליהם ולא למטה ממתניהם שהוא מקום זיעה אנלאשוויי״רא בלע״ז ל״א אסרה התורה לכהנים מלבושי הצמר כי הצמר מזיע הגוף ומזיע את הבשר, (סא״א):

י״ט וּבְצֵאתָם אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה ׀ אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אֶל־הָעָם ׀ יִפְשְׁטוּ אֶת־בִּגְדֵיהֶם אֲשֶׁר־הֵמָּה ׀ מְשָׁרְתִם בָּם וְהִנִּיחוּ אוֹתָם בְּלִשְׁכֹת הַקֹּדֶשׁ וְלָבְשׁוּ ׀ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְלֹא־יְקַדְּשׁוּ אֶת־הָעָם בְּבִגְדֵיהֶם׃

אל החצר החיצונה. לפי שהיה מדבר בהיכל לפני ולפנים וקראם חצר הפנימית ואצלם יש לו לקרות עזרת ישראל חצר החיצונה לכך הוצרך לכפול שתי פעמים לומר שעל עזרת נשים הוא אומר מקום שכל ישראל נכנסין:

והניחו אותם בלשכות הקודש. כמו שאמר מרע״ה (ויקרא ט״ז:כ״ג) ופשט את בגדי הבד אשר לבש והניחם שם:

ולא יקדשו את העם. ת״י ולא יתערבון עם עמא בלבושיהון כלומר לא יגעו אל העם בבגדיהם הקדושים שאין בגדי חול טהורין אצל בגדי הקודש:

כ׳ וְרֹאשָׁם ׀ לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ כָּסוֹם יְכַסְּמוּ אֶת־רָאשֵׁיהֶם׃

וראשם לא יגלחו. להעביר את כל השער:

ופרע לא ישלחו. גידול שער לא ירבו:

כסום יכסמו. ככוסמת הזו שסדורין בשבולת ראשו של זה לצד עיקרו של זה כך שמעתי משמו של רבי מנחם זצ״ל ויתכן לפרשו לשון מדת דבר השוה לא גזיזת ראש ולא גדול שער אלא במדה שוה אמולי״ר בלע״ז:

כ״א וְיַיִן לֹא־יִשְׁתּוּ כָּל־כֹּהֵן בְּבוֹאָם אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃

בבואם אל החצר הפנימית. אל ההיכל:

כ״ב וְאַלְמָנָה ׀ וּגְרוּשָׁה לֹא־יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם־בְּתוּלֹת מִזֶּרַע ׀ בֵּית יִשְׂרָאֵל וְהָאַלְמָנָה ׀ אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקָּחוּ׃

כי אם בתולות. יקחו הכהנים הגדולים אבל יש מן הכהנים אשר יקחו את האלמנה כגון הדיוטין וזהו מכהן יקחו יש מן הכהן שמותרין באלמנה, מצאתי:

אשר תהיה אלמנה. גמורה פרט לגרושה וחלוצה אע״פ שפנויה היא אסורה אף להדיוט:

כ״ג וְאֶת־עַמִּי יוֹרוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וּבֵין־טָמֵא לְטָהוֹר יוֹדִעֻם׃

כ״ד וְעַל־רִיב הֵמָּה יַעַמְדוּ (לשפט) [לְמִשְׁפָּט] בְּמִשְׁפָּטַי (ושפטהו) [יִשְׁפְּטֻהוּ] וְאֶת־תּוֹרֹתַי וְאֶת־חֻקֹּתַי ׀ בְּכָל־מוֹעֲדַי יִשְׁמֹרוּ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי יְקַדֵּשׁוּ׃

כ״ה וְאֶל־מֵת אָדָם לֹא יָבוֹא לְטַמְאָה כִּי אִם־לְאָבִ֥ו וּלְאִמּ֖וֹ וּלְבֵ֣ן וּלְבַ֑ת לְאָ֥ח וּלְאָח֖וֹת אֲשֶׁר־לֹא־הָיְתָ֥ה לְאִ֖ישׁ יִטַּמָּֽאוּ׃

כ״ו וְאַחֲרֵ֖י טָהֳרָתֹ֑ו שִׁבְעַ֥ת יָמִ֖ים יִסְפְּרוּ־לֹֽו׃

כ״ז וּבְיֹ֨ום בֹּאֹ֜ו אֶל־הַקֹּ֗דֶשׁ אֶל־הֶחָצֵר֙ הַפְּנִימִ֔ית לְשָׁרֵ֖ת בַּקֹּ֑דֶשׁ יַקְרִ֣יב חַטָּאתֹ֔ו נְאֻ֖ם אֲדֹנָ֥י יֱהֹוִֽה׃

כ״ח וְהָיְתָ֥ה לָהֶ֛ם לְנַחֲלָ֖ה אֲנִ֣י נַחֲלָתָ֑ם וַאֲחֻזָּ֣ה לֹא־תִתְּנ֤וּ לָהֶם֙ בְּיִשְׂרָאֵ֔ל אֲנִ֖י אֲחֻזָּתָֽם׃

כ״ט הַמִּנְחָ֣ה וְהַחַטָּ֔את וְהָאָשָׁ֖ם הֵ֣מָּה יֹאכְלֻ֑ום וְכָל־חֵ֥רֶם בְּיִשְׂרָאֵ֖ל לָהֶ֥ם יִהְיֶֽה׃

ל׳ וְרֵאשִׁ֣ית כָּל־בִּכּוּרֵ֣י כֹ֗ל וְכָל־תְּרוּמַ֤ת כֹּל֙ מִכֹּל֙ תְּרוּמֹ֣תֵיכֶ֔ם לַכֹּהֲנִ֖ים יִהְיֶ֑ה וְרֵאשִׁ֣ית עֲרִסֹ֔תֵיכֶם֙ תִּתְּנ֣וּ לַכֹּהֵ֔ן לְהָנִ֥יחַ בְּרָכָ֖ה אֶל־בֵּיתֶֽךָ׃

ל״א כָּל־נְבֵלָ֥ה וְטְרֵפָ֖ה מִן־הָעֹ֣וף וּמִן־הַבְּהֵמָ֑ה לֹ֥א יֹאכְל֖וּ הַכֹּהֲנִֽים׃ {פ}

פרק מ״ה

א׳ וּבְהַפִּ֣ילְכֶ֔ם אֶת־הָאָ֖רֶץ בְּנַחֲלָ֑ה תָּרִ֨ימוּ תְרוּמָ֜ה לַיהוָ֗ה ׀ קֹ֚דֶשׁ מִן־הָאָ֔רֶץ אֹ֣רֶךְ חֲמִשָּׁ֗ה וְעֶשְׂרִים֙ אֶ֣לֶף אֹ֔רֶךְ וְרֹ֖חַב עֲשָׂרָ֣ה אֲלָפִ֑ים קֹ֥דֶשׁ הוּא֙ בְּכָל־גְּבוּלָ֔הּ סָּבִֽיב׃

ב׳ יִהְיֶ֥ה מִזֶּ֛ה אֶל־הַקֹּ֖דֶשׁ חֲמֵ֣שׁ מֵא֑וֹת בַּחֲמֵ֣שׁ מֵא֗וֹת מְרֻבָּע֙ סָּבִ֔יב וַחֲמִשִּׁ֥ים אַמָּ֖ה מִגְרָ֥שׁ לֹ֖ו סָּבִֽיב׃

ג׳ וּמִן־הַמִּדָּ֣ה הַזֹּ֔את תָּמֹ֖וד אֹ֣רֶךְ (חמש) [חֲמִשָּׁ֑ה] וְעֶשְׂרִ֣ים אֶ֔לֶף וְרֹ֖חַב עֲשָׂרֶ֣ת אֲלָפִ֑ים וּבֹ֥ו יִהְיֶ֛ה הַמִּקְדָּ֖שׁ קֹ֥דֶשׁ קָדָשִֽׁים׃

ד׳ קֹ֚דֶשׁ מִן־הָאָ֔רֶץ הוּא֙ לַכֹּהֲנִ֣ים מְשָׁרְתֵ֣י הַמִּקְדָּ֔שׁ יִהְיֶ֖ה הַקְּרֵבִ֣ים לְשָׁרֵ֣ת אֶת־יְהוָ֑ה וְהָיָ֤ה לָהֶם֙ מָקֹ֣ום לְבָתִּ֔ים וּמִקְדָּ֖שׁ לַמִּקְדָּֽשׁ׃

לכהנים משרתי המקדש יהיה. העודף על חמש מאות של הר הבית י״ב אלף ומאתים וחמשים למזרח וכנגדן למערב והמקדש באמצע וארבעת אלפים ושבע מאות וחמשים לצפון וכנגדן לדרום:

והיה להם מקום לבתים. העודף הזה שסביב המקדש:

ומקדש למקדש. וחמש מאות על חמש מאות האמצעיי׳ יהיו מקודשים לצורך המקדש אישיינטיג״יאה אלשיינטואיירא בלע״ז:

ה׳ וַחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אֹרֶךְ וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים רֹחַב (יהיה) [וְהָיָה] לַלְוִיִּם מְשָׁרְתֵי הַבַּיִת לָהֶם לַאֲחֻזָּה עֶשְׂרִים לְשָׁכֹת:

וחמשה ועשרים אלף. קנים אורך ועשרת אלפים רחב תרימו רצועה אחרת אצל זו בדרומה של זו לצורך הלוים כך מפורש בסוף הספר שהיא בדרום, מצאתי, כ׳ לשכות יהיה ללוים בהיקף המקדש לשמור הבית ולנוי ומותר הרצועות יעשו לצרכיהם, תו׳:

ו׳ וַאֲחֻזַּת הָעִיר תִּתְּנוּ חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים רֹחַב וְאֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף לְעֻמַּת תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה:

ואחוזת העיר. בהיקף העיר אחוזת מושב חול שלה לבנות בה ישראל בתים:

תתנו חמשת אלפים רחב. בדרומה של שנייה ואורך כמדת שתי הרצועות נמצאת כל התרומה מרובעת כ״ה על כ״ה אלפים:

לעומת תרומת הקודש. כלומר במדת אורך רצועות תרומת הקודש:

לכל בית ישראל יהיה. אותה רצועה שלישית תהיה מושב לזרים:

ז׳ וְלַנָּשִׂיא מִזֶּה וּמִזֶּה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְלַאֲחֻזַּת הָעִיר אֶל־פְּנֵי תְרוּמַת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶל־פְּנֵי אֲחֻזַּת הָעִיר מִפְּאַת־יָם יָמָּה וּמִפְּאַת־קֵדְמָה קָדִימָה וְאֹרֶךְ לְעֻמּוֹת אַחַד הַחֲלָקִים מִגְּבוּל יָם אֶל־גְּבוּל קָדִימָה:

ולנשיא מזה ומזה לתרומת הקודש ולאחוזת העיר. בסוף הפרשה הוא חולק את ארץ ישראל ממזרחה למערבה לי״ג רצועות י״ב למנין השבטים וכל אחת עשרים וחמש אלף קנים רחב וארכן כאורך כל ארץ ישראל ורצועה אחת לתרומה ארכה מן הגבול מזרח ועד גבול מערב ורחבה כ״ה אלפים קנים כשאר כל חלק וחלק ומאותה רצועה הוא תורם באמצעיתה ג׳ רצועות הללו האמורות למעל׳ שהם כ״ה אלפים על כ״ה אלפים והעודף עליהם למזרח עד סוף הגבול הארץ וכן למערב יהיה לנשיא מזה ומזה למזרח ולמערב:

אל פני תרומת הקדש ואל פני אחוזת העיר. כנגד כל רחב שלשה הרצועות המובדלות לתרומת הקודש של רצועת הכהנים והלוים ואחוזת העיר:

מפאת ים ימה. ממערב תרומת הקודש והעיר עד מערב הגבול:

ומפאת קדמה קדימה. וממזרח התרומה למצר ממזרח לעומת אחד החלקים של שבטי׳ המפורשין בסוף הספר שהם מגבול ים של ארץ ישראל עד גבול קדים:

ח׳ לָאָרֶץ יִהְיֶה־לּוֹ לַאֲחֻזָּה בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא־יוֹנוּ עוֹד נְשִׂיאַי אֶת־עַמִּי וְהָאָרֶץ יִתְּנוּ לְבֵית־יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטֵיהֶם: {פ}

לארץ יהיה לו לאחוזה. ת״י דא ארעא תהא רבא לאחסנתא:

ולא יונו. לשון אונאת ממון שגוזלין את נחלתם:

ט׳ כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה רַב־לָכֶם נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל חָמָס וָשֹׁד הָסִירוּ וּמִשְׁפָּט וּצְדָקָה עֲשׂוּ הָרִימוּ גֵרְשֹׁתֵיכֶם מֵעַל עַמִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:

הרימו גרושותיכ׳. סלקו את שאתם מגרשים את עמי מנחלתם:

י׳ מֹאזְנֵי־צֶדֶק וְאֵיפַת־צֶדֶק וּבַת־צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם:

ואיפת. למדת היבש:

ובת. למדת הלח:

י״א הָאֵיפָה וְהַבַּת תְּכֻן אֶחָד יִהְיֶה לָשֵׂאת מַעְשַׂר הַחֹמֶר הַבַּת וַעֲשִׂירִת הַחֹמֶר הָאֵיפָה אֶל־הַחֹמֶר יִהְיֶה מַתְכֻּנָתוֹ:

האיפה והבת. לשון מדה חומר וכור מוי״י בלע״ז:

תכן אחד. לשון מניין כמו ותוכן לבנים תתנו (שמות ה׳:י״ח) מדה אחת זו עשירית לחומר של יבש שהוא שלשים סאין וזו עשירית לחומר הלח:

לשאת. כמו לקחת וכן ת״י למוסב לשאת מעשר החומר תהיה הבת וכן עשירית לחומר יבש:

האיפה אל החומר יהיה מתכונתו. סכום חשבון הבת והאיפה לפי גודל החומר יהיה, מצאתי, אם יוסיפו בחומר יוסיפו בבת אם יפחתהו מזה יפחתהו מזה שיכוון מעשרו לו:

י״ב וְהַשֶּׁקֶל עֶשְׂרִים גֵּרָה עֶשְׂרִים שְׁקָלִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים עֲשָׂרָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם׃

והשקל עשרים גרה. עשרים מעין:

עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל. הרי ששים שקלים:

המנה יהיה לכם. לוצונ״ט בלע״ז ומנחם חברו לשון מניין והרי יש כאן מאתים וארבעים זוז מכאן שהיה מנה של קודש כפול והוסיפו עליו בימי יחזקאל שתות הרי מאתים וארבעים וכשחלקו הכתוב לשלשה ולא כתב סתם ששים שקלים יהיה לכם המנה צוה לעשות ממנו משקל שלישיתו ומשקל רביעיתו ומשקל מנה של חול שהיה מתחילה וכן ת״י תלתות מניא עסרין סלעין מני כספא עסרין וחמש סלעין רבעות מניא חמש עסרי סלעין כולהון שיתין מנין ומנא רבא קודשא יהא לכון:

י״ג זֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תָּרִימוּ שִׁשִּׁית הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַחִטִּים וְשִׁשִּׁיתֶם הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַשְּׂעֹרִים׃

ששית האיפה מחומר החטים. הרי אחד משמים הפוחת לא יפחות מכאן וזה הוא שאמרו עין רעה אחד משמים:

וששיתם. ותחלקו אחד משמה באיפה לתרומת חומר השעורים:

י״ד וְחֹק הַשֶּׁמֶן הַבַּת הַשֶּׁמֶן מַעְשַׂר הַבַּת מִן־הַכֹּר עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר כִּי־עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר׃

וחוק השמן. למעשר:

הבת השמן וגו׳. הבת שהיא מדת השמן זו היא מעשר הבת יהי מן הכור, מצאתי העישור שהבת מעשרת מן הכור יהיה כיצד (מעשר הבת מן הכור עשירית של בת על הכור הוא די״ץ מזור״ש בלע״ז תיבה זו משמשת על עצמה ועל אחרים כמו עבודת הקודש ועבודת בני מררי סא״א):

עשרת הבתים. יהיה לכם החומר ואז יתכן ליטול הימנו בת אחת למעשר:

כי עשרת הבתים חומר. לפי שהחומר יהיה לכם עשר בתים וכן תרגם יונתן חד מן עסרא הויא ביתא בכורא ארי עסר בתין כורא:

ט״ו וְשֶׂה־אַחַת מִן־הַצֹּאן מִן־הַמָּאתַיִם מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה וּלְעוֹלָה וּלְשְׁלָמִים לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ {פ}

ושה אחת מן הצאן. מיוחד שבצאנו וכן אמר משה מבחר נדריכ׳ לומיי״לור בלע״ז:

מן המאתים ממשקה ישראל. דרשו רבותינו לענין הנסכים ממותר שתי מאות שנשתיירו בבור שנפל לתוכו יין של ערלה או של כלאי הכרם מכאן לערלה וכלאי הכרם שבטלין במאתים:

ממשקה ישראל. מן המותר לישראל כל קרבנותיהם יהיו משקה הראוי לישראל כל עיקר הסעודה קרויה על שם המשקה כלומר האכילה עם השתייה תהא מן המותר לישראל:

ט״ז כָּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל־הַתְּרוּמָה הַזֹּאת לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל׃

אל התרומה הזאת. האמור׳ למעלה לדעת כל עמי הארץ תהיה:

י״ז וְעַל־הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֶּסֶךְ בַּחַגִּים וּבֶחֳדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל־מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא־יַעֲשֶׂה אֶת־הַחַטָּאת וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הָעוֹלָה וְאֶת־הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית־יִשְׂרָאֵל׃ {ס}

ועל הנשיא. אומר אני שהנשיא הזה בכהן גדול מדבר וכן כל הנשיא שבענין ושמעתי משמו של רבי מנחם שבמלך מדבר:

י״ח כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר־בֶּן־בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת־הַמִּקְדָּשׁ׃

כה אמר אד׳ אלהים בראשון באחד לחדש תקח פר בן בקר תמים. הוא פר המלואים האמור בראש הענין ולימד כאן שיהיו המלואים בא׳ בניסן:

וחטאת. וטהרת:

י״ט וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת וְנָתַן אֶל־מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל־אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל־מְזוּזֹת שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃

כ וְכֵן תַּעֲשֶׂה בַּשִּׁבְעָה בַּחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שׁוֹגֶה וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת׃

וכן תעשה בשבעה בחודש. יש לומר וכן תעשה כל שבעה וכן הוא אומר למעלה שבעת ימים יכפרו על המזבח ורבותינו כך פרשוהו במנחות וכן תעשה פר שאינו נאכל בשבעה שבטים שחדשו דבר והורו ב״ד שלהן שחלב מותר ועשו שבעה שבטים שהם רוב צבור על פיהם שמביאין פר העלם דבר׃

מאיש שוגה ומפתי וגו׳. הרי זה מקרא מסורס וכפרתם את הבית מאיש שוגה ומפתי אחר שבעת ימי המלואים שיהא המזבח מחונך יביאו חטאותם ואשמותם ויתכפרו שבזמן שישראל מכופרים הבית מכופר׃

כ״א בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם הַפָּסַח חַג שָׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃

שבועות ימים. על שם שמתחילין ממנו לספור שבעה שבועות, מצאתי׃

מצות יאכל. מצות יאכלו בו בחג׃

כ״ב וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת׃

ועשה הנשיא ביום ההוא וגו׳. רבותינו אמרו שבקשו לגנוז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין דברי תורה ברם זכור לטוב חנניה בן חזקיהו בן גרון שישב בעליה ודרשו ובעונינו נעלם ממנו מה שדרש בקרבנות האל׳ פר בארבעה עשר בניסן למה, ואומר אני שמא בי״ד בניסן של פסח ראשון שנתחנך בו הבית עומד ופר זה בא תחת עגל בן בקר שהקריב אהרן בשמיני למלואי׳ ומגיד שאם לא הקריבו בשמיני למלואים יקריבנו בי״ד בניסן כדי שיתחנך לעבודה קודם י״ט לפי שעליו קרבנות ועולת המועד לעשות כמו שאמור למעלה ועל הנשיא יהיה העולות והמנחה והנסך בחגים וגו׳׃

כ״ג וְשִׁבְעַת יְמֵי־הֶחָג יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם שִׁבְעַת הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם׃

שבעת פרים ושבעת אילים תמימים ליום. והתורה אמרה פרים בני בקר שנים ואיל אחד אין לי להעמיד מקרא זה אלא שבעה פרים וז׳ אילים לשבעת הימים פר ליום ואיל ליום ובא ללמד שאין הפרי׳ מעכבין זה את זה ולא האילים מעכבין זה את זה וכן שנינו במנחות אך לא הביאו מן המקרא הזה ראיה אלא ממקרא שנאמר למטה (מו) וביום החדש פר בן בקר תמימים וששת כבשים ואיל ושמא אף זה בא ללמד כן וכן פירושו שבעה פרים ושבעה אילים ליום צרוף דבר יום ביומו עולים שבעה פרים לשבעת ימים׃

וחטאת שעיר עזים ליום. שעירי הרגלים׃

כ״ד וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃

ומנחה איפה לפר. מנחת הנסכים איפה לפר איני יודע מה הוא שהרי אמר׳ תורה שלשה עשרונים וי״ל **איפת קמח** להוציא סולת עשרון מן הסאה שהאיפה שלש סאין. **ואיפה לפר.** למדך שאם לא מצא סולת מנופה כל כך יביא משל עשרון לסאה׃

ואיפה לאיל. אף זו קמח להוציא ממנה ב׳ עשרונים סולת מנופה כל צרכה כמו ששנינו ב׳ הלחם שתי עשרונים משלש סאין׃

הין לאיפה. לא ידעתי למה ויש לומר לא שיקריב ההין כולו אלא שנתות היו בהין ויקריב שמן לפי הסולת כמשפט הזבח לפר כמשפטו ולאיל כמשפטו לפי שנתות של הין׃

כ״ה בַּשְּׁבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כְּחַטָּאת כָּעֹלָה וְכַמִּנְחָה וְכַשָּׁמֶן׃ {ס}

פרק מ״ו

א כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית הַפֹּנֶה קָדִים יִהְיֶה סָגוּר שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת יִפָּתֵחַ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ יִפָּתֵחַ׃

שער החצר הפנימית הפונה קדים וגו׳. שנו רבותינו במסכת מדות שני פשפשין היו לו לשער ההיכל אחד בדרום ואחד בצפון שבדרום עליו מפורש בקבלה (לעיל מ״ד) איש לא יבא בו והיה סגור׃

ב וּבָא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר מִחוּץ וְעָמַד עַל־מְזוּזַת הַשַּׁעַר וְעָשׂוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־עוֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו וְהִשְׁתַּחֲוָה עַל־מִפְתַּן הַשַּׁעַר וְיָצָא וְהַשַּׁעַר לֹא־יִסָּגֵר עַד־הָעָרֶב׃

דרך אולם השער מחוץ. כמו שאמור למעל׳ ואילמיו אל החצר החיצונה דרך אולם השער של עזרה כלומר יכנס בדרך שער מזרחי שהוא משמש כניסה ויציאה ובא לו לאותו הפשפש:

ועמד על מזוזת השער. אותו שער הקטן הוא הפשפש:

את עולתו ואת שלמיו. עולת ראיה ושלמי חגיגה ומקרא זה מוסב על יום טוב, כך מצאתי בפירושים מדוייקים:

ועמד על מזוזת השער. שער הפנימית היא אשר באר הוא הפשפש כדאמר מר איפשר קרבנו של אדם קרב ואינו עומד על גביו:

ולא יסגר עד הערב. למה לא יסגר:

ג׳ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עַם־הָאָרֶץ פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא בַּשַּׁבָּתוֹת וּבֶחֳדָשִׁים לִפְנֵי יְהוָה׃

והשתחוו עם הארץ. כל היום וגם כל הבא ולערב יסגרוהו:

ד׳ וְהָעֹלָה אֲשֶׁר־יַקְרֵב הַנָּשִׂיא לַיהוָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׁשָּׁה כְבָשִׂים תְּמִימִם וְאַיִל תָּמִים׃

ביום השבת ששה כבשים. לא ידעתי למה שהרי אמרה תורה שני כבשים (מדבר כח) וביום השבת משמע שבת בראשית ומשמע יום טוב ואומר אני שבת זו אינה שבת בראשית אלא י״ט שטעון שבעה כבשים ושני אילים ובא ולימדך שאין מעכבין זה את זה ואם לא מצא שבעה יביא ששה ואם לא מצא שני אילים יביא אחד כמו שדרשו חכמים לענין ראש חדש:

ה׳ וּמִנְחָה אֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מִנְחָה מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ {ס}

מתת ידו. לימד שאין המנחות מעכבות זו את זו:

ו׳ וּבְיוֹם הַחֹדֶשׁ פַּר בֶּן־בָּקָר תְּמִימֶם וְשִׁשָּׁת כְּבָשִׂים וְאַיִל תְּמִימִם יִהְיוּ׃

וביום החדש פר בן בקר תמימם. מקרא זה דרשו רבותינו במנחות פר מה למדנו לפי שנא׳ בתורה (שם) ובראשי חדשיכם פרים בני בקר שנים מנין שאם לא מצא שנים יביא אחד לכך נאמר פר:

וששת כבשים. מה למדנו לפי שנאמר בתורה שבעה מנין שאם לא מצא שבעה יביא ששה לכך נאמר וששת כבשים ומנין אפילו אחד תלמוד לומר ולכבשים כאשר תשיג ידו, מצאתי:

ז׳ וְאֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה מִנְחָה וְלַכְּבָשִׂים כַּאֲשֶׁר תַּשִּׂיג יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃

ח׳ וּבְבוֹא הַנָּשִׂיא דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ יֵצֵא׃

ובבוא הנשיא. ביום החודש ובשבת בראשית שאין ישראל מצווים על הראיה והוא בא להשתחוות:

דרך אולם השער יבוא ובדרכו יצא. באותו שער עצמו יצא ואינו מצווה לעשות העזרה קפנדריא אבל במועדים שנאמ׳ בהם (דברים ט״ז) יראה כל זכורך זקוק היא לעשו׳ קפנדריא כשאר העם היינו דכתיב בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו:

ט׳ וּבְבוֹא עַם־הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ־שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר־בָּא בּוֹ כִּי נֹכַחוֹ (יצאו) [יֵצֵא]׃

ובבוא עם הארץ וגו׳ דרך שער צפון וגו׳ כי נכחו וגו׳ יצא. מצוה עליהם שיתראו בתוך העזרה יפה יפה:

י׳ וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם בְּבוֹאָם יָבוֹא וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ׃

והנשיא. גם הוא כשנכנס לעזרה לבא בפשפש ההיכל הדרומי להשתחוות גם הוא מצוה עליו לעשות העזרה קפנדריא ויבא דרך שער צפון ויצא דרך שער נגב עם שאר עם הארץ ונכנס ויצא נכחו דרך שער האחר וזהו בתוכם בבואם יבוא ובצאתם יצאו כולם הנשיא עם שאר העם ולא יבא דרך שער המזרחי כדרך שהוא בא ביו׳ החדש וביום שבת בראשית שהשער המזרחי אין נכחו שער במערב:

י״א וּבַחַגִּים וּבַמּוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ {פ}

י״ב וְכִי־יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה אוֹ־שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת־הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־שְׁלָמָיו כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר אֶת־הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ׃

וכי יעשה הנשיא נדבה. בששת ימי המעשה׃

ופתח לו את השער וגו׳. לא נכנס בו להיכל אלא עומד שם והכהנים יעשו את עולתו ואת שלמיו והשתחוה ויצא שנאמר כאשר עשה ביום השבת ומה אומר ביום השבת (כאן) ועמד על מזוזת השער ועשו הכהנים את עולתו וגו׳׃

אחרי צאתו. ואינו אומ׳ כאן והשע׳ לא יסגר עד הערב כמ״ש ביום השבת שביום השבת הוא אומר והשתחוו עם הארץ פתח השער ההוא לפיכך מניחו פתוח אבל בחול אין דרכם לבא להשתחות שכל אחד עסוק במלאכתו לפיכך וסגר את השער אחרי צאתו׃

י״ג וְכֶבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ׃

וכבש בן שנתו. עולת התמיד׃

י״ד וּמִנְחָה תַּעֲשֶׂה עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֹס אֶת־הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם תָּמִיד׃

ששית האיפה. ירושלמית שהיא חומש של מדברית והן ב׳ עשרונים הא׳ למנחת התמיד וא׳ לחביתין ואף על פי שחביתין קריבין לחצאין מביא הוא בבקר עשרון שלם וחוצהו כמו ששנינו במנחות׃

לרוס את הסולת. אילפר״יסיר בלע״ז ל״א אימ״לליר בלע״ז לרוס את הסולת לכתת ולבלול בו את הסלת לשון רסיס כמו (עמוס ו׳:י״א) והכה הבית הגדול רסיסים ולשון משנה אם היה עבה או מרוסס׃

ט״ו (ועשו) [יַעֲשׂוּ] אֶת־הַכֶּבֶשׂ וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֶת־הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר עוֹלַת תָּמִיד׃ {ס}

ט״ז כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה כִּי־יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאַיש מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה׃ {ס}

י״ז וְכִי־יִתֵּן מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לּוֹ עַד־שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבַת לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה׃

שנת הדרור. שנת היובל׃

ושבת. כמו ושבה׃

אך נחלתו בניו להם תהיה. כמו אך לבניו תהיה נחלתו ולא תנתן לצמיתות לאחר׃

י״ח וְלֹא־יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת הָעָם לְהוֹנֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם יַנְחִל אֶת־בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יָפֻצוּ עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ׃

י״ט וַיְבִיאֵנִי בַּמָּבוֹא אֲשֶׁר עַל־כֶּתֶף הַשַּׁעַר אֶל־לִשְׁכוֹת הַקֹּדֶשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים הַפְּנוֹת צָפוֹנָה וְהִנֵּה־שָׁם מָקוֹם (בירכתם) [בִּירְכָתַיִם] יָמָּה׃

ויביאני במבוא. דרך האמה שבזוית בית החליפו׳ שנכנסין בו לאויר עשרים שבין הלשכות שבצפון לבין תאי ההיכל׃

אשר על כתף השער. שער הצפוני כתף השער אשר מן השער למערב׃

הפינות צפונה. שיש להם פתחים לצד חצר החיצונה לצפון ופתחים היו להם לאויר העשרים׃

בירכתים ימה. בסוף הלשכות למערב׃

כ׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי זֶה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יְבַשְּׁלוּ־שָׁם הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָשָׁם וְאֶת־הַחַטָּאת אֲשֶׁר יֹאפוּ אֶת־הַמִּנְחָה לְבִלְתִּי הוֹצִיא אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה לְקַדֵּשׁ אֶת־הָעָם׃

לבלתי הוציא. כמו להוציא שקדשי קדשים נפסלין ביוצא׃

לקדש את העם. ת״י לאתערבא עם עמא׃

כ״א וַיּוֹצִיאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה וַיַּעֲבִרֵנִי אֶל־אַרְבַּעַת מִקְצוֹעֵי הֶחָצֵר וְהִנֵּה חָצֵר חָצֵר בְּמִקְצַע הֶחָצֵר חָצֵר בְּמִקְצַע הֶחָצֵר׃

מקצוע. אנגל״אש בלע״ז׃

כ״ב בְּאַרְבַּעַת מִקְצֹעוֹת חֲחָצֵר חֲצֵרוֹת קְטֹרוֹת אַרְבָּעִים אֹרֶךְ וּשְׁלֹשִׁים רֹחַב מִדָּה אַחַת לְאַרְבַּעְתָּם מְהֻקְצָעוֹת׃

חצרות קטורות. שנינו במסכת מדות אין קטורו׳ אלא שאינן מקורות ושם מפרש מה היו משמשות׃

מהקצעות. בזוית מקצעות החצר׃

כ״ג וְטוּר סָבִיב בָּהֶם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּם וּמַבְשְׁלוֹת עָשׂוּי מִתַּחַת הַטִּירוֹת סָבִיב׃

וטור סביב בהם. שורת נדבך חומת אבנים בולט מן החומה סמוך לארץ ובו נקבים מקום שפיתת קדרות ומתחת הטור חלל להסיק בו אור מתחתיו והקדרות מלמעלה׃

ומבשלות עשוי. הוא החלל מתחת שפיתת הקדירות׃

כ״ד וַיֹּאמֶר אֵלַי אֵלֶּה בֵּית הַמְבַשְּׁלִים אֲשֶׁר יְבַשְּׁלוּ־שָׁם מְשָׁרְתֵי הַבַּיִת אֶת־זֶבַח הָעָם׃

את זבח העם. חזה ושוק של שלמים שאינן נפסלין בצאתו חוץ לעזרת ישראל כמו החטאת והאשם׃

פרק מ״ז

א׳ וַיְשִׁבֵנִי אֶל־פֶּתַח הַבַּיִת וְהִנֵּה־מַיִם יֹצְאִים מִתַּחַת מִפְתַּן הַבַּיִת קָדִימָה כִּי־פְנֵי הַבַּיִת קָדִים וְהַמַּיִם יֹרְדִים מִתַּחַת מִכֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית מִנֶּגֶב לַמִּזְבֵּחַ׃

וישיבני. לתוך החצר הפנימית׃

אל פתח הבית. והמים יורדין מתחת כתף הבית הימנית נובעין מתחת המפתן שהוא באמצע המזרח ומצדדין באלכסון לצד הימין ויוצאים מעזרה בדרום המזבח ויוצאין חוץ לעיר במסכ׳ יומא שנינו אמר רבי פנחס משום רב הונא צפוראה מעין היוצא מבית קדשי הקדשים בתחילה דומה לקרני סלעים כיון שהגיע לפתח ההיכל נעשה כחוט של שתי כיון שהגיע לפתח האולם נעשה כחוט של ערב כיון שהגיע לפתח העזרה נעשה כפי פך קטן׃

ב׳ וַיּוֹצִאֵנִי דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה וַיְסֹבְבֵנִי דֶּרֶךְ חוּץ אֶל־שַׁעַר הַחוּץ דֶּרֶךְ הַפּוֹנָה קָדִים וְהִנֵּה־מַיִם מְפַכִּים מִן־הַכָּתֵף הַיְמָנִית׃

ויוציאני. מן החצר הפנימית אל החצר החיצונ׳ בשער הצפון׃

ויסיבני. סביב חומת הפנימי בתוך החיצונה׃

אל שער. החיצונה הפונה קדים׃

מים מפכים. בויאונ״ט בלע״ז רחבים כרוחב פי הפך כך פירשו רבותינו כדלעיל׃

ג׳ בְּצֵאת־הָאִישׁ קָדִים וְקָו בְּיָדוֹ וַיָּמָד אֶלֶף בָּאַמָּה וַיַּעֲבִרֵנִי בַּמַּיִם מֵי אָפְסָיִם׃

וימד אלף באמה. חוץ לחומה וכל אותן אלף אמות לא גבר הנחל להיות עמוק אלא עד אפסים הם הקרסולים שקורין קביליי״ש בלע״ז׃

ד׳ וַיָּמָד אֶלֶף וַיַּעֲבִרֵנִי בַּמַּיִם מַיִם בִּרְכָּיִם וַיָּמָד אֶלֶף וַיַּעֲבִרֵנִי מֵי מָתְנָיִם׃

וימד אלף. אחרות והעמיקו עד ברכים ועוד אלף והעמיקו עד מתנים מכאן ואילך נחל אשר לא יוכל לעבור מכאן שאסור ליכנס במים מן המתנים ולמעלה שלא ישטפוהו המים משבא למי מתנים יצא על שפת הנהר ומדד עוד אלף לפניו נחל אשר לא יעבר ורגליו ביבשה עומדין היינו דכתיב וישבני על שפת הנחל כלומר אצל שפת הנחל ששם היה עומד׃

ה׳ וַיָּמָד אֶלֶף נַחַל אֲשֶׁר לֹא־אוּכַל לַעֲבֹר כִּי־נָאֲוּ הַמַּיִם מֵי שָׂחוּ נַחַל אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵר׃

גאו. כמו גדלו׃

מי שחו. נואירינ״ט בלע״ז מים שצריך לשוט בהן ולא לעבר׳ ברגל שלא ישטפוהו, שחו שייט כמו (ישעיהו כ״ה:י״א) כאשר יפרש השוחה לשחות׃

ו׳ וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם וַיּוֹלִכֵנִי וַיְשִׁבֵנִי שְׂפַת הַנָּחַל׃

הראית בן אדם. כמה מתגבר הנחל הזה׃

ז׳ בְּשׁוּבֶ֣נִי וְהִנֵּ֔ה אֶל־שְׂפַ֖ת הַנַּ֑חַל עֵ֥ץ רַ֛ב מְאֹ֖ד מִזֶּ֥ה וּמִזֶּֽה׃

בשובני והנה אל שפת הנחל וגו׳. בתוך שהוליכני והשיבני צמחו על שפת הנחל עץ רב מאוד מזה ומזה, **עץ** אאבי״ן בלע״ז׃

ח׳ וַיֹּ֤אמֶר אֵלַי֙ הַמַּ֣יִם הָאֵ֔לֶּה הַיּוֹצְאִ֖ים אֶל־הַגְּלִילָ֣ה הַקַּדְמוֹנָ֑ה וְיָרְד֣וּ עַל־הָעֲרָבָ֗ה וּבָאוּ֙ הַיָּ֣מָּה אֶל־הַיָּ֣מָּה הַמּוּצָ֔אִים וְנִרְפְּא֖וּ הַמָּֽיִם׃

אל הגלילה. לאמרק״א בלע״ז׃

הקדמונה. המזרחית שנו רבותינו בתוספתא של סוכה להיכן יוצאין לימה של טבריא ולימה של סדום ולים הגדול לרפות את מימיהם המלוחים ולמתקן׃

וירדו על הערבה. זו ימה של טבריא׃

ובאו הימה. זו ימה של סדום׃

אל הימה המוצאים. זו ימה של אוקינוס שהוא מוצא מן הישוב להקיף את העולם׃

ונרפאו. המים ממליחתן ומדרש אגדה למה קורא אותם מוצאים על שם שני פעמים שיצאו׃

ט׳ וְהָיָ֗ה כָּל־נֶ֙פֶשׁ֙ חַיָּ֔ה | אֲשֶׁר־יִשְׁרֹ֥ץ אֲ֖ל כָּל־אֲשֶׁ֣ר יָב֑וֹא שָׁ֣ם נַחֲלַ֔יִם יִֽחְיֶ֖ה וְהָיָ֣ה הַדָּגָ֣ה רַבָּ֔ה מְאֹ֕ד כִּ֚י בָּ֣אוּ שָׁ֔מָּה הַמַּ֖יִם הָאֵ֑לֶּה וְיֵרָפֵ֗אוּ וְחָיָ֛ה כֹּ֥ל אֲשֶׁר־יָבֹ֥וא שָׁ֖מָּה הַנָּֽחַל׃

אל כל אשר יבוא שם נחלים. הנחל הזה המתחלק לכמה נחלים ממתק את המים שמתערב בתוכם ודגתם הנשרצ׳ בם חיים ומתוקים׃

י׳ וְהָיָ֣ה (יעמדו) [עָמְד֣וּ] עָלָ֗יו דַּוָּגִים֙ מֵעֵ֣ין גֶּ֔דִי וְעַד־עֵ֥ין עָגְלַ֖יִם מִשְׁטֹ֣חַ חֲרָמִ֑ים יִֽהְיוּ֙ לְמִינֵ֔הוּ תִּֽהְיֶ֥ינָה דְגָתָ֖ם כִּדְגַ֣ת הַיָּ֤ם הַגָּדוֹל֙ רַבָּ֣ה מְאֹֽד׃

והיה עמדו עליו דוגים וגו׳ לחרמים. למכמורת׃

למינה תהיה דגתם. לא מפיק ה״א ופירושו למינים הרבה תהי׳ דגתם׃

למינה לשון רוב מינים כמו (שמות ז׳:י״ח) והדג׳ אשר ביאור (ישעיה נא) כל אנחתה השבתי׃

י״א בִּצְאֹתָ֖יו וּגְבָאָ֑יו וְלֹ֥א יֵרָפְא֖וּ לְמֶ֥לַח נִתָּֽנוּ׃

בצאתיו. של ים כמו (איוב ח׳:י״א) היגאה גומא בלא ביצה וגו׳ מרש״ק בלע״ז׃

וגבאיו. כמו (מלכים ב ג׳:ט״ז) עשה הנחל הזה גבים גבים, הבצים הם הבצעים שסביבותיו והגבים הם נקעים שהמים נאספים בהם׃

ולא ירפאו. להפך למתיקה למה כי למלח נתנו׃

ולא ירפאו. הוי״ו הזו טפילה ויתירה׃

י״ב וְעַל־הַנַּ֗חַל יַֽעֲלֶ֤ה עַל־שְׂפָתוֹ֙ מִזֶּ֔ה | וּמִזֶּ֖ה | כָּל־עֵ֣ץ מַאֲכָ֑ל לֹא־יִבּ֣וֹל עָלֵ֔הוּ וְלֹא־יִתֹּ֥ם פִּרְי֖וֹ לְחָדָשָׁ֣יו יְבַכֵּ֑ר כִּ֤י מֵימָיו֙ מִן־הַמִּקְדָּ֣שׁ הֵ֔מָּה יוֹצְאִ֖ים (והיו) [וְהָיָ֥ה] פִרְי֛וֹ לְמַאֲכָ֖ל וְעָלֵ֥הוּ לִתְרוּפָֽה׃ {פ}

לחדשיו יבכר. מדי חדש בחדש יבשל פירותיו׃

לתרופה. פירשו רבותינו ז״ל להתיר פה אלמים ופה עקרות ומשמעו ל׳ רפואה כמו (ירמיה י׳) וירפאו את שבר עמי על נקלה וכן חברו מנחם׃

י״ג כֹּ֥ה אָמַ֛ר אֲדֹנָ֥י יֱהוִ֖ה גְּב֣וּל אֲשֶׁ֣ר תִּתְנַחֲל֣וּ אֶת־הָאָ֗רֶץ לִשְׁנֵ֥י עָשָׂ֛ר שִׁבְטֵ֥י יִשְׂרָאֵ֖ל יוֹסֵ֥ף חֲבָלִֽים׃

גה גבול. ת״י דין תחומא כמו זה גבול וכן (לעיל כה) ונתתיך לבג לגוים כמו לבז לגוים ויש עוד לפתור גה לשון גיא׃

יוסף חבלים. יוסף יטול שני חלקים אחד למנשה ואחד לאפרים׃

י״ד וּנְחַלְתֶּ֣ם אוֹתָ֗הּ אִ֚ישׁ כְּאָחִ֔יו אֲשֶׁ֣ר נָשָׂ֔אתִי אֶת־יָדִ֖י לָתֵ֣ת אֹתָ֑הּ לַאֲבֹתֵיכֶ֖ם וְנָפְלָ֥ה הָאָ֛רֶץ הַזֹּ֥את לָכֶ֖ם בְּנַחֲלָֽה׃

איש כאחיו. לא כהראשונה איש לפי פקודיו אלא עכשיו כל השבטים שוין וכמין שורת הכרם כל חלק וחלק מן הגבול המזרחי עד ים אוקיינוס למערב כמו שמפורש בענין ואין שני שבטים ברצועה אחת׃

ט״ו וְזֶה גְּבוּל הָאָרֶץ לִפְאַת צָפוֹנָה מִן־הַיָּם הַגָּדוֹל הַדֶּרֶךְ חֶתְלֹן לְבוֹא צְדָדָה׃

וזה גבול הארץ. תחומי מצרי ארץ ישראל׃

לפאת צפונה. רוח צפונית׃

מן הים הגדול. שהוא גבול למערב׃

הדרך חתלון. בא לו לצד מזרח אל חתלון ואל צדדה ואל חמת וברותה וסברים כל העיירות הללו במצר צפון׃

ט״ז חֲמָת | בֵּרוֹתָה סִבְרַיִם אֲשֶׁר בֵּין־גְּבוּל דַּמֶּשֶׂק וּבֵין גְּבוּל חֲמָת חֲצַר־הַתִּיכוֹן אֲשֶׁר אֶל־גְּבוּל חַוְרָן׃

חצר התיכון. ת״י בריכת עגבאי׃

אשר אל גבול חורן. גבול דמשק במזרח סמוך למקצוע׃

י״ז וְהָיָה גְּבוּל מִן־הַיָּם חֲצַר עֵינוֹן גְּבוּל דַּמֶּשֶׂק וְצָפוֹן | צָפוֹנָה וּגְבוּל חֲמָת וְאֵת פְּאַת צָפוֹן׃

והיה גבול מן הים חצר עינון. והיה גבול רוח צפון מן הים עד חצר עינון׃

גבול דמשק. שהוא בגבול דמשק שחצר עינן במקצוע צפונית מזרחית כמו שמפורש בגבולין שכתב מרע״ה (במדבר ל״ד:י׳) והיו תוצאותיו חצר עינן וגו׳ והתאויתם לכם לגבול קדמה מחצר עינן וגו׳ גבול דמשק במקצוע צפונית מזרחית אצל חצר עינן כמו שאמור למעלה חצר עינון וגבול דמשק. וגבול חמת במקצוע צפונית מערבית שנאמר (שם) זה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר מהר ההר תתאו לבא חמת ומשם צדדה׃

וצפון צפונה וגבול חמת. כלומר כל מצר הצפון המפורש בתורה וגבול חמת שאף היא במצר הצפון כמו שנאמר (שם) וזה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר מהר ההר תתאו לבוא חמת והיו תוצאות הגבול צדדה היא צדדה האמור כאן הדרך חתלון לבוא צדדה׃

ואת פאת צפון. והרי לך פאת צפון׃

י״ח וּפְאַת קֶדֶם מִבֵּין חַוְרָן וּמִבֵּין דַּמֶּשֶׂק וּמִבֵּין הַגִּלְעָד וּמִבֵּין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַיַּרְדֵּן מִגְּבוּל עַל־הַיָּם הַקַּדְמוֹנִי תָּמֹדוּ וְאֵת פְּאַת קֶדְמָה׃

ומבין הגלעד ומבין א״י. מצר מזרחי של ארץ כנען ואין עבר הירדן בתוך מצרים הללו כי אם ארץ כנען לבדה וכן בגבולין הממוצרים בתורה אין עבר הירדן בתוכם וכן פירוש המקרא הזה ומצר מזרחי לארץ כנען אשר בין חורן ודמשק העומדין לה במקצוע צפונית מזרחית כמו שאמור למעלה בענין ובין הגלעד וארץ ישראל אשר בעבר הירדן מזרחה׃

הירדן מגבול על הים הקדמוני תמודו. הירדן הוא מצר מזרחי שלה מגבול מקצוע הצפון הוא חצר עינן המפורש למעלה עד הים הקדמוני הוא ים המלח שהוא במקצוע דרומית מזרחית תמודו אורך מצר מזרחי ואף בתורה כך מפורש בגבול קדמה והיו תוצאותיו ים המלח במקצוע דרומית׃

ואת פאת קדימה. כלומר והרי לך פאת קדים׃

י״ט וּפְאַת־נֶגֶב תֵּימָנָה מִתָּמָר עַד־מֵי מְרִיבוֹת קָדֵשׁ נַחֲלָה אֶל־הַיָּם הַגָּדוֹל וְאֵת פְּאַת־תֵּימָנָה נֶגְבָּה׃

מתמר. מיריחו שהיא עיר התמרים וכן ת״י׃

עד מי מריבת קדש. היא מדבר צין׃

נחלה אל הים הגדול. ומשם הולך הגבול עד נחל מצרים הנופל בים הגדול במקצוע דרומית מערבית ואף משה כך נתן גבול נגב ממדבר צין על ידי אדום ומונה והולך עד מעצמון נחל מצרים והיו תוצאותיו הימה ונחלה האמור כאן כמו לנחלה ומצאתי מתורג׳ אחסנא ואם לא שהטעם למטה וראיתי נחלה מצרים שהטעם למעלה ומסורת עליו לית בטעמא הייתי אומר שיבוש הוא ולא תירגם יונתן כן כי אם קוראים טועים׃

כ׳ וּפְאַת־יָם הַגָּדוֹל מִגְּבוּל עַד־נֹכַח לְבוֹא חֲמָת זֹאת פְּאַת־יָם׃

ופאת ים. ומצר מערבי׃

הים הגדול מגבול עד נוכח לבוא חמת. ממקצוע דרומית האמור למעל׳ והוא נחל מצרים׃

עד נוכח לבוא חמת. עד מקצוע צפונית מערבית הוא הר ההר שהוא נכח לבא חמת כי חמת במקצוע צפונית מערבית אצל הר ההר כמו שכתוב מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר מהר ההר תתאו לבא חמת מצאתי׃

כ״א וְחִלַּקְתֶּם אֹתָהּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃

כ״ב וְהָיָה תַּפְּלוּ אוֹתָהּ֙ בְּנַחֲלָ֔ה לָכֶ֖ם וּלְהַגֵּרִ֣ים הַגָּרִ֑ים בְּתוֹכְכֶ֗ם אֲשֶׁ֤ר הוֹלִ֙ידוּ֙ בָּנִ֔ים בְּתוֹכְכֶ֖ם וְהָי֣וּ לָכֶ֗ם כְּאֶזְרָ֤ח בִּבְנֵי֙ יִשְׂרָאֵ֔ל אִתְּכֶ֖ם יִפְּל֣וּ בְנַחֲלָ֑ה בְּתוֹךְ֙ שִׁבְטֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל׃

כ״ג וְהָיָ֗ה בַּשֵּׁ֙בֶט֙ אֲשֶׁר־גֵּ֣ר הַגֵּ֔ר אִתּ֖וֹ שָׁ֑ם תִּתְּנ֥וּ נַחֲלָת֖וֹ נְאֻם֙ אֲדֹנָ֣י יֱהוִֹֽה׃ {פ}

גר הגר אתו. שנתגייר בגולה בתוך אותו שבט׃

פרק מ״ח

א׳ וְאֵ֙לֶּה֙ שְׁמ֣וֹת הַשְּׁבָטִ֔ים מִקְצֵ֥ה צָפ֖וֹנָה אֶל־יַ֣ד דֶּ֔רֶךְ חֶתְלֹ֖ן ׀ לְבוֹא־חֲמָ֑ת חֲצַ֤ר עֵינָן֙ גְּב֣וּל דַּמֶּ֔שֶׂק צָפ֥וֹנָה אֶל־יַ֖ד חֲמָ֑ת וְהָי֤וּ לוֹ֙ פְּאַת־קָדִ֣ים הַיָּ֔ם דָּ֖ן אֶחָֽד׃

ואלה שמות השבטים. סדר חלקים שיחלקוה ביניהם מקום כל אחד ואחד׃

מקצה צפונה. דן יטול מצר צפוני מחצר עינן שבמקצוע מזרח שהיא עד גבול דמשק (שבמקצוע מערב צפון, סא״א)׃

והיו לו פאת קדים הים. כלומר מפאת קדים ועד ים דן אחד הרי פירש האורך ולא פירש הרוחב ובברייתא דספרי בפרשת האזינו מה ת״ל יהודה א׳ דן א׳ אשר א׳ מלמד שעתידין ישראל ליטול אורך מן המזרח למערב ברוחב כ״ה אלף קנים שהם שבעים וחמשה מילין ומהיכן למדו השיעור הזה מן התרומה שהיא כאחד מן החלקי׳ הללו כמו שמפורש בענין מצאתי שכך כתוב ואורך כאח׳ החלקים, והוא רחב עשרים חמש אלף קנים ואורך מפאת ים עד פאת קדים כ״ה אלף קנים ק״ן אלף אמה שהקנה שש אמה וכל אלפים אמה מיל כמו שאנו למדין במסכת יומא אצל עשר סוכות שמירושלים ועד צוק הרי ק״נ אלף אמה עולין לשבעים וחמש מיל וזהו שיסד רבי אלעזר בפיוט (בסילוק דיום שני של סוכות) כי אקח מועד לעת חלוק ארצותי׳ כשורת הכרם לחוצותיה באורך מפאת קדים לקצותיה עד ים אוקיינוס למצותיה ברחב שבעים וחמשה מיל חריצותיה (וי״ג שבעים וחמשה מיל לי״ג רצועות בין רצועות השבטים ורצועות הקודש יעלו לט׳ מאות וע״ה מילין ולמנין ת׳ פרסה על ת׳ פרסה של א״י עולין המילין לשש עשר׳ מאות לסכום הקלירי שאמר ארבעת מילין היא פרסה ושמא מילין של חשבון הרצועות גדולים הם אין נכנסין ארבע׳ מהם בפרסה ואכן בא למנות שני מילין למחצית (ומחצה) בפרסה יעלו כד׳ מאות פרסה לאלף מילין וחשבון מילין של רצועה אין עולין אלא ט׳ מאו׳ וע״ה מילין עדיין חסר המניין כ״ה מילין לא כיון מניין מילין הרצועות של פ״ט למנין ד׳ מאות פרס׳ ומניין למד רבי אליעזר אורך השורות עד ים אוקיינוס שהוא בסוף עולם ומקרא מעיד תחום מערב עד ים הגדול שלפנים מים אוקיינוס הרבה)׃

ב׳ וְעַ֣ל ׀ גְּב֣וּל דָּ֔ן מִפְּאַ֖ת קָדִ֣ים עַד־פְּאַת־יָ֑מָּה אָשֵׁ֖ר אֶחָֽד׃

ועל גבול דן. ואצל גבול דן בדרומו׃

ג׳ וְעַ֣ל ׀ גְּב֣וּל אָשֵׁ֗ר מִפְּאַ֙ת קָדִ֣ימָה֙ וְעַד־פְּאַת־יָ֔מָּה נַפְתָּלִ֖י אֶחָֽד׃

ד׳ וְעַ֣ל ׀ גְּב֣וּל נַפְתָּלִ֗י מִפְּאַ֙ת קָדְמָ֙ה֙ עַד־פְּאַת־יָ֔מָּה מְנַשֶּׁ֖ה אֶחָֽד׃

ה׳ וְעַ֣ל ׀ גְּב֣וּל מְנַשֶּׁ֗ה מִפְּאַ֙ת קָדְמָ֙ה֙ עַד־פְּאַת־יָ֔מָּה אֶפְרַ֖יִם אֶחָֽד׃

ו׳ וְעַ֣ל ׀ גְּב֣וּל אֶפְרַ֗יִם מִפְּאַ֙ת קָדִ֣ים וְעַד־פְּאַת־יָ֔מָּה רְאוּבֵ֖ן אֶחָֽד׃

ז׳ וְעַ֣ל ׀ גְּב֣וּל רְאוּבֵ֗ן מִפְּאַ֙ת קָדִ֣ים עַד־פְּאַת־יָ֔מָּה יְהוּדָ֖ה אֶחָֽד׃

ח׳ וְעַ֣ל ׀ גְּב֣וּל יְהוּדָ֗ה מִפְּאַ֙ת קָדִ֣ים עַד־פְּאַת־יָ֔מָּה תִּהְיֶ֖ה הַתְּרוּמָ֑ה אֲשֶׁר־תָּרִ֙ימוּ֙ חֲמִשָּׁ֣ה וְעֶשְׂרִ֔ים אֶ֚לֶף רֹ֔חַב וְאֹ֖רֶךְ כְּאַחַ֣ד הַחֲלָקִ֑ים מִפְּאַ֙ת קָדִ֣ימָה֙ עַד־פְּאַת־יָ֔מָּה וְהָיָ֥ה הַמִּקְדָּ֖שׁ בְּתוֹכֹֽו׃

תהיה התרומה וגו׳. וא״ת היאך יתכן שתהא ירושלים במקומה והלא היתה ירושלים במיצר צפוני של יהודה שנטל דרומה של ארץ כנען וכאן הוא באמצע השבטים אין חלוקה זו דומה לחלוקת יהושע שזו כשורת הכרם וכל החלקים שוין וחלוק׳ יהושע היה שבט יהודה חלק גדול ואף כי (חלקו

היה) רב ממנו עד שנטל שמעון בגורלו שנא׳ (יהושע י״ט:ט׳) מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון לפיכך יש די עתה ברוחב חלק שנטל יהודה בימי יהושע ליטול בו חלק עכשיו ה׳ שבטים הנותרים לפי שהאורך גדול מאד מפאת קדים עד אוקיינוס וירושלים במקומה:

והיה המקדש בתוכו. כמו שמפרש והולך:

ט׳ הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תָּרִימוּ לַיהוָה אֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים֙ אֶ֔לֶף וְרֹ֖חַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִֽים׃

התרומה, אשר תרימו לה׳. מן החלק הזה שהופרש אצל יהוד׳ בדרומו אורך ממזרח עד הים ורחב כ״ה אלף קנים ממנה תהיה תרומה לה׳ למקדש ומקום לבתים לכהנים ארך כ״ה אלפים קנים ממזרח למערב ורחב י׳ אלפים מן הצפון לדרום:

י׳ וְלֵאֵלֶּה תִּהְיֶה תְרוּמַת־הַקֹּ֣דֶשׁ֮ לַכֹּהֲנִים֒ צָפוֹנָה֙ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִ֣ים אֶ֔לֶף וְיָמָּה֙ רֹ֣חַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִ֔ים וְקָדִימָה֙ רֹ֣חַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִ֔ים וְנֶ֖גְבָּה אֹ֣רֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִ֑ים אֶ֚לֶף וְהָיָ֣ה מִקְדַּשׁ־יְהוָ֔ה בְּתוֹכֽוֹ׃

ולאלה תהיה תרומת הקדש לכהנים. ואלה העשרת אלפים רחב וכ״ה אלף אורך יהיה לכהנים בצפון בתוך רצועות התרומה הגדולה אצל דרומו של יהודה:

צפונה חמשה ועשרים אלף. הוא האורך ממזרח למערב:

וימה רחב עשרת אלפים. מצד מערב רחב עשרת אלפים מן הצפון לדרו׳:

וקדימה רחב עשרת אלפים. ורוח מזרחית י׳ אלפים מן הצפון לדרום:

ונגבה אורך חמשה ועשרים אלף. מן המזרח למערב:

והיה מקדש ה׳ בתוכו. הוא הר הבית ה׳ מאות קנים על ה׳ מאות קנים יהיה באמצע רצועה זו וכל סביבותיו לכהנים י״ב אלפים ומאתים וחמשים לצד מזרח וכן לצד מערב וברוחב ארבעת אלפים וז׳ מאות וחמשים לצפון וכן לדרום כמו שאמור למעלה בענין יהיה מדה אל הקודש ה׳ מאות בה׳ מאות מרובע:

י״א לַכֹּהֲנִ֞ים הַמְקֻדָּ֣שׁ מִבְּנֵ֤י צָדוֹק֙ אֲשֶׁ֣ר שָׁמְר֣וּ מִשְׁמַרְתִּ֔י אֲשֶׁ֛ר לֹא־תָעוּ֥ בְּתַעוֹת֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל כַּאֲשֶׁ֥ר תָּע֖וּ הַלְוִיִּֽם׃

לכהנים המקודש. החלק הזה המקודש יהיה לכהנים:

י״ב וְהָיְתָ֥ה לָהֶ֛ם תְּרוּמַ֥ת הָאָ֖רֶץ קֹ֣דֶשׁ קָדָשִׁ֑ים אֶל־גְּב֖וּל הַלְוִיִּֽם׃

תרומיה. מפורשת תרומה היא שם הפרשה תרומיה מפורשת והיתה להם הרצועה הזאת מפורשת מתרומת הארץ מן התרומה הגדולה שהותרמה מן הארץ אורך מאוקיינוס עד גבול מזרח ברוחב כ״ה אלפים כמו שאמור למעלה ממנו יבדילו רצועה זו באמצע ארכה לכהני׳ ולמקדש:

קדש קדשים. שכל התרומה הגדולה קודש לכהנים וללוים ולנשיא ולאחוזת העיר ולעובדי העיר כמו שמפורש והולך וזו כ״ה אלף אורך וי׳ אלף רוחב בצפונו המפורש׳ ממנה לכהנים ולמקדש תהיה קדש קדשים:

אל גבול הלוים. אצל רצועות הלוים:

י״ג וְהַלְוִיִּ֗ם לְעֻמַּ֛ת גְּב֥וּל הַכֹּהֲנִ֖ים חֲמִשָּׁ֣ה וְעֶשְׂרִ֑ים אֶ֚לֶף אֹ֣רֶךְ וְרֹ֔חַב עֲשֶׂרֶת֙ אֲלָפִ֔ים כָּל־אֹ֖רֶךְ חֲמִשָּׁ֣ה וְעֶשְׂרִ֑ים אֶ֚לֶף וְרֹ֔חַב עֲשֶׂרֶת֙ אֲלָפִֽים׃

והלוים לעומת גבול הכהנים. אצל רצועות הכהנים כמדת הכהנים כנגד כל ארכה:

כל אורך. כל הרצועות אורכן כ״ה אלף:

י״ד וְלֹא־יִמְכְּר֣וּ מִמֶּ֗נּוּ וְלֹ֤א יָמֵר֙ וְלֹ֣א (יעבור) [יַעֲבִ֔יר] רֵאשִׁ֥ית הָאָ֖רֶץ כִּי־קֹ֥דֶשׁ לַיהוָ֖ה׃

ולא ימר. ולא יחליפם בקרקע אחר:

ט״ו וַחֲמֵ֨שֶׁת אֲלָפִ֜ים הַנּוֹתָ֣ר בָּרֹ֗חַב עַל־פְּנֵ֤י חֲמִשָּׁה֙ וְעֶשְׂרִ֣ים אֶ֔לֶף חֹ֖ל הִ֑וא לָעִ֣יר לְמוֹשָׁ֔ב וּלְמִגְרָ֖שׁ וְהָיְתָ֥ה הָעִ֖יר בְּתוֹכָֽהּ׃

וחמשת אלפים הנותר ברוחב. רצועות התרומה הגדולה שהיתה כ״ה אלפי׳ רחב ואורך כאחת החלקי׳ מפאת קדים עד פאת ים וממנ׳ חזר ותרם שתי רצועות באמצעיתה אורך כ״ה אלף ורחבן כ׳ אלף ועדיין נשאר ברחבה חמשת אלפים אותם חמשת אלפים רוחב יהיו למושב העיר ארכן על פני אורך כ״ה אלף של תרומת הלוים:

חול הוא. ואינן קודש כתרומת אותה רצועה של הכהנים והלוים חול הוא אצלם ויהיו לעיר למושב ישראל ולמגרש סביב העיר:

בתוכה. באמצע אותה רצועה:

ט״ז וְאֵ֖לֶּה מִדּוֹתֶ֑יהָ פְּאַ֤ת צָפוֹן֙ חֲמֵ֣שׁ מֵא֣וֹת֔ וַאַרְבַּעַ֖ת אֲלָפִ֑ים וּפְאַת־נֶ֙גֶב֙ חֲמֵ֣שׁ (חמש) מֵא֣וֹת֔ וַאַרְבַּעַ֖ת אֲלָפִ֑ים וּמִפְאַ֤ת קָדִים֙ חֲמֵ֣שׁ מֵא֣וֹת֔ וַאַרְבַּעַ֖ת אֲלָפִ֑ים וּפְאַת־יָ֙מָּה֙ חֲמֵ֣שׁ מֵא֣וֹת֔ וַאַרְבַּעַ֖ת אֲלָפִֽים׃

ואלה מדותיה. של עיר:

פאת צפון וגו׳. מרובעת ארבעת אלפים וחמש מאות קנים על ארבעת אלפים וחמש מאות קנים נשארו ברוחב חמש מאות הם יהיה להם למגרש מאתים וחמשים לצפון מאתים וחמשים קנים לדרום כמו שאמור במקר׳ שלמטה וכן למזרח ומערב הרי חמשת אלפים על חמשת אלפים באמצע הרצועה הרי כל רחבה ממולא ובאורך הרצועה הזאת השלישית נשארו י׳ אלפים למזרח וי׳ אלפים למערב עליה׳ הוא מפרש ואומר והנותר באורך לעומת תרומת הקדש י׳ אלפים קדימה וי׳ אלפים ימה:

י״ז וְהָיָ֥ה מִגְרָ֖שׁ לָעִ֑יר צָפוֹנָ֗ה חֲמִשִּׁ֤ים וּמָאתַ֙יִם֙ וְנֶ֣גְבָּה֔ חֲמִשִּׁ֥ים וּמָאתַ֖יִם וְקָדִ֣ימָה֑ חֲמִשִּׁ֥ים וּמָאתַ֖יִם וְיָ֥מָּה חֲמִשִּׁ֖ים וּמָאתָֽיִם׃

והיה מגרש לעיר. כל מגרשי עיר שבמקרא מקום פנוי לא בתים ולא שדה:

י״ח וְהַנּוֹתָ֞ר בָּאֹ֣רֶךְ ׀ לְעֻמַּ֣ת תְּרוּמַ֣ת הַקֹּ֗דֶשׁ עֲשָׂרֶ֤ת אֲלָפִים֙ קָדִ֣ימָה֔ וַעֲשֶׂ֥רֶת אֲלָפִ֖ים יָ֑מָּה וְהָיָ֗ה לְעֻמַּ֤ת תְּרוּמַת֙ הַקֹּ֔דֶשׁ וְהָיְתָ֥ה תְבוּאָתֹ֖ה לְלֶ֣חֶם לְעֹבְדֵ֥י הָעִֽיר׃

והיתה תבואתה. ללחם לעובדי העיר הם הגבעונים הנתונים חוטבי עצים ושואבי מים כן שמעתי משמו של רבי מנחם זצ״ל:

לעובדי העיר. אישארבנ״ט בלע״ז

י״ט וְהָעֹבֵ֥ד הָעִ֖יר יַעַבְדֻ֑הוּ מִכֹּ֖ל שִׁבְטֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃

יעבדוהו מכל שבטי ישראל. שנתנו להם זה חלק בארץ:

כ׳ כֹּל֙־הַתְּרוּמָ֔ה חֲמֵ֥שׁ מֵא֖וֹת בַּחֲמִשָּׁ֑ה וְעֶשְׂרִ֣ים אֶ֔לֶף רְבִיעִ֥ית תָּרִ֖ימוּ אֶת־תְּרוּמַ֥ת הַקֹּ֖דֶשׁ אֶל־אֲחֻזַּ֥ת הָעִֽיר׃

כל התרומה. המקודשת המותרמ׳ מתוך התרום׳ הגדול׳ כ״ה אלפים קנים על כ״ה אלפים קנים:

רביעית. מרובעת אל תרומת הקדש לכהנים וללוים:

ואל אחוזת העיר. אחוזת פורפרי״ש בלע״ז:

כ״א וְהַנּוֹתָ֞ר לַנָּשִׂ֣יא מִזֶּ֗ה ׀ וּמִזֶּה֮ ׀ לִתְרוּמַ֣ת־הַקֹּ֣דֶשׁ וְלַאֲחֻזַּ֣ת הָעִיר֮ אֶל־פְּנֵ֣י חֲמִשָּׁה֒ וְעֶשְׂרִ֣ים אֶ֔לֶף ׀ תְּרוּמָ֖ה עַד־גְּבֻ֣ול קָדִ֑ימָה וְיָ֣מָּה עַל־פְּנֵ֗י חֲמִשָּׁה֙ וְעֶשְׂרִ֣ים אֶ֔לֶף עַל־גְּבֻ֥ול לָנָּשִׂ֖יא וְהָיְתָ֣ה תְרוּמַ֣ת הַקֹּ֔דֶשׁ וּמִקְדַּ֥שׁ הַבַּ֖יִת בְּתוֹכָֽהּ׃

והנותר לנשיא וגו׳. והנותר בארך התרומה הגדולה:

מזה ומזה. למזרח ולמערב של תרומת הקודש ולאחוזת העיר:

אל פני חמשה ועשרים אלף. על רוחב כ״ה אלפים תרומה עד גבול קדימ׳ של א״י וגו׳:

וימה על פני וגו׳. וכן למערב על פני שלשת הרצועות של כהנים ולוים אחוזת העיר ברחב כ״ה אלפי׳:

על גבול ימה. כמו עד גבול ימה עד אוקיינוס:

לעומת חלקים. כנגד ארך חלקי השבטים:

לנשיא. יהיה:

והיתה תרומת הקודש. היא רצועות הכהנים:

ומקדש הבית בתוכה. הכל באמצע נחלת הנשיא:

כ״ב וּמֵאֲחֻזַּ֤ת הַלְוִיִּם֙ וּמֵאֲחֻזַּ֣ת הָעִ֔יר בְּתוֹךְ֙ אֲשֶׁ֣ר לַנָּשִׂ֔יא יִהְיֶ֖ה בֵּ֣ין ׀ גְּבֻ֣ול יְהוּדָ֑ה וּבֵין֙ גְּבֻ֣ול בִּנְיָמִ֔ן לַנָּשִׂ֖יא יִהְיֶֽה׃

ומאחוזת הלוים ומאחוזת העיר. גם הוא בתוך אשר לנשיא יהיה:

בין גבול יהודה ובין גבול בנימין. כל רחב הרצועה אשר בין שני השבטים האלה יהודה מצפון ובנימין מן הדרו' יהיה לנשיא והיא הרצועה שהותרמה ראשון רחב כ"ה אלפים באורך אחר חלקי השבטים:

כ"ג וְיֶתֶר הַשְּׁבָטִים מִפְּאַת קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה בִּנְיָמִן אֶחָד:

ויתר השבטים. יטלו בדרומה של אותה רצועה בנימין אצלה ואצלו שמעון ואצלו ישששכר ואצלו זבולן ואצלו גד נמצא גד במצר דרומי של ארץ ישראל:

כ"ד וְעַל | גְּבוּל בִּנְיָמִן מִפְּאַת קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה שִׁמְעוֹן אֶחָד:

כ"ה וְעַל | גְּבוּל שִׁמְעוֹן מִפְּאַת קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה יִשָּׂשכָר אֶחָד:

כ"ו וְעַל | גְּבוּל יִשָּׂשכָר מִפְּאַת קָדִימָה עַד־פְּאַת־יָמָּה זְבוּלֻן אֶחָד:

כ"ז וְעַל | גְּבוּל זְבוּלֻן מִפְּאַת קָדְמָה עַד־פְּאַת־יָמָּה גָּד אֶחָד:

כ"ח וְעַל־גְּבוּל גָּד אֶל־פְּאַת נֶגֶב תֵּימָנָה וְהָיָה גְּבוּל מִתָּמָר מֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ נַחֲלָה עַל־הַיָּם הַגָּדוֹל:

ועל גבול גד. מצר דרומי שלו:

מתמר מי מריבת קדש נחלה. מיריחו עיר התמרים במקצוע המזרח ובא למערב למי מריבת קדש ובא והולך עד נחל מצרים השופך לים הגדול במקצוע דרומית מערבית:

כ"ט זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר־תַּפִּילוּ מִנַּחֲלָה לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵלֶּה מַחְלְקוֹתָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: {ס}

ל' וְאֵלֶּה תּוֹצְאֹת הָעִיר מִפְּאַת צָפוֹן חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים מְדָּה:

תוצאות העיר. שעריה לד' רוחותיה:

מדה. הוא קנה המדה חמש מאות וארבעת אלפים קנים:

ל"א וְשַׁעֲרֵי הָעִיר עַל־שְׁמוֹת שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁעָרִים שְׁלוֹשָׁה צָפוֹנָה שַׁעַר רְאוּבֵן אֶחָד שַׁעַר יְהוּדָה אֶחָד שַׁעַר לֵוִי אֶחָד:

ל"ב וְאֶל־פְּאַת קָדִימָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּשְׁעָרִים שְׁלֹשָׁה וְשַׁעַר יוֹסֵף אֶחָד שַׁעַר בִּנְיָמִן אֶחָד שַׁעַר דָּן אֶחָד:

ל"ג וּפְאַת־נֶגְבָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים מְדָּה וּשְׁעָרִים שְׁלֹשָׁה שַׁעַר שִׁמְעוֹן אֶחָד שַׁעַר יִשָּׂשכָר אֶחָד שַׁעַר זְבוּלֻן אֶחָד:

ל"ד פְּאַת־יָמָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים שַׁעֲרֵיהֶם שְׁלֹשָׁה שַׁעַר גָּד אֶחָד שַׁעַר אָשֵׁר אֶחָד שַׁעַר נַפְתָּלִי אֶחָד:

ל"ה סָבִיב שְׁמֹנָה עָשָׂר אָלֶף וְשֵׁם־הָעִיר מִיּוֹם יְהוָה | שָׁמָּה:

סביב שמנה עשר אלף. היקף עיר י"ח אלף קנים כך עולה חשבון ריבועה:

ושם העיר מיום ה' שמה. ת"י ושמא דקרתא דמתפרש מיומא די ישרי ה' שכינתיה תמן כלומר לא יקרא לה שם אחר אלא שם הראשון שהיה לה מיום שעקד אברהם את יצחק בנו שם שקרא לו יראה והיא היה שמה שלם הרי ירושלים ויש עוד לפתור ושם העיר יהיה לעתיד מיום בניינה ולהלן יקראו לה ה' שמה, סליק ספר יחזקאל: